

LINGUA SLOVENICA

SLOVENSKO KOLESARSKO IZRAZJE

URŠKA VRANJEK OŠLAK

URŠKA VRANJEK OŠLAK
SLOVENSKO KOLESARSKO IZRAZJE

Založba ZRC

**SLOVENSKO
KOLESARSKO IZRAZJE
LEKSIKALNI VIDIK**

Urška Vranjek Ošlak

LJUBLJANA 2024

Zbirka: Lingua Slovenica 18
Urednica zbirke: Tina Lengar Verovnik

Urška Vranjek Ošlak
SLOVENSKO KOLESARSKO IZRAZJE
LEKSIKALNI VIDIK

Urednica: Tina Lengar Verovnik
Recenzentki: Erika Kržišnik, Ines Voršič
Oblikovanje: Brane Vidmar
Prelom: Nina Semolič

Izdal: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU
Zanj: Kozma Ahačič
Založila: Založba ZRC
Zanjo: Oto Luthar
Glavni urednik založbe: Aleš Pogačnik

Tisk: Birografika BORI, d. o. o.
Naklada: 300 izvodov

Prva izdaja, prvi natis / Prva e-izdaja.
Ljubljana 2024

Knjiga je izšla s podporo Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS) na osnovi razpisa za znanstvene monografije v letu 2023. Nastajala je v okviru raziskovalnega programa P6-0038, ki ga financira ARIS, in programa NKDSN, ki ga financira SAZU.

To delo je na voljo pod pogoji slovenske licence Creative Commons 4.0 CC BY NC-ND, ki ob navajanju in priznavanju avtorstva dopušča reproduciranje in distribuiranje, ne dovoljuje pa dajanja v najem, priobčevanja v javnosti za komercialni namen in nobene predelave: <https://doi.org/10.3986/9789610508434>.

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

ISBN 978-961-05-0842-7
COBISS.SI-ID 188443139

ISBN 978-961-05-0843-4 (PDF)
COBISS.SI-ID 188520451

VSEBINA

PREDGOVOR	9
1 KOLESARSTVO IN KOLESARSKO IZRAZJE NA SLOVENSKEM V PRETEKLOSTI	15
1.1 Razvoj kolesarstva na Slovenskem	16
1.2 Slovenska kolesarska terminologija	19
2 SPLOŠNO O TERMINOLOGIJ: NASTAJANJE, USTALJEVANJE, RABA	23
2.1 Nastajanje nove terminologije	24
2.1.1 Prezemanje iz tujega jezika	25
2.1.2 Novo opomenjenje in (de)terminologizacija	26
2.1.3 Pomenski prenosi in pomenska vsebovanost	27
2.2 Terminologija besednovrstno in strukturno	29
2.3 Sinonimija v terminologiji	34
3 ORIS SKLADENJSKEGA BESEDOTVORJA	37
3.1 Sistemsko predvidljivi besedotvorni postopki	38
3.1.1 Hibridizacija sistemsko predvidljivih besedotvornih vrst	41
3.2 Sistemsko nepredvidljivi besedotvorni postopki	43
3.2.1 Kratice	44
3.2.2 Sklapljanje	45
3.2.3 Poenobesedenje	47
3.3 Novejši besedotvorni postopki in nove tvorjenke	49
3.4 Spremembe pogostnosti obrazilnih morfemov	53
3.5 Aktualna besedotvorno-skladenjska problematika	56
4 RAZNOLIKOST BESEDIL S KOLESARSKO TEMATIKO	65
4.1 Osrednji funkcijski besedilni delitvi v slovenskem jezikoslovju	66
4.1.1 Med znanstvenim in sporočanjško-vplivanjskim govorom	70

4.2	Funkcijsko uvrščanje spletnih besedil	73
4.3	Med izrazjem in besedilom	75
5	PREDSTAVITEV UPORABLJENEGA GRADIVA	77
5.1	Besedila po zvrsteh	79
5.1.1	Poljudnostrokovna kolesarska besedila	79
5.1.2	Didaktičnostrokovna kolesarska besedila	80
5.1.3	Znanstvena kolesarska besedila	81
5.1.4	Novinarska kolesarska besedila	82
5.1.5	Spletna kolesarska besedila	83
5.2	Obravnavano izrazje – oris vzorca	85
5.2.1	Zbrano izrazje v številkah	86
6	ANALIZA SODOBNEGA KOLESARSKEGA IZRAZJA	91
6.1	Enobesedni samostalniški termini	93
6.1.1	Poljudnostrokovna kolesarska besedila	93
6.1.2	Didaktičnostrokovna kolesarska besedila	106
6.1.3	Znanstvena kolesarska besedila	111
6.1.4	Novinarska kolesarska besedila	119
6.1.5	Spletna kolesarska besedila	125
6.2	Besednozvezni samostalniški termini	139
6.2.1	Poljudnostrokovna kolesarska besedila	139
6.2.2	Didaktičnostrokovna kolesarska besedila	143
6.2.3	Znanstvena kolesarska besedila	146
6.2.4	Novinarska kolesarska besedila	149
6.2.5	Spletna kolesarska besedila	152
6.3	Pridevniški termini	156
6.3.1	Poljudnostrokovna kolesarska besedila	157
6.3.2	Didaktičnostrokovna kolesarska besedila	159
6.3.3	Znanstvena kolesarska besedila	159
6.3.4	Novinarska kolesarska besedila	160
6.3.5	Spletna kolesarska besedila	162
6.4	Glagolski termini	163
6.4.1	Poljudnostrokovna kolesarska besedila	164
6.4.2	Didaktičnostrokovna kolesarska besedila	165
6.4.3	Znanstvena kolesarska besedila	167

6.4.4	Novinarska kolesarska besedila	167
6.4.5	Spletna kolesarska besedila	168
7	PRIMERJAVA ZNAČILNOSTI KOLESARSKEGA IZRAZJA	171
7.1	Primerjava po strukturi in besedilnih zvrsteh.	171
7.1.1	Primerjava značilnosti enobesednih samostalniških terminov	171
7.1.2	Primerjava značilnosti besednozveznih samostalniških terminov.	183
7.1.3	Primerjava značilnosti pridevniških terminov.	185
7.1.4	Primerjava značilnosti glagolskih terminov	186
7.1.5	Pregled ugotovitev.	188
7.2	Primerjava po odnosu med izrazom in besedilno vrsto	194
7.2.1	Terminološka variantnost kolesarskega izrazja	194
7.2.2	Besedotvorna in pomenotvorna širitev istokorenskih tvorjenk.	211
7.2.3	Širitev obrazilne sinonimije in homonimije	215
7.2.4	Brisanje meje med žargonom in standardno rabo	216
7.2.5	Pregled ugotovitev	220
8	SKLEP	221
	POVZETEK	223
	SUMMARY	227
	LITERATURA	231
	VIRI	243
	SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV	244
	KAZALO PREGLEDNIC	245
	IMENSKO KAZALO	247
	STVARNO KAZALO	250
	RAZŠIRJENO KAZALO	259

PREDGOVOR

Človeštvo je v zadnjih stotih letih na različnih področjih doživelo izredno hiter razvoj. Napredek v znanosti, kulturi, športu in v splošnem človeškem razumevanju in dojemanju sveta se odraža tudi v jeziku. Nova strokovna področja prinašajo do zdaj neznano ali manj znano novo pojavnost, temu pa se hitro prilagaja tudi jezik, ki tvori, uvaža ali prilagaja poimenovanja zanj. Strokovna komunikacija in izrazje se razvijata tudi na področjih, ki še ne veljajo za znanstvena (Jemec Tomazin 2010: 103). Eno takih je področje športa, znotraj njega pa ožje področje kolesarstva. To postaja zaradi velikih uspehov slovenskih kolesarjev eden od slovenskih nacionalnih športov, primerljiv s smučanjem, nogometom, košarko ali hokejem. Primož Roglič in Tadej Pogačar sta glavna junaka tako imenovane zlate dobe slovenskega profesionalnega cestnega kolesarstva, kar se odraža zlasti z rastjo priljubljenosti tega športa med »navadnimi smrtniki«. Kolesarski maratoni in druge rekreativne kolesarske prireditve leto za letom postavljajo rekorde v številu sodelujočih, v času epidemije koronavirusne bolezni pa so mediji poročali o navalu na kolesarske trgovine. Televizijski prenosi kolesarskih dirk so ta šport ponesli med množice, da danes že vsakdo ve, da kolesarji pijejo iz *bidonov*. — Zdi se, da postajamo Slovenci narod kolesarjev.

Vendar pa je kolesarstvo zanimivo tudi z jezikoslovnega vidika, ne le kot način zdravega preživljanja prostega časa. Na Slovenskem se je začelo razvijati v začetku 20. stoletja, takrat pa se je pričel tudi razvoj slovenskega kolesarskega izrazja. Po osamosvojitvi, zlasti pa v zadnjih 20. letih je tudi po zaslugi hitrega razvoja tehnologije in njene pocenitve (ter posledično pocenitve kolesarske opreme) priljubljenost te športne panoge skokovito narasla, zato se je kolesarska tematika začela pojavljati v številnih besedilih različnih zvrsti, kolesarsko izrazje pa se hitro razvija in širi. Danes je produkcija besedil na temo kolesarstva

pestra in številna, zato so kolesarska besedila primerna izbira za različne besedoslovne in besediloslovne raziskave, kar s pridom izkorišča tudi ta monografija.

Monografija se posveča splošnemu vpogledu v sodobno slovensko kolesarsko izrazje, pri čemer izpostavlja zlasti leksikalni vidik: kakšni so kolesarski izrazi po obliki in strukturi, kako (natančneje: od kod) so prišli v slovenščino in kaj se z njimi danes dogaja (zlasti v besedotvornem in podomačevalnem smislu). Nastala je na osnovi doktorske disertacije z naslovom *Soodvisnost leksike in besedilotvorja na primeru kolesarskih besedil*,¹ prinaša pa prenovljeno in dopolnjeno obravnavo kolesarskega izrazja, ki živi v sodobnih (izdanih po osamosvojitvi) pisnih knjižnih besedilih s področja kolesarstva. Jedrni del monografije je leksikalna (besedotvorna, prevzemalna in strukturna) obravnava kolesarskega izrazja v različnih pisnih besedilih, med drugim tudi na primeru spletnih kolesarskih besedil,² ki so nekonvencionalna in hkrati glede vplivajnske moči relevantna, se pa težje umeščajo v funkcijske delitve besedil, ker so notranje besedilnozvrstno izredno pestra.

Raziskava temelji na paberkovalni metodi zbiranja relevantne leksike (kolesarskega izrazja) iz sodobnih besedil različnih jezikovnih zvrsti oziroma diskurzov. (Potencialna) terminološkost kolesarskega izrazja je večinoma presojana s pomočjo lastnega poznavanja področja, deloma pa tudi po delovni različici *Športnega terminološkega slovarja* (Kristan 2012). Izrazje je besednovrstno, prevzemalno in besedotvorno analizirano po merilih slovenske besedotvorne skladnje.³

Velik del kolesarskega izrazja iz besedil po osamosvojitvi spada med novejšo leksiko, ki se v nekaterih pogledih (tudi besedotvornem in prevzemalnem) razlikuje od ustaljenega slovenskega besedja. Značilnosti

¹ Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani; mentorica: red. prof. dr. Andreja Žele; leto zagovora: 2021.

² V monografiji zaradi gospodarnosti uporabljam skrajšani izraz *kolesarska besedila* (namesto pravilnejšega *besedila s kolesarsko tematiko*).

³ Zasnovala sta jo najprej J. Toporišič (2000), nato pa A. Vidovič Muha (2011); v zadnjih dvajsetih letih so jo s spoznanji o novejših besedotvornih postopkih dopolnjevale zlasti I. Stramljič Breznik (npr. 2004, 2005a, 2008), I. Voršič (2013) in N. Logar (npr. 2005a, 2005b, 2005c).

novejše leksike kažejo, v katero smer gre jezikovni razvoj oziroma kako se sodobna tvorba in prevzemanje novih besed razlikujeta od že uveljavljenih (zlasti besedotvornih) postopkov. Na značilnosti uporabljenega besedja vpliva tudi vrsta diskurza, v katerem se ta pojavlja, kar je s pomočjo leksemskega gradiva Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša potrdila A. Žele (2013a)⁴. Tako je za pragmatični in domišljjski diskurz značilna živahna in manj predvidljiva besedotvorna dejavnost, za kognitivni in performativni diskurz, ki sta objektivnejša, pa je značilna leksika, ki je besedotvorno predvidljivejša, kar pomeni, da redko odstopa od uveljavljenih besedotvornih vzorcev slovenskega jezika.

Uvodno poglavje monografije z naslovom »Kolesarstvo in kolesarsko izrazje na Slovenskem v preteklosti« prinaša okvirni pregled razvoja kolesarstva pri nas, in sicer z vidika organiziranja kolesarstva kot športne panoge, ki se je razvila iz množične prostočasne dejavnosti. Z razvojem področja je tesno povezan tudi razvoj področnega izrazja. Zato uvodno poglavje prinaša še pregled razvoja slovenskega kolesarskega izrazja kot dela športne terminologije, ki ima svoje začetke v sokolski telovadni terminologiji 19. stoletja. Kot terminologija drugih strok se tudi kolesarsko izrazje spopada z izzivom prevzemanja iz tujih jezikov, ki je logična posledica izredno hitrega razvoja (kolesarske) tehnologije in pospešene globalizacije.

Drugo in tretje poglavje sta teoretični. Poglavje z naslovom »Splošno o terminologiji: nastajanje, ustaljevanje, raba« prinaša pregled značilnosti terminologije na splošno, ki so osnova za analizo kolesarskega izrazja v nadaljevanju monografije. Poglavje obravnava načine nastajanja strokovnega izrazja (s prevzemanjem, pridobivanjem novih pomenov, prehajanjem leksike med strokovnim in splošnim jezikom ter s pomenskimi prenosi) ter njegove tipične besednovrstne in strukturne lastnosti, pa tudi nekatere poglede na sinonimijo oziroma variantnost v terminologiji. Poglavje z naslovom »Oris skladenjskega besedotvorja« je natančen pregled značilnosti slovenske besedotvorne teorije A. Vidovič Muha, ki je osnovana na pretvorbno-tvorbenem načinu in se zato imenuje skladenjsko besedotvorje. V poglavju so predstavljene

⁴ Na primeru blogovskih besedil pa tudi Š. Antloga (2016).

glavne značilnosti posameznih besedotvornih vrst, značilnih za slovenščino, in sicer zlasti z vidika sistemske (ne)predvidljivosti. Posebej so obravane novejše besedotvorne vrste in raziskave sprememb v pogostnosti obrazilnih morfemov. Posebno podpoglavje je namenjeno besedotvorno-skladenjski problematiki, ki zaposluje sodobne jezikoslovce, namreč uvrščanju jezikovnih enot s strukturo nepridevnik (prilastek) + samostalnik (jedro) med medponskoobrazilne zloženke oziroma med besedne zveze.

Četrto in peto poglavje sta uvod v analizo kolesarskega izrazja. Poglavje z naslovom »Raznolikost besedil s kolesarsko tematiko« prinaša opis besedilne tipologije, uporabljene v raziskavi, saj je bilo kolesarsko izrazje zbrano iz različnih vrst in tipov besedil. Predstavljeni sta osrednji funkcijski besedilni členitvi v slovenskem jezikoslovju, in sicer strukturalistična in pragmatična delitev, hkrati pa je problematizirano uvrščanje nekaterih tipov besedil v sporočanje-vplivajski govor. Predstavljena je tudi problematika funkcijske obravnave spletnih besedil – splet je besedilno zelo kompleksen, zaradi česar ga je težavno umeščati v doslej definirane besedilne okvire, hkrati pa so spletna besedila s kolesarsko tematiko pomemben del raziskave, predstavljene v tej monografiji. V poglavju z naslovom »Predstavitev uporabljenega gradiva« so opisana besedila s kolesarsko tematiko, iz katerih je bilo zbrano kolesarsko izrazje. Razdeljena so po zvrsteh, predstavljenih v četrtem poglavju, podrobno pa je opisan tudi nabor kolesarskega izrazja, in sicer po lastnostih in principih njegove obravnave.

Šesto poglavje prinaša predstavitev analize sodobnega kolesarskega izrazja. To je najprej razdeljeno po besedni vrsti in strukturi (samostalniško, pridevniško in glagolsko; enobesedno in besednozvezno), nato pa znotraj besedilnih zvrsti po besedotvornih vrstah. Sedmo poglavje je primerjalno in sintetično: značilnosti kolesarskega izrazja so primerjane najprej glede na strukturo in besedilno zvrst, nato pa še glede na odnos med izrazjem in besedilom. Posameznemu delu primerjave sledi sinteza ugotovitev. Osmo poglavje je sklepno.

Jezikovni razvoj je vzporeden z družbenim – hkrati s spreminjanjem družbe se preobraža tudi jezik. Delo se trudi prepoznati leksikalne značilnosti kolesarskega izrazja in ugotoviti, ali se pri novejšem kolesar-

skem izrazju kažejo leksikalne (zlasti pa besedotvorne) tendence sodobne slovenščine, znane iz raziskav novejšega besedja, ter ali je mogoče iskati vzporednice med stanjem v kolesarskem izrazju in v slovenskem jeziku na splošno.

I

KOLESARSTVO IN KOLESARSKO IZRAZJE NA SLOVENSKEM V PRETEKLOSTI

Druga izdaja *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ², 2014) na portalu *Fran* (fran.si) definira kolesarstvo kot »vožnjo s kolesom v prometu ali športu«, kolesarjenje pa je označeno kot »glagolnik od kolesariti«. *Turistični terminološki slovar* (2011) na portalu *Termania* (termania.net) definira kolesarstvo kot »dejavnost v športu ali prometu, povezano z vožnjo s kolesom«, kolesarjenje pa kot »vožnjo s kolesom v prometu ali športu«. Omenjeni slovar definira gorsko kolesarstvo kot »športno panogo, pri kateri kolesarji vozijo z gorskim kolesom izven urejenih poti, po navadi po gozdnih poteh, poljih, makadamu in razgibanem terenu, kjer sta potrebna večja pazljivost in tehnično obvladovanje kolesa«, medtem ko je gorsko kolesarjenje v istem slovarju definirano kot »vožnja z gorskim kolesom izven urejenih poti, po navadi po gozdnih poteh, poljih, makadamu in razgibanem terenu, kjer sta potrebna večja pazljivost in tehnično obvladovanje kolesa«. *Spletni slovar slovenskega jezika* (2012) definira kolesarstvo kot »šport« (znotraj tega pomena je zajeta »rekreativna dejavnost«), kolesarjenje pa kot »vožnjo s kolesom« (znotraj tega pomena še podpomen »dogodek«).

Širši izraz **kolesarstvo** torej označuje področje, panogo oziroma dejavnosti, pri katerih se uporablja kolo (najpogosteje gre za kolesarstvo kot šport), medtem ko je izraz **kolesarjenje** ožji in označuje aktivnost ('dejanje') vožnje s kolesom, ne glede na okoliščine. Takšno ločevanje potrjuje tudi mnenje Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (*Mnenje Inštituta Frana Ramovša za slovenski jezik glede rabe besednih zvez gorsko kolesarstvo in gorsko kolesarjenje*, 2012), za katero so zaprosili pri pobudi Odprimo poti (<http://www.odprimopot.si/>).

Kolesarstvo je ena od panog znotraj športa, čeprav zajema precej več vidikov kot le šport oziroma rekreacijo v najožjem smislu. S. Kristan (2000: 33) definira šport kot »področje družbene stvarnosti, kamor šte-

jemo vse pojave, procese, odnose in namene na izsekih športne vzgoje, športnega razvedrila, elitnega tekmovalnega športa, invalidskega športa in zdravilnega oziroma rehabilitacijskega športa«. Meni, da je šport posledica in sodobna razvojna stopnja »samonikle gibalne dejavnosti, ki je začela nastajati z nastankom prostega časa in se je razvijala ter dopolnjevala vse do današnjih dni« (Kristan 2000: 37).⁵

Kolesarstvo ni le stroka, prav tako ni le športna panoga – je področje. Definicija področja pravi, da je »področje širši pojem od stroke, saj obsega tako sfero stroke kot njeno uporabo v širšem družbenem kontekstu« (Mikolič 2013: 255). Področje kolesarstva po tej definiciji poleg rekreativnega in tekmovalnega kolesarstva (ki spadata pod šport) zajema še kolesarstvo kot del prometa in turizma, kolesarsko opremo in tehniko kot del strojništva in tehnologije, treninge kolesarjev kot del kineziologije in biologije itd. Področje kolesarstva tudi ni le strokovno, saj so besedila namenjena ne le strokovnjakom in poznavalcem, temveč tudi zainteresirani javnosti (npr. prispevki o delu kolesarskih mrež, ki se zavzemajo za izboljšanje kolesarske infrastrukture) – gre torej za družbeno področje (Mikolič 2009: 263).

1.1 Razvoj kolesarstva na Slovenskem

Telesna aktivnost se je v organizirani in sistemski obliki v Evropi začela pojavljati v 17. stoletju,⁶ na Slovenskem pa mnogo pozneje. Sprva so se s športno dejavnostjo ukvarjali meščani, ki so na tak način uporabili svoj prosti čas, medtem ko drugi sloji prostega časa še niso poznali. Najbolj znana v našem okolju so telovadna oziroma sokolska društva, ki so se začela razvijati v 19. stoletju na Češkem. Od tam so se razširila tudi v druge slovanske dežele. Različne športne panoge (med njimi tudi kolesarstvo) so se hitro razvijale vse do prve svetovne vojne, ki je razvoj

⁵ I. Čuk (2014: 19) piše o starejšem izrazu *telesna kultura*, ki ga nekateri strokovnjaki s področja športa zavračajo zaradi domnevnih korenin v sovjetski socialistični ideologiji. Izraz s svojim pomenom nakazuje širino športnega udejstvovanja; telesna kultura naj bi bila v širšem evropskem prostoru »vezana na telesne dejavnosti v skrbi za človekov telesni in/ali duhovni razvoj«.

⁶ O razvoju športa v svetu in na Slovenskem v Senica 2016 (7–17).

začasno ustavila. V začetku 20. stoletja je bila najbolj razvita športna panoga atletika – do prve svetovne vojne je bilo že organiziranih pet olimpijskih iger. Na Slovenskem se je šport uveljavil predvsem z uvedbo obvezne telovadbe v nekaterih šolah konec 19. in v začetku 20. stoletja, pa tudi s sokolskimi nastopi v drugi polovici 19. stoletja. Po zaslugi številnih telovadnih društev je imel šport na Slovenskem izrazito narodnosten značaj (Stepišnik 1968: 22–68, 136–137). Športne panoge so se na Slovenskem uveljavljale večinoma vsaka zase, krovni izraz šport pa se je začel pri nas pojavljati v začetku 20. stoletja – v slovenščino je prišel iz angleščine, v angleščino pa prek francoščine iz latinskega izraza *deportare*, ki pomeni ‘obnašati se, uživati’ (Stepišnik 1968: 136–142; Snaj 2015).

Kolesarstvo v Evropi je bilo sprva izletniško – iz Francije in Anglije se je kolesarski šport razširil tudi v druge kraje sveta. Pri nas se je kolesarstvo pojavilo v 80. letih 19. stoletja, prvi so kolesarili bogati meščani, ki so si lahko privoščili takrat zelo draga kolesa,⁷ imeli pa so tudi čas za ukvarjanje s športom. Kolesarstvo se je poleg planinstva in nogometa med prvimi na Slovenskem uveljavilo kot organizirana športna panoga – razvoj kolesarstva se je začel že pred drugo svetovno vojno, po njej pa se je ta športna panoga zelo hitro splošno uveljavila. Prvi kolesarski klub so v Ljubljani ustanovili Nemci leta 1885, Slovenci so jim sledili leta 1887 s Klubom slovenskih biciklistov Ljubljana.⁸ Prva dirka je potekala na progi, dolgi štiri kilometre, in sicer od Šentvida do centra Ljubljane. Število kolesarskih klubov in odsekov (poleg Ljubljane so jih ustanavljali zlasti v Mariboru in na Primorskem) se je do prve svetovne vojne

⁷ V zgodovini so znani številni poskusi zasnove priprave, ki bi človeku omogočila hitrejše gibanje. Najvidnejša je draizina, predhodnica kolesa, ki jo je v začetku 19. stoletja razvil Nemeec Drais. Njegovo leseno kolo ni imelo pogonskega sklopa, voznik je pripravo poganjal tako, da se je odrival z nogami. Prvi pogonski sklop je imelo kolo Francoza Michauxa iz leta 1861 – pedali so bili vdeleni v os prednjega kolesa, ki je bilo večje od zadnjega. Kolo ni imelo prostega teka, do leta 1885 pa sta bili kolesi že enako veliki, kolo je dobilo tudi pogonski sklop z verigo in zobnikom. Zadnjo večjo izboljšavo kolesa je prispeval Irec Dunlop, ki je izumil zračnice (Stepišnik 1968: 138–139).

⁸ Podrobneje v Pavlin 2003 (72–74).

močno povečalo, številni pa so se spopadali s finančnimi težavami, zato je pred vojno prevladovalo zlasti izletniško kolesarstvo, saj je bilo organiziranje tekmovalcev za klube in odseke prevelik strošek.

Po prvi svetovni vojni je bilo kolesarstvo ena od športnih panog, ki so se med prvimi tudi mednarodno organizirale in povezovale. V Zagrebu je bil leta 1921 ustanovljen Jugoslovanski koturaški savez (Jugoslovanska kolesarska zveza). Izletništvo je bilo še naprej zelo priljubljeno, razvijalo se je spontano in neorganizirano, klubi pa so prevzeli sistemski razvoj tekmovalnega kolesarstva, ki se je iz večjih slovenskih krajev razširilo tudi v manjše. Največji razmah med vojnama je tekmovalno kolesarstvo pri nas doživelo okoli leta 1930, delno tudi pod vplivom priljubljenosti v drugih evropskih državah, zlasti Franciji.⁹ Zelo se je razvilo dirkališčno kolesarstvo, nekateri slovenski kolesarji pa so se tudi že enakovredno kosali s hrvaškimi. Po drugi svetovni vojni se je trend razvoja nekaterih športnih panog, tudi kolesarstva, prevesil od tekmovalnega k množičnemu športu (Stepišnik 1968: 202, 258–260, 280–281).

Na Slovenskem je bila leta 1948 ustanovljena Kolesarska zveza Slovenije, ki je bila članica jugoslovanske kolesarske zveze, skrbela pa je predvsem za razvoj tekmovalnega kolesarstva, ki je bilo v primerjavi z množičnim izrazito manj zastopano. V tem času je bilo na Slovenskem okoli sto tisoč koles, registriranih tekmovalcev pa je bilo le okoli 400. V petdesetih letih 20. stoletja se je stanje v slovenskih kolesarskih klubih slabšalo, predvsem s finančnega vidika – dobri tekmovalci so bili redki in dragi, poskrbeti je bilo treba za nagrade, finančna nadomestila za prehrano itd. Število kolesarskih dirk se je zmanjšalo. Čeprav je bila v 60. letih situacija v klubih zelo slaba (Rog je imel le deset tekmovalcev), se je kakovost tekmovalcev močno približala jugoslovanski, Kolesarska zveza Slovenije pa je začela več pozornosti posvečati razvoju množič-

⁹ Že v začetku 20. stoletja je bil v Franciji zelo priljubljen Tour de France, ki je poskrbel za razvoj množičnega navijaštva. Francozi so se v trumah zgrinjali ob progo po vsej Franciji, kolesarji so postali ljudski heroji, še danes pa velja kolesarstvo za francoski nacionalni šport (Thompson 2006: 2–6, 138–139). Po vzoru Francije si je svojo dirko leta 1909 omislila tudi Italija – Giro d'Italia (Gallagher 2017: 9).

nega kolesarstva, ki je postalo v letih do osamosvojitve pri nas eden od najbolj priljubljenih športov. V tem času so bili najvidnejši slovenski klubi KK Sava Kranj, KK Novo mesto, Kolesarsko društvo Rog, KK Beltinci idr. (Stepišnik 1979: 78–99).

Glavna težava, ki je pestila slovensko kolesarstvo, je bil dostop do koles, tako navadnih kot dirkalnih. Kolesa so bila izjemno draga in jih je bilo težko uvažati, zato so kolesarske organizacije poskušale do koles priti na druge načine. Želeli so, da bi se kolesa izdelovalo na Slovenskem – prvi, ki je v svoji delavnici izdeloval in popravljal kolesa, je bil Fran Batjel, ki je imel kolesarsko delavnico v Gorici, izdelovanja koles pa se je naučil v tovarni koles Puch v Gradcu, ki jo je ustanovil Štajerc Josip Puch (*France Batjel* 1940: 36; Pavlin 2011: b. s.). V Ljubljani se je izdelave in sestavljanja koles lotil Djino Kavčič, a so bile njegove cene previsoke, zato pri tem ni bil uspešen. Kolesarski posel je dobro stekel Ivanu Valantu, nekdanjemu tekmovalcu, ki je dele za kolesa kupoval v tujini, končni izdelek pa je prodajal pod svojim imenom (znamka Valy). V njegovi delavnici je bilo v času pred drugo svetovno vojno izdelanih 70 % koles. Po letu 1965 se je uveljavila znamka Rog, ki je bila do 90. let 20. stoletja kulturna slovenska kolesarska znamka (Stepišnik 1979: 101–102).

Kolesarstvo se je v drugi polovici 20. stoletja počasi notranje diferenciralo na gorsko in cestno tekmovalno kolesarstvo ter na množično in rekreativno kolesarstvo, znotraj njih pa so se razvile različne kolesarske discipline (*Kolesarska zveza Slovenije* 2011).

1.2 Slovenska kolesarska terminologija

Prvi naj bi o športu na Slovenskem pisal Valvasor v svoji *Slavi vojvodine Kranjske*. Izpostavil je zlasti smučanje, o katerem v svojem prispevku v Bleiweisovih *Novicah* piše tudi Jožef Bevk. Prvi je izraz *smuč* uporabil Fran Erjavec leta 1883, prva zbirka slovenske športne terminologije¹⁰ pa je bilo smučarsko izrazje, ki je izšlo v *Slovenskem narodu* leta 1914 (Uлага 1993: 312–313). Za začetnika zbiranja smučarske terminologije,

¹⁰ O slovenski športni terminologiji v Senica 2016 (18–24).

ki je ena prvih športnih terminologij v slovenskem jeziku, velja Rudolf Badjura, ki je zbrano smučarsko izrazje objavil v tedniku *Sport* (1921) ter v strokovnih knjigah *Smučka terminologija* (1921, 1931), *Smučar* (1924) in *Bloško starosvetno smučanje in besedje* (1956) (Bokal 2011: 7).

Slovensko športno izrazje se je razvilo iz sokolskega telovadnega izrazja. Leta 1863 je bilo pri nas ustanovljeno telovadno društvo *Južni sokol*, ki je imelo nalogo prebujati slovensko narodno zavest. V društvu je izšla ena prvih strokovnih telovadnih knjig – *Nauk o telovadbi*, ki velja za prvo slovensko strokovno športno besedilo (Honzak Jahič 1999: 280–281). Knjigo je v češčini napisal Viktor Coloretto, pri prevodu v slovenščino pa je sodeloval Fran Levstik. Do začetkov sokolstva so na Slovenskem pri telovadbi v gimnazijah uporabljali nemško telovadno terminologijo, saj slovenske ni bilo (Kostanjevec 2009: 16–18).

Slovenska kolesarska terminologija¹¹ se je začela razvijati v začetku 20. stoletja, a se je razvoj zaradi obeh svetovnih vojn tako v kolesarstvu kot v kolesarski terminologiji upočasnil za približno 50 let. Ko si je po drugi svetovni vojni slovensko ozemlje nekoliko opomoglo, se je razvoj nadaljeval. Prvi nabor kolesarske terminologije je mogoče zaslediti v reviji *Sport*, ki je izhajala od 1920 do 1922. V *Sportu* je Joso Gorec zbral takratno kolesarsko in motoristično strokovno izrazje (Kolesarska zveza Slovenije 1957: 3–35).¹² V športnem jeziku, ki ga je objavljala tednik *Sport* in ki se je uveljavil med obema vojnoma, so se pojavljale številne prevzete besede. Njegov razvoj skozi čas izkazuje, da je slovenski jezik sprejel večino starogrških terminov, podomačil je nekatere angleške besede ter zavrnil skoraj vse izraze nemškega izvora, zlasti pa »nemške popačenke« (Uloga 1993: 317).

Kolesarsko izrazje (in športno izrazje na splošno) se enako kot terminologija drugih strok spopada z izzivom prevzemanja iz tujih jezikov (zlasti angleščine in francoščine, zaradi zgodovinskih razlogov pa tudi

¹¹ V monografiji uporabljam terminološkovariantna izraza *kolesarska terminologija* in *kolesarsko izrazje*, ki sta pomensko prekrivna.

¹² Izrazje je zbrano v drugem letniku časopisa (leto izdavanja 1921), in sicer v številkah 5 (stran 35), 6 (strani 44 in 45) in 7 (strani 52 in 53). Skupno je Joso Gorec zbral 131 krovnih terminov (pri nekaterih so znotraj krovnega termina navedene še različice in stalne besedne zveze, npr. samostalnik s pridevnikom).

nemščine), kar je ugotovil že D. Ulaga (1993: 312–313), ki je zapisal, da del športnih terminov ni slovenskega izvora. V družbi, v kateri je pomembna vrednota prost pretok najrazličnejših dobrin, tudi znanja, imata globalizacija in angleščina močan vpliv na terminologijo, saj se nove tehnologije in dognanja pojavljajo hitreje, kot lahko jezikoslovci in strokovnjaki poskrbijo za ustrezno izrazje. Kot v drugih strokah sta tudi v športu (in znotraj njega tudi v kolesarstvu) prisotni dve terminološki tendenci: raba slovenščini neprilagojenega ali delno prilagojenega prevzetega izrazja in zahteva po doslednem slovenjenju terminologije (Humar 2004: 20–22; Bezgovšek 2013: 10–12).

Zlasti dosleden je v svojih zahtevah po jezikovno ustrezni terminologiji S. Kristan (2000: 10), ki navaja, da je terminologija eden od temeljev vsake znanosti, zato bi morala biti slovenska športna terminologija urejena in jasna, predvsem pa brez prevzetega izrazja.¹³ Terminološko zmedo pripisuje nepopolni definiciji športoslovja, ki športni terminologiji ne posveča zadostne pozornosti. Meni, da bi morala imeti Fakulteta za šport UL posebno komisijo, ki bi se ukvarjala s športno terminologijo in ki bi »načrtno skrbela za uveljavljanje domačih izrazov« (Kristan 2000: 160). Strinja se z značilnostjo terminologije, da v njej ni sopomenk, in sicer pravi, da so sopomenke »v strokovnem jeziku balast« (Kristan 2009: 45). S kritiko trenutnega stanja v športni terminologiji se v svojem prispevku ukvarja tudi B. Pistotnik (2009: 51–53) – predvsem ga motita nedoslednost športne terminologije in uporaba prevzetih besed (*fitness, boardanje, skejtanje, wind surfing, beach volley* itd.).¹⁴

Z jeziko(slo)vnega vidika se s kolesarskim izrazjem ukvarjajo nekateri slovenisti, in sicer so bila na to temo pripravljena tri zaključna dela:

¹³ O tem na več mestih tudi v Kristan 2000, 2009, 2012.

¹⁴ O dilemah pri slovenjenju golfske terminologije (zlasti o iskanju enobesednega poimenovanja za igralca golfa) piše v spletnem prispevku T. Stanonik (2015: b. s.). V prispevku je opisna tudi t. i. terminološka zmeda, ko je za isto pojavnost prisotnih oz. uveljavljenih več izrazov. Izpostavljeni so izrazi *bližanje, patanje* in *putanje*, od katerih je prvi slovenjen, druga dva pa sta prevzeta in (prvi popolnoma, drugi le z obrazilom) prilagojena slovenskemu jeziku. Zanimivo je, da avtorica pogostnost prevzetega izrazja pripisuje strahospoštovanju do izvirne – tuje – terminologije.

diplomsko delo M. Zevnik z naslovom *Sodobna slovenska kolesarska terminologija* (2011), diplomsko delo M. Černivec z naslovom *Lastnosti leksike s področja kolesarstva* (2014) in magistrsko delo U. Vranjek Ošlak z naslovom *Leksikalno-skladenjske lastnosti kolesarskega izrazja* (2014).¹⁵ Kolesarsko izrazje je zbrano v treh priročnih slovarjih, in sicer v *Večjezičnem slovarju za kolesarske delavce in kolesarske sodnike* (Kolesarska zveza Slovenije 1996), v *Športnem terminološkem slovarju* (delovni izvod) S. Kristana (2012) in v *Trijezičnem kolesarskem slovarju* avtorja A. J. Bonče (2018). Pregled in primerjava navedenih del potrjujeta (tudi besedotvorno) variantnost v kolesarski terminologiji, kar nakazuje njeno relativno neustaljenost, ki je morda posledica neuslovarjenosti izrazja. Kolesarska terminologija je zato neenotna in deloma temelji na (zlasti pogovornih in prevzetih) žargonizmih, ki ob pomanjkanju knjižnih terminov pogosto prehajajo tudi v knjižni jezik.

Stanje v kolesarski terminologiji je podobno kot v sodobni terminologiji na splošno: je logična posledica izredno hitrega razvoja (kolesarske) tehnologije in pospešene globalizacije. Pogosto prevzemanje iz tujih jezikov moti nekatere strokovnjake, ki zagovarjajo dosledno slovenjenje izrazja. Številne stroke za opisovanje svojega področja uporabljajo tujo terminologijo, pogosto kar v citatni obliki. Slovenjenje tuje terminologije naj bi »večalo izrazne možnosti slovenskega jezika« (Humar 2004: 20), terminologija pa bi morala nastajati s konsenzom strokovnjakov nekega področja, jezikoslovcev in drugih, da bi bili novonastali termini tako ne le strokovno, temveč tudi jezikovno ustrezni (Humar 2004: 20–21).

¹⁵ Na podlagi zaključnih del so nastali tudi nekateri znanstveni članki, npr. Zevnik (2015) in Vranjek Ošlak (2016).

II

SPLOŠNO O TERMINOLOGIJI: NASTAJANJE, USTALJEVANJE, RABA

Kolesarsko izrazje ima zaradi značilnosti področja (hiter razvoj po osamosvojitvi, torej v zadnjih 30 letih, v tem času tudi večja produkcija področnih besedil, vplivi globalizacije) nekatere lastnosti novejšje leksike (prim. Gložančev 2009: 12). Hkrati pa je to za področje kolesarstva specifično strokovno izrazje, zato je na tem mestu treba predstaviti nekatere značilnosti terminologije, po katerih se termini razlikujejo od splošne leksike.

Izraz *terminologija* lahko označuje tako strokovno izrazje kot tudi vedo, ki ga preučuje. Namen terminološke vede je »zbiranje, urejanje in usklajevanje terminologije določene stroke, ki se včasih zaključijo s standardizacijo terminologije« (Žagar Karer 2011: 19).

V središču terminološke vede je pojem, ki je sestavina mišljenja, medtem ko je termin le njegovo jezikovno poimenovanje. Za terminologijo je pojem pomembnejši kot raziskovanje terminov in njihovih pomenov. En pojem ima lahko le en pomen, a več poimenovanj. Termini označujejo pojme znotraj posameznega strokovnega področja, med njimi pa prevladujejo samostalniški termini. Ker je v strokovni komunikaciji primaren pisni jezik, ima pisna oblika termina prednost pred govorno – žargonski izrazi so govorna različica strokovnega sporazumevanja, zato terminologije zanimajo v manjši meri (Žagar Karer 2011: 25–39).¹⁶

Terminološka leksika je v nasprotju s splošnejšo leksiko praviloma enopomenska – to pomeni, da ima en izraz le eno aktualizirano vsebino.¹⁷ Lastnosti terminološke leksike so večinska samostalniškost,

¹⁶ Vendar pa F. Daneš (1997: 74 v Žele 2007) izpostavlja, da so meje med profesionalnim slengom in knjižno/standardizirano terminologijo nejasne. To se je potrdilo zlasti pri analizi spletnih besedil (gl. poglavje 3.6.4).

¹⁷ Pojem *terminološka leksika* zajema pri A. Vidovič Muha (2013: 126) »termine, strokovno, znanstveno izrazje«.

enopomenskost, neodvisnost termina od (znotraj)besedilnih in pragmatičnih okoliščin (slovarski pomen je v besedilu ohranjen), nespremenljivost sintagmatskih in paradigmatičnih lastnosti, odsotnost konotativnega pomena, pojavljanje dvojnic in ne sinonimov (sopomenskost znotraj znanstvenega diskurza ne more biti funkcionalna zaradi lastnosti terminov, da imajo le denotativni pomen – sopomenskost je vezana na konotativni pomen), ustaljenost, sposobnost vključevanja termina v pojmovni in izrazni svet stroke ter pomenska predvidljivost (Vidovič Muha 2013: 127–130). M. Žagar Karer (2011: 34) izpostavlja tri za terminologijo bistvene lastnosti – ustaljenost (»omogoča trdnost terminološkega sistema), jezikovnosistemsko ustreznost (»omogoča vključitev termina v sistem jezika kot celote«) in gospodarnost (»daje prednost krajšim oziroma enobesednim terminom«).¹⁸

2.1 Nastajanje nove terminologije

Termini nastajajo na različne načine – v okviru lastnega jezika (znotraj-jezikovno prevzemanje) jih je mogoče na novo tvoriti (besede (besedotvorje) in besedne zveze) ali obstoječim besedam pripisati nove pomenne (pomenotvorje – pomenski prenosi in pomenska vsebovanost; (de)terminologizacija). Neologizmi nastanejo iz poimenovalne potrebe pri novi pojavnosti – nastane nov izraz, ki prej v jeziku ni obstajal.¹⁹ Pri znotrajjezikovnem prevzemanju so vir lahko splošni jezik, terminologi-

¹⁸ Nekaterne novejšje terminološke teorije (npr. Temmerman 2000) izpostavljajo, da terminologija novejših strok pogosto ne dosega strogih tradicionalnih meril – pojmi in koncepti niso strogo in enoznačno določeni, zato se lahko terminologija stroke spreminja, vsebuje številne sinonime in prehaja iz ene stroke / vrsti jezika v drugo s pomočjo (de)terminologizacije. To na primeru terminologije področja zelene energije opaža tudi L. Mrhar (2018: 241–252).

¹⁹ N. Logar (2004b) deli nove lekseme v dve skupini: 1) novi leksemi zapolnjujejo poimenovalno praznino jezika – so nevtralni, neavtorski in tvorjeni tako, da lahko čim prej postanejo splošno sprejet del leksike; 2) novi leksemi »drugotno in drugače poimenujejo nekaj, kar je že poimenovano« (prav tam: 177), v publicistiki se taki neologizmi uvrščajo med aktualizme (Korošec 1998: 13–14), ki pa niso rezultat poimenovalne potrebe. Novi termini logično vedno zapolnjujejo poimenovalno praznino.

ja drugih strok, diahrono prevzemanje in prevzemanje iz drugih zvrsti jezika. Pri zunajjezikovnem prevzemanju gre za prevzemanje iz tujih (sodobnih in klasičnih) jezikov (Žagar Karer 2011: 38; Logar 2005c: 213–216; Vintar 2008: 51).

Posebna vrsta terminov so t. i. eponimi ali izlastnoimenski termini, pri katerih gre za izraz, ki je nastal iz lastnega imena. Tvorjeni so lahko iz osebnih ali zemljepisnih imen. Če se terminologizirajo, lahko preidejo v občno ime (Vintar 2008: 53–54).

2.1.1 Prevzemanje iz tujega jezika

Zaradi hitrega razvoja novih strokovnih področij se mora temu primerno hitro razvijati tudi terminologija. Ker pogosto ni mogoče sproti ustvarjati ustreznih slovenskih strokovnih poimenovanj, je prevzemanje eden pogostejših in produktivnejših postopkov nastajanja nove terminologije (poleg besedotvornih in pomenotvornih postopkov). Prevzemanje v terminologiji poteka na enak način kot prevzemanje v splošnem jeziku, navadno pa je (poleg terminologizacije, ki je opisana v nadaljevanju) eden prvih terminotvornih procesov, saj se »zgodí v prvi terminotvorni fazi, se pravi ko nastopi potreba po komunikaciji v zvezi z novo predmetnostjo, za katero slovensko poimenovanje (še) ne obstaja« (Vintar 2008: 51).

Postopke prevzemanja iz tujih jezikov ločuje A. Vidovič Muha (2013: 24–25) na zakrito prevzemanje ali kalkiranje in na izraženo prevzemanje. Kalki, ki nastanejo pri zakritem prevzemanju, so lahko denotatni, kar pomeni, da so brez denotata v jeziku prejelnika (npr. izvorno računalniški pojmi), lahko pa so tudi pomenski, kjer se pomen prenese v ciljni jezik. Pomenski kalki nastajajo s prevzemanjem iz klasičnih jezikov (internacionalizmi – *konverzija* > *sprevrženje*) in iz globalnega jezika (angl. *server* > *strežnik*), ter iz drugih, najpogosteje sosednjih jezikov (nem. *Wortschatz* > *besedni zaklad*). Izraženo prevzemanje deli avtorica na citatnost (izraz se v ciljni jezik prevzame nespremenjen, npr. *Outlook Express*), polcitatnost (izraz se v ciljni jezik prevzame nespremenjen, oblikoslovni in besedotvorni morfemi so iz ciljnega jezika, npr. *Schweppes*, rod. *Schweppesa*) in sistemsko prevzetost (vključitev v sistem

ciljnega jezika, npr. *animacija, ikona*). L. Bokal (1998: 149–150 v Bokal 2009: 116) opisuje stopnje prilagajanja prevzetih besed prevzemnemu jeziku: prevzeta beseda se najprej govorno in pisno prilagodi, nato se besedotvorno preoblikuje, nazadnje pa lahko dobi tudi domačo ustreznico, kar lahko privede do njene opustitve oziroma stilne zaznamovanosti.

Poleg navedene delitve A. Vidovič Muha sta pomembni opredelitvi prevzetosti še po L. Bokal (2009) in J. Toporišiču (2000). L. Bokal (2009: 112–116) ločuje tri tipe prevzemanja: citate, kalkirano prevzemanje in svobodno prevzemanje. Pri citatih pomenska sporočilnost citatnih besed ostaja enaka, kot je v izvornem jeziku, prav tako prevzemni pomen. Kalkirano prevzemanje oblikuje kalke, ki »pridobijo le zvočno podomačeno lupino, ne pa notranje pomenske strukture pojma, ki se prevzema« (Bokal 2009: 114). Pomen ostaja enak pomenu v izvornem jeziku. Kalke naj bi prinašali v jezik predvsem mediji. Tretja vrsta prevzemanja je svobodno prevzemanje, ki je v slovenščini najpogostejše. J. Toporišič (2000: 131) ločuje med neprevzetimi (izvirajo iz praslovske dediščine ali so nastale znotraj slovenščine) in prevzetimi besedami (v slovenščino so prišle iz drugih jezikov). Prevzete besede deli na izposojenke in tujke. Izposojenke so se slovenskemu jeziku popolnoma prilagodile, medtem ko so se tujke prilagodile le delno – manj prilagojene so v pisavi, bolj pa v izgovoru in pregibanju. Poleg slovenskih besed (prevzetih ali neprevzetih) navaja J. Toporišič še citatne besede (brez sprememb iz tujega jezika), ki pa niso sestavni del slovenskega jezika.²⁰

2.1.2 Novo opomenjenje in (de)terminologizacija

Novo oziroma dodatno (neodvisno) opomenjenje (Žele 2005a: 241) je značilno za jezikovni razvoj in za novejšo leksiko. Besede, ki so že del splošne zavesti, dobijo nov pomen, so na novo leksikalizirane (v raču-

²⁰ V novem pravopisu *Pravopis 8.0* sta namesto terminov *tujka, izposojenka, prevzeto ime, polcitatno ime* itd. uporabljena izraza *pisno podomačena* in *pisno nepodomačena beseda*. Iz utemeljitev k novim pravilom je razvidno, da so se snovalci za ta korak odločili zato, da bi uporabnikom olajšali razumevanje pravil, za kar je bistveno poznavanje le osrednje značilnosti posamezne prevzete besede: ali je zapisana v skladu z izgovorom ali ne.

nalništvu npr. *afna*, *miška*, *brisalka*). Nov pomen lahko dobijo tudi v novih besednih zvezah, npr. *sprehajalec* v zvezi *sprehajalec psov*, *kovček* v zvezi *strešni kovček* (Žele 2005a: 241–242).

Del pomenskih sprememb in prilagajanja jezika na novo pojavnost (znotrajjezikovno prevzemanje) sta procesa determinologizacije in terminologizacije. Pri terminologizaciji gre za poimenovanje posebne oziroma malo znane pojavnosti s splošnim izrazom, natančneje za »proces, pri katerem preide izraz iz splošnega pomenskega podsistema besednega zaklada v terminološki« (Novak 2004: 136), pri determinologizaciji pa za širjenje prepoznavnosti denotata in poimenovanja (Žele 2004a: 137). Širitev oziroma oženje pomenja že ustaljene leksike je poleg nastajanja novih leksemov značilen postopek različnofunkcijske širitve besedil in besedja (Žele 2005b: 76). Širša terminologizacija »označuje širitev terminološke rabe že uveljavljenega termina na druga strokovna področja« (Žele 2007: 103). Češki jezikoslovci (Čermák, Blatná idr. 1995 v Žele 2007: 103) so termine delili na eno- in večstrokovne (preskriptivne in psevdopreskriptivne), kjer so enostrokovni termini tipični le za eno stroko, večstrokovni termini pa se s pomočjo metonimičnih in metaforičnih prenosov širijo tudi v druge stroke. Za terminološko leksiko je značilno prehajanje med strokami in/ali splošnim jezikom, pri tem pa leksika hkrati teži k »edinemu reprezentativnemu poimenovanju« ter k »dvojnicam in različicam v okviru posameznih strok« (Žele 2007: 105).

2.1.3 Pomenski prenosi in pomenska vsebovanost

Termini so najprej in predvsem leksemi. A. Vidovič Muha (2013: 33–113) deli pomene leksemov na obvezne in obvezno izbirne – obvezna sta denotativni in kategorialni, obvezno izbirna pa konotativni in pragmatični pomen. Denotativni pomen je prvi/izhodiščni slovarski pomen leksema, označuje njegovo vsebino. Sestavljata ga dve pomenski sestavini – uvrščevalna (UPS) in razločevalna pomenska sestavina (RPS), ki ju A. Vidovič Muha (1988: 84) definira takole:

»Namreč vsak predmetni pomen ('P') in tako tudi pomen strokovnega izrazja vsebuje t. i. uvrščevalno pomensko sestavino (UPS), ki je vedno najbližji (neposredni) hipernim in tudi skladenjsko vodilni člen, ki mu

ustreza vprašalnica npr. *kaj je* (za samostalnike), *kaj dela* (za glagole), *kakšen*, *kateri* ... (za pridevnike) itd., in tolikšno število (x) razločevalnih pomenskih sestavin (RPS), da je dosežena pomenska neprekrivnost v okviru uvrščevalne pomenske sestavine. Vse to lahko zapišemo 'P' → UPS/xRPS (*l* = podredno razmerje)«.

Kategorialni pomen je lahko slovnični ali besedotvorni, označuje pa kategorialno slovarsko oziroma jezikovnosistemsko lastnost leksema. Konotativni pomen je fakultativen – spremlja denotativni pomen in mu dodaja subjektivnost. Pragmatični pomen imajo predvsem pragmatično-komunikacijske prvine kot uslovarjena govorna dejanja (medmeti, členki ipd.).

Kadar obstaja med pomeni pomenska motiviranost, ki nima morfoloških pokazateljev (kot besedotvorna), govorimo o tvorbi pomenov s pomočjo pomenskih prenosov. Na podlagi pomenskega prenosa novi leksemi najpogosteje nastajajo s sinekdoho, metonimijo in metaforo.²¹ Sinekdoha je pojav, kjer prihaja do menjave celote z delom (npr. drevo – les: *hrast*) ali dela s celoto (npr. glas – pevec: *tenor*), na ravni slovarja pa to pomeni hierarhično preurejanje uvrščevalne in razločevalne pomenske sestavine (Vidovič Muha 2013: 144–149).

Metonimija je relativno pogost način zapolnjevanja poimenovalne praznine. Gre za menjavo dejanja z rezultatom, sredstvom, vršilcem, časom ali mestom dejanja, za menjavo materiala in snovi ipd. (npr. dejanje – rezultat dejanja: *pisanje*; material – tehnika – slika: *olje*). Za metonimijo velja, da je pri njej »vsaj do določene mere predvidljivo gibanje pomenskih sestavin motivirajočega pomena glede na motivirani metonimični pomen. V ta pomen vstopa nova UPS, pomenske sestavine motivirajočega pomena pa se ohranijo na ravni pomenske razločevalnosti, razločevalnih pomenskih sestavin« (Vidovič Muha 2013: 154).

Pri metafori gre za vnašanje novih pomenskih sestavin na podlagi medsebojnega vplivanja sestavin dveh denotatov, pri tem je razviden povezovalni element – predvsem tam, kjer je metafora vir terminolo-

²¹ Govorimo seveda o metafori in metonimiji v leksikalnem (konvencionalna metafora oz. metonimija), ne besedilnostilnem smislu (kreativna metafora oz. metonimija). V terminologiji prevladuje pomenskosestavinska (semska) metafora, ki je motivirana s pomenskimi sestavinami (Vidovič Muha 2013: 163).

ških poimenovanj, naj bi temeljila na pomenski asociacijski prepoznavnosti (npr. *roka*: (1) UPS okončina človeka, RPS za prijemanje, delo; (2) UPS del stroja, RPS (po funkciji) kot roka) (Vidovič Muha 2013: 144–169).

Izrazna podoba leksemov, nastalih z metaforo ali metonimijo, je lahko enobesedna ali večbesedna. Kot metonimične in metaforične terminološke zveze se lahko pojavljajo predvsem skupi, kjer so pomenske spremembe vezane na jedro (npr. *strelni bombaž*) ali prilastek (npr. *logaritemski papir*). Sestavo določa nespremenjenost pomenskosestavinske zgradbe podstavnih prvin (npr. *samostalniški prilastek*), pri sklopu se spremenijo pomenske sestavine obeh delov stalne besedne zveze, kar se do pomenske neprepoznavnosti glede na izhodiščni pomen zgodi tudi pri zrasleku (Vidovič Muha 2013: 154).²²

Pomenska vsebovanost je tip večpomenskosti, pri katerem je določen neprvi pomen (ali več pomenov) implicitno vsebovan v nadrejenem pomenu (pogosto glavnem) (npr. človek: (1) UPS bitje, RPS sposobno misliti in govoriti; (2) UPS človek (1), RPS neimenovan, neprepoznan; (3) UPS človek (1), RPS ne glede na natančnejšo določitev) (Vidovič Muha 2013: 132–136).

2.2 Terminologija besednovrstno in strukturno

Š. Vintar (2008: 18) poudarja, da strokovni termini besednovrstno niso le samostalniki in besedne zveze, temveč tudi glagoli, pridevniki, prislovi. Samostalniški termini so najpogostejši. Čeprav naj bi bili glagoli netipična terminološka besedna vrsta, pa A. Žele (2007: 106–121) ugotavlja, da so tipični potencialni termini desno nevezljivi pomensko

²² A. Vidovič Muha je poimenovalno tipologijo stalnih besednih zvez glede na predvidljivost pomena povzela po J. Toporišiču (1973/74), ta pa po N. M. Šanskem (1963). J. Toporišič tako ločuje: a) sestave, katerih pomen je enak vsoti pomenov posameznih sestavin (npr. *spalna srajca*); b) skupe, v katerih imajo posamezne besede poseben pomen (npr. *kriva prisega*); c) sklope, ki imajo kot celote sicer nepredvidljiv pomen, a ga je mogoče razumeti, ker so pogosto metaforične (npr. *zavihati si rokave*); in č) zrasleke, katerih pomen je povsem nepredvidljiv (npr. *kozje molitvice*).

specializirani glagoli z zabrisano vidskostjo ali dvovidskostjo. Naslednja stopnja k terminologizaciji glagola je oženje vezljivosti v tožilniško vezavo. Merilo za ugotavljanje terminološkosti glagola je strokovno besedilo, v katerem se glagol pojavi – za ozko specializirane glagole je značilna primarna terminološkost, za temeljne ali pomensko primitivne glagole, ki so navadno del terminološke zveze, pa sekundarna terminološkost. Prvotni glagolski termini težijo v smeri determinologizacije, drugotni glagolski termini pa se lahko terminologizirajo (Žele 2004b: 78–79). O tožilniški (in drugačni) vezavi glagolov in njihovem prehodu med termine piše tudi A. Gruntar Jermol (2013: 93–94), ki ugotavlja, da so v pravnem jeziku glagolske in podobne kolokacije precej pogoste in lahko zaradi svoje ustaljenosti povzročajo težave pri prevajanju.

Termini so, kot rečeno, besednovrstno večinoma samostalniški; majhen delež pridevniških terminov pojasnjujeta enopomenskost in sistemskost kot glavni značilnosti terminološke leksike. Pridevniki so eksogeni leksemi, zato v svojem pomenu ne morejo izkazovati uvrščevalne pomenske sestavine (UPS) – s svojimi razločevalnimi pomenskimi sestavinami (RPS) lahko le modificirajo jedrno besedo, ki je samostalnik (Vidovič Muha 2013: 76–77). Pridevnik v zvezi s samostalniškim jedrom tvori pomensko specializirani leksem. Terminološke besedne zveze lahko tvorijo le vrstni (prvotni ali konverzni) in svojilni pridevniki, ki imajo v podstavi možno množinsko svojilnorodilniško pretvorbo (Vidovič Muha 1988: 88). Pridevnik lahko poleg prilastka v besedni zvezi opravlja tudi vlogo povedkovega določila, kjer njegov pomen natančneje določa glagolska vezljivost. Pridevnik je potencialno terminološki, če je izsamostalniški (iz terminološkega samostalnika) ali izglagolski (iz terminološkega ali terminološko rabljenega glagola) (Vidovič Muha 1988: 89).

Termini so lahko tudi večbesedni, torej besedne zveze (Vidovič Muha 1988: 83–86). Stalne besedne zveze kot slovarske enote so priredne ali podredne. Strokovni termini so večinoma podredni večbesedni samostalniški leksemi brez konotativnega pomena, v slovenščini pogosto vezani s pridevniškim prilastkom (Vidovič Muha 2013: 29).

Slovenske terminološke besedne zveze so po Š. Vintar (2008: 40) lahko dvo-, tro- ali štiribesedne, čeprav dolžina termina ni omejena:

- pridevnik + samostalnik (*aromatična snov*),
- samostalnik + samostalnik (*emisija snovi*),
- samostalnik + samostalnik + samostalnik (*odbor načelnikov štabov*),
- pridevnik + samostalnik + samostalnik (*dosežena raven storitve*),
- samostalnik + pridevnik + samostalnik (*obdelava naravnega jezika*),
- samostalnik + predlog + samostalnik (*prošnja za azil*),
- pridevnik/prislov + pridevnik + samostalnik (*govorno podprta aplikacija*),
- samostalnik + predlog + samostalnik + samostalnik (*Odbor o gibanju blaga*),
- samostalnik + pridevnik + samostalnik + samostalnik (*določitev kemične sestave snovi*).

A. Vidovič Muha (2013: 27) o leksikaliziranih večbesednih leksemih, med katere spadajo tudi večbesedni termini, pravi, da je njihova razpoznavna lastnost avtomatiziranost, medtem ko so neleksikalizirane besedne zveze aktualizirane in po govornem dejanju razpadejo (*rdeči bor* : *rdeč pulover*).

Za večbesedne termine oziroma strokovne besedne zveze je značilno, da so ustaljene. Ločujemo štiri tipe terminoloških besednih zvez, ki se med seboj razlikujejo po predvidljivosti pomenskih sestavin in/ali motiviranosti:

- sestava: v pomenskih sestavinah se ponovijo korenskomorfemske besede ali korenski morfemi – posamezne besede v besedni zvezi imajo iste pomenske sestavine kot terminološka besedna zveza: *barvna slepota*: UPS → slepota, RPS → za barv-e/-o; *povedna skladnja*: UPS → skladnja, RPS → povedi; sestava je značilna predvsem za zveze samostalnika s tvorjenim vrstnim pridevnikom (ki ni konverzni izkakovostni);
- skup: vsaj ena izmed besed ohrani pomenske sestavine osnovnega pomena, druga beseda (ali več besed) pa dobi nove pomenske sestavine (metaforične/metonimične): *belgijski konj*: UPS → konj, RPS → belgijske pasme; *belgijska pasma*: UPS → pasma; RPS → težkega voznega konja; v zvezah, ki spadajo med skupe (in sklope), se lahko pojavljajo tudi konverzni vrstni izkakovostni pridevniki:

bela klobasa: UPS → klobasa, RPS → iz riža ali kaše, mesa in drobovine; *mrtvi jezik*: UPS → jezik, RPS → ki ga noben narod /.../ več ne govori; določujoča sestavina skupa je lahko izražena simbolno (*vitamin C*, *ton b*, žarki alfa); terminološkost v zvezo vnaša prilastek (vrstni pridevnik); lastnosti skupa imajo lahko tudi zloženske, ki nastanejo iz besednih zvez: *bakrorez* – um. *rezati v baker*; *besednokorenski* – jezikosl. *besedni koren*;

- **sklop**: pomenske sestavine besedne zveze in posameznih besed iz nje niso prekrivne – večinoma gre za metaforična, metonimična poimenovanja, pomenskosestavinska (asociativna) povezava je ohranjena: *beraški red*: UPS → skupnost ljudi, RPS → brez premoženja /.../; *programski jezik*: UPS → ukazi, RPS → za računalnik; *bela krvnička*: UPS → celica, RPS → krvna, brezbarvna; tudi lastnosti sklopa lahko imajo iz besedne zveze nastale zloženske: *jajcevod*: UPS → cevast organ, RPS → po katerem gre jajčece /.../; *krvoskrunstvo*: UPS → spolni odnosi, RPS → med sorodniki;
- **zraslek**: obe skupini pomenskih sestavin sta izrazno neprekrivni z besedami iz besedne zveze, pomenske sestavine zrasleka so v primerjavi s sklopi nepredvidljive, ni asociativne povezave med pomenskimi sestavinami besedne zveze in posameznih besed v njej: *črne kože*: UPS → kožna bolezen, RPS → s krvavimi mehurčki /.../; *bodeča neža*: UPS → rastlina, RPS → s cveti /.../ (Vidovič Muha 2013: 29–31).

A. Vidovič Muha (1988: 86–90) glede slovničnih lastnosti strokovnih besednih zvez ugotavlja, da strokovna poimenovanja ne morejo imeti stavčne oblike. Med strokovnimi besednimi zvezami ni povedkovniških, prav tako za strokovno izrazje ni značilno stopnjevanje. Glagolske strokovne besedne zveze se pojavljajo kot povedek s predmetom ali prislovnim določilom (*braniti vrata*, *hoditi po gredi*). Samostalniške strokovne besedne zveze deli glede na mesto prilastka (na levi ali desni strani jedra). Ugotovila je, da je v jeziku več strokovnih besednih zvez z levim prilastkom kot z desnim. Desni prilastek se »lahko poprivedi in preide na levo zlasti ob neglagolniškem samostalniškem jedru« (Vidovič Muha 1988: 90). Pridevniška beseda v levem prilastku ne more biti zai-

menska, prav tako pridevniški levi prilastek ne more biti kakovostni ali svojilni (s samo edninsko svojilnorodilniško pretvorbno možnostjo) – da je zveza terminološka, mora biti terminološki tudi/vsaj prilastek, ta pa je lahko vrstni pridevnik ali svojilni pridevnik s potencialno množinsko svojilnorodilniško pretvorbno možnostjo. Vrstne pridevniške (leve) prilastke, ki tvorijo strokovne besedne zveze, deli avtorica na dve skupini: na konverzne (ki so nastali iz kakovostnih pridevnikov, najpogosteje gre za pridevnike barve in merne ter podobnostne pridevnike – *beli fosfor, črni bor; lahki bencin, čisti bencin; svileni papir, biblijski papir, biserna preja*) in nekonverzne/prvotne (vrstni pridevniki – snovni, namenski, sredstveni, izvornostni krajevni: *asfaltni premaz, filmska kamera, magnetni zapis, idrijska čipka*). Desni samostalniški prilastek je lahko razvit ali nerazvit.

Termini so glavna in najbolj prepoznavna značilnost posameznih strok, vendar so kot taki le del njihovega strokovnega jezika, ki pa lahko ima še druge značilnosti. L. Bokal (2016: 61) orisuje, kako se lahko strokovni jeziki posameznih strok med seboj razlikujejo tudi po nekaterih drugih razlikovalnih značilnostih:

- po terminih iz različnih socialnih zvrsti (narečni izrazi v geografiji: *črča*; pogovorni izrazi v gledališki terminologiji: *foršpilati*; knjižni jezik – prevzeti izrazi, npr. v smučanju: *duck stance*);
- po terminih glede na besedno vrsto (glagolski termini v klekljarski terminologiji: *posukati, prekrižati*; prislovni termini v glasbi: *allegro*; medmeti v gledališki terminologiji: *Bis!*);
- po terminih besedotvorno (navadna izpeljava v besednih zvezah v likovni umetnosti: *grško zelena*; značilna priponska obrazila v klekljarstvu: *-ovl-ev – močeradovke*; zlaganje v kemiji: *metilalkohol*; značilna priponska obrazila v kemiji: *-ik, -ij – vodik, radij*);
- po terminih besednozvezno (značilne besedne zveze z desnim prilastkom v elektrotehnik: *čas diagnosticiranja okvare*);
- po skladenjskih značilnostih (hkratna raba prve in tretje osebe v pravnem jeziku; skladenjski klišeji v matematiki: *natanko tedaj, ko; veljati; obstajati; naj ... potem*);
- po neverbalnih terminoloških znamenjih (simboli, ločila, številke, formule, grafični pripomočki).

2.3 Sinonimija v terminologiji

Sinonimi za terminologijo niso značilni (Humar 2009: 75–79), saj je sopomenskost v nasprotju z načelom enoznačnosti (Vintar 2008: 27), ki mu terminološko izrazje sledi. Sopomenskost znotraj znanstvenega diskurza ne more biti funkcionalna zaradi lastnosti terminov, da imajo le denotativni pomen – sopomenskost je vezana na konotativni pomen (Vidovič Muha 2013: 127–130), ki pa ga terminologija izključuje. Sinonimi naj bi tudi ovirali strokovno komunikacijo (Kocourek 1994: 139). Namesto o terminološki sinonimiji je tako v terminologiji bolj korektno govoriti o terminološki variantnosti oz. (pri nekaterih avtorjih) o terminoloških variacijah, kjer je isti pojem lahko poimenovan z več izrazi. Čeprav so variante v terminologiji nezaželene, se jim večinoma ni mogoče izogniti (Trebar 2014: 109; Vintar 2008: 27). Z njimi se ukvarjajo novejši pristopi preučevanja terminologije (zlasti korpusni), ki ugotavljajo, da »raba v besedilih ne potrjuje enoznačne povezave med pojmom in terminom« (Fajfar 2017: 55; prim. Daille 2005: 181).

Terminološke variante nastajajo na različne načine – s prevajanjem tujih terminov, tvorbo novih poimenovanj itd. Tipi terminoloških variacij po B. Trebarju (2014) so: besedotvorne variacije (*skrbnik sistema* in *oskrbnik sistema*), sintagmatske variacije (*pristop modeliranja*, *pristop za modeliranje* in *pristop k modeliranju*), permutacije (*podatkovno rudarjenje* in *rudarjenje podatkov*), substitucije (*rudarjenje podatkov* in *izkopavanje podatkov*), razširitve (*algoritem za iskanje* in *algoritem za iskanje pravil*) in koordinacije (*širokopasovne tehnologije* in *širokopasovna omrežja* → *širokopasovne tehnologije in omrežja*).

V. Gorjanc (1995/96: 267–274) navaja, da so tipi terminoloških variant naslednji:

- glede na jezik se pojavljajo pari (ali skupine več terminov) *citatno* – *domače* (*actus purus* : *čisti akt*), *prevzeto* – *domače* (*princip kavalnosti* : *načelo vzročnosti*), *prevzeto* – *prevzeto* (*faktoriela* : *fakulteta*) in *domače* – *domače* (*odsev* : *odsvit*),
- glede na izrazno podobo najdemo pare *enobesedno* – *enobesedno* (*alienacija* : *odtujitev*), *enobesedno* – *večbesedno* (*mimobežnica* :

mimobežna premica) in *večbesedno – večbesedno* (*prehod prek desetic : desetišni prehod*),

- glede na tvorjenost pa pare (lahko z različnim besedotvornim pomenom) z enako besedotvorno podstavo in različnim obrazilom (*Kartezijev : kartezijski*) ter pare z različno besedotvorno podstavo in enakim obrazilom (*introvertiranost : introvertnost*).

M. Humar (2009: 79–92) je v analizi sinonimov iz treh terminoloških slovarjev (meteorološkega, medicinskega in čebelarškega) najdene termine razdelila na sinonimne pare (1) enakovrednih (*aproksimacija* in *približek*), (2) delno enakovrednih (*efekt* in *učinek*), (3) neenakovrednih terminov (*vpoj* in *absorbicija*) ter na (4) sinonimne pare, kjer je en termin neustrezen (*primitivna enačba* in *prvotna enačba*). Ugotovila je, da se termini, ki tvorijo sinonimne pare, razlikujejo po izvoru, pomenskih sestavinah in zgradbi. Termini tujega izvora so večinoma (vsaj delno) prilagojeni slovenščini. Iste pomenske sestavine so značilne za terminološkovariantne pare domačih in tujih poimenovanj.

Obstaja več tipologij terminološke variantnosti (oz. pri nekaterih avtorjih terminoloških variacij), v tej monografiji pa pojav definiram in razumem kot na izrazni ravni preoblikovano obliko termina, ki označuje isti pojem kot osnovni termin (Fajfar 2017: 55).

III

ORIS SKLADENJSKEGA BESEDOTVORJA

Raziskava, predstavljena v monografiji, temelji na besedotvorni teoriji J. Toporišiča (2000: 156–232), zlasti pa A. Vidovič Muha (2011) – osnovana je na pretvorbno-tvorbenem načinu in se zato imenuje skladenjsko besedotvorje.²³ Opredeljeno je kot »del skladnje v pretvorbno-tvorbeni zvezi z besedotvorjem; kot enota jo določa skladenjska podstava« (Vidovič Muha 2011: 331).

Besedotvorni postopki, ki so po tej besedotvorni teoriji uporabljeni pri tvorbi poimenovanj iz lastnega jezika, so lahko sistemsko predvidljivi ali nepredvidljivi. Predvidljivi besedotvorni postopki omogočajo, da lahko tvorjenko pretvorimo v predvidljivo nestavčno besedno zvezo, imenovano skladenjska podstava. Sem sodijo vsi besedotvorni postopki (izpeljava, sestavljanje, zlaganje) razen sklapljanja, kjer se beseda tvori iz govorne, ne skladenjske podstave. Med sistemsko nepredvidljive tvorjenke poleg sklopov sodijo še kratice in besede, nastale s poenobesedenjem (Vidovič Muha 2013: 23). Novejša leksika izkazuje tudi produktivnost novejših sistemsko nepredvidljivih besedotvornih vrst, npr. e-tvorjenk, prekrivank, okrnjenk in različnih mešanih tvorb.

²³ Z besedotvorjem na Slovenskem se je med prvimi podrobno ukvarjal A. Bajec (1950, 1952, 1959), ki je izdal trodelno monografijo *Besedotvorje slovenskega jezika I–IV*. Med splošno veljavnimi sodobnimi besedotvornimi teorijami je najbolj znana teorija J. Toporišiča (2000: 156–232), ki temelji na besedotvornem algoritmu, z besedotvorjem slovenskega jezika (zlasti z novejšimi besedotvornimi tendencami) pa se ukvarjata tudi npr. I. Stramljič Breznik (1999) in N. Logar (2004a, 2004b, 2005a, 2005b, 2005c, 2006). Teoretična izhodišča uveljavljene besedotvorne teorije od J. Toporišiča naprej so pregledno predstavljena v delu I. Stramljič Breznik (2020a).

3.1 Sistemsko predvidljivi besedotvorni postopki

Sistemsko predvidljive tvorjenke so dvodelne, sestavljene iz besedotvorne podstave (dalje BPo) in obrazila. Besedotvorna podstava je »del tvorjenke, nastal iz neobraziljenih korenkomorfemskih besed v skladijski podstavi; del tvorjenke, na katerega se razvršča obrazilo« (Vidovič Muha 2011: 331). Obrazilo je »definijski del tvorjenke iz enega ali več morfemov kot pretvorba samo slovničnega pomena skladijske podstave, lahko pa še njenega jedra ali razvijajočega člena« (Vidovič Muha 2011: 332). Obrazilo so lahko priponska, medpionska ali predpionska, hkrati pa še eno-ali večmorfemska. Tvorjenko lahko pretvorimo v skladijsko podstavo (dalje SPo), ki je podredna besedna zveza (priredna je le pri medpionskih zloženkah). Skladijska podstava je nestavčna podredna besedna zveza, pretvorbena varianta tvorjenke, ki »jo lahko zapišemo x_1/x_2 ali x_2/x_1 , pri čemer je x_1 jedro skladijske podstave in x_2 njegov razvijajoči oziroma dopolnjujoči člen, torej SPo $\rightarrow x_1/x_2$ « (Vidovič Muha 2011: 23).

Del skladijske podstave je besedotvorni pomen, ki je definiran kot »pomen, ki ga dobi tvorjenka v besedotvornem postopku« (Vidovič Muha 2011: 334). Tvorjenke lahko povežemo tudi s povedno skladijo – propozicijski besedotvorni pomen (dejanje, vršilec dejanja itd.) je pretvorba ene izmed sestavin pomenske podstave (propozicije povedi) (to, da ... \rightarrow De (dejanje)). Pomenska podstava povedi je opisna (Vidovič Muha 2011: 23–39). Propozicijskega besedotvornega pomena ni mogoče pripisati vsem tipom tvorjenk (Vidovič Muha 2011: 82):

»Glede na pomensko podstavo povedi je mogoče besedotvorni pomen tvorjenk ločiti na dve veliki skupini, in sicer na tisto, ki izkazuje pretvorbena povezavo s propozicijo oziroma pomensko podstavo povedi, govorimo o propozicijskem besedotvornem pomenu, in na tisto, ki takšne povezave ne izkazuje. Med slednjo sodijo vse modifikacijske izpeljanke, tip (c_1), in medpionskoobrazilne zloženke, tip (b), ter priredne zloženke, tip (č).«

Propozicijski besedotvorni pomen lahko določimo samostalniškimi tvorjenkami tipa (a).²⁴ Zunaj pretvorbene povezave je modifikacijska izpeljava.

²⁴ A. Vidovič Muha (2011: 84) piše, da so »posebej zanimive samostalniške, ev.

Ločimo sedem besedotvornih pomenov:

1. **dejanje, lastnost in stanje** – z njimi se pretvorbena povezuje povedje, pri L in S se obrazili tudi vezni glagol (*pisanje, bledica, hudobija*);
2. **vršilec dejanja, nosilec lastnosti in nosilec povezave** – z njimi se pretvorbena povezuje prvi delovalnik, ki je v stavčni vlogi potencialni osebek, ločuje se na podlagi kategorije živo : neživo (*delavec, belec, brezdomec*);
3. **predmet dejanja, predmet kot nosilec lastnosti in predmet kot nosilec povezave** – nimajo samostojne propozicijske besedotvorne povezave, izhajajo iz prvega delovalnika in temeljijo na kategoriji neživosti (*bodica, medenjak, bohoričica*);
4. **rezultat dejanja** – z njim se pretvorbena povezuje tožilniški delovalnik, ki je potencialni tožilniški predmet (*dodatek, časopis*);
5. **sredstvo dejanja** – nastane iz orodniškega delovalnika, ki je vezan na izglagolske samostalniške tvorjenke (*odpiralč, toplomer*);
6. **mesto dejanja in mesto, kjer je kdo/kaj** – vanju se pretvarjajo okoliščine kraja (*ledenica, gostilna, imenik*);
7. **čas dejanja; čas, ko je kdo/kaj** – vanju se pretvarjajo okoliščine časa (*listopad, žetev, mladost*) (Vidovič Muha 2011: 84–87).

V obrazilo se lahko pretvarjajo vse tri prvine skladijske podstave (jedro x_1 , odvisni del x_2 in slovnično razmerje med njima) – glede na to, katera sestavina se obrazili v posamezni tvorjenki, ločuje A. Vidovič Muha (2011: 27–82, 289–300) tri strukturne tipe iz podredne in en tip iz priredne skladijske podstave:

- tip (a) SPo $\rightarrow [x_1/]x_2$, pri čemer je x_1 zaimek ali glagolski primitiv, x_2 prilastkov odvisnik ali predmetnopomenska beseda, [] pa pripona oziroma priponsko obrazilo:

tudi glagolske tvorjenke tipa (a), torej s priponskim obrazilom (navadna izpeljava) oz. pripono (tvorjenje iz predložnih zvez, medpolsko-priponsko zlaganje), nastalo s pretvorbo (samostalniškega) zaimka v jedru skladijske podstave tvorjenega samostalnika /.../ oz. glagolskega primitiva v skladijski podstavi tvorjenega glagola /.../«.

- tip (a₁) – navadne izpeljanke (In); v priponsko obrazilo se pretvarjata jedro in slovnično razmerje:25
 - samostalniške (BPo je lahko iz glagola (*učitelj*), samostalnika (*gozdar*) ali pridevnika (*belec*)),
 - pridevniške (BPo je iz samostalnika (*sosedski*)),
 - glagolske (BPo je iz samostalnika (*gozdariti*) ali pridevnika (*bledeti*), x₁ je glagolski primitiv);
- tip (a₂) – tvorjenke iz predložne zveze (Tpz); v pripono se pretvarja jedro, v predpono pa predlog z ustrezno sklonsko končnico iz x₂:
 - samostalniške (*brezdomec*),
 - pridevniške (*podstrešni*),
 - glagolske (*obkoliti*);
- tip (a₃) – medponsko-priponske zloženke (Zmp); v medpono se pretvarja stavčno razmerje, v pripono pa jedro:
 - samostalniške (*čudodelec*),
 - pridevniške (*belolas*),
 - glagolske – takšnih tvorjenk je relativno malo (*gostobesediti*);
- tip (b) – medponskoobrazilne zloženke (Zom) – SPo → x₁{/}x₂, pri čemer x₁ ni zaimek ali glagolski primitiv, x₂ ni prilastkov odvisnik, { } je medponsko obrazilo, obrazili se slovnično razmerje (*avtogaraža*); glagolske zloženke s samo medponskim obrazilom so izjemne (*knjigotržiti*); mednje sodijo npr. medponskoobrazilne zloženke iz dveh samostalnikov (npr. *vikendhiša*), medponskoobrazilne zloženke z nadomestnimi (prevzetimi) sestavinami (*ekotrgovina*), medponskoobrazilne zloženke z določujočo sestavino *sam-* (*samoobramba*), medponskoobrazilne zloženke s količinskim, razsežnostnim prilastkom v skladijski podstavi (*polfinale*) itd.;
- tip (c) SPo → [x₂/]x₁, x₂ je lahko tudi desno, [] je priponsko ali predponsko obrazilo:
 - tip (c₁) – modifikacijske izpeljave (Im) – x₂ je količinska pri-

²⁵ Nekatere raziskave potrjujejo, da je navadna izpeljava v slovenščini kot v številnih slovanskih jezikih najproduktivnejša besedotvorna vrsta (npr. Logar 2005c).

devniška beseda ali lastnostni (merni in kakovostni) pridevnik oziroma pri glagolskih tvorjenkah kolikostni prislov ali prislov, ki izraža pozitivno ali negativno vrednotenje:

- samostalniške (*glavica*),
- pridevniške (*drobcen*),
- glagolske – priponsko obrazilo je lahko izrazno nesamostojno (*doživljati*) ali izrazno samostojno (*čohljati*, *dremuckati*);
- tip (c_2) – modifikacijske sestavljenke (Se):
 - samostalniške – x_2 je pravi vrstni pridevnik, ki izraža časovno ali hierarhično razsežnost in se pretvarja v predponsko obrazilo (*pradomovina*),
 - pridevniške (*prastar*),
 - glagolske – x_2 je prislov kraja ali časa (*napisati*, *predpripraviti*);
- tip (č) – priredne zloženke – SPO $\rightarrow x_1 \{+\} x_1 \{+\} x_1 \{+\} \dots$, kjer je $\{ \}$ medpona oziroma medponsko obrazilo; ta tip je vezan na priredno razmerje v SPO (*slovensko-nemški*).

3.1.1 Hibridizacija sistemsko predvidljivih besedotvornih vrst

Hibridne tvorjenke v slovenščini so dveh vrst: 1) ena od sestavin (ali obe) je internacionalizem, torej ima grško ali latinsko poreklo (npr. *aerodrom*); 2) ena od sestavin je mednarodna beseda ali globalizem, torej prihaja iz drugih sodobnih jezikov, v zadnjem času zlasti angleščine (npr. *densati*, *heavy metal klub*) (Stramljič Breznik 2005a: 7–9, 2008: 149–158; Vranjek Ošlak 2018: 98–99).²⁶

²⁶ O delitvi prevzetih besed na internacionalizme in globalizme piše A. Vidovič Muha (2004: 73–81). Bistvo razlikovanja je v tem, da prihajajo globalizmi iz globalnega jezika (sodobni jezik časa, ki ga določa informacijskotehnološka družba), internacionalizmi pa večinoma iz klasičnih jezikov, lahko pa tudi iz (ne)evropskih jezikov, in sicer v primerih, ko širijo »semiotični prostor evropskih jezikov /.../ z lastno semiotiko, pogojeno npr. geografsko, zgodovinsko in sploh izkušensko« (Vidovič Muha 2004: 75). L. Bokal (2004: 49) med globalizme uvršča tudi kratice z angleško skladijsko podstavo, npr. *SARS* (Severe Acute Respiratory Syndrome), *SMS* (Short Message Service).

Zelo značilne za novejšo slovensko leksiko so t. i. zloženke z nadomestnimi (prevzetimi) sestavinami (npr. *agrotehnika*, *kostumografija*),²⁷ ki jih A. Vidovič Muha (2011: 297) formalno ni uvrstila v slovenski besedotvorni sistem, ker nimajo nedvoumne skladijske podlage.²⁸ Avtorica (2011: 296–297) jih strukturno (oba korenska morfema prevzete zloženke sta zamenljiva) umesti med medponskoobrazilne zloženke, pri čemer sta dela besedotvorne podlage prevzeta. Prevzeti del imenuje nadomestna sestavina, zloženke pa glede na število nadomestnih sestavin in njihovo mesto deli na: a) zloženke z nadomestno določujočo (torej prvo) sestavino (npr. *etnogeneza* – *etnična geneza*), b) zloženke z nadomestno določano (torej drugo) sestavino (npr. *faktografija* – *opis dejstev/faktov*) in c) zloženke z obema nadomestnima sestavinama (npr. *filologija* – *nauk o jeziku*). Slovenski jezikoslovci so v zadnjih dveh desetletjih nadgradili tipologijo hibridnih tvorjenk, in sicer naj bi se kot mešane oziroma hibridne tvorjenke razumelo »tvorbe, pri katerih se prevzete morfološke prvine združujejo oziroma kombinirajo z domačimi ali po domačem ali po tujem tvorbenem vzorcu« (Stramljič Breznik in Voršič 2009: 830).²⁹

I. Stramljič Breznik (2008: 156; 2011a: 125–126) je hibridne zloženke z nadomestnimi sestavinami, pri katerih je ena sestavina domača, druga pa prevzeta, razdelila na (1) take, ki so tvorjene po slovenskem besedotvornem vzorcu (npr. *džuskati*, *fotopis*, *zreklamirati*), in (2) take, ki so tvorjene po tujem tvorbenem vzorcu in vsebujejo morfeme, ki so blizu korenskimi, vendar vedno vezani (konfikse oziroma afiksoide)³⁰

²⁷ Pravzaprav je to značilno za slovanske jezike na splošno (Stramljič Breznik 2005b: 238–239).

²⁸ J. Toporišič (2000: 164, 193) jih nasprotno uvršča v svoj besedotvorni algoritem, in sicer med samomedpanske zloženke.

²⁹ O družljivosti afiksoidov z domačimi tvorbenimi podstavami in tujih sestavin z domačimi sufiksoidi piše tudi I. Voršič (2013: 322).

³⁰ I. Stramljič Breznik (2005a: 9) po E. Link (1991) navaja, da v slovenskem besedotvorju ni popolnoma uzaveščeno spoznanje, da se besedotvorne morfeme deli na korenske morfeme in kombineme, slednje pa na afikse (ki so vedno vezani in ne morejo biti podstava) in konfikse (ki so prav tako vedno vezani, a zaradi pomenskosti bližji korenskimi morfemom, npr. *eko-*, *-teka* itd.). Avtorica v opombi 7 opozarja na možnost osamosvajanja konfiksov (*Hrana je bio*). Afiksoidi so tuje ali domače sestavine, ki so bile prvotno podstavne besede

((a) prevzeta sestavina je v prvem delu: *kvazisvoboda*, *megaslaven*; (b) prevzeta sestavina je v drugem delu: *bogračfest*, *čokoholik*; (c) prevzeta sestavina je v obeh delih: *avtomat*). Tvorjenke z iz angleščine prevzeto sestavino *blog-* navaja tudi po besedotvornih vrstah: 1) izpeljanke (*blogataš*), 2) zloženke (*blogokleten*), 3) sestavljenke (*izblogirati*), 4) sklopi (*hvala-blogu*). Takšno razdelitev je mogoče aplicirati tudi na tvorjenke s prevzetimi sestavinami iz drugih jezikov.³¹

3.2 Sistemsko nepredvidljivi besedotvorni postopki

Sistemsko nepredvidljivi besedotvorni postopki so bolj spremenljivi od sistemsko predvidljivih, ni jim mogoče določiti skladenjske podstave ali jih enoumno morfemsko razdeliti na besedotvorno podstavo in obrazilo. V slovenščino prihajajo novi načini tvorbe zlasti iz tujih jezikov – v času globalizacije in pospešenega tehnološkega razvoja je to še zlasti očitno. Terminologija je za besedotvorne in druge spremembe sicer nekoliko manj dovzetna kot splošno izrazje, saj mora biti stabilnejša in pri rabi ustvarjati čim manj novih pomenov (Sinclair 2005 v Stramljič Breznik 2007: 544). Prevzemanje vpliva tudi na sistemskost jezika – na spremembe v pogostnosti obrazil, nevtralizacijo slovničnih kategorij živosti in človeškosti, naraščanje posameznih besedotvornih vrst (npr. zloženek), jezikovno metaforizacijo in metonimizacijo (Žele in Kern 2017: 467). Med sistemsko nepredvidljive tvorjenke sodijo sklopi, kratice oziroma krajšave, poenobesedenja, e-tvorjenke, prekrivanke, okrnjenke in različne mešane tvorbe.³²

v zloženkah, s pogostejšo tvorbo pa je njihov pomen oslabel, zaradi česar so postale tvorbeno sredstvo (Stramljič Breznik 2011b: 64).

³¹ B. Kern (2012: 144) zveze (ne zloženke), pri katerih je prvi element anglicizem, drugi pa neprevzeta beseda, po Filipoviću (1990) definira kot hibride. Anglicizmi kot sestavine tvorjenk so pogosti tudi v drugih jezikih, v nemščini po nekaterih raziskavah (npr. Burmasova 2010) že ena tretjina novejših besed vsebuje prevzeto besedo.

³² Pri I. Voršič (2010: 117) je poimenovanje mešana tvorba uporabljeno za kombinacijo sklopa in konverzije *Teja Stuša* < Teja iz Tuša. V slovenskem besedo-

3.2.1 Kratice

Kratica je opredeljena kot »samostalnik, nastal iz začetnih delov večbesednega poimenovanja« (SP 2001: 200) oziroma kot »beseda, nastala iz sklopljenih krnov večbesedne zveze« (Toporišič 1992: 89). Kratice spadajo med sistemsko nepredvidljive besedotvorne vrste, saj ni mogoče predvideti, katere črke/glasovi podstavne besede se bodo v kratici ohranili, poleg tega jim ni mogoče določiti niti skladenjske in besedotvorne podstave niti obrazila.³³ V slovenščini so se začele pogosteje pojavljati sredi 20. stoletja – prvič so bile uslovarjene v *Slovenskem pravopisu* 1950, pravopis iz leta 1962 pa je že opazal njihov porast. Pisno sklanjanje kratic z dodanimi glasovnimi končnicami in tvorjenke iz njih so bili v omenjenih dveh pravopisih za knjižno rabo prepovedani (Logar 2005c: 220–223).

Kratice so tvorjenke iz eno- ali večbesedne podstave (samostalniška stalna besedna zveza ali stavčna zveza). Iz kratic je mogoče tvoriti navadne in modifikacijske izpeljave, tvorjenke iz predložne zveze, medponsko-priponske in medponskoobrazilne zloženke, priredne zloženke in sestavljenke ter številne sistemsko nepredvidljive tvorjenke (Logar 2003b: 140–141). V terminologiji je največ občnoimenskih kratic,³⁴ saj mora termin natančno poimenovati vsebino, zato je pogosto večbeseden in zaradi praktičnosti sporazumevanja skrajšan v kratico.³⁵ Prevzete kratice naj bi se v slovenščini večinoma izgovarjale in sklanjale po pravilih slovenskega jezika (Logar 2005c: 220–223). Poznamo črkovalne in nečrkovalne kratice – pri prvih preberemo vsako črko posebej, druge pa lahko preberemo tudi kot besede (*SDS* proti *NATO*) (*Pravopis 8.0*, poglavje Krajšave, člen 5).

tvorju so mešane/hibridne tvorbe sicer razumljene kot tvorjenke s prevzeto sestavino.

³³ J. Toporišič (2000: 159) uvršča kratice med sistemsko predvidljive besedotvorne vrste, in sicer med zloženke – nastale naj bi s kombinacijo krnitve in sklapljanja ter obraziljenja s končniškim morfemom.

³⁴ Poimenovane so tudi kratični termini, saj so to kratice, tvorjene iz terminov. Lastnoimenske kratice, ki so tvorjene iz lastnih imen, so v terminoloških slovarjih redkejše od kratičnih terminov (Fajfar in Žagar Karer 2019: 556).

³⁵ V terminologiji so kratice pričakovane – po načelu gospodarnosti imajo krajši termini prednost pred daljšimi (Fajfar in Žagar Karer 2019: 551).

N. Logar (2006: 95) ugotavlja, da je tvorba kratic univerzalen jezikovni pojav. Med kraticami so v slovenščini in angleščini najpogostejše takšne, ki so nastale iz do začetne črke/glasu krnjenih vseh predmetnopomenskih podstavnih besed, npr. *CD* < *Cankarjev dom*. Manj je takšnih, ki so nastale s kombinacijo inicialnih krnov in do prvih črk krnjenih besedotvornih morfemov, in sicer obeh delov besedotvorne podstave podstavnih zloženk, npr. *ZRC* < *Znanstvenoraziskovalni center*, ali pa predpanskega obrazila in besedotvorne podstave sestavljenk, npr. *MF* < *medfrekvenčni*.

Poseben pojav so kratice z angleško skladijsko podstavo,³⁶ o katerih piše L. Bokal (2004). Zanje je značilno, da nimajo »semantičnega pomena, ampak se 'pomen' zvede na glasovje, ki pa je vendarle nekakšen ostarek izrazne polnosti, ki je pred pojavom kratice glasovno uresničevala denotat« (Bokal 2004: 49). Pogosto jih v sobesedilu spremlja razvezava v angleščini in/ali ustrezen slovenski izraz, nastopajo lahko tudi kot prvi deli zloženk ali se ustalijo in leksikalizirajo ter pretvorijo v kratičnice.³⁷ Lahko vsebujejo tudi številke in nastopajo v internetnih naslovih (prav tam: 49–54).³⁸

3.2.2 Sklapanje

Sklopi³⁹ so po raziskavah sodobne leksike sodeč živa in stilno učinkovita besedotvorna vrsta (Logar 2005a: 172), glede njihove produktivnosti v slovenščini pa raziskovalci niso enotni – raziskave kažejo, da so sklopi

³⁶ Pogoste so npr. v farmaciji. Kratični termini, tvorjeni iz tujejezičnega termina, se imenujejo citatni kratični termini (Fajfar in Žagar Karer 2019: 555–556).

³⁷ Kratičnice so besede, ki nastanejo iz kratic po zapisanem črkovalnem branju (Sicherl in Žele 2018a: 57).

³⁸ Pri prenovi pravopisnih pravil se je Pravopisna komisija pri SAZU in ZRC SAZU (v utemeljitvi zapisovanja zvez kratic s samostalniki v členu II/19) odločila za opuščanje vezaja med kratico in jedrno besedo, vezaj se ne ohranja niti kot dvojnica. Razloga za to sta: 1) nekatere kratice so po nastanku pridevniške, zato zapis z vezajem ni utemeljen (npr. *UV žarki* 'ultravijolični'); 2) težave nastajajo pri zapisu kratic pred drugo pridevniško sestavino (npr. *CRP hitri test*) in pri prirednih vezajah s pridevniško prvino in skupno odnosnico (*EU in bilateralni projekti*).

³⁹ Podroben pregled obravnave sklopov v slovenskem jezikoslovju je v Logar 2005a.

nekoliko produktivnejši v publicistiki in oglaševanju,⁴⁰ na splošno pa je sklapljanje v primerjavi z drugimi besedotvornimi vrstami med manj produktivnimi besedotvornimi postopki (Logar 2005a: 190, 2006: 94). Po J. Toporišiču (2000: 160) je sklapljanje besedotvorna vrsta, pri kateri »[e]note večdelne podstave enostavno sklopimo v novo besedo«, pri čemer se lahko »izgubi kak naglas podstave ali pa se le-ta tudi kako drugače spremeni«. Za sklope je po A. Vidovič Muha (2011: 111–112) značilno, da je njihova skladijska podstava lahko stavčna, njene lastnosti so poljubne in nepredvidljive, prav tako ni nujno, da sta v skladijski podstavi vsaj dve predmetnopomenski besedi – to uvršča sklope med naključne tvorbe, ki so v tesni zvezi z govorom. Zato je »z večjim upravičilom v teh primerih mogoče skladijsko podstavo preimenovati v govorno podstavo« (Vidovič Muha 2011: 111).⁴¹ Vse podstavne sestavine so pretvorbno enakovredne – tudi zaimenske, členkovne, vezniške in predložne, besedni red se ohrani.

Izrazno se sklop (torej tvorjenka) od svoje skladijske podstave loči le po strnjenem zapisu (pisni prenosnik) (Vidovič Muha 2011: 112), kar je tudi po N. Logar (2005a: 185–189) glavni in edini pogoj, da lahko neko tvorjenko uvrstimo med sklope, saj lahko druge značilnosti sklopov variirajo (eno-, dvo- ali večnaglasnost; zapis skupaj ali z vezajem; denotativni in kategorialni pomen sta lahko seštevka posameznih pomenov sestavin ali pa novi, »zliti« pomen; izvorna stilna zaznamovanost sklopa se lahko z razširjenostjo in ustaljenostjo izgubi). Avtorica ovrže definicijo A. Vidovič Muha (2011: 112) o obraziljenju slovničnih lastnosti podstave, saj meni, da o obrazilu pri sklapljanju (kot pri drugih sistemsko nepredvidljivih besedotvornih postopkih) ne moremo govoriti. Pri besedotvorni podstavi, ki je najmanj dvodelna, pa se strinja z A. Vidovič Muha, da vse motivirajoče besede postanejo sestavine besedotvorne podstave. Glede na morfemsko zgradbo deli N. Logar (2005a:

⁴⁰ I. Voršič (2010: 115–116) je v oglaševalskih besedilih opazila sklope iz besed (npr. *dabest*), stavčne sklope (*KAJPOVSEMNEPRIČAKOVANEGAKAR*), sklope iz krnov (*najsimpa*), sklope s prekrivanjem (*jaffantastično*), sklope iz besede in krna s prekrivanjem (*brrrrcaffè*) ter sklope iz kratice in besede s prekrivanjem (*EUsklajen*).

⁴¹ O povezavi sklopov z govornim jezikom (natančneje narečjem) v Žele 2016.

188) sklope na nezaključene in zaključene. Pri nezaključenih sklopih se »končnice podstavnih besed tudi v sklopu obnašajo kot končnice« (Logar 2005a: 188) (npr. *babanaga babenage*), pri zaključenih pa ne (npr. *zdravamarija zdravamarije*).

3.2.3 Poenobesedenje

Poseben besedotvorni postopek je poenobesedenje oz. univerbizacija, ki je (v ožjem pomenu) definirano kot »zamenjava dvo- ali večbesednega poimenovanja z enobesednim po besedotvornem postopku« (Toporišič 1992: 187).⁴² Poenobesedenje naj bi predstavljalo mesto v jeziku, kjer se spojita najočitnejši jezikovni tendenci: na eni strani intelektualizacija in z njo terminologizacija jezika, na drugi pa njegovi demokratizacija in determinologizacija (Stramljič Breznik 2018: 380). Do začetka 21. stoletja slovenski jezikoslovci tej temi niso posvečali večje pozornosti – v sodobni slovenski leksikografiji je poenobesedenje svoje mesto dobilo šele v *Slovarju novejšega besedja* iz leta 2012, kjer je pri leksemih, nastalih z univerbizacijo, motivirajoča besedna zveza označena z oznako »univerbizirano iz« (Stramljič Breznik 2018: 369, 376).

I. Stramljič Breznik (2018: 373) je na podlagi slovanskih raziskav univerbizacije⁴³ ta pojav v slovenskem besedotvorju opredelila kot: 1) postopek, pri katerem iz samostalniške besedne zveze (najpogosteje s strukturo pridevnik + samostalnik) nastane poenobesedenka, ki je izpeljanka (npr. *dlančni računalnik* > *dlančnik*), in 2) postopek, pri katerem se opusti jedro samostalniške besedne zveze, njegove lastnosti pa prevzame pridevniška sestavina, iz katere s konverzijo nastane posamostaljena pridevniška beseda (npr. *diplomska naloga* > *diplomska*). A. Žele (2015a: 73) pri tipu 2, kjer poenobesedenje omogoča skladenjsko oziroma slovnično izpeljavo (nasprotno pa pri tipu 1 besedotvorno izpeljavo), opozarja, da je lahko rezultat poenobesedenja tudi konverzija, pri čemer

⁴² I. Stramljič Breznik (2018: 373) predlaga uporabo slovenskih terminov *poenobesedenje* (za tuji izraz *univerbizacija*, ki poimenuje besedotvorni postopek) in *poenobesedenka* (za tuji izraz *univerbat*, ki poimenuje rezultat).

⁴³ Univerbizacijo v slovenščini v primerjavi s tem pojavom v poljščini predstavlja M. Wtorkowska (2009, 2010, 2011).

pa je »bistveni del konverzije tudi leksikalizacija« (Žele 2015a: 73). Za poenobesedenje je značilna popolna ohranitev pomena (prav tam: 74).⁴⁴

Med pogostejšimi obrazili I. Stramljič Breznik (2018: 377–380) navaja obrazila *-ec*, *-ik*, *-ka* in *-ica*, redkejša so *-ak*, *-ar*, *-ke* (ž. mn.) in *-ice* (ž. mn.). Sprememba spola poenobesedenke v razmerju do jedrne besede je sicer mogoča, a redka. Poenobesedenke so najpogosteje moškega ali ženskega spola, redko srednjega.

Jezikoslovci so poenobesedenje do zdaj večinoma uvrščali med sistemsko nepredvidljive besedotvorne postopke, A. Žele (2015a: 73) to utemeljuje tako:

»Poenobesedenje je nesistemsko oziroma nepredvidljivo, ker omogoča tako a) skladijsko oziroma slovnično izpeljavo (z izpustom), ko se namesto besedotvornih morfemov uporabljajo oblikospreminjevalni morfemi, npr. kateri človek → *kateri*, dežurni človek → *dežurni*, kot tudi b) besedotvorno izpeljavo, ko se brez sporočilne škode obrazili široko- in hkrati splošnopomensko jedro besedne zveze, npr. *sušilnik*, *upravljalac*, *krimič*, *popačenka* ipd.«

Eden od razlogov za uvrščanje poenobesedenja med sistemsko nepredvidljive besedotvorne postopke je tudi to, da je pogosto v govornem jeziku, za poenobesedenke je tako značilna »inherentna pogovornost« (Vidovič Muha 2013: 111). Vendar pa poenobesedenke »zaradi jezikovne gospodarnosti v veliki meri in razmeroma hitro izgubljajo svojo konotativnost« (Vidovič Muha 2013: 112).

K. Anželj (2015) je v svoji diplomski nalogi predlagala uvrstitev poenobesedenja med sistemsko predvidljive besedotvorne postopke, saj se v priponsko obrazilo pretvori jedrni del besedne zveze, ki se ga doda določujoči besedi. Predlagala je tudi uvrstitev poenobesedenja v teorijo A. Vidovič Muha, in sicer tako, da bi poenobesedenje predstavljalo tip d. Nasprotno pa se je I. Voršič (2013) v doktorski disertaciji zaradi nejasne definicije in neenotnega razumevanja tega pojma odločila za opustitev

⁴⁴ »Konverzija je skladijska izpeljava in zato hkrati tudi slovnična izpeljava, ki omogoči spremembo skladijske vloge in s tem prevedbo ene besedne vrste v drugo z neizraženimi slovničnimi spremembami, tj. brez morfemiziranja, ali s slovničnimi (oblikospreminjevalnimi in oblikotvornimi) morfemi /.../« (Žele 2015a: 66).

obravnave poenobesedenja: »Pojmu univerbizacija se namenoma izogibamo iz dveh razlogov: prvič zaradi neustaljenosti pojma v slovenski besedotvorni disciplini in drugič zaradi pomanjkanja jasno opredeljene definicije, ki bi podprla enoumno razumevanje in označevanje takih 'univerbiziranih' tvorjenk« (prav tam: 104). Avtorica navaja dva primera nedosledne obravnave: nerazložljivo odsotnost oznake *univerbizirano* (iz) pri geslih *narekovalnik* in *dirkalnik* v *Slovarju novejšega besedja* (naj bi bili tvorjeni iz podstavnih besednih zvez *narekovalni aparat* in *dirkalni avtomobil*) in preveliko splošnost definicije univerbizacije v smislu, da so navsezadnje tudi zloženke, sestavljenke in modifikacijske izpeljanke rezultat poenobesedenja (*biopredelava – biološka predelava*).

3.3 Novejši besedotvorni postopki in nove tvorjenke

A. Žele (2013a: 503–505) je ugotovila, da so novejše tvorjenke lahko sistemsko predvidljive ali nepredvidljive. Med sistemsko predvidljivimi omenja:

- izpeljanke, ki so praviloma višjestopenjske, značilna priponska obrazila, ki nakazujejo višjo stopnjo tvorjenosti, pa so *-nica* (*čokoladnica*), *-ovecl-evec* (*dnevnikovec*), *-nina* (*pristopnina*), *-nje* (*očetovanje*), *-ost* (*razsrediščenost*); opaža brisanje slovničnih kategorij živosti in človeškosti, stilno zaznamovanost nekaterih novih tvorjenk na *-ica* (*frendica*), *-ič* (*kafič*) in *-aš* (*forumáš*) ter rabo prevzetih obrazil *-ing* (*rafting* z drugo ustreznico *raftanje*, *parking* proti *parkiranje*/*parkirišče*), *-(j)ada* (*golažijada*), *-(c)ija* (*berlusconizacija*), *-or* (*privatizator – privatizer*), *-er* (*marker*), *-ar* (*marketingar*), *-id* (*karotenoid*), *-ist* (*blogist – bloger*/*blogar*); izpeljanke so lahko pridevniške ali glagolske, ki z aktualnim korenskim morfemom označujejo novejšo pojavnost (*jogurtni*, *facebookati*), pogoste pa so tudi izpeljavne kratičnice (*cede*, *betece*, *esemes*, *dedeve*);
- zloženke:
 - afiksoidne zloženke z uveljavljenimi sufiksoidi *-mat*, *-teka*, *-drom*, *-fil*, *-holik*, *-manija*, *-pat*, *-man* (*kruhomat*, *darilomanija*), redkeje tudi s prefiksoidi *avto-*, *ultra-*, *paro-*, *mini-*, *maksi-*,

- mikro-* (*ultramaraton, mikročip*); zelo produktivno je obrazilo *sam-*, ki je na meji med prefiksoidom in polnopomenskim prvim delom zloženke (*samovzdrževanje*); razširjajo se domači afiksoidi *-pis* (*dobropis*), *-vod* (*plinovod*), *-mer* (*plinomer*), *malo-* (*malopodjetnik*), *vele-* (*veletrgovec*), ki so obdržali le besedotvorni pomen;
- medponsko-priponske zloženke, ki so med novejšimi tvorjenkami redkeje (*črnoogradnja, novorek*);
 - medponskoobrazilne zloženke, ki so med novejšimi tvorjenkami zelo pogoste (*adidasoprema, internetkafa*);
 - zloženke s prevzeto določujočo ali določano sestavino, ki je zamenljiva (*afro-, aero-, agro-, avdio-, akva-, bio-, eko-, info-, kiber-*: *akvapark, ekotrgovina*);
 - e-tvorjenke s crkveno sestavino *e-*, *i-* ali *m-*, ki zaradi ustaljene rabe že sodijo v podtip zloženek z vezajno začetnico, ki imajo predvidljivo besednozvezno skladijsko podstavo ('elektronski', 'mobilni' ali 'internetni');
 - sestavljenke (*prapok, prenajedati se*);
 - tvorjenke iz predložne zveze (*ufilmiti, vprogramirati*);
 - modifikacijske izpeljanke (*ježek, miška*).

Med sistemsko nepredvidljivimi pa A. Žele (2013a: 505–506) navaja:

- sklope (*enodnas, nevemkateriže*);
- potencialne zloženke, ki nimajo pretvorbno-tvorbenih vezi med tvorjenko in skladijsko podstavo (*mobitel, mobikartica*), med njimi tudi take z obojestransko stičnim vezajem in drugimi ločili (*off-line, si-mobil*);
- prekrivanke (*protestival*);
- okrnjenke (*mobi*).

N. Logar (2004a: 121–132) je v raziskavah besedotvornih značilnosti novih tvorjenk ugotovila, da so se v slovenščini razvili ali vanjo prišli iz drugih jezikov nekateri novi, večinoma sistemsko nepredvidljivi načini tvorjenja besed. V besedilih, kjer gre za opisovanje tehnološko novejših področij (računalništvo, mobilna tehnologija), je odkrila tri tipe novih tvorjenk, in sicer e-tvorjenke, kratice in simbole s piko ter kombinirana pisna znamenja. Za e-tvorjenke je značilno, da so sestavljene iz enogla-

sneга krna, katerega podstava lahko ima različne pomene. Primer je krn *e-*, katerega podstava je *elektronski*, pomeni pa lahko nekaj, kar je *računalniško*, *internetno* ali *informacijsko*. Med kraticami in simboli s piko so najpogostejše končnice tipa *.com*, *.net*, *.org* itd., za kombinirana pisna znamenja pa je značilno, da so v njih ločila, črke, številke in druga pisna znamenja poljubno kombinirana (npr. *.*, *mi2*, *8-*) itd.) Kombinirana pisna znamenja so značilna zlasti za SMS sporočila. V raziskavi stilno zaznamovanih novih tvorjenk je N. Logar (2006: 87–101) poleg že omenjenih zaznala še naslednje stilno zaznamovane sistemsko nepredvidljive besedotvorne tipe:

- sklopi: *Igrače-smo-mi*, *babanaga*;⁴⁵
- krstice: *CD*, *RK*, *UHF*;
- okrnjenke: *mobi*, *demo*;
- prekrivanke: *japanimacija*, *nogomanija*;
- besednozvezne menjavanke: *zvok in grafika* → *grak in zvofika*;
- opustitev notranjega dela besede: *h'woodski*;
- vnos ločila v besedo: *na-klada*, *Si.mobil*.

Z besedotvornimi značilnostmi novonastalega besedja s področja mobilne telefonije se je ukvarjala I. Stramljič Breznik (2003: 105–112), ki je v raziskavi prav tako ugotovila, da na spremembe v leksikalnem sistemu v sedanjem času vplivata predvsem prevzemanje iz tujih jezikov in prevladujoča govorna komunikacija. Nova poimenovanja so lahko glede na izvorni jezik prevzeta, hibridna ali domača, prihajajo lahko iz jedra ali obrobja nekega jezika. Tudi za obravnavano področje mobilne telefonije so zelo značilni tujejezični vplivi, zlasti vpliv angleščine. Glede na nastanek so nova poimenovanja lahko poimenovanja nove vsebine z že obstoječo besedo (poimenovanja telefonov: *čuk*, *kosec*; metaforično poimenovanje tipke *lojtra*), poenobesedenja obstoječe besedne zveze (*mobilnik*) ali novotvorjeni izrazi. Med novotvorjenimi izrazi so za področje mobilne telefonije značilni naslednji tipi tvorbe:

- medponsko-priponske zloženke (*kratkopis*),

⁴⁵ Pogostost sklapljanja v novejši leksiki je potrdila tudi I. Stramljič Breznik (2010: 171–172), ki je ugotovila, da je sklapljanje pri spletnih priložnostnicah tipično za imenske besedne vrste (*Maribor-je-ful-bomba*, *prov-mi-je-kva-pa-spim*).

- medponskoobrazilne zloženke s sestavino *mobi-*, kjer je druga sestavina lahko domača ali prevzeta (*mobipaket*, *mobibonus*),⁴⁶
- tvorjenke s sestavino *mobi-* in drugim krnom (*mobitel*),
- zloženke s kratico ali enočrkovno sestavino (*GSM-omrežje*, *e-pošta*, *M-ustopnica*),
- kratice (iz angleških ali slovenskih besednih zvez: *GPRS*, *GSM*, *MMS*).

N. Logar (2006: 96) definira prekrivanke kot »tvorjenke iz dveh ali več besed, ki nastanejo tako, da se podstavne besede, ki so deloma enake, v enakem delu prekrijejo«. E. Sicherl in A. Žele (2018b: 75–87) opozarjata, da naj bi bile prekrivanke posledica treh besedotvornih postopkov, in sicer sklapljanja, krnjenja in prekrivanja. Prekrivanke morajo biti pomenško prepoznavne, smiselne in stilno učinkovite ter se pri krnitvi v izgovoru prilagajati možnostim jezika. Po I. Plagu (2003) navajata definicijo prekrivanke, ki pravi, da ima prava prekrivanka »pomen, ki ni seštevek pomenov podstavnih besed« (prav tam: 80). V raziskovalne namene pa priporočata uporabo najširše definicije, kjer posamezne značilnosti prekrivank za uvrstitev v to kategorijo niso obvezne, temveč tipske, saj je »stopnja obsega morfemskega in fonemskega prekrivanja in krnitve odvisna od vsakega primera posebej«, pogosto je pri analizi tudi težko določiti uporabljeno podstavo (zlasti prvega) dela prekrivanke (prav tam: 85).⁴⁷ Za slovenščino sta na podlagi angleške teorije L. Bauerja (2002) zasnovali razdelitev na: (1) prekrivanke iz prvega dela podstavne besede in celotne druge podstavne besede (npr. *švepivo* < *šveps* + *pivo*; *dokuportret* < *dokumentarni portret*); (2) prekrivanke iz celotne prve podstavne besede in zadnjega dela druge podstavne besede (npr. *tvitnoba* < *tvit* + *sitnoba*); (3) prekrivanke iz prvega dela prve podstavne besede in zadnjega dela druge podstavne besede (npr. *krutika*

⁴⁶ Pri tem tipu je izpostavljeno vprašanje zapisovanja skupaj oz. narazen, ki je v današnjem času zaradi pospešenega prevzemanja leksike in skladijskih struktur iz angleščine zelo aktualno, hkrati pa je pravopisno nerestriktivno urejeno – pravopis dopušča obe možnosti (Stramljič Breznik 2003: 114–115).

⁴⁷ Nezmožnost, da bi vedno prepoznali podstavne besede, kaže na sistemsko nepredvidljivost prekrivank (Sicherl in Žele 2018b: 78).

< *kruta kritika*); (4) osrednji del je prekriven (*pivolan* < *pivo* + *volan*) (prav tam: 83–85).

M. Michelizza (2008: 328–338) je na primeru Wikipedije obravnavala naslednje tipe jezikvosistemsko nepredvidljivih besedotvornih vrst: 1) okrnjenke (*logo* < logotip, *admin* < administrator), 2) e-tvorjenke (*e-oblika*, *e-storitev*), 3) kratice (*ppt* < PowerPoint, *bp* < brez problemov, *IE* < Internet Explorer), 4) dvozačetnice (*WikiProjekt*, *JavaScript*), 5) wikitvorjenke (*wikikoda*, *wikikošarica*, *wikislog*).⁴⁸

Med nove tvorjenke spadajo tudi grafoderivati, ki so besede, »oblikovan[e] s pomočjo najrazličnejših ortografskih in grafičnih prvin oziroma s kombinacijo različnih pisnih znamenj in znakovnih ter slikovnih sredstev« (Stramljič Breznik in Voršič 2009: 836). Z grafemskimi sredstvi so lahko spremenjene tako netvorjene kot tvorjene besede, med pogostejša grafemska sredstva pa spadajo ločila (*Si.mobil*), znaki (*PRIHRANĚK*), števila (*ju3*), anagrami (*pirgrizek*), naivno etimologiziranje (*nezNOSen*), kombinacije tiska (*policaj*), vključevanje slik itd. (prav tam: 832–836).

3.4 Spremembe pogostnosti obrazilnih morfemov

Raziskave terminologije različnih strok potrjujejo, da se sistemsko predvidljivi besedotvorni postopki v slovenščini skozi čas bistveno ne spreminjajo,⁴⁹ spreminjajo se le obrazilni morfemi, ki prevladujejo pri posameznem besedotvornem pomenu/postopku.⁵⁰ To je v svoji monografiji potrdila tudi A. Legan Ravnikar (2008: 119–188). Ugotovila je, da so za krščansko terminologijo značilni besedotvorni postopki, ki so tudi danes aktualni in produktivni. V raziskavi se je osredotočila na samostalniške (izglagolske, izsamostalniške in izpridevniške) tvorjenke, ki jih je razvrstila glede na besedotvorni pomen in nekatere druge značilnosti. Ugotovila je, da pri večini besedotvornih pomenov prevla-

⁴⁸ Več o značilnostih spletnega jezika v Michelizza 2015.

⁴⁹ Zaradi tujejezičnega vpliva se bolj spreminjajo sistemsko nepredvidljivi besedotvorni postopki.

⁵⁰ Ustaljena obrazila so pregledno predstavljena v *Slovenski slovnici* (Toporišič 2000: 156–232), stanje v novejšem besedju pa v doktorski disertaciji I. Voršič (2013).

dujeta eden ali dva obrazilna morfema, ki sta zelo produktivna, drugi pa so redkejši:

- izglagolske navadne izpeljanke:
 - dejanje: *-(ale/ova)nje, -ø, -a*;
 - vršilec dejanja: *-nik, -vec*;
 - rezultat dejanja: *-a, -(ale)nje* itd.
- izpridevniške navadne izpeljanke:
 - lastnost/stanje: *-ost*;
 - nosilec lastnosti/stanja: *-ik, -ec* (živo), *-inja* (neživo) itd.⁵¹
- izsamostalniške navadne izpeljanke:
 - lastnost/stanje: *-stvo*;
 - nosilec lastnosti/stanja: *-ar, -ica, -ik, -inja* (živo), *-nik, -njak* (neživo) itd.
- modifikacijske izpeljanke: *božič, ovčica*;
- sestavljenke: *ne-, pre-*;
- medponskoobrazilne zloženke: *farman, samohvalec*;
- sklopi: *očanaš, avemarija*.

A. Žele in B. Kern (2017: 462–463) med vplivi prevzemanja na slovenski besedotvorni sistem navajata naraščanje pogostnosti priponskih obrazil *-ka* (*balerinka, magistralka, rolarka*), *-ar* (*trimčkar, disketar*) in *-er* (*newager, marker, rotvajler*). Obrazili *-(n)ik* (*čitalnik, notesnik, hostesnik*) in *-(v)lec* (*mobilec, lokalec, socialec*) se uveljavljata z novejšimi besedotvornimi podstavami. Pri naštetih obrazilih se pojavlja tudi nevtralizacija slovničnih kategorij živosti in človeškosti.

I. Stramljič Breznik (2010: 22–31, 37–46) se je ukvarjala s primerjavo obrazil v leksiki *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* in zbirki novejšega besedja *Novejša slovenska leksika v povezavi s spletnimi viri*. Ugotovila je, da so v elektronski izdaji *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*

⁵¹ A. Legan Ravnkar (2008: 169–188) je izpostavila pogostnost konverzije pri terminološki tvorbi. Določila je štiri tipe konverzije: (1) konverzija lastnostnih pridevnikov v nedoločni obliki (*bogaboječi*), (2) izmenjevanje posamostaljenega pridevnika z izpeljanimi besedotvornimi različicami (*bolni – bolnik*), (3) konverzija pridevnikov brez potrjenih izpeljanih samostalniških različic (*križani*) in (4) nepričakovani primeri (*duhovni*).

najpogostejša obrazila za vršilca dejanja *-alec*, *-ač* (stilno zaznamovano obrazilo), *-nik*, *-ilec*, *-ator* (prevzeto obrazilo), *-itelj* (tvorbena moč obrazila se zmanjšuje), *-ar* (prevzeto, a sprejeto v slovenski besedotvorni sistem), *-êr* (prevzeto, a sprejeto v slovenski besedotvorni sistem), *-ec*, *-atelj* (tvorbena moč obrazila se zmanjšuje), *-ež* in *-alo* (zelo redko). V novejši leksiki so najpogostejša obrazila za vršilca dejanja *-alec*, *-er* (prevzemanje tvorjenk, variantnost zapisa besed), *-êr*, *-ator*, *-ar*, *-nik*, *-ilecl*-*itelj*-*or*, *-ecl*-*atelj*-*ant*-*ist*-*aš*. Novejša leksika izkazuje večjo pogostnost prevzetih obrazil za vršilca dejanja in kontinuiteto rabe obrazila *-lec* v primerjavi z *-vec*. Tipična domača obrazila *-lec*, *-ač*, *-nik* in *-telj* so še vedno med produktivnejšimi. Pri obrazilih za nosilca lastnosti je ugotovila, da so v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* najpogostejša obrazila *-ik*, *-ež*, *-ec*, *-i*, *-jak*, *-ak*, *-in*, *-uh*, *-ič*, *-nik*, *-e*, v novejši leksiki pa obrazila *-ec*, *-ež*, *-ik*, *-ak*, *-jak*, *-i*, *-ič*, *-ščik* in *-ud*. Najproduktivnejša obrazila za ta besedotvorni pomen se v slovenščini niso bistveno spremenila, v novejši in specializirani leksiki je drugačna le zastopanost posameznih obrazil – avtorica (Stramljič Breznik 2020b: 63) tako za pravna besedila ugotavlja, da so za vršilca dejanja v spremenjenem zaporedju še vedno tipična domača obrazila *-nik*, *-lec*, *-telj* in prevzeto obrazilo *-ant*; za nosilca stanja pa je najpogostejše obrazilo *-ec*.

I. Voršič (2013: 320–325) je ugotovila, da so v novejšem besedju v pomenski skupini opravkar (človek ali žival, ki ima s čim opraviti) zelo produktivna ničto obrazilo, obrazilo *-ar* in obrazilo *-ist*. Narašča tudi pogostnost obrazila *-(ole)vec* v pomenu pripadnosti. Za priložnostno rabo je zelo produktivno obrazilo *-i(j)ada*. Pri tvorbi samostalnikov so produktivna naslednja obrazila: *-(ali)lec*, *-er*, *-ar*, *-ator*, *-ec*, *-nik*, *-(ali)telj*, *-ist*, *-ant*, *-ik*, *-ka*, *-(šč)ina*, *-(al)išče*, *-arna*, *-arnica*, *-ica*, *-inja*, *-acija*, *-anje*, nekoliko manj *-ež* in *-ač*. Značilne so hibridne tvorbe prevzetih podstav z domačimi obrazili. Nova obrazila za tvorbo samostalnikov moškega spola so *-ščak*, *-enik*, *-onar*, *-oner*, *-onist*, *-onizem*, za tvorbo samostalnikov ženskega spola pa *-alija*, *-ilija*, *-uška*, *-esa*, *istika*, množinski pa sta še *-ke* in *-ice*.

Pri tvorbi feminativov navaja J. Toporišič (2000: 183) naslednja tipična obrazila: *-al-á*, *-ical-íca*, *-ja*, *-úlja*, *-injal-inja*, *-ka*, *-ovka* in *-ična*. T. Markežič (2019: 442–445) je za feminative v slovenščini ugotovila,

da so najpogostejša obrazila *-ka*, *-ica* in *-inja*, preostala obrazila so precej redkejša.

A. Žele (2005a: 244) navaja izrazito živost (in celo dvojnično oziroma vzporedno rabo) naslednjih obrazil:

- izpeljanke: *-anca*, *-cija*, *-ar*, *-er*, *-or*, *-arl-ač*, *-alol-ačl-ek*, *-ič*, *-kal-inja*, *-ijal-ka*, *-ecl-nik*, *-ovecl-ist*, *-nikl-ist*, *-ing*;
- sestavljenke: *brez-*, *čez-*, *anti-*, *de-*; pri glagolih tudi *do-*, *po-*, *pre-*, *za-*, *raz-*, *z-/s-*, *o-*, *v-/u-*;
- zloženske: *akva-*, *avdio-*, *avto-*, *bio-*, *eko-*, *evro-*, *e-*, *hidro-*, *kiber-*, *multi-*, *samo-*, *sam-*.

3.5 Aktualna besedotvorno-skladenjska problematika: medponskoobrazilna zloženska ali besedna zveza

Leksemske enote s strukturo **nepridevnik (prilastek) + samostalnik (jedro)**⁵² so bile v slovenščini do 90. let sicer znane, a ne prav pogoste.⁵³ Jezikoslovci njihov porast zaznavajo skladno z večanjem vpliva angleščine,⁵⁴ po nekaterih raziskavah (npr. Logar 2003a, 2005b) naj bi bilo medponskoobrazilno zlaganje v sodobnosti na drugem mestu po pogostnosti. Problematika njihovega uvrščanja med medponskoobrazilne zloženske s končniško homonimnim medponskim obrazilom (Vidovič Muha 2011: 34) oziroma med besedne zveze (hkrati pa tudi zapisa skupaj ali narazen)⁵⁵ se izkazuje v jezikoslovnih obravnavah v slovenskih jezikovnih priročnikih 20. stoletja, pa tudi pri posameznih

⁵² Oznaka za leksemske enote, obravnavane v tem podpoglavju, je povzeta po A. Gložančev (2012: 125), ki navaja, da gre le za »zunanji opis leksemske enote glede na besednovrstnost njenih sestavin«.

⁵³ Že v prvih slovenskih pravopisih so jih pripisovali vplivu tujih jezikov (Dobrovoljc 2008: 93).

⁵⁴ To je razvidno npr. iz *Slovarja novejšega besedja*, v katerega so vključene številne prevzete besede iz angleščine, ki s samostalniškim jedrom tvorijo besedne zveze s strukturo nepridevnik (prilastek) + samostalnik (jedro). O tem tudi v Gložančev (2012) in Štumberger (2015, 2018).

⁵⁵ B. Kern (2016: 430) izpostavlja kontradiktornost uvrščanja narazen zapisanih leksemskih enot med zloženske.

jezikoslovcih.⁵⁶ Glavna značilnost leksemskih enot tega tipa je, da problematika njihove obravnave posega na več ravni jezika (v skladnjo, besedotvorje, oblikoslovje, besedoslovje itd.), z njihovim uvrščanjem med zloženke ali besedne zveze pa je deloma povezano tudi pravopisno vprašanje zapisa skupaj oziroma narazen (Gložančev 2012: 126).

Po *Slovenski slovnici* (Toporišič 2000: 558) ima lahko samostalniška besedna zveza v slovenščini na levi strani le ujemalni prilastek, ki je le pridevniški. Na tem mestu v slovnici so izpostavljeni »izrazi kot alfa, cekas ipd. v primerih kot alfa žarki, cekas žica (zato bolje alfažarki, cekasžica)«, ki pa niso prilastki, temveč prvi deli zloženek (prav tam: 559), poimenovanih samomedpanske zloženke (prav tam: 193). Med (medpanskoobrazilne) zloženke jih uvršča tudi A. Vidovič Muha (tip b), in sicer jih glede na obrazilo uvršča med tiste s končniško homonimnim ali ničtim obrazilom (npr. *avt-o-garaža*, *golf-o-igrišče*)⁵⁷ (Vidovič Muha 2011: 29, 34).

V *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* so leksemске enote, ki so bodisi medpanskoobrazilne zloženke bodisi besedne zveze, obravnavane na tri načine: (1) v ponazarjalnem gradivu so s kvalifikatorjem »neskl. pril.« (nesklonljivi prilastek)⁵⁸ prikazane zveze, ki se zapišejo le narazen (npr. *holding družba*); (2) v samostojnem geslu z enakovredno dvojnico so prikazane tiste iztočnice, ki se pišejo skupaj in narazen (npr. *elektrogospodarstvo* in *elektro gospodarstvo*); (3) v samostojnem geslu so prikazane tiste iztočnice, ki se pišejo le skupaj (npr. *avtogaraža* proti *avtocesta* in *avto cesta*). Problematika uvrščanja teh leksemskih enot »zaradi neotne rabe« v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* ni izpeljana dosledno

⁵⁶ Podrobno je polemiko obravnave te problematike med jezikoslovci opisala N. Logar (2005b).

⁵⁷ Druga skupina so medpanskoobrazilne zloženke z izrazno samostojnim medpanskim obrazilom (npr. *zob-o-zdravnik*), kjer pa ni dileme glede zapisa skupaj oziroma narazen.

⁵⁸ J. Toporišič (1974/1975: 35) je zagovarjal stališče, da so leksemске enote s strukturo nepridevnik (prilastek) + samostalnik (jedro) zloženke, zaradi česar je nasprotoval oznakama *nesklonljivi pridevnik* (iz poskusnega snopiča) in *nesklonljivi prilastek* v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*. O neustreznosti oznake *nesklonljivi pridevnik* je pisala tudi B. Pogorelec (1964: 235–236).

(Uvod, § 173). Po izidu prve knjige *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* se je med jezikoslovci vnela pestra razprava o pravilnosti navajanja tako zapisa skupaj kot tudi narazen – J. Toporišič (1971: 66–70) je zagovarjal obravnavo te problematike znotraj zloženek in s tem zapis skupaj, J. Rigler (1971: 457–458) pa je glede na dejansko rabo priporočal zapis narazen. V drugi izdaji *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ², 2014) je kvalifikator »neskl. pril.« zamenjal kvalifikator »v prid. rabi« (v pridevniški rabi), ki ga je uvedel *Slovar novejšega besedja* (SNB).⁵⁹ Uvrstitve teh leksemskih enot med besedne zveze je tako utemeljena s konverzijo.⁶⁰ V SNB in SSKJ² prvi deli teh leksemskih enot niso označeni kot pridevniki, kar bi bilo glede na slovarsko tradicijo slovenskih slovarjev sicer prelomno, a bi tudi »zrelativiziral[o] tradicionalne opredelitve na besedne vrste v slovenščini« (Kern 2012: 143).⁶¹

SP 2001 v pravilih navaja, da pišemo »zloženske z imenovalniško ali katero drugo medpono: *pikapolonica, figamož; generalpolkovnik, brucmajor, violončelo, pedenjčlovek; Hasanaga, multinacionalka, teleobjektiv, veleposestnik, pešpot*« (§ 494) skupaj, lahko pa tudi skupaj ali narazen, kadar se sestavine teh zloženek »lahko uporabljajo kot besedne zveze: *alfažarkilalfa žarki*; bolj priporočljive so besedne zveze: *žarki alfa*; prim. še *legokockellego kocke, temperabarveltempera barve, angoravolnalangora volna, dumdumkroglaldumdum kroglja, avto-motodruštvo/avto-moto društvo*« (§ 498).⁶² Skupaj ali narazen pišemo tudi »zloženske iz zveze pridevnika, ki se ne sklanja z glasovnimi končnicami, + samostalnika: *brutotežalbruto teža, minigolf/mini golf*« (§ 499). Pri tem je zloženske z lastnim imenom kot prvo sestavino priporočeno pisati skupaj (npr.

⁵⁹ Več o uvrščanju zloženek oz. besednih zvez v SNB v Kern (2012).

⁶⁰ Tudi pri Žele (2015a, 2015b).

⁶¹ K lažjemu reševanju problematike ne prispeva dejstvo, da v slovenščini obstajajo tudi pridevniki, ki seveda sodijo na mesto pred jedrni samostalnik, sklanjajo pa se po ničti sklanjatvi in tako dajejo vtis, da gre za podobno, če že ne enako strukturo kot v primeru leksemskih enot tipa nepridevnik + samostalnik. N. Logar (2005c: 217) navaja primere *bež ton, blond lasje, bordo barva, fer igra, fejsť ljudje* in *gala predstava*.

⁶² N. Logar (2005b: 227) opozarja, da je v slovarskem delu SP 2001 pravilo razširjeno tudi na tiste zloženske, pri katerih se raba sestavin v zamenjanem vrstnem redu ne potrjuje.

Slovenijavino) oziroma z besedno zvezo, kjer je to mogoče (*Knorr juha > juha Knorr|knorova juha*) (§ 500). V slovarskem delu SP so leksemseke enote s strukturo nepridevnik + samostalnik, ki jih je SP 2001 prevladujoče prevzel iz *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*, predstavljene najprej pod t. i. morfemskimi iztočnicami,⁶³ nato pa še samostojno v iztočnici, zapisani skupaj, ki ji za kvalifikatorjem *tudi* sledi zapis narazen.⁶⁴ Tudi v SP 2001 je opozorjeno, da je pisanje skupaj ali narazen »kompromisno in nedosledno tudi zaradi rabe in tujih vplivov« (§ 487).

A. Gložančev (2012: 130–133) je (poleg kritike obravnave te problematike v SP 2001) opisala štiri težavna mesta pri obravnavi medponsko-obrazilnih zložen: 1) prevzete (zlasti citatno pisane in večbesedne) prve sestavine zloženka, 2) kratične prve sestavine zloženka, ki alternirajo v zapisu po črkovalnem branju (npr. *teveoddaja* tudi *teve oddaja*), 3) ustreznost priponskoobrazilnih pridevnikov kot sopomenskih variant prve sestavine in 4) leksemseke enote, katerih prva sestavina je lastnoimenska.

O variantnosti zapisa skupaj oziroma narazen pri teh leksemskih enotah piše H. Dobrovoljc (2008: 84–109). O njih ne glede na zapis skupaj ali narazen piše kot o zloženkah. Glede na predpis v SP 2001 jih deli v tri skupine: a) zloženke z nadrejeno⁶⁵ pridevniško besedno zvezo (geslo *angoravolna*: angóravólna -e tudi angóra vólna - e [un] ž, snov. (ôó) **angorska volna**); b) zloženke brez nadrejene variante (geslo *diskoklub*: dískoklúb -a tudi dísko klúb - -a m (îû) |lokal|); c) zloženke z nadrejeno samostalniško besedno zvezo (geslo *alfažarek*: álfažárek -rka tudi álfa žárek - -rka m (ââ) fiz. žarek alfa). Ugotavlja, da je raba v prvih dveh skupinah naklonjena zapisu narazen, v tretji skupini pa zapisu narazen in priporočenemu zapisu v obliki samostalniške besedne zveze, zato meni, da bi bilo treba ločiti obravnavo posameznih skupin teh zloženek.

I. Stramljič Breznik (2005a: 8–9) znotraj medponskoobrazilnih zloženek, ki so strukturno zelo raznolika besedotvorna vrsta, obravnava

⁶³ V SNB t. i. *zbirno mesto* (Kern 2012: 143).

⁶⁴ O tem podrobneje v Spremnih besedi k slovarskemu delu SP 2001, str. IX.

⁶⁵ Nadrejena besedna zveza je besedna zveza v funkciji nadrejene sopomenke, ki je v SP 2001 navedena na koncu geselskega članka. Zapisana je z ležečim tiskom in predstavlja implicitni način vrednotenja variant v SP 2001.

prefiksoidne zloženke, kjer v prvem delu zloženke nastopa krn. Zapisovalno so problematične, saj izkazujejo veliko mero dvojničnosti v zapisu, zlasti v slovarjih, manj pa v rabi, ki kaže na prevladujoč zapis skupaj, če je druga sestavina prevzeta, ter na zapis narazen, če je druga sestavina domača (Nadelsberger idr. 2016: 13).

A. Žele (2015b: 257–263) nasprotno povezuje zapis skupaj ali narazen z uvrščanjem bodisi med zloženke bodisi med besedne zveze, ki jih tvorijo sestavine tipa *bio*, *eko*, *etno*, *alter*, *orto* glede na prvotno besednovrstnost (samostalniškost ali pridevniškost).⁶⁶ Izvorno gre za samostalnike ali pridevnike, sinhrono pa za okrajšanke izpeljank *biološko*, *ekološko*, *etnološko*, *alternativno*, pri čemer imajo okrajšanke v besedni zvezi širši pomen kot v medponskoobrazilni zloženki – »pomenje *bio* zaobseže pomen pridevnika *biološko* in širšo dodano kakovost« (prav tam: 258). Avtorica kot glavno merilo pri odločanju za zloženko ali besedno zvezo navaja pomenske razlike, in sicer oženje pomena »v smeri povedkovo določilo > nesklonljiv prilastek > zloženka in še besednovrstno: prislov > pridevnik (nesklonljiv) > sestavina zloženke« (prav tam: 259). Raba okrajšank v povedkovem določilu (in s tem v besedni zvezi) kaže na njihov širši/splošnejši pomen, ki se v zloženki zoži oziroma specializira, npr. sestavina *eko* v besedni zvezi (*eko ponudba*, *eko izdelek* itd.) izraža pomen 'sobivanja in skladnosti z naravo, življenjskim okoljem', v zloženki (*ekošola*, *ekolog*, *ekoturizem* itd.) pa izraža 'tesno povezanost in soodvisnost z naravo in življenjskim okoljem'. Pomensko ožje zloženke so lahko prekrivne s (terminološkimi) besednimi zvezami, ki vsebujejo izpeljavne pridevnike okrajšank (*biološko*, *ekološko*, *etnološko*, *alternativno*), npr. *ekološka kmetija* ali *ekokmetija*, *ekološki otok* ali *ekootok* itd. Konverzija⁶⁷ v (nesklonljivi) pridevnik z ničtim priponskim obrazilom pri umestitvi v besedno zvezo okrajšankam omogoči ohranitev vloge samostojnih besed, s čimer avtorica utemeljuje besednozvezne rešitve tipa *vikend*

⁶⁶ Več o hibridnih tvorjenkah z afiksoidi v Stramljič Breznik (2011b).

⁶⁷ Konverzija ali sprevrženje je po J. Toporišču (2000: 157) vrsta izpeljave, kjer se določena besedna vrsta spremeni v drugo s pomočjo slovničnih morfemov oz. skladenjskih značilnosti.

hiša ('hiša je vikend', poenobesedeno *vikendica*) proti *vikendhiša* ('hiša za vikend') (prav tam: 263).

Pri problematiki zapisa skupaj ali narazen A. Žele (2015a: 70–72) navaja tudi konveržno rabo proti nekonverzni: konverzni pridevnik *vikend* v besedni zvezi *vikend hiša* nasproti nekonverznemu samostalniku *vikend* v podredni zloženki *vikendhiša* (podobno tudi *disko klub* in *diskoklub*). Na tem temelji pomensko in izrazno ločevanje med »a) konveržno stalno besedno zvezo dveh prvotnih samostalnikov, kjer je samostojno besednost prve konverzne sestavine možno utemeljiti z možno nadomestno pridevniško (pogosto tudi slovensko) ustreznico«, in »b) nekonveržno podredno zloženko, nastalo s pretvorbo razmerja med samostalnikoma« (prav tam: 71).

N. Logar Berginc (2012: 121–122) ugotavlja, da je slovarski opis in predpis dvojne narave teh leksemskih enot (torej nihanja med zloženko in besedno zvezo ter med zapisom skupaj in narazen) glede na dejansko jezikovno rabo ustrezen, saj ni splošnega pravila oziroma težnje. Treba bi bilo le prilagoditi pravopisno pravilo, da bi bilo uporabniku prijaznejše, zgledi pa aktualnejši.

B. Kern (2012, 2016) opaza, da je mogoče pri zapisu tovrstnih leksemskih enot opaziti naklonjenost zapisu narazen, saj narašča število zvez, pri katerih se zapis skupaj ne izkazuje, pa tudi ker prihaja do določene avtomatiziranosti pri tvorbi zvez s strukturo nepridevnik (prilastek) + samostalnik (jedro).⁶⁸ Avtor je v raziskavi (Kern 2016: 429–437) med lektorji identificiral štiri skupine medponskoobrazilnih zloženok oziroma besednih zvez, ki so problematične: 1) zloženke s kratično prvo sestavino, ki se po SP 2001 (§ 417) pišejo z vezajem, težava pa nastane pri zapisovalno težavnejših primerih tipa *Hi-Fi*, *r'n'b* itd.; 2) zloženke s krnjenim pridevnikom tipa *eko*, *alter*, *pop* itd., ki izkazujejo pogost zapis skupaj (Kern 2012: 145–146); 3) zveze dveh samostalnikov, katerih zaporedje ni zamenljivo (*videokonferenca*, *taksi služba*); in 4) (zlasti prevzete) besedne zveze v vlogi levega prilastka.

N. Logar (2005c: 220–222) navaja, da tudi kratice in izkratična poimenovanja sodijo v okvir problematike zapisa zloženok iz dveh sa-

⁶⁸ Tudi v Gložančev (2012).

mostalnikov, in sicer izkratični tip *TV-program*. V *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* so izkratična poimenovanja tipa *TV-sprejemnik* ob kvalifikatorju »neskl. pril.« zapisana narazen. V pravilih SP 2001 je v členu 496 navedeno pravilo o zapisu izkratičnih poimenovanj tipa *TV-program* z vezajem.

N. Logar (2005b) v izčrpni predstavitvi problematike ločeno obravnava (1) zloženke iz dveh samostalnikov, ki se v dveh tretjinah primerov pišejo narazen (*disko klub, diskoklub*) (prav tam: 229–232); (2) zloženke z nadomestnimi (prevzetimi) sestavinami, ki se v polovici primerov pišejo skupaj, v drugi polovici pa narazen (*videostran, video stran*) (prav tam: 233); (3) izkratične zloženke z medponskim obrazilom, ki se v dveh petinah primerov pišejo z vezajem, v treh pa narazen (*MR-sprememba, UPS naprava*) (prav tam: 233–234); in (4) zveze s citatnim prilastkom, ki pa jih ne moremo šteti med zloženke, saj jih zaradi citatnosti⁶⁹ prevzetega prilastka ni mogoče pisati skupaj (*art direktor, jumbo plakat*) (prav tam: 234–235).

A. Gložančev (2012: 125) meni, da je tvorba leksemskih enot s strukturo nepridevnik + samostalnik nov jezikovni trend, ki je v slovenščini danes že tako pogost, da postaja običajen tvorbeni model. B. Kern (2012: 148) pa izraža dvom o tem, ali je mogoče ta novejši besedotvorni tip res obravnavati med zloženkami, saj zanj niso značilni ustaljeni slovenski besedotvorni vzorci.

Iz pregledane literature je tako razvidno, da sta pri obravnavi in zapisovanju medponskoobrazilnih zloženek najbolj izraziti dilemi, (1) ali gre za uvrščanje med zloženke ali besedne zveze in (2) ali je primernejši zapis skupaj ali narazen. Dilemi sta medsebojno povezani. Težavna mesta znotraj medponskoobrazilnih zloženek so naslednja:

- medponskoobrazilne zloženke s končniško homonimnim ali ničtim obrazilom:
 - medponskoobrazilne zloženke z občnoimensko besedo v prvi sestavini (*angoravolna*),

⁶⁹ N. Logar (2005b: 234) opozarja, da je meja med citatnostjo in polcitatnostjo »zelo tanka, hkrati pa ni zares transparentna«.

- medponskoobrazilne zloženke s prevzeto besedo ali besedno zvezo v prvi sestavini (*wellness paket, all inclusive počitnice*),
- medponskoobrazilne zloženke z lastnim imenom v prvi sestavini (*Knorr juha*);
- prefiksoidne zloženke s krnom v prvi sestavini (*ekošola*),
- medponskoobrazilne zloženke s kratično prvo sestavino (uvrščanje je neproblematično, težava je lahko zapis, kadar je kratica zapletenejša ali prevzeta).⁷⁰

Namig, v katero smer se premika reševanje problematike leksemskih enot s strukturo nepridevnik (prilastek) + samostalnik (jedro), lahko najdemo v poglavju »Krajšave« v novem slovenskem pravopisnem priročniku *Pravopis 8.0*.⁷¹ Člen 19 pravi, da »[k]ratice v besednih zvezah nastopajo kot nesklonljive samostojne enote, za njimi je presledek (*EKG laboratorij, ABS zavore, UV žarki, AV oprema*)«. Pravopisna komisija pri SAZU in ZRC SAZU v utemeljitvi zapisovanja zvez kratic s samostalniki (člen II/19) piše, da gre pri tem pravilu za globlji premik v slovenski skladnji, ki se ne dotika le zvez s kratično ali črkovno prvo sestavino. V zvezah kratic s samostalniki se vezaj opušča in se ne ohranja niti kot dvojnica, razloga za to pa sta: 1) nekatere kratice so po nastanku pridevniške, zato zapis z vezajem ni utemeljen (npr. *UV žarki* 'ultravijolični'); 2) težave nastajajo pri zapisu kratic pred drugo pridevniško sestavino (npr. *CRP hitri test*) in pri prirednih zvezah s pridevniško prvino in skupno odnosnico (*EU in bilateralni projekti*). Iz te utemeljitve je mogoče razbrati, da bo novi pravopisni priročnik favoriziral zapis narazen tudi pri medponskoobrazilnih zloženkah, ki jih uporabniki vedno pogosteje tako zapisujejo, »saj njihove prve dele dojemajo kot nesklonljive prilastke« (prav tam).

Za potrebe v monografiji predstavljene raziskave, ki je prevladujoče besedotvorna, bodo leksemске enote s strukturo **nepridevnik (prila-**

⁷⁰ V pregledani literaturi ni posebej izpostavljen zloženki tip *visokoleteč*, zato se mu posebej ne posvečam. Kot je izpostavljeno v SP 2001 (člen 519), imajo uporabniki slovenščine pri tem tipu večinoma težave pri ločevanju med zloženko in zvezo prislova in pridevnika (*visokoleteče misli* proti *visoko leteče ptice*).

⁷¹ Dostopno na portalu Fran: <https://www.fran.si/pravopis8/Poglavje/2/krajšave>.

stek + **samostalnik (jedro)** uvrščene med zloženke (oziroma zložene enote) ne glede na pisno podobo, ki sicer teži k zapisu narazen. To velja tudi za leksemseke enote s citatnimi prilastki, ki pri N. Logar (2005b) niso uvrščene med zloženke.

IV

RAZNOLIKOST BESEDIL S KOLESARSKO TEMATIKO

Kolesarsko izrazje, obravnavano v tej raziskavi, je zbrano iz različnih vrst in tipov besedil, zato je treba na tem mestu opisati uporabljeno tipologijo.

Čeprav je bilo preučevanje knjižnega jezika v začetku 20. stoletja podrejeno preučevanju t. i. »naravnega« jezika (Havránek 1969: 196), so jezikoslovci razmeroma hitro spoznali, da je jezik na videz sicer enoten, a hkrati tudi razslojen, knjižni jezik predvsem glede funkcijskosti, torej glede na to, »čemu služi v konkretnih jezikovnih sporočilih in s kakšnim namenom ter v katerih položajih ga uporabljamo« (prav tam: 196). Prevladalo je spoznanje, da je bistvo jezika najprej posredovanje nekega sporočila, šele nato pa tudi poimenovanje in označevanje stvarnosti (Hafner 1980: 54). Oblikovale so se številne delitve jezika glede na nekatere njegove značilnosti, ki služijo sporočanju.

Zvrsti jezika so njegove različne oblike, ki jih J. Toporišič (2000: 13–14) deli na socialne (knjižni jezik, narečja in pokrajinski pogovorni jeziki, poleg njih pa še interesne, starostne, spolnostne, vitalnostne, interesnodružbene itd. zvrsti), funkcijske (praktičnosporazumevalna, strokovna, publicistična in umetnostna zvrst), prenosniške (govorjena, pisana zvrst), časovne ali zgodovinske (sodobna zvrst in pretekle zvrsti) in mernostne zvrsti (vezana, nevezana zvrst).⁷²

D. Dukič (2010: 311–331) s povzemanjem razvoja koncepta funkcijske zvrstnosti navaja, da je funkcijska delitev na različne zvrsti knjižnega jezika v slovenistično jezikoslovje prišla iz praškega funkcion-

⁷² Razmerje med besedilno zvrstjo in besedilno vrsto razumem kot pri Mikolič (2007a: 341) in Bešter (1994: 44–45), in sicer je besedilna zvrst širša od besedilne vrste, ki je lahko poimenovana tudi tip besedila, žanr ali stalna oblika sporočanja. Primer besedilne zvrsti so znanstvena besedila, znotraj njih pa se kot (tipična) besedilna vrsta pojavlja znanstveni članek. Tako tudi v Toporišič 2000: 715–716.

lizma in Praškega lingvističnega krožka. V prvi polovici 20. stoletja (v času razdeljenosti na puristično in funkcijsko vrednotenje jezika) so se s funkcijsko členjenostjo jezika ukvarjali Anton Breznik, Božo Vodušek in Anton Bajc, a le znotraj obravnave nekega širšega jezikovnega problema. Celovita teorija funkcijske zvrstnosti se je v slovenističnem jezikoslovju oblikovala v 60. in 70. letih 20. stoletja, in sicer v delih Borisa Urbančiča, Jožeta Toporišiča, Jožeta Pogačnika, Janeza Dularja in Toma Korošca. Po 70. letih 20. stoletja so nekateri mlajši jezikoslovci (med njimi Andrej Ermenc Skubic in Drago Bajt) predstavili pragma-lingvistični pogled na funkcijsko zvrstnost.

Začetnik funkcijske delitve knjižnega jezika je Bohuslav Havránek, predstavnik praškega funkcionalizma, ki je v 20. in 30. letih 20. stoletja kritiziral na Češkem uveljavljeno de Saussurjevo strukturalistično razumevanje knjižnega jezika. Češko jezikoslovje je prvo predstavilo pojmovanje knjižnega jezika kot »diasistema več podjezikov« (Skubic 2005: 40), znotraj katerega je B. Havránek knjižni jezik razdelil glede na njegovo funkcijo v konkretni situaciji, njegov namen in na položaj, v katerem ga uporabljamo. B. Havránek je ločeval štiri funkcije jezika in glede na to štiri funkcijske jezike/stile:

- komunikativna/sporazumevalna funkcija → govorni/konverzijski jezik/stil,
- praktičnostrokovna funkcija → delovni/predmetni jezik/stil,
- teoretičnostrokovna funkcija → znanstveni jezik/stil,
- estetska funkcija → pesniški jezik/stil (Havránek 1969: 201; Pogorelec 1986: 13).

4.1 Osrednji funkcijski besedilni delitvi v slovenskem jezikoslovju

V slovenističnem jezikoslovju sta se uveljavili dve funkcijski delitvi jezika – strukturalisti (Jože Toporišič, Janez Dular) so besedila delili glede na njihove skupne lastnosti oziroma skupno funkcijo, pragmatiki (Olga Kunst Gnamuš, Andrej Ermenc Skubic) pa so kot glavno merilo delitve določili funkcijo oziroma vlogo posamezne zvrsti besedil. Medtem ko je strukturalistično jezikoslovje besedila funkcijsko delilo glede na prepo-

znavne značilnosti z vidika sporočevalčevega namena, je bilo bistveno merilo za delitev v pragmatičnem jezikoslovju razmerje med performativno (vplivajnsko) in reprezentacijsko (predstavitveno) vlogo, ki jima je lahko dodana še tretja – okoliščinska vloga (Vogel 2007: 125–129).

Poleg (in hkrati znotraj) strukturalistične in pragmalingvistične je treba omeniti še delitev J. Dularja (1974), širšo besedilnotipsko delitev A. Žele (2005b, 2007) in korpusnojezikoslovno delitev po L. Bowker pri M. Žagar Karer (2011: 143). Sodobne jezikovnozvrstne teorije se osredotočajo na besedilo »v polnem delovanju«, ki je »realizirano v konkretnih okoliščinah in s konkretnim vplivom«, tipologije pa se oblikujejo na podlagi ubeseditvenega načina, prevladujoče vplivajnske vloge besedila, okoliščin sporočanja, reference itd. (Mikolič 2007a: 341). Številni jezikoslovci (npr. Kržišnik 2004: IX–X; Petek 2018: 63–65) opozarjajo na dejstvo, da uveljavljena funkcijskozvrstna delitev ne sledi aktualnemu stanju v jeziku in njegovemu razvoju, zato bi jo bilo treba posodobiti.

Za potrebe raziskave bosta na tem mestu predstavljeni le osrednji splošno sprejeti teoriji členitve besedil.

V slovenskem jezikoslovnem prostoru je najbolj uveljavljena funkcijskozvrstna delitev besedil J. Toporišiča (2000: 715–716), ki ločuje vrste besedil po posebnih oziroma žanrskih značilnostih. Uvršča jih v štiri besedilne funkcijske zvrsti: v praktičnosporazumevalno, publicistično, strokovno in umetnostno zvrst. Za vsako od zvrsti je značilen poseben jezik:

- praktičnosporazumevalni jezik uporabljamo v navadnih pogovorih, preprostih opisih in naznanilih, obvestilih; zanj je značilno splošno besedje in preprosti stavki;
- strokovni jezik delimo na več podzvrsti:
 - poslovni jezik je jezik gospodarske in politične uprave, ki je skladenjsko precej zapleten in nejasen;⁷³
 - praktičnostrokovni jezik je podoben praktičnosporazumevalnemu, v njem je le več strokovnega izrazja, je natančnejši in bolj izdelan, zanj sta značilna raba trpnika in neglagolsko izražanje, uporabljajo ga delavci različnih strok v zadevah svojega poklicnega dela;

⁷³ M. Kalin Golob (2003: 13) ga imenuje tudi *uradovalni* ali *poslovno-uradovalni jezik*.

- poljudnoznanstveni jezik ima vmesni položaj med praktičnostrokovnim in znanstvenim jezikom – uporablja se za seznanjanje širše javnosti z vsebino znanstvenih del, zanj je značilna raba domačega izrazja namesto tujega, raba zgledov itd., med poljudnoznanstvena besedila sodijo učbeniki, pa tudi besedila za dodatno ozaveščanje ljudi o splošno zanimivih temah;
- znanstveni jezik je najvišja vrsta strokovnega jezika, strokovno izrazje je znanstveno obširnejše in znano manjšemu krogu ljudi, je natančen in popolnoma enopomenski, zanj so značilna poimenovanja novega s pomočjo sposojenk, tujk, kalkov in citatnih besed, ni besednih iger in pomenskih prenosov, zanj so značilni nevtralni besedni red in tipični stavčni vzorci, znanstveno sporočanje je značilno za priročnike, razprave, presoje itd.;
- publicistični jezik se uporablja v časopisu v uvodnikih, komentarjih, vesteh itd., zanj je značilna raznovrstnost, pa tudi propaganda, senzacionalnost in čustvenost;
- umetnostni jezik je jezik literature – njegov cilj je ustvarjanje fiktivnega sveta, zato je zanj značilna likovnost (Toporišič 2000: 27–32).

Nasproti strukturalistični delitvi je A. E. Skubic razlago funkcijske členitve besedil oblikoval na podlagi teorije govornih dejanj (Austin, Searl, Strawson) in na pragmatičnofunkcijskih merilih Olge Kunst Gnamuš. Pri Toporišičevi delitvi pogoša vnaprej postavljena merila razločevanja jezikovnih funkcij, pri posameznih funkcijskih zvrsteh pa opaža odsotnost navedbe njihove funkcije (Skubic 1994/95: 155).

A. E. Skubic glede na pragmatično funkcijo izrekov (tvorec želi z besedilom v primerni obliki in s pravo vsebino spremeniti zunajjezikovno dejanskost) ločuje štiri vrste govora, na podlagi česar so oblikovani štirje tipi diskurza:

1. znanstveni govor: zanj je značilna spoznavna funkcija, logični subjekt s pomočjo čim manj zaznamovanega jezika posreduje novo vednost → **kognitivni (spoznavni) diskurz**;
2. sporočanje-vplivanski govor: zanj je značilna perlokucijska funkcija, tvorec uporablja jezik kot sredstvo informiranja naslovnika ali vplivanja nanj, ta govor zajema Toporišičeve praktičnosporazu-

- mevalni, publicistični in strokovni jezik (razen znanstvene zvrsti) → **pragmatični (uporabnostni) diskurz**;
3. konvencionalnoperformativni govor: zanj je značilna funkcija spreminjanja stanja, jezik je sredstvo za doseganje želenih sprememb (predpisi, pogodbe, obrazci itd.) → **performativni (izvršni) diskurz**;
4. umetnostni govor: zanj je značilna funkcija predelave »neizrekljivega v izrekljivo«, ki je pogosta v literarnih besedilih, lahko pa se realizira tudi v vsakdanjem govoru → **imaginativni diskurz** (Skubic 1994/95: 155–167, 2005: 98–105; Dukič 2010: 328).

Navedeni razdelitvi J. Toporišiča in A. E. Skubica se v nekaterih segmentih prekrivata, v določenih pa ne, kar je razvidno iz spodnje preglednice.

STRUKTURALISTIČNA DELITEV		PRAGMALINGVISTIČNA DELITEV
praktičnosporazumevalni jezik		pragmatični diskurz
publicistični jezik		
strokovni jezik	praktičnostrokovni jezik	
	poljudnoznanstveni jezik	
	znanstveni jezik	kognitivni diskurz
	poslovni jezik	performativni diskurz
umetnostni jezik		imaginativni diskurz

Preglednica 1: Prekrivanje strukturalistične in pragmalingvistične delitve funkcijskih jezikovnih zvrsti

A. E. Skubic (1994/95: 158–159) navaja, da je znanstveni govor oziroma kognitivni diskurz po pragmatičnofunkcijskih merilih pojmovan precej ožje od Toporišičevega strokovnega jezika, vanj namreč spada le Toporišičev znanstveni jezik in še ta le znotraj tipičnih stalnih oblik znanstvenega sporočanja, kot so razprave, referati in članki. Praktičnostrokovni in poljudnoznanstveni jezik spadata po Skubicu v sporočanj-sko-vplivanjski govor oziroma pragmatični diskurz.

Glavna razlika med znanstvenimi in strokovnimi (ter znotraj njih poljudnoznanstvenimi in praktičnostrokovnimi) besedili, ki po A. E.

Skubicu spadajo v sporočanjško-vplivanjski govor oziroma pragmatični diskurz, po V. Mikolič pa med sporazumevalna/interaktivna besedila, je, da želi znanstveno besedilo pojave »teoretično razčleniti in razložiti, tj. razkriti doslej neznana ali premalo pojasnjena razmerja med pojavi ali njihovimi deli« (Mikolič 2007a: 346), strokovno besedilo s prikazovalno vlogo pa pojave le opiše in jih predstavi naslovniku – subjekt strokovnih besedil je človek, vreden zaupanja (Kunst Gnamuš 1991 v Skubic 1994/95: 158), subjekt znanstvenih besedil pa je logični subjekt, ki se ne zavezuje resničnosti povedanega (Skubic 1994/95: 159). Znanstveno besedilo se od strokovnega besedila loči po izvirnosti spoznanj – strokovno besedilo podaja tuja spoznanja, znanstveno pa avtorjeve lastne ugotovitve (Starc 2007: 181).

A. E. Skubic (1994/95: 159) piše, da spadajo didaktična strokovna besedila v »sporočanjški pol« sporočanjško-vplivanjskega govora, kamor bi sodila tudi nekatera druga prikazovalna besedila, in sicer publicistična besedila, kot so poročila in vesti.

4.1.1 Med znanstvenim in sporočanjško-vplivanjskim govorom⁷⁴

Strukturalistično jezikoslovje uvršča poljudnoznanstvena besedila v strokovno zvrst (ob bok znanstvenim besedilom), medtem ko jih pragmalingsvistika uvršča v sporočanjško-vplivanjski (prevladuje perlokucijska funkcija) in ne znanstveni govor (prevladuje kognitivna funkcija). Učbeniki spadajo med poljudnoznanstvena besedila – znanstvena spoznanja posredujejo nepoznavalcem (v tem primeru srednješolcem), in sicer na preprost, nazoren in naslovniku prilagojen način (Vogel 2007: 127–132). Korpusno jezikoslovje učbenike uvršča med didaktična strokovna besedila.

Poleg učbenikov spadajo med poljudnoznanstvena besedila še članki v poljudnoznanstvenih revijah. Naslovnik poljudnoznanstvenih besedil je nestrokovnjak, temeljni namen besedil je prikazovalni.⁷⁵ Za knji-

⁷⁴ Lastnosti poljudnoznanstvenih besedil so povzete po T. Sajovicu (1986), E. Kržišnik (1986), M. Križaj Ortar (1989), B. Kobeji (2001) in J. Vogel (2007).

⁷⁵ J. Vogel (2007: 141) piše, da je za revijalni tip poljudnoznanstvenega besedila

žni oziroma učbeniški tip poljudnoznanstvenih besedil je značilno, da vsebujejo sredstva, ki omogočajo večjo razumljivost besedila (domača terminologija) in malo ali nič ekspresivnih sredstev. Za poljudnoznanstvena besedila je značilno tudi, da težijo k stavčnemu razvezovanju stavčnih členov in so shematično prilagojena laičnemu bralcu (ponazorila – skice, fotografije, opisi). Značilna je redundantnost jezikovnih sredstev, ki se kaže v preprostejši obliki in kopičenju kohezivnih sredstev.⁷⁶ Avtorji učbeniških poljudnoznanstvenih besedil so strokovnjaki na svojem področju, besedila so namenjena polstrokovnjakom (učencem, dijakom in študentom). Snov je predstavljena sistematično in pregledno, pri tem je težavnost odvisna od stopnje šolanja (Žagar Karer 2011: 175–176).

Poljudnoznanstvena besedila so osredotočena na bralca, medtem ko so znanstvena usmerjena predvsem na predmet besedila. Od znanstvenih se poljudnoznanstvena besedila razlikujejo predvsem po funkcijah – *izrazna/razodevalna funkcija* je deloma različna (v znanstvenem besedilu se avtor/pošiljalec razodeva kot strokovnjak/znanstvenik /.../; v poljudnoznanstvenem delu pa avtor nastopa kot strokovnjak/znanstvenik in kot metodik, ki skuša znanstvena dognanja posredovati preprosto in nazorno), bistveno drugačna pa je *vplivajska funkcija*, ki je v poljudnoznanstvenem besedilu močno izražena /.../« (Križaj Ortar 1989: 213). Tudi po pragmalingvistični teoriji se znanstveni in poljudnoznanstveni govor razlikujeta po vlogi – v znanstvenem prevladuje predstavitevna, v poljudnoznanstvenem pa vplivajska vloga (Vogel 2007: 131).

Učbeniška in revijalna poljudnoznanstvena besedila imajo skupno vplivajnsko funkcijo (torej posredovanje znanstvenih dognanj laikom), med seboj pa se razlikujejo predvsem po namenu in po »povezovalni/občevalni funkciji« – učbenik naslovnika (učenca) ne le seznanja s snovjo, temveč ga tudi spodbuja k razmišljanju, učenec pa po učbeni-

značilna poudarjena vplivajska funkcija.

⁷⁶ V nasprotju s poljudnoznanstvenim besedilom opredeljuje J. Toporišič znanstveno besedilo takole: »Znanstvenik mora predmet svojih raziskav znati podajati natančno in popolnoma enopomensko. Na kratko pa mora tudi podati bistvo stvari in pojavov oz. stanj stvari. /.../ Stavčni vzorci so najtipičnejši, neindividualni« (Toporišič 2000: 29).

ku navadno ne poseže iz zanimanja (kot naslovnik revijalnega poljudnoznanstvenega besedila), temveč zato, ker to od njega zahteva proces šolanja (Križaj Ortar 1989: 213–214). Naslovnika pri revijalnem in učbeniškem tipu poljudnoznanstvenega besedila se razlikujeta tudi po tem, da je učenec (zaradi zahtev šolanja) že motiviran za sprejemanje sporočila, ki ga nosi besedilo, medtem ko mora avtor revijalnega poljudnoznanstvenega besedila pozornost svojega bralca šele pridobiti (Vogel 2007: 132).

Ob revijalnih poljudnoznanstvenih besedilih je treba omeniti publicistična strokovna besedila, ki so strokovna (terminološka) besedila, objavljena v publicistiki, zaradi česar imajo nekatere značilnosti publicističnega jezika (Bokal 2004: 47). Poimenovanje se pri L. Bokal (2004) nanaša na strokovna besedila s področij računalništva, informacijske tehnologije, avtomobilizma, medicine, popularne glasbe itd., objavljena v časniku *Delo*. Slovenski publicistični strokovni jezik se med funkcijskimi jezikovnimi zvrstmi oblikuje kot nov podtip strokovnega jezika (prav tam: 55), lahko ga torej vzporejamo s poljudnoznanstvenim in praktičnostrokovnim jezikom.⁷⁷

Nekateri jezikoslovci so v raziskavah že ugotavljali, da je delitev strokovnih besedil J. Toporišiča za sodobna besedila neustrezna, zato na tem mestu navajam delitev strokovnih besedil M. Žagar Karer (2011: 151–152), ki je strokovna besedila s področja elektrotehnike razdelila na znanstvena, strokovna in slovarska. Za znanstvena besedila je značilno ustvarjanje novega znanja, za strokovna pa njegovo posredovanje. Naslovnik znanstvenih besedil je strokovnjak, naslovnik strokovnih besedil pa strokovnjak ali polstrokovnjak, lahko pa tudi nestrokovnjak. Strokovna besedila je M. Žagar Karer nadalje razdelila na štiri podskupine, in sicer na splošnostrokovna, didaktičnostrokovna, poljudnostrokovna in praktičnostrokovna besedila. Za splošnostrokovna besedila je značilno, da sta tako tvorec kot naslovnik strokovnjaka (tvorec je lahko tudi znanstvenik), namen besedila je prenašanje znanja, okoliščine sporazumevanja so manj formalne kot pri znanstvenih besedilih. Za didaktičnostrokovna besedila je značilno, da je tvorec strokovnjak

⁷⁷ Prim. Mikolič 2007b: publicistična besedila s področja turizma.

(ali znanstvenik), naslovník pa polstrokovnjak ali nestrokovnjak, namen didaktičnostrokovnih besedil je sistematično prenašanje znanja na učence, dijake in študente. Okoliščine sporazumevanja so formalne, saj gre za izobraževalni proces. Tretjo podskupino sestavljajo poljudnostrokovna besedila, ki se od didaktičnostrokovnih razlikujejo po tem, da so manj formalna, saj naslovníka v besedilu obravnava tematika zanima iz lastnih, notranjih vzgibov in ne kot del formalnega izobraževanja. Tematika je manj sistematično predstavljena, v besedilu pa je zaradi želje po večji privlačnosti več vplivajnskih sestavin. V četrto podskupino so uvrščena praktičnostrokovna besedila, ki so (kot v Toporišičevi delitvi) že blizu praktičnosporazumevalnemu jeziku. Tvorec je še vedno strokovnjak, naslovník pa večinoma nestrokovnjak. Ta besedila prenašajo praktičnostrokovno znanje.

V raziskavi bom poskusila pokazati, ali se kaže razlika v besedotvornih in drugih značilnostih leksike znotraj sporočajnsko-vplivajnskega govora, in sicer med strokovnimi kolesarskimi besedili in novinarskimi⁷⁸ kolesarskimi besedili. Glede na ugotovitve bom poskusila sklepati o tem, ali so strokovna besedila po besedotvornih značilnostih kolesarskega izrazja bližja kognitivnemu ali pragmatičnemu diskurzu.

4.2 Funkcijsko uvrščanje spletnih besedil

Splet se od drugih pisnih medijev najbolj razlikuje po tem, da je notranje besedilno- in jezikovnozvrstno izredno pester – gotovo se potrjuje rek, da če nečesa ni na spletu, potem ne obstaja. Številni raziskovalci ugotavljajo, da je splet besedilno zelo kompleksen, zaradi česar ga je težavno umeščati v doslej definirane jezikovnozvrstne okvire. I. Stramljič Breznik (2010: 110) ugotavlja, da spletna besedila spadajo v več funkcijskih zvrsti – besedila blogov in klepetalnic uvršča v praktičnosporazumevalno zvrst, spletne dnevnik in revije pa v publicistično zvrst. Tudi

⁷⁸ V monografiji uporabljam izraz novinarska besedila, ki ga razumem po definiciji M. Košir (1988). Za novinarska besedila je značilno, da novinar v njih ni prisoten s svojim mnenjem; opisujejo, kaj se je zgodilo, ne pa, kaj si o tem misli pisec. Novinarska besedila niso napisana v prvi osebi, jezik je večinoma nevtralen in nezaznamovan.

D. Crystal (2001: 3) v svoji raziskavi spletnega jezika piše, da je splet nabor najrazličnejših informacij v najrazličnejših oblikah.

M. Michelizza (2015: 83–100) pri zvrstnem uvrščanju spletnih besedil opozarja na ločevanje med spletnimi stranmi in spletnimi mesti, saj so lahko na enem spletnem mestu objavljena funkcijsko različna besedila in že »ena sama spletna stran lahko izkazuje značilnosti različnih žanrov oziroma besedilnih tipov«. Avtorica zato predlaga uporabo poimenovanja *tipi elektronsko posredovane komunikacije*, ki je širše od pojma *tipi besedila* – tipi besedila se manifestirajo znotraj tipov elektronsko posredovane komunikacije. Navaja primer, kjer je lahko tip besedila *oglas* tako del bloga kot elektronske pošte, pri čemer pa sta (1) blog in (2) elektronska pošta ločena tipa elektronsko posredovane komunikacije. Drugi tipi elektronsko posredovane komunikacije so še (3) spletni forumi, (4) klepetalnice, (5) kratka sporočila ali SMS-i, (6) Wikipedija in (7) družbena omrežja.

V. Mikolič in M. Rolih (2015: 511–517) sta glede na definicijo spleta, ki je »fuzija besedil« (511),⁷⁹ v katerih pa še vedno lahko prepoznamo prevladujoče vloge oziroma funkcije, spletna besedila razdelili na:

- pogovarjalne besedilne vrste (e-pošta, klepetalnice, družbena omrežja, forumi),
- predstavitevne in promocijske besedilne vrste (osebne spletne strani, strani podjetij in ustanov),
- oglasne in komercialne besedilne vrste (oglasi, zbirke povezav, spletne trgovine, portali za trženje in prodajo),
- poročevalske in širšepublicistične besedilne vrste (spletni časopisi, novičarski portali, nasveti v zvezi z življenjskim slogom),
- programerske besedilne vrste (tehnični podatki, pomoč, podpora, pogosta vprašanja),
- akademske besedilne vrste (prosto dostopni članki),
- uradne in uradovalne besedilne vrste (zapisniki sej, strani borze, pravilniki, e-uprava),

⁷⁹ M. Michelizza (2012: 174) izpostavlja glavne lastnosti spleta, ki vplivajo na jezik in z njim tudi na značilnosti besedil: hiperbesedilnost, interaktivnost, medkulturnost, večpredstavnost, arhivskost in aktualnost ter anonimnost.

- literarne in polliterarne besedilne vrste (literatura, blogi, spletni dnevniki, eseji).

V monografiji zajeta spletna besedila so prevladujoče novinarska (kolesarske vesti) in strokovna/praktičnostrokovna (besedila o kolesarski opremi, tekmovanjih). Po razdelitvi spletnih besedil (Mikolič in Rolih 2015: 511–517) se zato uvrščajo med poročevalske in širšepublicistične besedilne vrste, po razdelitvi področnih besedil (Mikolič 2007b: 110, 2013: 256) pa sodijo obravnavna besedila med sporazumevalna besedila, saj je v ospredju stik z naslovnikom. Značilnosti kolesarskega izrazja iz teh besedil bi torej morale biti bližje značilnostim kolesarskega izrazja iz pragmatičnega kot kognitivnega diskurza.

4.3 Med izrazjem in besedilom

V monografiji je poleg splošnih leksikalnih značilnosti kolesarskega izrazja predstavljen tudi vpliv besedilne vrste na leksikalne značilnosti kolesarskih izrazov. V tem krajšem poglavju so zato predstavljeni teoretični okviri za obravnavo povezav med značilnostmi leksike in besedilno zvrstnostjo.

(Novejše) tvorjenke so tisti del jezika, ki najbolj jasno in eksplicitno odraža težnje v njegovem razvoju. Hkrati so tvorjenke tudi mesto, kjer se leksika in skladnja najočitneje povezujeta – gre za razmerje med besedotvorno in besedilotvorno stilistiko oziroma za vpliv tipa besedila na značilnosti uporabljenih tvorjenk. A. Žele (2013a: 506–508) je ugotovila, da jezik vzajemno deluje besedotvorno in besedilotvorno – glede na vrsto besedila je mogoče pričakovati nekatere lastnosti uporabljenih tvorjenk. Tako je ugotovila, da je za pragmatična in domišljajska besedila značilna živahna in aktualna besedotvorna dejavnost, ki se kaže kot:

- izmenjavanje tvorjenih in netvorjenih prvin znotraj istopomenske rabe leksema (*bandži – bungee – bandžiskok – bungee jumping – bandžati*),
- besedotvorna in pomenotvorna širitev istokorenskih tvorjenk (*stajkunuzirati, očetovanje*) in njihovo pomensko razhajanje (*odpadnik – odpadar*),

- širitev obrazilne sinonimije in homonimije (*blogar – blogger – blogist – blogaš; ploščarna, kruharna, bukvarna*),
- aktualizacija besedotvorne igre in ekspresije (*šerati, vščekati*).

V pragmatičnih in domišljjskih besedilih je mogoče opaziti tudi brisanje meje med posameznimi sociolekti oziroma med sociolekti in standardno rabo – zlasti s spontanimi priložnostnimi tvorjenkami, npr. sklopi (*tvojihpetminut agencija*) in modifikacijskimi izpeljankami (*kengurujček, lupinica*). Na drugi strani pa je za kognitivna in performativna besedila značilna besedotvorno bolj predvidljiva leksika, zato ostajajo novotvorjenke v ustaljenih besedotvornih vzorcih. V strokovnih besedilih je močno zastopano obrazilo *-nik* (*kodralnik, ravnalnik, urejevalnik*).

Podobno raziskavo povezave med besedjem in besedilom je opravila tudi Š. Antloga (2016) – raziskovala je besedotvorne značilnosti novejšega besedja v blogovskih besedilih in potrdila povezavo med nastajanjem novih tvorjenk in tipom besedila, v katerem se pojavijo. V strokovnih blogih, ki znanstvena spoznanja posredujejo širšemu krogu ljudi, je v nasprotju z blogi z nestrokovnimi, družabnimi in družbeno aktualnimi vsebinami opazila več tvorjenk, ki so v splošno rabo prišle z determinologizacijo, in hibridnih tvorjenk s prefiksoidi, ki nadomeščajo vrstni pridevnik. V strokovnih blogih je bilo tudi najmanj sistemsko nepredvidljivih tvorjenk.

V

PREDSTAVITEV UPORABLJENEGA GRADIVA

Raziskava leksikalnih značilnosti kolesarskega izrazja ter povezave med leksiko in besedilotvorjem na primeru kolesarskih besedil je potekala v dveh delih – prvi del je predstavljalo zbiranje izrazja, drugi del pa njegova analiza in primerjava. V tem podpoglavju so predstavljeni obravnavani besedilni viri s področja kolesarstva, iz katerih je bilo s paberkovalno metodo zbrano kolesarsko izrazje. Najdeni so bili s pomočjo iskalnika Cobiss in lastnega poznavanja področja. Vsi viri so bili objavljeni po letu 2000; tako predstavljajo reprezentativen vir sodobne kolesarske terminologije zadnjih 20 let, pri kateri je mogoče pričakovati tudi nekatere značilnosti novejših leksike.

Raziskava predstavlja sinhrono (zlasti besedotvorno) raziskavo kolesarskega izrazja iz pisnih virov, zato so vanjo vključena le zapisana kolesarska besedila v knjižnem jeziku. S kolesarsko terminologijo zunaj pisnih virov se nisem ukvarjala,⁸⁰ vendar to ne pomeni, da v zapisanih kolesarskih besedilih ni žargonizmov. V raziskavo je zaradi pomanjkanja slovarjev, s katerimi bi lahko zagotovo potrdili terminološkost kolesarske leksike, vključeno vse potencialno terminološko izrazje, tudi žargonizmi, pri katerih je meja med žargonskostjo in knjižno rabo pogosto zabrisana. Poleg tega žargonizmi niso posebej analizirani v govorjeni rabi, zato jasne ločnice ni mogoče potegniti.⁸¹

V nadaljevanju predstavljam jezikovnozvrstno delitev besedil s področja kolesarstva, ki sem jo oblikovala za namen pričujoče raziskave. V navedene zvrsti spadajo tudi besedila, ki so bila uporabljena v razi-

⁸⁰ Kolesarsko terminologijo v govorjeni (tudi narečni) slovenščini je v diplomski nalogi raziskovala M. Zevnik (2011).

⁸¹ Zlasti je meja med žargonskostjo in knjižno rabo zabrisana v spletnih besedilih, ki imajo več tvorcev in so redkeje lektorirana, zato se raba pogosteje približuje pogovornosti.

skavi.⁸² Delitev temelji na funkcijskozvrstni delitvi J. Toporišiča (2000: 27–32) in razdelitvi M. Žagar Karer (2011: 150–155). Pri vsaki od (pod)zvrsti so navedeni tipični besedilni tipi, ki imajo določene skupne značilnosti – tvorec, naslovnik, namen besedila in okoliščine sporočanja – ki so opisane v nadaljevanju.

Besedila s področja kolesarstva lahko po Žagar Karer 2011: 153 razdelimo na:

- znanstvena besedila (znanstvena razprava, znanstvena monografija, zaključna dela višje- in visokošolskega izobraževanja);
- strokovna besedila:
 - splošnostrokovna besedila (strokovni članek);
 - didaktičnostrokovna besedila (učbenik);
 - poljudnostrokovna besedila (poljudni članek, poljudna knjiga);
 - praktičnostrokovna besedila (praktični priročnik);⁸³
- novinarska besedila (vest, intervju);
- umetnostna besedila (biografija, avtobiografija).⁸⁴

Izbrani viri so glede na svoje značilnosti razvrščeni po besedilnih zvrsteh, ki so del kognitivnega (znanstvena besedila) oziroma pragmatičnega diskurza (didaktično- in poljudnostrokovna besedila, ki ustrezajo Toporišičevim poljudnoznanstvenim besedilom, ter (športno)novinarska besedila). Izbor besedil je v skladu z raziskovalnim vprašanjem, na katero sem želela odgovoriti, namreč ali so poljudnoznanstvena besedila po (besedotvornih) značilnostih terminologije bližja kognitivnemu ali pragmatičnemu diskurzu. Zato umetnostna besedila s tega področja, čeprav obstajajo, v analizo niso vključena. Enako velja za splošnostrokovna in praktičnostrokovna kolesarska besedila, pri katerih se je tudi

⁸² Na tem mestu je nujno zapisati še, da uvrščanje besedil kljub jasno določenim merilom ni nujno vedno enoznačno, saj lahko nekatera besedila (npr. zaradi notranje pestrosti, hibridnosti) spadajo tudi v več zvrsti. Besedila v tej raziskavi so razvrščena v tisto zvrst, ki ji pripadajo glede na prevladujoče značilnosti.

⁸³ Poleg naštetih obstajajo tudi slovarska kolesarska besedila, in sicer kot del *Športnega terminološkega slovarja* (Kristan 2012), ki pa ima le delovno verzijo.

⁸⁴ Poslovnih besedil s tega področja, ki po Skubicu spadajo v performativni diskurz, nisem zasledila.

izkazalo, da je težje najti taka področna besedila, ki bi jih bilo mogoče nedvoumno uvrstiti v splošnostrokovno oz. praktičnostrokovno zvrst.

5.1 Besedila po zvrsteh

5.1.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila

Poljudnostrokovna besedila s področja kolesarstva so različne poljudne knjige in revije na temo kolesarstva. Tvorec besedila je strokovnjak (lahko tudi znanstvenik), namen besedila je posredovanje (znanstvenih) spoznanj nestrokovnjakom in polstrokovnjakom (kolesarskim navdušencem) zunaj formalnega izobraževanja – naslovnik se želi s tematiko seznaniti iz lastne želje oziroma zanimanja. Besedila so manj sistematična in urejena kot didaktičnostrokovna, vsebujejo tudi več vplivanjskih elementov. Nekatera od vključenih besedil so mejna in bi lahko bila pogojno vključena tudi v drugo strokovno podzvrst.

Poljudnostrokovna kolesarska besedila so v raziskavi zastopana s strokovno revijo *Bicikel.com*, kolesarskima priročnikoma *Človek na biciklu* (Penko 2005) in *Sem kolesar. Gorski kolesar* (Stražišar 2007) ter katalogom *Dve kolesi in par nog* (Brovinsky 2010).

Revija *Bicikel.com* izhaja od leta 2007 in je prva slovenska specializirana kolesarska revija. Vsebuje poljudne prispevke z izključno kolesarsko vsebino: ocene koles, vsebine o prehrani, treningih, nasveti za popravila ipd. Publicistika je zastopana v manjši meri, in sicer v obliki komentarjev, kolumn in intervjujev – ta besedila zaradi želje po enotnem gradivu v analizo niso vključena. Tudi oglaševalska besedila, ki jih je v reviji približno petina, niso vključena v analizo. V raziskavo so vključene vse številke revije iz leta 2013, to je deset revij, dve sta dvojni.

Praktična priročnika *Človek na biciklu* (Penko 2005) in *Sem kolesar. Gorski kolesar* (Stražišar 2007) opisujeta vse vidike gorskega kolesarjenja – od tehnike in opreme do spretnosti in veščin na kolesu. Namenjena sta kolesarskim navdušencem, ki se želijo spoznati kolo in se naučiti (boljšega) kolesarjenja. Priročnika sta opremljena s fotografijami, ki nazorneje ilustrirajo opisano tematiko. V priročniku *Sem kolesar. Gorski kolesar* so poleg osrednjega dela še nekateri predhodno

objavljeni prispevki in kolumne, ki spadajo med publicistična besedila in v analizo zaradi želje po enotnem gradivu niso vključeni. Zaradi dejstva, da priročnika opisujeta tudi osnovne kolesarske veščine, bi ju morda lahko uvrstili tudi med praktičnostrokovna besedila, vendar pa je njuna vsebina širša od navodil za uporabo kolesa, besedilo pa vsebuje številne vplivanjske sestavine, s katerimi želi privabiti bralce. Zato sta priročnika uvrščena med poljudnostrokovna besedila.

Katalog k razstavi *Dve kolesi in par nog* (Brovinsky 2010) je leta 2010 pospremil istoimensko razstavo koles in kolesarske tehnike ter zgodovine v Tehniškem muzeju Slovenije. Uredil ga je Boris Brovinsky. Katalog k razstavi je navadno zelo strokovno, če ne celo znanstveno besedilo, na kar kaže tudi notranja členjenost – ker so v njem prispevki več avtorjev, bi ga lahko prištevali med splošnostrokovna besedila (strokovni članek, zbornik), vendar pa podroben pregled pričujočega kataloga pokaže, da gre zaradi nekaterih vplivanjskih sestavin pravzaprav za poljudnostrokovno besedilo. Posamezni prispevki nimajo večine sestavnih delov, tipičnih za znanstvena in strokovna besedila: izvlečka, ključnih besed, delitve na uvod, jedro in zaključek ter opomb; viri in literatura so navedeni, a v besedilu nenatančno citirani. Katalog je namenjen širši publiki, saj je napisan preprosto in poučno (Bezljaj Krevel 2011: 334), veliko je slikovnega gradiva in zanimivih dejstev, ki pritegnejo tudi laičnega bralca. Zato je to besedilo uvrščeno v poljudnostrokovno podzvrst.

5.1.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila

Didaktičnostrokovna besedila s področja kolesarstva so večinoma osnovno-, srednje- in visokošolski učbeniki za predmete, ki obravnavajo katerega od vidikov kolesarstva. Tvorec besedila je strokovnjak (lahko tudi znanstvenik), namen besedila je posredovanje (znanstvenih) spoznanj nestrokovnjakom in polstrokovnjakom (učenci, dijaki, študentje) v formalnih izobraževalnih okoliščinah. Besedilo je sistematično in urejeno, da pritegne bralca, pa vsebuje tudi nekatere vplivanjske elemente.

Didaktičnostrokovna kolesarska besedila so v raziskavi zastopana s štirimi učbeniki s področja kolesarstva.

Osnovnošolski učbeniki *Z glavo na kolo* (Cuderman 2019), *S kolesom v promet* (Kuclar 2003) in *Priročnik za varno kolesarjenje* (Breznik 2012) so namenjeni osnovnošolcem pri usvajanju vožnje s kolesom v cestnem prometu. Zajemajo predstavitev osnovnih sestavnih delov kolesa, tehnike vožnje in obnašanja v cestnem prometu. Za lažje razumevanje vsebujejo veliko ilustracij in drugega slikovnega gradiva. Vsebino poskušajo približati osnovnošolski publiki s pomočjo različnih didaktičnih pristopov, npr. z izpostavljanjem zanimivih ali pomembnih dejstev.

Učbenik *Trening kolesarjev* (Kavaš 2013) je visokošolski učbenik oziroma učbenik za športne trenerje. V njem so podrobno opisane zakonitosti kolesarskega treninga. Učbenik je razdeljen na tri dele – v prvem so opisane fiziološke osnove, v drugem metode treniranja in testiranja, v tretjem pa konkretni napotki za treninge posameznih tekmovalnih kategorij. Delo se v okviru kolesarstva dotika tudi drugih strokovnih področij, npr. medicine. Učbenik je namenjen predvsem polstrokovnjakom, zlasti trenerjem oziroma posameznikom, ki so s problematiko že nekoliko seznanjeni, npr. študentom športnih smeri in tekmovalcem. Znanstvena dognanja so podana na razumljiv način in s pomočjo grafov in tabel.

5.1.3 Znanstvena kolesarska besedila

Znanstvena besedila s področja kolesarstva so večinoma znanstveni članki ter zaključna dela višje- in visokošolskih programov na temo kolesarstva. Tvorec besedila je znanstvenik oziroma tudi strokovnjak, namen besedila pa je posredovanje znanstvenih spoznanj drugim znanstvenikom oziroma strokovni javnosti. Okoliščine sporočanja so izrazito formalne – besedilni tipi imajo natančno določeno obliko in sestavne dele, besedila so objavljena v obliki zaključnih del ali v specializiranih znanstvenih revijah (zlasti izstopa revija *Šport*) ali zbornikih. V besedilu je malo vplivajanskih elementov.

Osnovno gradivo znanstvenih kolesarskih besedil so znanstveni članki iz strokovne revije *Šport*, ki jo izdajata Fakulteta za šport in Olimpijski komite Slovenije – Združenje športnih zvez. V reviji so objavljeni zlasti znanstveni članki z različnih področij in disciplin notraj

športa, revija pa je »osrednja strokovna nacionalna revija na področju športa« (*Revija Šport*, b. d.). Revija pod različnimi naslovi izhaja vse od leta 1949. Na leto izideta dve številki. Avtorji znanstvenih člankov so (večinoma slovenski) znanstveniki in strokovnjaki s področja športa, revija pa je namenjena strokovni javnosti.

V raziskavo so bili vključeni naslednji znanstveni članki tematik s področja kolesarstva (poleg člankov iz revije *Šport* še prispevek iz *Goriškega letnika*): Rauter in Doupona Topič (2007); Fonda in Šarabon (2010); Štuhec idr. (2011); Pavlin (2015); Brovinsky (2015); Zevnik (2015); Videmšek idr. (2015); Kavaš (2015); Rauter idr. (2015); Fonda in Šarabon (2015); Žiberna (2015); Pritrznik in Šarabon (2015); Hönig (2017); Jošt idr. (2018); Rauter idr. (2018). V člankih so predstavljena različna znanstvena spoznanja s tega področja, članki pa vsebujejo sestavne dele, značilne za to besedilno vrsto: izvleček, ključne besede, uvod, jedro, zaključek, vire, opombe. Jezik je objektivni in zgoščen, pogosti so grafi in tabele, slikovno gradivo pa je večinoma simbolično in namenjeno popestritvi golega besedila.

5.1.4 Novinarska kolesarska besedila

Novinarska besedila⁸⁵ so v raziskavi zastopana s prispevki iz dnevnikov *Delo* in *Dnevnik* ter specializirane mesečne športne revije *EkpaSN revija*. Gre za prispevke, ki sodijo v sklop športnega novinarstva, zato bi ta besedila lahko poimenovali tudi publicističnostrokovna, vendar ne popolnoma v smislu kot pri L. Bokal (2004: 47), ki pod izrazom »publicistična strokovna besedila« razume strokovna (terminološka) besedila, objavljena v časopisju, ki oblikujejo nov podtip strokovnega jezika. Tukaj gre dejansko za podtip publicističnega jezika, ki se oblikuje s pomočjo tipičnih novinarskih žanrov, tematika pa je šport. Pri

⁸⁵ V analizo sem vključila tako interpretativna kot informativna novinarska besedila in različne žanre, saj sem želela zbrati čim več gradiva in s pomočjo raziskave dobiti splošnejši vpogled v stanje kolesarskega izrazja. Za podrobnejšo raziskavo novinarskih kolesarskih besedil in kolesarskega izrazja v njih bi bilo treba narediti celovito analizo izrazja tudi z vidika posameznih žanrov in razlik med njimi.

tem je športni novinar v vlogi strokovnjaka ali polstrokovnjaka, ki se s športom ukvarja z vidika novinarstva, ne z vidika športa kot stroke v ožjem smislu.

Časnika *Delo* in *Dnevnik* sta dnevnika nacionalnega značaja, ki izhajata šest dni v tednu. Vsaka številka teh dveh časnikov ima športno rubriko, ki vsebuje novinarska kolesarska besedila tipičnih besedilnih vrst: vesti iz sveta kolesarstva, intervjuje, kolumne itd. V raziskavo so vključena ustrezna področna besedila vseh številčk časnika *Delo* iz leta 2013 in vseh številčk časnika *Dnevnik* iz leta 2017.

EkipaSN revija je športni mesečnik, ki pokriva dogajanje v številnih športih v Sloveniji, zlasti ekipnih. Drugi športi, tudi kolesarstvo, so redkeje obravnavani, zlasti pa v času pomembnejših športnih dogodkov. V raziskavo so vključena kolesarska besedila iz številčk letnika 2019.

5.1.5 Spletna kolesarska besedila

Spletno kolesarsko izrazje sem zbrala s spletišč *www.mtb.si*, *www.bicikel.com* in *kolesarji.org* v obdobju med marcem in majem 2016. Z izbranih spletnih portalov sem s pomočjo spletnega orodja *www.xml-sitemaps.com* in orodja za gradnjo korpusov BootCaT zbrala besedila s 500 podstrani vsakega spletišča. Izbirala sem podstrani z (večinoma poljudnostrokovnimi) prispevki in vestmi, izločila pa forume in klepetalnice.

Spletni portal *www.mtb.si* je osrednja slovenska gorskokolesarska spletna stran, ki je v zadnjih letih prehitela prej zelo priljubljen forum *Tabla.mtb.si*. Na spletni strani objavljajo novice iz gorskokolesarskega sveta in kolesarske nasvete za navdušence nad gorskimi kolesi. O drugih kolesarskih zvrsteh pišejo redko.

Spletni portal *www.bicikel.com* je osrednja slovenska cestnokolesarska spletna stran, ki s svojimi prispevki in forumom pokriva tako profesionalno kot rekreativno cestno kolesarstvo. Občasno objavljajo tudi gorskokolesarske prispevke.

Spletna stran *kolesarji.org* je uradna spletna stran civilne iniciative za kolesarjem prijaznejše prometne povezave Slovenska kolesarska mreža. Objavljajo prispevke o prizadevanjih za izboljšanje položaja rekreativ-

nega kolesarja v prometu, zlasti pa se trudijo za promocijo kolesarjenja na delo in v šolo.

Spletna besedila izkazujejo veliko tematsko, žanrsko in zvrstno pestrost, zaradi česar jih je težko razvrščati v funkcijske delitve besedil. So tudi redkeje lektorirana od tiskanih besedil, objavljanje na spletu pa je omogočeno širšemu krogu ljudi. Zaradi teh razlogov pričakujem pri spletnem kolesarskem izrazju večjo pestrost besedotvornih postopkov, kar je lahko dragoceno za primerjavo s tiskanimi besedili, pa tudi za morebitno oceno primernosti funkcijskozvrstne delitve besedil.

Glede na delitev M. Michelizza (2015: 83–100) na spletna mesta in spletne strani je mogoče izbrana spletna besedila opisati takole:

- spletišče *www.mtb.si*: tip elektronsko posredovane komunikacije: specializirani spletni portal; tip besedila: večinoma novinarski žanri (vesti, intervjuji, poročila, reportaže), v manjši meri tudi poljudnostrokovni in praktičnostrokovni prispevki (predstavitve kolesarske opreme, nasveti);
- spletišče *www.bicikel.com*: tip elektronsko posredovane komunikacije: specializirani spletni portal; tip besedila: večinoma novinarski žanri (vesti, intervjuji, poročila, reportaže), v manjši meri tudi poljudnostrokovni in praktičnostrokovni prispevki (predstavitve kolesarske opreme, nasveti) ter oglaševalska besedila (mali oglasi, oglasi); portal ima forum, vendar forumska besedila niso bila vključena v analizo;
- spletišče *kolesarji.org*: tip elektronsko posredovane komunikacije: specializirani spletni portal; tip besedila: večinoma poljudnostrokovni prispevki (teme: varnost kolesarjev, kolesarska infrastruktura, kolesarski turizem itd.), v manjši meri tudi novinarski žanri (zlasti vesti).

Glede na to delitev se vključena spletna besedila v grobem uvrščajo v pragmatični diskurz in bodo tako predstavljala zanimivo primerjavo drugim besedilom, ki so bolj konvencionalna in se lažje uvrščajo v uveljavljeno besedilnozvrstno delitev.

5.2 Obravnavano izrazje – oris vzorca

Glavna značilnost obravnavanega izrazja je, da gre za eno- in večbesedno kolesarsko izrazje. Zbrano je bilo s paberkovalno metodo in večinoma presojano s pomočjo lastnega poznavanja področja, deloma pa tudi s pomočjo delovne verzije *Športnega terminološkega slovarja* (Kristan 2012), ki pa vsebuje le zelo omejen nabor kolesarske terminologije. Zaradi pomanjkanja terminoloških slovarjev s tega področja zato ni mogoče zagotovo trditi, v katerih primerih gre za ustaljene termine, kdaj pa za potencialno terminologijo ali žargonizme. Zato je v obravnavo vključeno vse izrazje, ki ima potencial, da je/postane terminološko. Področje kolesarstva vključuje tudi nekatere vidike drugih strok (biologija, fizika, mehanika, strojništvo itd.), vendar pa ozko-specifično izrazje s teh področij v raziskavo ni vključeno (izpuščeno je torej izrazje drugih strok, ki je v kolesarstvo prišlo s terminologizacijo zaradi delne prekrivnosti področij, npr. izrazi, ki poimenujejo posamezne mišice nog; izrazi v zvezi s cestnoprometnimi predpisi, ki niso povezani s kolesarjenjem v ožjem smislu; izrazi iz fizike in mehanike, ki opisujejo zakonitosti učinkovitega vrtenja pedalov itd.). Poglavitni razlog za to odločitev je v enotnosti zbranega gradiva (osredotočenost na eno področje v ožjem smislu) in večji reprezentativnosti vzorca – zbiranje strokovnega izrazja z več področij, ki so povezana z osrednjim, bi pomenilo manj jasno sliko o stanju v kolesarski terminologiji, posredno pa tudi v kolesarskih besedilih. Nekatere druge stroke, ki v kolesarska besedila prispevajo svoje izrazje, so namreč precej starejše ter bolj razvite in uveljavljene, zato bi bilo manj utemeljeno predpostavljati, da bo zbrana terminologija izkazovala določene značilnosti novejšje leksike. Vzorec kot tak bi lahko v prihodnjih raziskavah služil kot osnova za pripravo kolesarskega slovarja, vendar bi bilo pri tem gradivo nujno razširiti.

Iz nabora kolesarske terminologije so bili izločeni manj znani starinski izrazi in neaktualna oziroma zgodovinska kolesarska terminologija (*ciklobal, draisina, dandy horse, polževa dirka, celerifer, samovoz, samotek* itd.), saj je v središču raziskave aktualna kolesarska terminologija, ki, kot je značilno za novejše besedje na splošno, potencialno izkazuje nekatere besedotvorne novosti in zanimivosti. Obdržala sem le tiste starejše izraze, ki so splošno znani in so pogosto del besedotvorne podlage novih tvorjenk (npr. *velociped* – *velocipist* ‘kolesar’).

Homonimnih izrazov nisem združevala, temveč sem jih ločevala po pomenih (npr. *spust* ali *vzpon* kot del dirke/proge in kot kolesarska disciplina). V nabor sem vključila homonimne termine s tistimi pomeni, ki so se pojavili v določenem besedilu, saj je razlikovanje po pomenu bistveno za analizo tam, kjer gre za različne besedotvorne značilnosti ali pomenotvorne postopke (*rumena majica* – ‘nagrada za najboljšega kolesarja’ in ‘najboljši kolesar’ (metonimija); *spust* ‘del dirke’ ← *tam, kjer se spusti*; *spust* ‘disciplina’ ← *to, da se spusti*). Prav tako sem kot posamezne termine navajala tudi različne dvojnice (pravopisne, oblikoslovne in stilne, npr. *pedal m* in *pedalo s*) in terminološke variante (npr. *kraljeval/kraljevska etapa*, *maksimalna srčna frekvenca* in *maksimalni srčni utrip*). V nadaljevanju analize sem nabor izrazja iz posameznih besedilnih vrst primerjala tudi glede na pojavljanje takih dvojnic oziroma variant. Pri tem sem kot dvojnice opredelila tiste izraze, kjer se za isto pojavnost uporablja en izraz z različnimi načini zapisa oziroma slovničnega vedenja (pravopisni ali oblikoslovni vidik). Izraz terminološka varianta pa označuje različne izraze, ki se jih uporablja za označevanje iste pojavnosti.

Izrazja nisem pravopisno popravljala oz. spreminjala njegove pisne podobe.

5.2.1 Zbrano izrazje v številkah

V nabor kolesarskih terminov iz poljudnostrokovnih besedil je bilo vključenih 671 kolesarskih izrazov (Preglednica 2). Skoraj polovica je bila samostalniških besednih zvez, malo več kot 40 % pa enobesednih samostalniških terminov. Pridevniških in glagolskih terminov je bilo manj kot 10 %.

IZRAZJE	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
Enobesedno samostalniško	287	42,8
Besednozvezno	323	48,1
Pridevniško	43	6,4
Glagolsko	18	2,7
	671	

Preglednica 2: Poljudnostrokovna besedila – strokovno izrazje glede na besedno vrsto

V nabor kolesarskih terminov iz didaktičnostrokovnih besedil je bilo vključenih 254 kolesarskih izrazov (Preglednica 3). Več kot polovica terminov je bila besednozveznih, tretjina pa enobesednih samostalniških. Pridevniških in glagolskih terminov je bilo malo več kot 10 %. Pri tem izstopa podatek, da je bilo glagolskih terminov nekoliko več kot pridevniških, kar je mogoče pripisati dejstvu, da so med didaktičnimi besedili tudi osnovnošolski učbeniki, ki v nekaterih delih besedila (ki se zvrstno približujejo praktičnostrokovnim priročnikom) podrobno opisujejo izvajanje vožnje s kolesom in zato z glagoli tudi postopke, kot so *zaviranje*, *prehitevanje*, *nakazovanje smeri* itd., čemur je v drugih besedilnih zvrsteh posvečene manj pozornosti.

IZRAZJE	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
Enobesedno samostalniško	84	33,1
Besednozvezno	142	55,9
Pridevniško	9	3,5
Glagolsko	19	7,5
	254	

Preglednica 3: Didaktičnostrokovna besedila – strokovno izrazje glede na besedno vrsto

V nabor kolesarskih terminov iz znanstvenih besedil je bilo vključenih 276 kolesarskih izrazov (Preglednica 4). Več kot polovico izrazov so predstavljale samostalniške besedne zveze, približno eno tretjino pa enobesedni samostalniški termini. Pridevniških in glagolskih terminov je bilo manj kot 10 %.

IZRAZJE	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
Enobesedno samostalniško	104	37,7
Besednozvezno	154	55,8
Pridevniško	15	5,4
Glagolsko	3	1,1
	276	

Preglednica 4: Znanstvena besedila – strokovno izrazje glede na besedno vrsto

V nabor gradiva iz novinarskih kolesarskih besedil sta bila vključena 302 kolesarska izraza (Preglednica 5). Terminološke samostalniške besedne zveze so predstavljale malo manj kot dve tretjini vseh terminov, enobesedni samostalniški termini pa skoraj 30 %. Pridevniških in glagolskih terminov je bilo malo več kot 10 %.

IZRAZJE	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
Enobesedno samostalniško	89	29,5
Besednozvezno	179	59,3
Pridevniško	14	4,6
Glagolsko	20	6,6
	302	

Preglednica 5: Novinarska besedila – strokovno izrazje glede na besedno vrsto

V nabor gradiva iz spletnih kolesarskih virov je bilo vključenih 939 kolesarskih izrazov (Preglednica 6), pri tem so besednozvezni samostalniški termini predstavljali skoraj polovico, enobesedni samostalniški termini pa približno 45 % izrazja. Pridevniških in glagolskih terminov je manj kot 10 %.

IZRAZJE	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
Enobesedno samostalniško	417	44,4
Besednozvezno	458	48,8
Pridevniško	44	4,7
Glagolsko	20	2,1
	939	

Preglednica 6: Spletna besedila – strokovno izrazje glede na besedno vrsto

Skupno je bilo v analizo kolesarskega izrazja iz različnih besedilnih zvrsti vključenih 2394 terminov (z izrazom iz korpusnega jezikoslovja bi jim lahko rekli *pojavnice*), pri čemer se nekateri termini pojavijo v več besedilnih zvrsteh, saj je kolesarska terminologija zaključena množica izrazov, ki je skupna vsem besedilom s tega področja. Skupno število analiziranih *različnic*, torej število terminov brez ponovljenih izrazov, pa je bilo 1809. Ustrezno splošnim značilnostim terminologije so v na-

boru prevladovali enobesedni in besednozvezni samostalniški termini, pridevniških in glagolskih terminov (lahko v terminoloških besednih zvezah) pa je bilo manj.

VI

ANALIZA SODOBNEGA KOLESARSKEGA IZRAZJA

V nadaljevanju predstavljam analizo zbranega kolesarskega izrazja, in sicer na več ravneh. Osnovna delitev izrazja je po njegovi strukturi na enobesedne samostalniške termine, besednozvezne samostalniške termine, pridevniške termine in glagolske termine. Znotraj osnovne delitve je izrazje razdeljeno po besedilnih zvrsteh, pri čemer je poudarek na besedotvornem vidiku. Pozamezne besedotvorne vrste, ki sem jih opredelila že v teoretičnih poglavjih, navajam le tam, kjer so se dejansko pojavile v obravnavanih besedilih, zaradi česar nekatere besedotvorne vrste v analizi niso obravnavane (npr. od novejših besedotvornih vrst se pojavijo samo e-tvorjenke). Pregledu analize zbranega izrazja sledi primerjava značilnosti.

Zbrano kolesarsko izrazje sem glede na besedno vrsto in enobesednost oziroma besednozveznost najprej delila na enobesedno samostalniško, besednozvezno ali večbesedno samostalniško in glagolsko izrazje. Iz samostalniških stalnih besednih zvez sem črpala nabor enobesednega pridevniškega izrazja – vključila sem vse pridevnike, ki se v večbesednih samostalniških terminih pojavijo v levem prilastku. Enobesedno izrazje sem analizirala glede na besedotvorne vrste (Vidovič Muha 2011), besednozvezno samostalniško izrazje pa glede na različne kombinacije prilastka in jedra (Toporišič 2000: 557–562).

Enobesedno samostalniško izrazje sem delila na netvorjeno in tvorjeno, slednje pa sem besedotvorno analizirala. Tvorjeni termini so tipično dvodelni in sestavljeni iz besedotvorne podstave in obrazila, netvorjeni termini pa nimajo prepoznavnih sestavnih delov. Med tvorjeno izrazje sem uvrstila tudi tiste termine, ki so sicer izvorno morda prevzeti, a niso popolnoma novi oziroma jih je mogoče razložiti z zakonitostmi slovenskega besedotvornega sistema. Netvorjene enobesedne

samostalniške kolesarske termine sem glede na ustaljenost v slovenščini in izvorni jezik delila na 1) domače izrazje, ki je v slovenščini prisotno že dalj časa in ga v ožjem smislu več ne uvrščamo med prevzeto, saj se je slovenščini popolnoma prilagodilo (prihaja lahko tudi iz skupnega slovanskega prednika oziroma je pomen razložljiv samo etimološko), in 2) mlajše prevzeto izrazje, ki izkazuje jasno povezavo s tujejezičnimi izrazi iz sodobnih jezikov, v slovenščini pa je relativno novo. Domače netvorjeno izrazje izkazuje določeno stopnjo terminologizacije, v kolesarsko terminologijo pa pride s pomenskim prenosom. Mlajše prevzeto izrazje je v slovenščino prišlo iz sodobnih tujih jezikov, stopnje prevzetosti pa so različne – gre večinoma za specializirane kolesarske izraze. Lahko izkazujejo postopno determinologizacijo (zaradi popularizacije kolesarstva), a precej redkeje kot starejši netvorjeni samostalniški izrazi (zlasti recimo izrazi iz nemščine, ki izkazujejo tudi določeno mero pogovornosti oziroma žargonskosti, npr. *fajfa*, *špica* itd.).

Tvorjeno enobesedno samostalniško, pridevniško in glagolsko izrazje sem analizirala glede na besedotvorne vrste. Med enobesedne samostalniške termine sem uvrstila tudi narazen pisane medpionskoobrazilne zloženke oziroma zložene enote, saj sem želela v raziskavi dati večji poudarek besedotvorni analizi zbranega izrazja. Enobesedno pridevniško izrazje sem najprej obravnavala znotraj samostalniških besednih zvez, saj je to tipično mesto pridevnika v terminologiji (Vidovič Muha 2013: 76–77), besedotvorno pa sem pridevnike obravnavala tudi samostojno. Glagole sem obravnavala kot enobesedne termine ne glede na okolje (čeprav so pogosto del glagolskih terminoloških besednih zvez) in jih besedotvorno analizirala, pri tem pa sem v analizi in gradivu navajala tudi določila in dopolnila. Pri analizi (ne)tvorjenosti sem si pomagala s *Slovenskim etimološkim slovarjem* (Snoj 2015), pri identifikaciji obrazil pa s *Slovensko slovnico* (Toporišič 2000: 156–232), *Slovenskim skladdenjskim besedotvorjem* (Vidovič Muha 2011) in preglednim prikazom obraziljenja v slovenščini v doktorski disertaciji I. Voršič (2013).

Besednozvezno samostalniško izrazje sem analizirala strukturno, in sicer sem besedne zveze razdelila glede na mesto in vrsto prilastka (Toporišič 2000: 557–562).

6.1 Enobesedni samostalniški termini

6.1.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila

Od skupaj 287 enobesednih samostalniških terminov iz poljudnostrokovnih besedil jih je 198 tvorjenih (69 %) in 89 netvorjenih (31 %).

6.1.1.1 Tvorjeni enobesedni samostalniški termini

Skupaj 198 tvorjenih enobesednih samostalniških terminov iz poljudnostrokovnih besedil je po besedotvornih vrstah razporejeno tako, kot prikazuje Preglednica 7. Prevladujejo navadne izpeljanke (42,4 %), ki jim po pogostnosti sledijo medponskoobrazilne zloženske (32,8 %) in poenobesedenke (8,6 %). Drugih besedotvornih vrst je manj.⁸⁶

BESEDOTVORNA VRSTA	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
In	84	42,4
Zom	65	32,8
Univ	17	8,6
Im	10	5,1
Zmp	8	4,0
Se	6	3,0
Kratica	4	2,0
Tpz	3	1,5
E-tvorjenka	1	0,5
	198	

Preglednica 7: Poljudnostrokovna besedila – tvorjeni enobesedni samostalniški termini po besedotvornih vrstah

⁸⁶ Legenda: **BPo** – besedotvorna podstava; **Čd** – čas dejanja; **De** – dejanje; **Im** – modifikacijska izpeljanka; **In** – navadna izpeljanka; **L** – lastnost; **Md** – mesto dejanja, mesto, kjer je kdo/kaj; **NI** – nosilec lastnosti; **Np** – nosilec povezave; **Pd** – predmet, ki opravlja dejanje; **PI** – predmet kot nosilec lastnosti; **Pp** – predmet kot nosilec povezave; **Rd** – rezultat dejanja; **S** – stanje; **Sd** – sredstvo dejanja; **Se** – sestavljenka; **SPo** – skladijska podstava; **Tpz** – tvorjenka iz predložne zveze; **Univ** – poenobesedenka; **Vd** – vršilec dejanja; **Zmp** – medponsko-priponska zloženska; **Zom** – medponskoobrazilna zloženska; **Zprir** – priredna zloženska.

6.1.1.1 Navadne izpeljanke

Glede na propozicijski besedotvorni pomen so v poljudnostrokovnih besedilih, kot kaže Preglednica 8, najpogostejše navadne izpeljanke s pomenom **nosilec povezave** (21,4 %), enak delež predstavljajo še navadne izpeljanke s pomenom **predmet kot nosilec lastnosti** (21,4 %). Navadne izpeljanke s pomenom **dejanje** so prav tako zelo pogoste (20,2 %). Drugih propozicijskih besedotvornih pomenov je manj.

PROPOZICIJSKI BESEDOTVORNI POMEN	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
Np	18	21,4
Pl	18	21,4
De	17	20,2
Md	7	8,3
Pd	6	7,1
Sd	6	7,1
Pp	3	3,6
L	3	3,6
Vd	2	2,4
Nl	1	1,2
Rd	1	1,2
Čd	1	1,2
S	1	1,2
	84	

Preglednica 8: Poljudnostrokovna besedila – navadne izpeljanke

Navadne izpeljanke s propozicijskim besedotvornim pomenom **dejanje** (izglagolske) so moškega (6 tvorjenk), ženskega (3 tvorjenke) in srednjega spola (8 tvorjenk). Pri tvorjenkah moškega spola je zastopana le tvorba z ničtim priponskim obrazilom (npr. *hod* ← *to, da hodi*; *posed* ← *to, da se posede*; *prenos*, *skok*, *spust*, *vzpon* ‘disciplina’). Pri tvorjenkah ženskega spola imata 2 tvorjenki priponsko obrazilo *-acija* (*hidracija* ← *to, da hidrira*; *regeneracija* ← *to, da regenerira*), 1 pa obrazilo *-itev* (*zakislitev* ← *to, da zakisli*). Pri tvorjenkah srednjega spola je najbolj produktivno priponsko obrazilo *-anje* s sedmimi pojavitvami (*ogrevanje*

← *to, da se ogreva*; *pedaliranje* ← *to, da pedalira*; *plezanje, pospeševanje, prestavljanje, raztegovanje, zaviranje*), priponsko obrazilo *-enje* ima eno pojavitev (*kolesarjenje* ← *to, da kolesari*).

Navadne izpeljanke s propozicijskim besedotvornim pomenom **lastnost** (izpridevniške) so ženskega (2 tvorjenki) in srednjega spola (1 tvorjenka). Tvorjenki ženskega spola imata priponsko obrazilo *-ost* (*hitrost* ← *to, da je hiter*; *vzdržljivost* ← *to, da je vzdržljiv*), tvorjenka srednjega spola pa priponsko obrazilo *-je* (*vzmetenje* ← *to, da je vzmeten*).

Navadna izpeljanka s propozicijskim besedotvornim pomenom **stanje** (izsamostalniška) je v poljudnostrokovnih besedilih 1, in sicer *kolesarstvo* ← *to, da je kolesar*. Tvorjenka je srednjega spola s pripono *-stvo*.

Navadni izpeljanki s propozicijskim besedotvornim pomenom **vršilec dejanja** (izglagolski) sta 2, obe moškega spola, 1 s priponskim obrazilom *-er* (*serviser* ← *tisti, ki servisira*), druga pa s priponskim obrazilom *-ist* (*velocipist* ← *tisti, ki *velocipira*).⁸⁷

Navadna izpeljanka s propozicijskim besedotvornim pomenom **nosilec lastnosti** (izpridevniška) je v poljudnostrokovnih besedilih 1, in sicer z moškospolskim priponskim obrazilom *-ec* (*dopingiranec* ← *tisti, ki je dopingiran*).⁸⁸

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **nosilec povezave** (izsamostalniških) je 18, in sicer 12 moškega spola in 5 ženskega. Med moškospolskimi obrazili je obrazilo *-ar* zastopano štirikrat (*muslaufar* ← *tisti, ki je v zvezi z muslaufom*; *specialkar, velocipedar, kolesar*), obrazili *-er* in *-ist* pa po trikrat (*bajker* ← *tisti, ki je v zvezi z bajkom*; *freerider, firajder*; *biciklist* ← *tisti, ki je v zvezi z biciklom*; *ciklokrosist, traktorist* 'gorski kolesar'). Obrazilo *-aš* se pojavi dvakrat (*rundaš* ← *tisti, ki je v zvezi z rundo*; *spustaš* ← *tisti, ki je v zvezi s spu-*

⁸⁷ Z zvezdico pred besedo so označene potencialne podstavne besede, ki sicer niso izpričane v rabi, a so nujne za tvorbeno-pretvorbena razlaga tvorjenke.

⁸⁸ Kot izpridevniške so obravnavane tudi navadne izpeljanke s pomenom nosilec lastnosti z obrazilom *-ik*. I. Stramljič Breznik (2011c: 264) pravi, da se med izpridevniške štejejo tiste tvorjenke, pri katerih obstaja ustrezni podstavni pridevnik na *-en*, če takega pridevnika ni, pa jih štejemo med izsamostalniške navadne izpeljanke s pomenom nosilec povezave.

stom), sponsko razširjeno obrazilo *-ovec* pa enkrat (*Rogovec* ← *tisti, ki je v zvezi z Rogom*).

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **predmet, ki opravlja dejanje** (izglagolskih), je bilo 6 s petimi različnimi priponskimi obrazili: moškospolskimi *-é, -aj* in ničtim obrazilom (*bloke* ← *tisti, ki blokira; ležaj, vlak*) ter ženskospolskima *-(a)lka* in *-a* (*nihalka* ← *tista, ki niha; napera* ← *tista, ki naperi; prestava*). Priponsko obrazilo *-é* v referenčnih delih (Toporišič 2000; Voršič 2013) ni zabeleženo, saj je najverjetneje prevzeto iz tujega jezika (morda francoščine) po vzoru podobnih besed, kot so npr. *dekolte, draže* itd., tvorjenost besede *bloke* pa se lahko pojasni z zakonitostmi slovenskega besedotvornega sistema.

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **predmet kot nosilec lastnosti** (izpridevniških) je v poljudnostrokovnih besedilih 18 – 9 moškega spola in 9 ženskega. Med moškospolskimi obrazili z osmimi pojavitvami prevladuje priponsko obrazilo *-ik* (*blatnik* ← *tisti, ki je blaten; brezrokavnik* ← *tisti, ki je brezrokaven; menjalnik, obročnik, prtljažnik, trikotnik, verižnik, zobnik*),⁸⁹ ničto priponsko obrazilo se pojavi enkrat (*kompozit* ← *tisti, ki je kompoziten*). Med ženskospolskimi obrazili se šestkrat pojavi priponsko obrazilo *-ica* (*enoslednica* ← *tista, ki je enosledna; ključavnica* ← *tista, ki je *ključavna; gugalnica, pletenica, verižnica, zračnica*), obrazila *-ina, -ka* in *-ika* pa po enkrat (*glavnina* ← *tista, ki je glavna; platenka* ← *tista, ki je plastena*;⁹⁰ *pnevmatika* ← *tista, ki je pnevmatska*).

Navadne izpeljanke s propozicijskim besedotvornim pomenom **predmet kot nosilec povezave** (izsamostalniške) so v poljudnostrokovnih besedilih 3: 2 moškega spola s priponskima obraziloma *-ar* in *-er* (*enosledničar* ← *tisti, ki je v zvezi z enoslednico; trenažer* ← *tisti, ki je v zvezi s trenažo*) in 1 ženskega spola s sponsko razširjenim obraziloma *-ovka* (*vetrovka* ← *tista, ki je v zvezi z vetrom*).

⁸⁹ Take tvorjenke, ki poimenujejo neživo, so v skladu s slovensko besedotvorno teorijo obravnavne kot izpridevniške in imajo zato obrazilo *-ik*, ne *-nik* (Toporišič 2000: 171; Stramljič Breznik 1994).

⁹⁰ SSKJ²: *plastén² -a -o prid.* (č) ki je iz plasta, plastične mase: *plasteni izdelki*.

Navadna izpeljanka s propozicijskim besedotvornim pomenom **rezultat dejanja** (izglagolska) je 1, in sicer moškega spola z ničtim obrazilom: *zid* ← *to, kar zidamo*.

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **sredstvo dejanja** (izglagolskih) je v poljudnostrokovnih besedilih 6. 1 je moškega spola z ničtim obrazilom (*okvir* ← *to, s čimer okvirimo*), 3 pa so ženskega spola, pri čemer se priponsko obrazilo *-(i)lka* pojavi dvakrat (*gonilka* ← *to, s čimer gonimo*; *tlačilka* ← *to, s čimer tlačimo*), obrazilo *-a* pa enkrat (*zavora* ← *to, s čimer zavremo*). 2 tvorjenki sta tvorjeni s srednjespolskima obraziloma *-alo* in *-ilo* (*zapenjalo* ← *to, s čimer zapenjamo*; *krmilo* ← *to, s čimer krmilimo*).

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **mesto dejanja, mesto, kjer je kdo/kaj**, je 7, in sicer 5 izglagolskih, 1 izpridevniška in 1 izsamostalniška. Izglagolske navadne izpeljanke so tvorjene z moškospolskima ničtim obrazilom (3 tvorjenke: *spust* 'del dirke' ← *tam, kjer se spusti*; *vzpon* 'del dirke' ← *tam, kjer se vzpne*; *zavoj* ← *tam, kjer zavije*) in obrazilom *-ež* (1 tvorjenka: *sedež* ← *tam, kjer sedimo*) ter srednjespolskim obrazilom *-(a)lišče* (*dirkališče* ← *tam, kjer se dirka*). Izpridevniška navadna izpeljanka je tvorjena z ženskospolskim obrazilom *-ina* (*ravnina* ← *tam, kjer je raven*). Izsamostalniška navadna izpeljanka je tvorjena z obrazilom srednjega spola *-išče* (*platišče* ← *tam, kjer je plat*).

Navadna izpeljanka s propozicijskim besedotvornim pomenom čas dejanja, **čas, ko je kdo/kaj**, je bila v poljudnostrokovnih besedilih 1, in sicer s prevzetim obrazilom *-ing*: *trening* ← *tedaj, ko trenira*.

6.1.1.1.1 Navadne izpeljanke s prevzeto ali domačo besedo v BPo

V poljudnostrokovnih besedilih je imelo 76 navadnih izpeljank (90,5 %) v besedotvorni podstavi domačo besedo, 8 (9,5 %) pa prevzeto.⁹¹ Navadne izpeljanke s prevzeto besedo v besedotvorni podstavi so

⁹¹ Domače besede so v slovenščini prisotne že dalj časa in jih v ožjem smislu več ne uvrščamo med prevzete, saj so se slovenščini popolnoma prilagodile (prihajajo lahko tudi iz skupnega slovanskega prednika oz. sta njihova pomen in nastanek razložljiva samo etimološko). Prevzete besede pa po drugi strani iz-

lahko različnih stopenj:⁹² *muslaufar* (*muslauf*); *velocipedar* (*velociped*); *bajker* (*bajk*); *freerider*/*frirajder* (*freeride*/*frirajd*); *downhillerka* (*downhill-er*); *muslaufarka* (*muslauf-ar*); *velocipist* (**velocip-irati*).

6.1.1.1.2 Tvorjenke iz predložne zveze

Tvorjenk iz predložne zveze je v poljudnostrokovnih besedilih zelo malo, le 3, torej 1,5 % vseh samostalniških tvorjenk v teh besedilih. Vse 3 so izsamostalniške, 1 je moškega spola, 2 pa srednjega. Tvorjenka moškega spola ima propozicijski besedotvorni pomen **predmet kot nosilec povezave**, tvorjena je s predpono *ob-* in ničto pripono (*obroč* ← *tisti, ki je ob roki*). Tvorjenki srednjega spola imata propozicijski besedotvorni pomen **mesto dejanja**, tvorjeni pa sta s predponama *brez-* in *za-* ter pripono *-je* (*brezpotje* ← *tam, kjer je brez poti*; *zavetrje* ← *tam, kjer je za vetrom*).

6.1.1.1.3 Medponsko-priponske zloženke

V poljudnostrokovnih besedilih sem našla 8 medponsko-priponskih zloženek (4 % vseh samostalniških tvorjenk).

2 medponsko-priponski zloženci sta izglagolski, obe sta moškega spola in imata propozicijski besedotvorni pomen **vršilec dejanja**: *hribolazec* ← *tisti, ki lazi po hribih*; *vodonoša* ← *tisti, ki nosi vodo*. Tvorjeni sta s primarnim o-jevskim medponskim morfemom (Vidovič Muha 2011: 184) ter priponskima obrazilnima morfemoma *-ec* in *-ja*.

kazujejo jasno povezavo s tujejezičnimi izrazi iz sodobnih jezikov, v slovenščini pa so relativno nove.

⁹² Stopenjskost tvorjenk je odvisna od števila besedotvornih obrazil, s katerimi jedro tvori novo besedo. »Višjestopenjska tvorjenost je vezana na spremembo besedne vrste ali na spremembo besedotvornega pomena, kar je seveda izraženo v skladijski podstavi (SPo). Če ne gre za enega od teh dveh pojavov, nima mo opraviti z višjestopenjsko, ampak istostopenjsko tvorjenostjo z več možnimi sopomenskimi priponskimi obrazili, npr. *-el-ec* za vršilca dejanja, *-el-en* za pridevniško besedo« (Vidovič Muha 1988: 91). Tako je npr. izraz *downhill-er* prvostopenjska tvorjenka, izraz *downhill-er-ka* pa drugostopenjska, pri čemer je podstavna beseda *downhill* prevzeta in zato razumljena kot netvorjena. O stopenjskem besedotvorju je pisal tudi B. Kern (2017).

6 medponsko-priponskih zloženjk je izsamostalniških, v skladenjski podstavi imajo količinski pridevnik. 2 imata propozicijski besedotvorni pomen **stanje**, sta pisni dvojnici in pomenska kalka angleškega izraza *four-cross*: *4-kros* in *štiri kros* ← *to, da so štirje v krosu*. Tvorjeni sta z ničtim medponskim in ničtim priponskim obrazilnim morfemom. 4 izsamostalniške medponsko-priponske zloženke imajo propozicijski besedotvorni pomen **predmet kot nosilec povezave**, in sicer *dvokolo* ← *tisto, ki ima dve kolesi*; *trikolo* ← *tisto, ki ima tri kolesa*. Med medponsko-priponske zloženke zaradi količinskega pridevnika v podstavi uvrščam tudi tvorjenki *tricikel* (← *tisti, ki ima tri cikle 'kolesa'*) in *štiricikel* (← *tisti, ki ima štiri cikle 'kolesa'*), saj sestavina *-cikel* ni nadomestna sestavina v ožjem pomenu besede (prevzeta je iz sodobnih jezikov), sta pa ta izraza tvorjena po analogiji tako z besedami tipa *bicikel* kot tudi npr. *dvokolo*. Tvorjenke iz te skupine so tvorjene z izkončniškima medponama *-i-* in *-o-* (dvojnica medpone *-e-*) in ničtim priponskim obrazilnim morfemom.

6.1.1.1.4 Modifikacijske izpeljanke

Modifikacijskih izpeljank je v poljudnostrokovnih besedilih 10, zastopane so naslednje pomenske skupine (Vidovič Muha 2011: 37–61):

- v pomensko skupino **majhen (lahko čustveno pozitivno)** se je uvrstilo 8 modifikacijskih tvorjenk, in sicer 2 moškega spola z obraziloma *-ec* in *-ek* (*zajček* ← *majhen zajec*; *zvonec* ← *majhen zvon*) ter 6 ženskega spola z obrazili *-ca* (1 tvorjenka: *furca* ← *majhna fura*), *-ica* (2 tvorjenki: *singlica* ← *majhna singla* 'enoslednica'; *torbica* ← *majhna torba*), *-ka* (2 tvorjenki: *tuljavka* ← *majhna tuljava*; *tačka* ← *majhna taca*) in *-ice* (1 tvorjenka: *vilice* ← *majhne vile*);
- v pomensko skupino **velik (lahko čustveno negativno)** se je uvrstila 1 tvorjenka, in sicer modifikacijska izpeljanka ženskega spola *košara* ← *velik koš* s priponskim obrazilom *-ara*;⁹³
- v pomensko skupino **več, veliko (skupna imena)** se je uvrstila 1

⁹³ Obrazilo *-ara* omenja M. Snoj (2015) v *Slovenskem etimološkem slovarju* – šlo naj bi za večalnostno pripono po zgledu *punčara*.

tvorjenka, in sicer modifikacijska izpeljanka ženskega spola *kilometrina* ← *več, veliko kilometrov* s priponskim obrazilom *-ina*.

6.1.1.1.5 Sestavljenke

V poljudnostrokovnih besedilih je bilo 6 samostalniških sestavljenk (3 % vseh samostalniških tvorjenk), 5 moškega spola in 1 ženskega. Sestavljenke moškega spola so tvorjene s predporskimi obrazili *eks-* (pomenska skupina **hierarhizacija v prostoru**: *ekscenter* – *eks-* v pomenu ‘iz, raz’), *inter-* (pomenska skupina **hierarhizacija v prostoru**: *interval* – *inter-* v pomenu ‘obstajanje česa med čim’) in *ultra-* (pomenska skupina **hierarhizacija višje ali nižje**: *ultra kolesar*,⁹⁴ *ultrakolesarjenje*, *ultrakolesarstvo* – *ultra-* v pomenu ‘stanje nad običajno mero’). Sestavljenka ženskega spola je tvorjena s predporskimi obrazili *de-* (pomenska skupina **hierarhizacija (nasprotnost)**: *dehidracija* ← *nasprotna hidracija*).⁹⁵ Vsa predporska obrazila so prevzeta.

6.1.1.1.6 Medponskoobrazilne zloženske

V poljudnostrokovnih besedilih je bilo 65 medponskoobrazilnih zloženk, od tega jih ima večina (51 oziroma 78,5 %) v skladenjski podstavi samostalniški prilastek (lahko tudi prevzet iz sodobnih jezikov), nadomestno sestavino ima 12 zloženk (18,5 %), količinski ali razsežnostni prilastek pa imata 2 zloženci (3,1 %).

Najpogostejše so torej medponskoobrazilne zloženske s samostalniškim prilastkom v skladenjski podstavi. Ta je lahko v tožilniku (npr. *ciklokros kolo* ← *kolo za ciklokros* ‘disciplina’; *enduro kolo* ← *kolo za enduro* ‘disciplina’; *švic majica* ← *majica za švic*; *dirt park* ← *park za dirt* ‘disciplina’), orodniku (npr. *disk zavora* ← *zavora z diskom*; *klik pedal* ← *pedal s klikom*; *muslauf kolo* ← *kolo z muslaufom*), roditeljski (npr.

⁹⁴ (Napačni) zapis narazen se pojavi najverjetneje zato, ker lahko beseda *ultra* nastopa tudi kot pridevnik s pomenom ‘ki v zelo visoki stopnji presega navadne, običajne lastnosti česa, skrajšen’ (SSKJ²).

⁹⁵ Pomenske skupine samostalniških sestavljenk so povzete po referenčni literaturi (Stramljič Breznik 1998, 2004; Voršič 2013), pomeni predporskih obrazil pa tudi po SSKJ².

monokok okvir ← *okvir iz monokoka*), mestniku (npr. *4-kros tekmovalec* ← *tekmovalec v 4-krosu*; *enduro tekmovalec* ← *tekmovalec v enduru*; *solo vožnja* ← *vožnja v solu*) in svojilnem rotilniku (npr. *imbus ključ* ← *ključ (od) imbusa* 'znamka'; *SPD-pedal* ← *pedal (od) SPD-ja* 'znamka'). Samostalnik v prilastku je sicer lahko domač (npr. *lezikol* ← *ležčel ležalno kolo – kol(o) za ležanje*)⁹⁶, vendar je veliko pogosteje prevzet iz globalnih jezikov, stopnje prevzetosti pa se razlikujejo (npr. *all mountain kolo* ← *kolo za all mountain* 'disciplina'; *freeridelfrirajd kolo* ← *kolo za freeridelfrirajd* 'disciplina'; *pump proga* ← *proga za pump* 'disciplina'; *bikepark* ← *park za bike*; *trekking/treking kolo* ← *kolo za trekking/treking*; *dirt jump park* ← *park za dirt jump* 'disciplina'; *fixed gear kolo* ← *kolo s fixed gearom*; *cantilever zavora* ← *zavora s cantileverjem*).⁹⁷ Samostalnik v prilastku je lahko tudi kratična (npr. *MTB-dirka* ← *dirka v MTB* 'gorsko kolesarjenje'; *XC-kolo* ← *kolo za XC* 'disciplina'; *BMX-proga* ← *proga za BMX* 'disciplina') ali črkovna sestavina (*V zavora* oziroma *V-zavora* ← *zavora v obliki V-ja*; *U-ključavnica* ← *ključavnica v obliki u-ja*). Črkovne sestavine in kratice iz zloženek so prav tako pogosto prevzete oziroma imajo tujejezično podstavo.

Medponskoobrazilne zloženke z nadomestno sestavino so večino take z nadomestno določujočo sestavino:⁹⁸ *mikro-* (*mikrovzmetenje*), *termo-* (*termo platenka*), *ciklo-* (*ciklokros*),⁹⁹ *aero-* (*aerobari* (v mn.),

⁹⁶ Zloženko *lezikol* bi na prvi pogled lahko prištevali k imperativnim zloženkam (Bajec 1952: 83) in jo razlagali kot medponsko-priponsko zloženko, npr. *kažipot* ← *tisti, ki kaže pot*. Vendar pa taka besedotvorna pomensko ni ustrezna, saj prisojevalno razmerje v skladenjski podstavi (*kolo leži*) ni mogoče v pozicijskem besedotvornem pomenu predmet, ki opravlja dejanje (Vidovič Muha 2011: 159).

⁹⁷ Ker gre v teh primerih za sestavine, prevzete iz sodobnih jezikov, ki niso afiksoidi, jih nisem uvrstila med medponskoobrazilne zloženke z nadomestno sestavino.

⁹⁸ Nadomestno sestavino razumemo kot afiksoid v širšem smislu – kot krn, ki lahko nastane iz zloženek, prevzetih iz sodobnih jezikov, ki imajo navadno korenske sestavine iz klasičnih jezikov (Stramljič Breznik 2005a: 9; Nadelsberger idr. 2016: 6).

⁹⁹ Ne gre za prefiksoid *ciklo-*, ki ima v slovenščini pomen 'krog, kroženje'. Beseda *ciklokros* je prevzeta iz angleščine (*cyclo-cross*); sestavina *ciklo-* ima sekundarni pomen 'kolo', izvorno pa je iz latinščine oz. grščine.

aerodinamika, aeronastavek, aerorogovi (v mn.)). V enem primeru ima zloženka nadomestno določano sestavino (*velodrom* – določujoča sestavina *velo-* je prevzeta iz francoščine, tvorjenka je nastala deloma s prevzemanjem, deloma pa verjetno po analogiji z *aerodrom*), 4 zloženske pa imajo v obeh delih nadomestni sestavini: *geometrija – merjenje zemlje, kronometer – merilec časa, bicikel – dvokolo, monocikel – enokolo*.

Medponskoobrazilni zloženske s količinskim ali razsežnostnim prilastkom v skladijski podstavi sta bili v poljudnostrokovnih besedilih 2, in sicer terminološki varianti *poltabular* in *pol tubular* ← *tabular/tubular do pol (sebe)*.

Najdene medponskoobrazilne zloženske potrjujejo ugotovitve raziskav novejšega besedja o tem, da se pri njih kaže omahovanje pri zapisu skupaj oziroma narazen, in sicer manj pogosto pri tistih s količinskim ali razsežnostnim prilastkom v skladijski podstavi, pogosteje pa pri tistih s prevzeto (redkeje nadomestno) sestavino. Pri medponskoobrazilnih zloženkah s kratično ali črkovno prvo sestavino se redko opazi omahovanje v rabi vezaja.

6.1.1.1.7 Kratice

V gradivu iz poljudnostrokovnih besedil so 4 kratice, vse so prevzete iz angleščine in imajo zato angleško podstavo oziroma razvezavo. Vse 4 poimenujejo različne kolesarske discipline.

Kratika *BMX* je nastala iz angleške besedne zveze *bicycle motocross*, pri čemer je zadnja črka kratice grafična predstavitev besede *cross* (*križ* – dve črti v črki *x* se križata). Kratica poimenuje kolesarsko disciplino, pri kateri se tekmuje na posebni progi, podobni progi za motokros. Kratica nima slovenske ustreznice (besedna zveza *kolesarski motokros* oziroma *motokros s kolesi* se ni uveljavila). Kratica je pisna in govorna – izgovarjamo jo črkovalno.

Kratika *DH* je nastala iz angleške besede *downhill* in poimenuje kolesarsko disciplino, v kateri se tekmuje v vožnji navzdol. Kratico se v govoru pogosto razvezuje, redkeje se jo izgovarja črkovalno. Disciplina *DH* ima tudi slovensko poimenovanje – *spust*.

Kratica XC je nastala iz angleške besede **cross-country**, ki poimenuje kolesarsko disciplino, v kateri se tekmuje na krožni progi v naravnem okolju. Prva črka v kratici je (tako kot v kratici *BMX*) grafična predstavitev besede *cross*. Kratico se v govoru razvezuje ali izgovarja črkovalno. V slovenščini se disciplini *XC* reče tudi (*olimpijski/gorskokolesarski*) *kros*.

Kratica 4X je nastala iz angleške besede **four-cross**, ki poimenuje kolesarsko disciplino, v kateri po štirje kolesarji naenkrat na posebni progi tekmujejo v vožnji navzdol. Prva črka v kratici je s števkami zapisana beseda *four* (štiri), druga pa je grafična predstavitev besede *cross*, kot v kraticah *BMX* in *XC*. Kratico se v govoru večinoma razvezuje, pogosto pa se uporablja tudi slovensko ustreznico – pomenski kalk *4-kros* oziroma *štirikros*.

6.1.1.1.8 Poenobesedenke

V poljudnostrokovnih besedilih sem našla 16 poenobesedenk, ki so nastale z izpeljavo iz podstavne besedne zveze (8,1 % vseh enobesednih samostalniških tvorjenk), in eno poenobesedenko, ki je nastala s konverzijo pridevnika v samostalnik (0,5 % vseh enobesednih samostalniških tvorjenk).

6.1.1.1.8.1 Poenobesedenke kot izpeljanke

Tvorjenke, ki so nastale s pomočjo izpeljave iz samostalniških besednih zvez, so v tej raziskavi zaradi obstoječe podstavne besedne zveze uvrščene med poenobesedenke, ker pa bi se v slovenski besedotvorni sistem lahko uvrščale tudi kot izpeljanke iz pridevnika ali samostalnika s propozicijskimi besedotvornimi pomeni **nosilec lastnosti**, **nosilec povezave**, **predmet kot nosilec lastnosti** in **predmet kot nosilec povezave**, je tudi ta možnost pri vsaki poenobesedenki upoštevana in opisana. Razvrščene so glede na potencialni propozicijski besedotvorni pomen.

12 poenobesedenk iz te skupine je moškega spola, 4 pa so ženskega.

Potencialni propozicijski besedotvorni pomen **nosilec lastnosti** imata tvorjenki *rekreativec* ← *rekreativni kolesar* (ali *tisti, ki je rekreativen*) in *ultraš* ← *ultrakolesar* (ali *tisti, ki je ultra*), ki sta tvorjeni s priponskima obraziloma *-ec* in *-aš*. Zlasti zanimiva je poenobesedenka *ultraš*, ki je nastala

iz podstavne sestavljenke, in sicer najverjetneje po analogiji s podobno tvorbo v položajih, kjer je beseda *ultra* pridevnik. Spol podstavne besedne zveze se pri teh poenobesedenkah ohrani.

1 tvorjenka ima potencialni propozicijski besedotvorni pomen **nosilec povezave**, in sicer *cestaš* ← *cestni kolesar* (ali *tisti, ki je v zvezi s cesto*). Tvorjena je z obrazilom *-aš*. Spol podstavne besedne zveze se ohrani.

9 tvorjenk ima potencialni propozicijski besedotvorni pomen **predmet kot nosilec lastnosti**. Z obrazilom *-ak* je tvorjena poenobesedenka *trdak* ← *trdo kolo* (ali *tisti, ki je trd*), z obrazilom *-ec* pa tvorjenka *polnovzmetenec* ← *polnovzmeteno kolo* (ali *tisti, ki je polnovzmeten*). Z obrazilom *-ik* so nastale naslednje tvorjenke: *20-palčnik* ← *20-palčno kolo* (ali *tisti, ki je 20-palčen*); *24-palčnik* ← *24-palčno kolo* (ali *tisti, ki je 24-palčen*); *26-palčnik* ← *26-palčno kolo* (ali *tisti, ki je 26-palčen*); *enokolesnik* ← *enokolesno kolo* (ali *tisti, ki je enokolesen*); *enoprestavnik* ← *enoprestavno kolo* (ali *tisti, ki je enoprestaven*). 2 tvorjenki sta tvorjeni z obrazilom *-ka*, in sicer *klasika* ← *klasično kolo* (ali *tista, ki je klasična*) in *specialka* ← *specialno kolo* (ali *tista, ki je specialna*). V vseh primerih se spol podstavne besedne zveze spremeni. V sedmih primerih gre za spremembo iz srednjega v moški spol, v dveh primerih pa za spremembo iz srednjega v ženski spol.

4 tvorjenke imajo potencialni propozicijski besedotvorni pomen **predmet kot nosilec povezave**. 2 sta moškega, 2 pa ženskega spola. Poenobesedenki moškega spola sta tvorjeni z obraziloma *-aš* in *-ec*: *cestaš* ← *cestno kolo* (ali *tisti, ki je v zvezi s cesto*); *gorec* ← *gorsko kolo* (ali *tisti, ki je v zvezi z goro*). Poenobesedenki ženskega spola sta tvorjeni z obraziloma *-ca* in *-ka*: *kronometrca* ← *kronometrsko kolo* (ali *tista, ki je v zvezi s kronometrom*); *šprinterka* ← *šprinterski čevelj* (ali *tista, ki je šprinterska*).¹⁰⁰ V vseh primerih se spol podstavne besedne zveze spremeni. V dveh primerih gre za spremembo iz srednjega v moški spol, v enem primeru za spremembo iz srednjega v ženski spol in enkrat za spremembo iz moškega v ženski spol.

¹⁰⁰ Gre pravzaprav za kolesarski čevelj, namenjen cestnemu kolesarjenju, ki nima neposredne povezave s šprintanjem oz. maksimalnim poganjanjem kolesa. Šprinterke/šprintarke in šprintar(i)ce (različni zapisi) poznajo tudi v drugih športih, tako da gre verjetno za širšo terminologizacijo.

6.1.1.1.8.2 Poenobesedenke kot rezultat konverzije

S konverzijo in obrazilom *-i* je nastala le 1 tvorjenka iz poljudnostrokovnih besedilih: *vodilni* ← *vodilni kolesar*.

6.1.1.1.9 E-tvorjenke

V poljudnostrokovnih besedilih se pojavi le 1 e-tvorjenka, in sicer *e-kolo* ← *električno kolo*.

6.1.1.2 Netvorjeni enobesedni samostalniški termini

V gradivu iz poljudnostrokovnih besedil je 89 netvorjenih enobesednih samostalniških kolesarskih terminov. Med domače netvorjene izraze sem uvrstila 39 terminov (43,8 %), med novejšje prevzete izraze pa 50 terminov (56,2 %).

Domači netvorjeni izrazi so v slovenščini že dalj časa in jih v ožjem smislu ne uvrščamo med prevzete, saj so se slovenščini popolnoma prilagodili ali pa izhajajo iz skupnega slovanskega prednika. Pogosto izkazujejo določeno stopnjo terminologizacije,¹⁰¹ nastanejo pa lahko s pomenskim prenosom, navadno metaforo. Taki izrazi so npr. *boben* (kol. 'del zavore', avt. zavorni boben, v splošnem jeziku 'bobnu podoben del naprave, stroja'), *čelada* (kol. 'zaščitno pokrivalo', v rabi tudi v splošnem jeziku in izrazju drugih športov), *kolo* (kol. 'ploščata priprava okrogle oblike, ki omogoča premikanje vozila', 'vozilo z dvema kolesoma na nožni pogon', v obeh pomenih v rabi tudi v splošnem jeziku), *maraton* (kol. 'daljše kolesarsko tekmovanje', šport. 'tek na razdaljo 42,195 km'), *miza* (kol. 'del naprave za skakanje pred začetkom skoka', šport. (odskočna) miza 'del smuške skakalnice, s katerega se skakalec odrine in preide v let'), *mleko* (kol. 'snov, podobna mleku, ki zatisne odprtine v zračnici', v splošnem jeziku 'bela tekočina, ki se izloča pri samicah sesalcev določen čas po porodu kot hrana za mladiče' in 'mleku podobna tekočina'), *veriga* (kol. 'del pogonskega sklopa kolesa', teh. veriga 'iz členov sestavljen gonilni ali vlečni element'), *želva* (kol. 'želvjemu oklepu podobna zaščita za hrbet', v splošnem jeziku 'plazilec s hrbtnim in trebušnim oklepom').

¹⁰¹ Drugi pomeni izrazov povzeti po SSKJ².

Mlajši prevzeti izrazi so v slovenščino prišli iz tujih jezikov, stopnje prevzetosti so različne. Nekateri izkazujejo tudi določeno stopnjo determinologizacije (zlasti izrazi iz nemščine, ki so manj novi od npr. izrazov iz angleščine in se pogosto pojavljajo v splošnem pogovornem jeziku), a precej redkeje kot starejši netvorjeni samostalniški izrazi. V gradivu iz poljudnostrokovnih besedil je največ izrazov (34 ali 38,2 % vseh netvorjenih enobesednih izrazov iz te zvrsti) prišlo iz angleščine, npr. *bunny*, *cantilever*, *chainstay*, *cross-country*, *čoper*, *doping*, *double*, *downhill*, *drop*, *fiksi*, *freeride*, *fully*, *granny*. 9 jih je prišlo iz nemščine (*aufzic*, *banda*, *fajfa*, *grupa*, *muskel-fiber*, *muslauf*, *runda*, *šajba*, *špica*), 4 iz francoščine (*bidon*, *brevet*, *peloton*, *velociped*), po 1 pa iz italijanščine (*grupetto*), srbohrvaščine (*hupser*) in iz lastnega imena (*valy* – iz priimka izdelovalca koles Ivana Valanta).

6.1.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila

Od skupaj 84 enobesednih samostalniških terminov iz didaktičnostrokovnih besedil jih je 61 tvorjenih (72,6 %) in 23 netvorjenih (27,4 %).

6.1.2.1 Tvorjeni enobesedni samostalniški termini

Skupaj 61 tvorjenih enobesednih samostalniških terminov iz didaktičnostrokovnih besedil je po besedotvornih vrstah razporejeno tako, kot prikazuje Preglednica 9. Prevladujejo navadne izpeljanke (68,9 %), ki jim po pogostnosti sledijo medponskoobrazilne zloženke (13,1 %). Drugih besedotvornih vrst je manj.

BESEDOTVORNA VRSTA	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
In	42	68,9
Zom	8	13,1
Im	3	4,9
Zmp	3	4,9
Univ	2	3,3
Kratica	2	3,3
Tpz	1	1,6
	61	

Preglednica 9: Didaktičnostrokovna besedila – tvorjeni enobesedni samostalniški termini po besedotvornih vrstah

6.1.2.1.1 Navadne izpeljanke

Glede na propozicijski besedotvorni pomen so, kot je razvidno iz tabele 10, najpogostejše navadne izpeljanke s pomenom **predmet kot nosilec lastnosti** (28,6 %), po pogostnosti jim sledijo navadne izpeljanke s pomenom **mesto dejanja** (21,4 %) ter navadne izpeljanke s pomenoma **dejanje** (19 %) in **sredstvo dejanja** (16,7 %). Drugih propozicijskih besedotvornih pomenov je manj.

PROPOZICIJSKI BESEDOTVORNI POMEN	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
Pl	12	28,6
Md	9	21,4
De	8	19,0
Sd	7	16,7
Pd	3	7,1
Np	2	4,8
Nl	1	2,4
	42	

Preglednica 10: Didaktičnostrokovna besedila – navadne izpeljanke

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **dejanje** (izglagolske) je v didaktičnostrokovnih besedilih 8. 1 je bila tvorjena z moškospolskim ničtim obrazilom (*tlak* ← *to, da tlači*), 1 pa z ženskospolskim obrazilom *-nja* (*vožnja* ← *to, da vozi*). 4 tvorjenke so imele srednjespolsko obrazilo *-anje* (*prehitevanje* ← *to, da prehiteva*; *razvrščanje* ← *to, da se razvršča*; *zavijanje, zaviranje*), 2 pa *-enje* (*kolesarjenje* ← *to, da kolesari*; *sedenje*).

Navadnih izpeljank s propozicijskimi besedotvornimi pomeni **lastnost** (izpridevniške), **stanje** (izsamostalniške) in **vršilec dejanja** (izglagolske) v didaktičnostrokovnih besedilih ni.

Navadna izpeljanka s propozicijskim besedotvornim pomenom **nosilec lastnosti** (izpridevniška) je v didaktičnostrokovnih besedilih 1, in sicer *ubežnik* ← *tisti, ki je ubežen* z moškospolskim priponskim obrazilom *-ik*.¹⁰²

¹⁰² Primer za tvorbo živega s priponskim obrazilom *-ik* (prim. Toporišič 2000: 170).

Navadni izpeljanki s propozicijskim besedotvornim pomenom **nosilec povezave** (izsamostalniški) sta v didaktičnostrokovnih besedilih 2, obe moškega spola. Tvorjeni sta z obraziloma *-ist* in *-ar* (*kronometr* ← *tisti, ki je v zvezi s kronometrom*; *kolesar* ← *tisti, ki je v zvezi s kolesom*).

Navadne izpeljanke s propozicijskim besedotvornim pomenom **predmet, ki opravlja dejanje** (izglagolske), so 3, in sicer 1 moškega spola s priponskim obrazilom *-aj* (*ležaj* ← *tisti, ki leži*) in 2 ženskega spola s priponskim obrazilom *-a* (*napera* ← *tista, ki naperi*; *prestava* ← *tista, ki prestavi*).

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **predmet kot nosilec lastnosti** (izpridevniških) je v didaktičnostrokovnih besedilih 12. 7 je tvorjenih z moškospolskim obrazilom *-ik* (*menjalnik* ← *tisti, ki je menjalen*; *odsevník* ← *tisti, ki je odseven*; *blatnik*, *odsojnik*, *prtljažnik*, *ščitnik*, *veržnik*), 3 z ženskospolskim obrazilom *-ica* (*pleténica* ← *tista, ki je pletena*; *zračnica* ← *tista, ki je zračna*; *ključavnica*), 2 pa z ženskospolskima obraziloma *-ina* in *-ika* (*glavnina* ← *tista, ki je glavna*; *pnevmatika* ← *tista, ki je pnevmatska*).

Navadnih izpeljank s propozicijskima besedotvornima pomenoma **predmet kot nosilec povezave** (izsamostalniške) in **rezultat dejanja** (izglagolske) v didaktičnostrokovnih besedilih ni.

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **sredstvo dejanja** (izglagolskih) je 7, in sicer 1 moškega spola, 3 ženskega in 3 srednjega. Navadna izpeljanka moškega spola je tvorjena z ničtim obrazilom (*okvir* ← *to, s čimer okvirimo*). Tvorjenke ženskega spola so v dveh primerih tvorjene z obrazilom *-a* (*oprema* ← *to, s čimer opremimo*; *zavora* ← *to, s čimer zavremo*), v enem pa z obrazilom *-(i)lka* (*tlačilka* ← *to, s čimer tlačimo*). Tvorjenke srednjega spola so v dveh primerih tvorjene s priponskim obrazilom *-alo* (*ogledalo* ← *to, s čimer ogledamo*; *stojalo*), v enem pa z obrazilom *-ilo* (*krmilo* ← *to, s čimer krmilimo*).

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **mesto dejanja, mesto, kjer je kdo/kaj**, je v didaktičnostrokovnih besedilih 9, 5 moškega spola in 4 srednjega. Pri tvorjenkah moškega spola sta 2 (izglagolski) tvorjeni z ničtim obrazilom (*spust* 'del dirke' ← *tam*,

*kjer se spustimo; vzpon 'del dirke' ← tam, kjer se vzpnemo), 2 (izpridevniški) z obrazilom -ik (robnik ← tam, kjer je roben; pločnik ← tam, kjer je *pločen) in 1 (izsamostalniška) z obrazilom -ež (sedež ← tam, kjer sedimo). Tvorjenke srednjega spola so bile v vseh 4 primerih (2 izsamostalniški in 2 izglagolski) tvorjene s srednjespolskim obrazilom -išče (osišče ← tam, kjer je os; platišče ← tam, kjer je plat; križišče ← tam, kjer se križa; vozišče ← tam, kjer se vozi).*

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **čas dejanja, čas, ko je kdo/kaj**, v didaktičnostrokovnih besedilih ni.

6.1.2.1.1.1 Navadne izpeljanke s prevzeto ali domačo besedo v BPo

V didaktičnostrokovnih besedilih so imele vse navadne izpeljanke v besedotvorni podstavi domačo besedo.

6.1.2.1.1.2 Tvorjenke iz predložne zveze

V didaktičnostrokovnih besedilih je bila 1 tvorjenka iz predložne zveze, kar predstavlja le 1,6 % vseh samostalniških tvorjenk. Gre za tvorjenko *ogrodje ← tam, kjer je ob grodu*, ki je tvorjena s predpono *o(b)-* in pripono *-je* ter ima propozicijski besedotvorni pomen **mesto dejanja**.

6.1.2.1.1.3 Medponsko-priponske zloženke

V didaktičnostrokovnih besedilih sem našla 3 medponsko-priponske zloženke (4,9 % vseh samostalniških tvorjenk). Ena je moškega, druga ženskega, tretja pa srednjega spola. Tvorjenka moškega spola *hribolazec ← tisti, ki lazi po hribih* ima propozicijski besedotvorni pomen **vršilec dejanja**. Tvorjena je s primarnim o-jevskim medponskim morfemom in pripono *-ec*. Tvorjenka ženskega spola *mimovožnja ← to, da vozi mimo* ima propozicijski besedotvorni pomen **dejanje**. Tvorjena je z ničtim medponskim morfemom in pripono *-nja*, v skladenjski podstavi pa ima prislov zunanjih okoliščin. 1 izsamostalniška medponsko-priponska zloženka ima propozicijski besedotvorni pomen **predmet kot nosilec povezave: dvokolo ← tisto, ki ima dve kolesi**. Tvorjena je z izkončniško medpono (dvojnico medpone *-e*).

6.1.2.1.4 Modifikacijske izpeljanke

Modifikacijske izpeljanke so v didaktičnostrokovnih besedilih 3, vse spadajo v pomensko skupino **majhen (lahko čustveno pozitivno)**. 2 sta ženskega spola in tvorjeni s priponskim obrazilom *-ica* (*bombica* ← *majhna bomba*; *gumica* ← *majhna guma*), 1 pa je moškega spola in tvorjena s priponskim obrazilom *-ec* (*zvonec* ← *majhen zvon*).

6.1.2.1.5 Medponskoobrazilne zloženske

V didaktičnostrokovnih besedilih je bilo 8 medponskoobrazilnih zloženk, 5 jih ima v skladijski podstavi samostalniški prilastek, 3 pa nadomestno sestavino.

Samostalniški prilastek v skladijski podstavi medponskoobrazilnih zloženk je domač (*lezikol* ← *ležec/ležalno kolo – kol(o) za ležanje*) ali prevzet (*imbus ključ* ← *ključ (od) imbusa* 'znamka'), v treh primerih pa gre za kratico (*BMX kolo* ← *kolo za BMX* 'disciplina', *BMX-poligon*, *MTB-kolesar*).

Medponskoobrazilne zloženske z nadomestno sestavino imajo v dveh primerih obe nadomestni sestavini (*bicikel – dvokolo*, *ergometer – merilec dela*), v enem primeru pa nadomestno določano sestavino (*velodrom – določujoča sestavina velo-* je prevzeta iz francoščine).

Tudi pri medponskoobrazilnih zloženkah iz didaktičnostrokovnih besedil se kaže omahovanje v zapisu skupaj oziroma narazen in z vezajem.

6.1.2.1.6 Kratice

V didaktičnostrokovnih besedilih sem našla 2 kratici, ki predstavljata 3,3 % vseh samostalniških tvorjenk v tej zvrsti. Obe sta prevzeti iz angleščine in imata angleško podstavo oziroma razvezavo. Kratica *LED* je nastala iz angleške besedne zveze *light-emitting diode*, izgovarjamo jo nečrkovalno.¹⁰³ Kratica *BMX* je nastala iz angleške besedne zveze *bicycle motocross*.

¹⁰³ V slovenščini se pogosto pojavlja v podstavi nekaterih izpeljank in zloženk, npr. pogovorno *ledica*, *LED-dioda* itd.

6.1.2.1.7 Poenobesedenke

V didaktičnostrokovnih besedilih sem našla 2 poenobesedenki, ki sta nastali z izpeljavo iz podstavne besedne zveze (3,3 % vseh enobesednih samostalniških tvorjenk iz te zvrsti). Poenobesedenk, ki so rezultat konverzije, v tej besedilni zvrsti ni bilo.

6.1.2.1.7.1 Poenobesedenke kot izpeljanke

Obe najdeni poenobesedenki imata potencialni propozicijski besedotvorni pomen **predmet kot nosilec lastnosti**. Sta ženskega spola in tvorjeni z obrazilom *-ka*: *klasika* ← *klasično kolo* (ali *tista, ki je klasična*); *specialka* ← *specialno kolo* (ali *tista, ki je specialna*). Pri obeh se spol podstavne besedne zveze spremeni, in sicer iz srednjega v ženski spol.

6.1.2.2 Netvorjeni enobesedni samostalniški termini

V gradivu iz didaktičnostrokovnih besedil je 23 netvorjenih enobesednih samostalniških kolesarskih terminov. Med domače netvorjene izraze sem uvrstila 18 terminov (78,3 %), med novejšo prevzete izraze pa 5 terminov (21,7 %).

Domači netvorjeni izrazi pogosto izkazujejo določeno stopnjo terminologizacije. Taki izrazi iz didaktičnostrokovnih besedil so npr. *dinamo* (kol. 'naprava, ki proizvaja elektriko za kolesarsko svetilko', v splošnem jeziku 'stroj za proizvodnjo enosmerne električne napetosti'), *plašč* (kol. in v splošnem jeziku 'obroč iz gume za na kolo vozila'), *prolog* (kol. 'uvodna etapa večetapne dirke', lit. 'posebni, uvodni del kakega literarnega dela', knjiž. 'uvod, uvodni govor sploh').

Mlajši prevzeti izrazi ponekod izkazujejo določeno stopnjo determinologizacije. V gradivu iz didaktičnostrokovnih besedil je bilo 5 mlajših prevzetih izrazov, in sicer 2 iz nemščine (*špica*, *šprikla*), 2 iz francoščine (*peleton*, *velociped*) in le 1 iz angleščine (*cruiser*).

6.1.3 Znanstvena kolesarska besedila

Od skupaj 104 enobesednih samostalniških terminov iz znanstvenih besedil jih je bilo 82 tvorjenih (78,8 %) in 22 netvorjenih (21,2 %).

6.1.3.1 Tvorjeni enobesedni samostalniški termini

Skupaj 82 tvorjenih enobesednih samostalniških terminov iz znanstvenih besedil je po besedotvornih vrstah razporejeno tako, kot prikazuje Preglednica 11. Prevladujejo navadne izpeljanke (56,1 %), ki jim po pogostnosti sledijo medponskoobrazilne zloženske (24,4 %). Drugih besedotvornih vrst je manj.

BESEDOTVORNA VRSTA	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
In	46	56,1
Zom	20	24,4
Im	5	6,1
Se	3	3,7
Zmp	3	3,7
Univ	2	2,4
Kratica	2	2,4
Tpz	1	1,2
	82	

Preglednica 11: Znanstvena besedila – tvorjeni enobesedni samostalniški termini po besedotvornih vrstah

6.1.3.1.1 Navadne izpeljanke

Glede na propozicijski besedotvorni pomen so, kot prikazuje Preglednica 12, najpogostejše navadne izpeljanke s pomenom **dejanje** (21,7 %), po pogostnosti jim sledijo navadne izpeljanke s pomenom **mesto dejanja** (17,4 %) in navadne izpeljanke s pomenoma **sredstvo dejanja** (15,2 %). Drugih propozicijskih besedotvornih pomenov je manj.

PROPOZICIJSKI BESEDOTVORNI POMEN	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
De	10	21,7
Md	8	17,4
Sd	7	15,2
Pl	5	10,9
L	4	8,7
Vd	4	8,7
Čd	2	4,3
Np	2	4,3
Pd	2	4,3
Pp	1	2,2
S	1	2,2
	46	

Preglednica 12: Znanstvena besedila – navadne izpeljanke

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **dejanje** (izglagolskih) je v znanstvenih besedilih 10, od tega 5 moškega spola in 5 srednjega. Najproduktivnejše moškospolsko obrazilo je s petimi primeri ničto obrazilo (*navor* ← *to, da navre*; *odstop* ← *to, da odstopi*; *oprijem* ← *to, da oprime*; *pobeg*, *šprint*). Med srednjespolskimi obrazili s 4 primeri prevladuje obrazilo *-anje* (*pospeševanje* ← *to, da pospešuje*; *prehitevanje* ← *to, da prehiteva*; *šprintanje*, *treniranje*), 1 tvorjenka pa ima obrazilo *-enje* (*kolesarjenje* ← *to, da kolesari*).

Navadne izpeljanke s propozicijskim besedotvornim pomenom **lastnost** (izpridevniške) so v znanstvenih besedilih 4, vse ženskega spola z obrazilom *-ost* (*gibljivost* ← *to, da je gibljiv*; *hitrost* ← *to, da je hiter*; *pretreniranost*, *vzdržljivost*).

Navadna izpeljanke s propozicijskim besedotvornim pomenom **stanje** (izsamostalniška) je v znanstvenih besedilih 1, in sicer *kolesarstvo* ← *to, da je kolesar* s priponskim obrazilom *-stvo*.

Navadne izpeljanke s propozicijskim besedotvornim pomenom **vršilec dejanja** (izglagolske) so v znanstvenih besedilih 4, vse moškega spola. Dvakrat je zastopano obrazilo *-er* (*serviser* ← *tisti, ki servisira*; *sprinter*

← *tisti, ki sprinta*), po enkrat pa obrazili *-ač* in *-(a)lec* (*dirkač* ← *tisti, ki dirka*; *tekmovalec* ← *tisti, ki tekmuje*).

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **nosilec lastnosti** (izpridevniških) v znanstvenih besedilih ni bilo.

Navadni izpeljanki s propozicijskim besedotvornim pomenom **nosilec povezave** (izsamostalniški) sta 2, obe moškega spola, tvorjeni z obrazilom *-ar* (*kolesar* ← *tisti, ki je v zvezi s kolesom*) ter sponsko razširjenim obrazilom *-ovec* (*rogovec* ← *tisti, ki je v zvezi z Rogom*).

Navadni izpeljanki s propozicijskim besedotvornim pomenom **predmet, ki opravlja dejanje** (izglagolski), sta 2, tvorjeni z ženskospolskim obrazilom *-a* (*napera* ← *tista, ki naperi*) in ničtim obrazilom (*vzmet* ← *tista, ki *vzmeče*).¹⁰⁴

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **predmet kot nosilec lastnosti** (izpridevniških) je v znanstvenih besedilih 5, 4 so tvorjene z moškospolskim obrazilom *-ik* (*priklopnik* ← *tisti, ki je priklopen*; *vztrajnik* ← *tisti, ki je vztrajen*; *blatnik, prtljažnik*), 1 pa z obrazilom za ženski spol *-a* (*komponenta* ← *tista, ki je komponentna*).

Navadna izpeljanka s propozicijskim besedotvornim pomenom **predmet kot nosilec povezave** (izsamostalniška) je 1, in sicer *stopalka* ← *tista, ki je v zvezi s stopalom* z obrazilom za ženski spol *-ka*.

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **rezultat dejanja** (izglagolskih) v znanstvenih besedilih ni.

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **sredstvo dejanja** (izglagolskih) je 7, 2 moškega spola, 4 ženskega in 1 srednjega. Navadni izpeljanki moškega spola sta bili tvorjeni z obrazilom *-(a)lec* (*poganjalec* ← *to, s čimer se poganjamo*) in ničtim obrazilom (*okvir* ← *to, s čimer okvirimo*). 3 tvorjenke ženskega spola so bile tvorjene z obrazilom *-(i)lka* (*gonilka* ← *to, s čimer gonimo*; *svetilka* ← *to, s čimer svetimo*; *tlačilka*), 1 pa z obrazilom *-a* (*zavora* ← *to, s čimer zavremo*). Navadna izpeljanka srednjega spola je imela obrazilo *-ilo* (*krmilo* ← *to, s čimer krmilimo*).

¹⁰⁴ Po *Slovenskem etimološkem slovarju* (Snoj 2015) gre za izpeljanko iz **vъzmestī*, kar naj bi pomenilo 'gor vreči, gor metati'.

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **mesto dejanja, mesto, kjer je kdo/kaj**, je v znanstvenih besedilih 8, in sicer 5 moškega spola, 1 ženskega in 2 srednjega. Navadne izpeljanke moškega spola so v vseh petih primerih izglagolske, tvorjene pa z ničtim obrazilom (3 tvorjenke: *šart* ← *tam, kjer se štarta*; *spust* 'del dirke'; *vzpon* 'del dirke'), obrazilom *-ež* (*sedež* ← *tam, kjer sedimo*) in obrazilom *-ek* (*ovinek* ← *tam, kjer *ovine*).¹⁰⁵ Navadna izpeljanka ženskega spola je izpridevniška z obrazilom *-ina* (*ravnina* ← *tam, kjer je raven*), tvorjenki srednjega spola pa sta tvorjeni z obraziloma *-išče* (izsamostalniška) in *-(a)lišče* (izglagolska): *platišče* ← *tam, kjer je plat*; *dirkališče* ← *tam, kjer se dirka*.

Navadni izpeljanki s propozicijskim besedotvornim pomenom čas dejanja, **čas, ko je kdo/kaj**, sta v znanstvenih besedilih 2, obe izglagolski, z moškospolskim obrazilom *-ing* (*trening* ← *tedaj, ko trenira*) in obrazilom za ženski spol *-a* (*tekma* ← *tedaj, ko se tekmuje*).

6.1.3.1.1.1 Navadne izpeljanke s prevzeto ali domačo besedo v BPO

V znanstvenih besedilih so imele vse navadne izpeljanke v besedotvorni podstavi domačo besedo.

6.1.3.1.2 Tvorjenke iz predložne zveze

V znanstvenih besedilih sem našla le eno tvorjenko iz predložne zveze, kar predstavlja 1,2 % vseh samostalniških tvorjenk iz te zvrsti. Tvorjenka je moškega spola in ima propozicijski besedotvorni pomen **predmet kot nosilec povezave**, tvorjena pa je iz predpone *ob-* in ničte pripone: *obroč* ← *tisti, ki je ob roki*.

6.1.3.1.3 Medponsko-priponske zloženke

V znanstvenih besedilih sem našla 3 medponsko-priponske zloženke (1,2 % vseh samostalniških tvorjenk). Izglagolska je tvorjenka moškega spola *hribolazec* ← *tisti, ki lazi po hribih*, ki ima propozicijski besedotvorni pomen **vršilec dejanja**. Tvorjena je s primarnim o-jevskim medponskim morfemom in pripono *-ec*. Tvorjenki *dvokolo* ← *tisto, ki ima dve*

¹⁰⁵ Nastanek povzet po *Slovenskem etimološkem slovarju* (Snoj 2015).

kolesi in *tricikel* ← *tisti, ki ima tri cikle* ('kolesa')¹⁰⁶ imata propozicijski besedotvorni pomen **predmet kot nosilec povezave** in sta tvorjeni z izkončniškima medponama *-o-* in *-i-* in ničto pripono.

6.1.3.1.4 Modifikacijske izpeljanke

Modifikacijskih izpeljank je v znanstvenih besedilih 5, zastopani sta naslednji pomenski skupini:

- v pomensko skupino **majhen (lahko čustveno pozitivno)** spadajo 4 tvorjenke, 1 moškega spola in 3 ženskega; modifikacijska izpeljanka moškega spola je tvorjena z obrazilom *-ec* (*zvonec* ← *majhen zvonec*), modifikacijske izpeljanke ženskega spola pa s priponskima obraziloma *-ica* in *-ka* (*ročica* ← *majhna roka*; *ročka* ← *majhen roč*; *dirka* ← *majhen dir*);
- v pomensko skupino **velik (lahko čustveno negativno)** spada tvorjenka ženskega spola *skupina* ← *velik skup* z obrazilom *-ina*.

6.1.3.1.5 Sestavljenke

V znanstvenih besedilih sem našla 3 samostalniške sestavljenke (3,7 % vseh samostalniških tvorjenk). Vse 3 so moškega spola. Tvorjene so s predponskimi obrazili *eks-* (pomenska skupina **hierarhizacija v prostoru**: *ekscenter* – *eks-* v pomenu 'iz, raz'), *inter-* (pomenska skupina **hierarhizacija v prostoru**: *interval* – *inter-* v pomenu 'obstajanje česa med čim') in *anti-* (pomenska skupina **hierarhizacija (nasprotnost)**: *antidoping* ← *nasprotni doping*). Vsa 3 predponska obrazila so prevzeta.

6.1.3.1.6 Medponskoobrazilne zloženke

Medponskoobrazilne zloženke (20) predstavljajo v znanstvenih besedilih 24,4 % celotnega nabora enobesednih samostalniških kolesarskih izrazov. Polovica (10 zloženek) jih ima v skladenjski podstavi samostalniški prilastek (večinoma prevzet iz sodobnih jezikov, različne stopnje prevze-

¹⁰⁶ Tvorjenko *tricikel* uvrščam med medponsko-priponske zloženke zaradi količinskega pridevnika v podstavi.

tosti), polovica pa ima v skladijski podstavi nadomestno sestavino (izvorno iz latinskega oziroma grškega jezika).

Samostalniški prilastek v skladijski podstavi medponskoobrazilnih zloženek je najpogostejše tožilniški (*antidopinglanti-doping organizacija* ← *organizacija za antidopinglanti-doping*; *trekking kolo* ← *kolo za trekking* 'disciplina'; *bike park* ← *park za bike*), pojavijo pa se tudi samostalniški prilastki v svojilnem in brezpredložnem rodilniku (*Conconi test* ← *test (od) Conconija*; *doping kontrola* ← *kontrola dopinga*). Vsi samostalniški prilastki so do neke mere prevzeti, so se pa nekateri bolj ustalili in prilagodili slovenščini kot drugi, npr. *doping testiranje proti over size cev*.

4 medponskoobrazilne zloženke imajo nadomestno določujočo sestavino, in sicer se pojavijo nadomestne sestavine *eritro-* (*eritropoetin*), *mono-* (*monokolesarjenje*, *monokolo*) in *ciklo-* (*ciklokros*). 3 medponskoobrazilne zloženke imajo nadomestno določano sestavino, in sicer *-drom* (*velodrom*, pri čemer je sestavina *velo-* prevzeta iz francoščine), *-tlon* (*triatlon*) in *-meter* (*power meter*). 3 medponskoobrazilne zloženke imajo nadomestni obe sestavini: *geometrija – merjenje zemlje*, *ergometer – merilec dela*, *kronometer – merilec časa*.

V tej besedilni zvrsti ni bilo medponskoobrazilnih zloženek s črkovno ali kratično sestavino.

6.2.3.1.7 Kratice

V znanstvenih besedilih sem našla 2 kratice, ki predstavljata 2,4 % vseh samostalniških tvorjenk iz te zvrsti. Kratica *EPO* je nastala iz besede *eritropoetin*, verjetno pa je bila sprva prevzeta iz angleščine, kjer je v podstavi angleška beseda *erythropoietin*. Izgovarja se jo nečrkovalno. Kratica *NSO* ima slovensko podstavo, in sicer besedno zvezo *nastavljiva sedežna opora*. Ta kratica je le pisna, zdi se, da se jo v govoru večinoma razvezuje.¹⁰⁷

6.1.3.1.8 Poenobesedenke

V znanstvenih besedilih sem našla 2 poenobesedenki, ki sta nastali z izpeljavo iz podstavne besedne zveze (2,4 % vseh enobesednih samostal-

¹⁰⁷ Iz pogovora s strokovnjaki na Fakulteti za šport UL.

niških tvorjenk iz te zvrsti). Poenobesedenk, ki so rezultat konverzije, v tej besedilni zvrsti ni bilo.

6.1.3.1.8.1 Poenobesedenke kot izpeljanke

Prva poenobesedenka iz znanstvenih besedil ima potencialni propozicijski besedotvorni pomen **nosilec lastnosti**, in sicer gre za tvorjenko *rekreativec* ← *rekreativni kolesar* (ali *tisti, ki je rekreativen*), ki ima obrazilo *-ec*. Druga poenobesedenka ima potencialni propozicijski besedotvorni pomen **predmet kot nosilec lastnosti** in je tvorjena z obrazilom *-ka*: *specialka* ← *specialno kolo* (ali *tista, ki je specialna*). Pri prvi se spol podstavne besedne zveze ohrani, pri drugi pa se spremeni iz srednjega v ženski spol.

6.1.3.2 Netvorjeni enobesedni samostalniški termini

V gradivu iz znanstvenih besedil je 22 netvorjenih enobesednih samostalniških kolesarskih terminov. Med domače netvorjene izraze sem uvrstila 17 terminov (77,3 %), med novejšje prevzete izraze pa 5 terminov (22,7 %).

Domači netvorjeni izrazi pogosto izkazujejo določeno stopnjo terminologizacije. Taki izrazi iz znanstvenih besedil so npr. *etapa* (kol. 'del večetapne dirke', v splošnem jeziku 'časovno sklenjen del nastajanja, razvoja česa z vsebinskimi značilnostmi v okviru celote, razvojna stopnja'), *klub* (kol. 'osnovna kolesarska organizacija', v splošnem jeziku 'organizacija, ki združuje ljudi s skupnimi interesi'), *pedal* (kol. 'priprava za poganjanje na gonilki', v splošnem jeziku 'del priprave, stroja, s katerim se ta z nogo goni, poganja'),¹⁰⁸ *profil* (kol. 'prečni prerez poteka proge ali trase glede na nadmorsko višino', v splošnem jeziku 'prečni prerez', geol. geološki profil 'geološki preseki').

Mlajši prevzeti izrazi ponekod izkazujejo določeno stopnjo determinologizacije. Takih izrazov je bilo v znanstvenih besedilih 5, in sicer 4 iz angleščine (*doping, pacing, tabular, tubular*) in 1 iz nemščine (*Freilauf*).

¹⁰⁸ Tudi v srednjem spolu množine (*pedala*), redkeje že v ednini (*pedalo*), pri čemer je srednji spol po SSKJ stilno zaznamovan.

6.1.4 Novinarska kolesarska besedila

Od skupaj 89 enobesednih samostalniških terminov iz novinarskih besedil jih je 62 tvorjenih (69,7 %) in 27 netvorjenih (30,3 %).

6.1.4.1 Tvorjeni enobesedni samostalniški termini

Skupaj 62 tvorjenih enobesednih samostalniških terminov iz novinarskih besedil je po besedotvornih vrstah razporejeno tako, kot prikazuje Preglednica 13. Prevladujejo navadne izpeljanke (67,7 %), ki jim po pogostnosti sledijo medponskoobrazilne zloženske (14,5 %). Drugih besedotvornih vrst je manj.

BESEDOTVORNA VRSTA	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
In	42	67,7
Zom	9	14,5
Im	4	6,5
Kratica	2	3,2
Zmp	2	3,2
Univ	1	1,6
Se	1	1,6
Tpz	1	1,6
	62	

Preglednica 13: Novinarska besedila – tvorjeni enobesedni samostalniški termini po besedotvornih vrstah

6.1.4.1.1 Navadne izpeljanke

Glede na propozicijski besedotvorni pomen (Preglednica 14) so v novinarskih besedilih najpogostejše navadne izpeljanke s pomenom **dejanje** (26,2 %), po pogostnosti jim sledijo navadne izpeljanke s pomenom **nosilec povezave** (19 %). Drugih propozicijskih besedotvornih pomenov je manj.

PROPOZICIJSKI BESEDOTVORNI POMEN	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
De	11	26,2
Np	8	19,0
Md	5	11,9
Pl	4	9,5
Pd	3	7,1
Sd	3	7,1
Vd	3	7,1
Čd	1	2,4
L	1	2,4
Nl	1	2,4
Rd	1	2,4
S	1	2,4
	42	

Preglednica 14: Novinarska besedila – navadne izpeljanke

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **dejanje** (izglagolskih) je v novinarskih besedilih 11, in sicer 5 moškega, 1 ženskega in 5 srednjega spola. Navadne izpeljanke moškega spola so v petih primerih tvorjene z ničtim obrazilom (*beg* ← *to, da beži*; *pobeg* ← *to, da pobegne*; *skok, spust* ‘disciplina’, *sprint*). Tvorjenka ženskega spola ima obrazilo *-acija* (*regeneracija* ← *to, da se regenerira*). Navadne izpeljanke srednjega spola so v 4 primerih tvorjene s priponskim obrazilom *-anje* (*pedaliranje* ← *to, da pedalira*; *plezanje* ← *to, da pleza*; *spuščanje, vzpenjanje*), 1 tvorjenka pa ima obrazilo *-enje* (*kolesarjenje*).

Navadna izpeljanka s propozicijskim besedotvornim pomenom **lastnost** (izpridevniška) je 1, in sicer *hitrost* ← *to, da je hiter* z ženskospolskim obrazilom *-ost*.

Navadna izpeljanka s propozicijskim besedotvornim pomenom **stanje** (izsamostalniška) je v novinarskih besedilih 1, in sicer *kolesarstvo* ← *to, da je kolesar* s priponskim obrazilom *-stvo*.

Navadne izpeljanke s propozicijskim besedotvornim pomenom **vršilec dejanja** (izglagolske) so 3, vse moškega spola. 2 sta tvorjeni z obra-

zilom *-er* (*sprinter* ← *tisti, ki sprinta*; *trener* ← *tisti, ki trenira*), 1 pa z obrazilom *-ač* (*navijač* ← *tisti, ki navija*).

Navadna izpeljanka s propozicijskim besedotvornim pomenom **nosilec lastnosti** (izpridevniška) je v novinarskih besedilih 1, in sicer moškega spola s priponskim obrazilom *-ik* (*ubežnik* ← *tisti, ki je ubežen*).

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **nosilec povezave** (izsamostalniških) je 8, in sicer 6 moškega spola in 2 ženskega. Navadne izpeljanke moškega spola so tvorjene s šestimi različnimi obrazili: ničtim obrazilom (*mehanik* ← *tisti, ki je v zvezi z mehaniko*), sponsko¹⁰⁹ razširjenim obrazilom *-evc* (*protourjevec* ← *tisti, ki je v zvezi s ProTourom*), *-ar* (*kolesar*), *-ec* (*mladinec* ← *tisti, ki je v zvezi z mladino*), *-ist* (*kronometrist*), *-nik* (*pomočnik* ← *tisti, ki je v zvezi s pomočjo*). Navadni izpeljanki ženskega spola sta tvorjeni z obraziloma *-ica* in *-ka* (*članica* ← *tista, ki je v zvezi s članom*; *mladinka* ← *tista, ki je v zvezi z mladino*).

Navadne izpeljanke s propozicijskim besedotvornim pomenom **predmet, ki opravlja dejanje** (izglagolske), so v novinarskih besedilih 3, vse moškega spola. 2 sta tvorjeni z ničtim obrazilom (*valji* (v množini) ← *tisti, ki valjajo*; *vlak* ← *tisti, ki vleče*), 1 pa z obrazilom *-ator* (*eliminator* ← *tisti, ki eliminira*).

Navadne izpeljanke s propozicijskim besedotvornim pomenom **predmet kot nosilec lastnosti** (izpridevniške) so v novinarskih besedilih 4, 3 moškega spola in 1 ženskega. Navadne izpeljanke moškega spola so tvorjene z obrazilom *-ik* (*menjalnik* ← *tisti, ki je menjalen*; *obročnik, verižnik*), tvorjenka ženskega spola pa z obrazilom *-ina* (*glavnina* ← *tista, ki je glavna*).

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **predmet kot nosilec povezave** (izsamostalniških) v novinarskih besedilih ni.

Navadna izpeljanka s propozicijskim besedotvornim pomenom **rezultat dejanja** (izglagolska) je 1, in sicer moškega spola z ničtim obrazilom: *zid* ← *to, kar zidamo*.

¹⁰⁹ Spona je »morf brez pomena, ki omogoča pridruževanje morfemov v besedi: /.../ egipt-ov-ski« (Toporišič 1992: 298).

Navadne izpeljanke s propozicijskim besedotvornim pomenom **sredstvo dejanja** (izglagolske) so v novinarskih besedilih 3, 1 moškega spola z ničtim obrazilom (*okvir*), 1 ženskega spola z obrazilom *-(i)lka* (*tlačilka* ← *to, s čimer tlačimo*) in 1 srednjega spola z obrazilom *-ilo* (*krmilo* ← *to, s čimer krmilimo*).

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **mesto dejanja, mesto, kjer je kdo/kaj**, je v novinarskih besedilih 5, 4 moškega spola in 1 ženskega. 3 tvorjenke moškega spola so izglagolske z ničtim priponskim obrazilom (*naklon* ← *tam, kjer (se) nakloni; spust* 'del dirke' ← *tam, kjer se spustimo; vzpon* 'del dirke'), 1 pa je izpri-devniška z obrazilom *-ij* (*kriterij* ← *tam, kjer je *kriteren*). Tvorjenka ženskega spola (izsamostalniška) je tvorjena z obrazilom *-arnica* (*kolesarnica* ← *tam, kjer je kolo*). Obrazilo *-arnica* je v referenčni literaturi (Toporišič 2000: 181; Voršič 2013: 82) navedeno kot značilno za izglagolske samostalniške tvorjenke, vendar pa za besedo *kolesarnica* tvorba iz glagola pomensko ni smiselna.

Navadna izpeljanka s propozicijskim besedotvornim pomenom čas dejanja, **čas, ko je kdo/kaj**, je v novinarskih besedilih 1, in sicer izglagolska navadna izpeljanka moškega spola z obrazilom *-ing* (*trening* ← *tedaj, ko trenira*).

6.1.4.1.1.1 Navadne izpeljanke s prevzeto ali domačo besedo v BPo

V novinarskih besedilih je imelo 41 navadnih izpeljank (97,6 %) v besedotvorni podstavi domačo besedo, 1 (2,4 %) pa prevzeto: *protourjevec* (*ProTour*).

6.1.4.1.2 Tvorjenke iz predložne zveze

V novinarskih besedilih sem našla le eno tvorjenko iz predložne zveze, kar predstavlja 1,6 % vseh samostalniških tvorjenk v tej zvrsti. Tvorjenka je srednjega spola in ima propozicijski besedotvorni pomen **mesto dejanja**, tvorjena pa je s predpono *za-* in pripono *-je* (*zavetrje* ← *tam, kjer je za vetrom*).

6.1.4.1.3 Medponsko-priponske zloženke

V novinarskih besedilih sem našla 2 enobesedna samostalniška kolesarska izraza, ki sta tvorjena z medponsko-priponskim zlaganjem. Oba sta moškega spola in imata propozicijski besedotvorni pomen **vršilec dejanja**: *bribolazec* ← *tisti, ki lazi po hribih*; *vodonosec* ← *tisti, ki nosi vodo*. Tvorjena sta s primarnim o-jevskim medponskim morfemom in pripono *-ec*.

6.1.4.1.4 Modifikacijske izpeljanke

Modifikacijske izpeljanke so v novinarskih besedilih 4, 1 moškega spola in 3 ženskega: 3 iz pomenske skupine **majhen (lahko čustveno pozitivno)** (obrazilo *-ka*: *žuželka* ← *majhen *žužel*; *dirka* ← *majhen dir*; obrazilo *-ec*: *padec* ← *majhen pad*) in 1 iz pomenske skupine **več, veliko (skupna imena)** (obrazilo *-ina*: *kilometrina* ← *več, veliko kilometrov*).

6.1.4.1.5 Sestavljenke

V novinarskih besedilih sem našla le eno sestavljenko, ki predstavlja 1,6 % vseh samostalniških tvorjenk, in sicer *nehribolazec* ← *nasprotni bribolazec*, ki je tvorjena z domačim predponskim obrazilom *ne-* in pripada pomenski skupini **hierarhizacija (nasprotnost)**.

6.1.4.1.6 Medponskoobrazilne zloženke

V novinarskih besedilih se je pojavilo 9 medponskoobrazilnih zloženek, ki predstavljajo 14,5 % vseh enobesednih samostalniških tvorjenk iz te zvrsti. 6 zloženek ima v skladijski podstavi samostalniški prilastek, 3 pa nadomestno sestavino.

Samostalniški prilastek v skladijski podstavi je najpogosteje tožilniški (*spinning kolo* ← *kolo za spinning* 'vrsta kolesarske vadbe'; *BMX park* ← *park za BMX* 'disciplina'), pojavi se tudi samostalniški prilastek v svojilnem rodilniku (*elite licenca* [elít] ← *licenca (od) elite* 'tekmovalna kategorija') in mestniku (*solo napad* ← *napad v solu*). Kot v drugih besedilnih zvrsteh tudi v medponskoobrazilnih zloženkah iz novinarskih

besedil v samostalniškem prilastku v skladijski podstavi prevladujejo prevzete sestavine, stopnje prevzetosti pa so različne.

2 medponskoobrazilni zloženci imata nadomestno določujočo sestavino, in sicer *foto-* (*fotofiniš*) in *ciklo-* (*ciklokros*). Zloženska *kronometer* – *merilec časa* ima obe sestavini nadomestni.

6.1.4.1.7 Kratice

V novinarskih besedilih sta se pojavili 2 kratice, ki predstavljata 3,2 % vseh samostalniških tvorjenk iz gradiva te zvrsti. Obe sta prevzeti iz angleščine. Kratica *MTB* je nastala iz angleške besedne zveze *mountain biking* oziroma *mountain bike* – pomeni lahko kolesarsko zvrst ali pa vrsto kolesa. Kratica je pisna in govorna, v govoru jo lahko izgovarjamo črkovalno ali pa jo razvezujemo glede na pomen. V slovenščini ima ustreznic *gorsko kolesarstvo* oziroma *gorsko kolo*. Kratica *U23* je prav tako prevzeta iz angleščine, nastala je iz zveze *under-23* oziroma *under twenty-three*. Gre za oznako starostne kategorije, v kratico se prenese drugi, številčni del podstavne zveze. Kratico se v govoru deloma razvezuje s slovenskim prevodom podstavne zveze, in sicer kot »u triindvajset«. Kratica ima tudi slovensko ustreznico *pod 23 (let)*.

6.1.4.1.8 Poenobesedenke

V novinarskih besedilih sem našla le eno poenobesedenko, ki je nastala iz izpeljavo iz podstavne besedne zveze (1,6 % vseh enobesednih samostalniških tvorjenk iz te zvrsti). Poenobesedenk, ki so rezultat konverzije, v tej besedilni zvrsti ni bilo.

6.1.4.1.8.1 Poenobesedenke kot izpeljanke

Poenobesedenka *klasika* ← *klasična dirka* (ali *tista, ki je klasična*) ima potencialni propozicijski besedotvorni pomen **predmet kot nosilec lastnosti** in je tvorjena z obrazilom *-ka*. Spol podstavne besedne zveze se ohrani.

6.1.4.2 Netvorjeni enobesedni samostalniški termini

V gradivu iz novinarskih besedil je 27 netvorjenih enobesednih samo-

stalniških kolesarskih terminov. Med domače netvorjene izraze sem uvrstila 20 terminov (74,1 %), med novejšje prevzete izraze pa 7 terminov (25,9 %).

Domači netvorjeni izrazi pogosto izkazujejo določeno stopnjo terminologizacije. Taki izrazi iz novinarskih besedil so npr. *cesta* (kol. 'cestno kolesarstvo' – metonimija, v splošnem jeziku 'širša, načrtno speljana pot, zlasti za promet z vozili'), *dres* (kol. 'kolesarsko oblačilo', šport. *klubski dres* 'oblačilo določene barve z znakom kluba, organizacije', v splošnem jeziku 'oblačilo za nošenje pri vadbi ali tekmovanju'), *koza* (kol. 'kolo za kronometer' – metafora: po videzu kot koza, šport. 'telovadno orodje za preskoke', grad. 'lesena, kovinska priprava, na katero se položi deska, plošč'), *pilot* (kol. 'pomočnik sprinterjev, ki vodi sprinterski vlak' – metafora: po funkciji kot pilot, v splošnem jeziku 'kdor je usposobljen za pilotiranje, vodenje letala, vesoljske ladje').

Mlajši prevzeti izrazi ponekod izkazujejo določeno stopnjo determinologizacije. V gradivu iz novinarskih besedil je bilo 7 mlajših prevzetih izrazov, in sicer 4 iz angleščine (*all-rounder*, *doping*, *enduro*, *spinning*), 2 iz francoščine (*peloton*, *bidon*) in 1 iz italijanščine (*gruppetto*).

6.1.5 Spletna kolesarska besedila

V analizo spletnih besedil je vključenih 417 enobesednih samostalniških terminov, od tega 308 tvorjenih (73,9 %) in 109 netvorjenih (26,1 %).

6.1.5.1 Tvorjeni enobesedni samostalniški termini

Skupaj 308 tvorjenih enobesednih samostalniških terminov iz spletnih besedil je po besedotvornih vrstah razporejeno tako, kot prikazuje Preglednica 15. Prevladujejo medponskoobrazilne zloženke (40,9 %), ki jim po pogostnosti sledijo navadne izpeljanke (35,1 %). Pomembne deleže imajo še poenobesedenke (6,8 %), kratice (5,5 %) in modifikacijske izpeljanke (5,5 %). Drugih besedotvornih vrst je manj.

BESEDOTVORNA VRSTA	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
Zom	126	40,9
In	108	35,1
Univ	21	6,8
Kratica	17	5,5
Im	17	5,5
Zmp	9	2,9
Se	4	1,3
Tpz	2	0,6
E-tvorjenka	2	0,6
Sklop	2	0,6
	308	

Preglednica 15: Spletna besedila – tvorjeni enobesedni samostalniški termini po besedotvornih vrstah

6.1.5.1.1 Navadne izpeljanke

Glede na propozicijski besedotvorni pomen (Preglednica 16) so v spletnih besedilih najpogostejše navadne izpeljanke s pomenoma **dejanje** (22,2 %) in **nosilec povezave** (21,3 %). Pomemben delež predstavljajo še navadne izpeljanke s propozicijskima besedotvornima pomenoma **predmet kot nosilec lastnosti** (15,7 %) in **predmet kot vršilec dejanja** (11,1 %). Drugih propozicijskih besedotvornih pomenov je manj.

PROPOZICIJSKI BESEDOTVORNI POMEN	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
De	24	22,2
Np	23	21,3
Pl	17	15,7
Pd	12	11,1
Sd	9	8,3
Md	8	7,4
Čd	3	2,8
L	3	2,8
Pp	3	2,8
Vd	3	2,8
S	2	1,9
NI	1	0,9
	108	

Preglednica 16: Spletna besedila – navadne izpeljanke

Navadne izpeljanke s propozicijskim besedotvornim pomenom **dejanje** (izglagolske) so moškega (10 tvorjenk), ženskega (2 tvorjenki) in srednjega spola (12 tvorjenk). Vse navadne izpeljanke moškega spola so tvorjene z ničtim priponskim obrazilom: *sprint* ← *to, da sprinta*; *hod* ← *to, da hodi*; *napad* ← *to, da napade*; *pobeg* ← *to, da pobegne*; *posed, prenos, skok, spust* ‘disciplina’, *zaklep, šprint*. Navadni izpeljanki ženskega spola sta tvorjeni z obraziloma *-acija* oziroma *-nja* (*regeneracija* ← *to, da regenerira*; *voznja* ← *to, da vozi*), izpeljanke srednjega spola pa z obraziloma *-anje* (11 tvorjenk: *makadamčkanje* ← *to, da makadamčka*; *centriranje* ← *to, da centrira*; *dirkanje* ← *to, da dirka*; *furanje* ← *to, da fura*; *makadamkanje* ← *to, da makadamka*; *pedaliranje, pospeševanje, zaviranje, grevljanje, pumpanje, šredanje*) in *-enje* (1 tvorjenka: *kolesarjenje* ← *to, da kolesari*).

Navadne izpeljanke s propozicijskim besedotvornim pomenom **lastnost** (izpridevniške) so 3, 2 sta tvorjeni z ženskospolskim obrazilom *-ost* (*hitrost* ← *to, da je hiter*; *brezprestavnost* ← *to, da je brezprestaven*), 1 pa s srednjespolskim obrazilom *-je* (*vzmetenje* ← *to, da je vzmeten*).

Navadni izpeljanki s propozicijskim besedotvornim pomenom **staje** (izsamostalniški) sta v spletnih besedilih 2, obe sta tvorjeni s priponskim obrazilom za srednji spol *-stvo* (*kolesarstvo* ← *to, da je kolesar*; *enoprestavništvo* ← *to, da je enoprestavnik*).

Navadne izpeljanke s propozicijskim besedotvornim pomenom **vršilec dejanja** (izglagolske) so 3, in sicer so tvorjene s priponskima obraziloma za moški spol *-(a)lec* (*plezalec* ← *tisti, ki pleza*) in *-er* (*sprinter* ← *tisti, ki sprinta*; *sprinter* ← *tisti, ki šprinta*).

Navadna izpeljanka s propozicijskim besedotvornim pomenom **nosilec lastnosti** (izpridevniška) je v spletnih besedilih le 1, in sicer *ubežnik* ← *tisti, ki je ubežen*. Tvorjena je s priponskim obrazilom *-ik*.

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **nosilec povezave** (izsamostalniških) je v spletnih besedilih 23. Izpeljanke moškega spola so tvorjene s priponskimi obrazili *-ar* (6 izpeljank: *kolesar* ← *tisti, ki je v zvezi s kolesom*; *specialkar* ← *tisti, ki je v zvezi s specialko*; *vrečkar* ← *tisti, ki je v zvezi z vrečko*;¹¹⁰ *beemiksar*, *BMX-ar*, *grevlar*), *-aš* (4 izpeljanke: *spustaš* ← *tisti, ki je v zvezi s spustom*; *tablaš* ← *tisti, ki je v zvezi s Tablo*;¹¹¹ *enduraš* ← *tisti, ki je v zvezi z endurom*; *kroskantrijaš* ← *tisti, ki je v zvezi s kroskantrijem*), *-er* (7 izpeljank: *bajker* ← *tisti, ki je v zvezi z bajkom*; *downhiller* ← *tisti, ki je v zvezi z downhillom*; *freerider* ← *tisti, ki je v zvezi s freeridom*; *frirajder*, *fristajler*, *singlespeeder*, *skibajker*), *-ist* (3 tvorjenke: *traktorist* ← *tisti, ki je v zvezi s traktorjem*;¹¹² *ciklokrosist* ← *tisti, ki je v zvezi s ciklokrosom*; *trialist* ← *tisti, ki je v zvezi s trialom*) in *-ovec* (1 tvorjenka: *dosovec* ← *tisti, ki je v zvezi z DOS-om*).¹¹³ Izpeljanki ženskega spola sta tvorjeni s priponskim obrazilom *-ka* (*kolesarka* ← *tista, ki je v zvezi s kolesarjem*; *bajkerka* ← *tista, ki je v zvezi z bajkerjem*).

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **predmet, ki opravlja dejanje** (izglagolskih) je v spletnih besedilih 12. Izpeljanke moškega spola, ki jih je 9, so tvorjene z ničtim priponskim obrazi-

¹¹⁰ *Vrečkarji* so kolesarji, ki kolo uporabljajo za vsakdanja opravila in ki na krmilu pogosto prevažajo vrečke.

¹¹¹ Nekdaj zelo priljubljena kolesarska spletna stran s forumom.

¹¹² *Traktor* je v kolesarskem žargonu poimenovanje za gorsko kolo.

¹¹³ *DOS* – Dirka okoli Slovenije.

lom (1 izpeljanka: *valji* ← *tisti, ki valjajo*) ter obrazili *-(i)lec* (2 izpeljanki: *blažilec* ← *tisti, ki blaži*; *drobilec* ← *tisti, ki drobi*), *-ar* (1 izpeljanka: *cirkular* ← *tisti, ki cirkulira*),¹¹⁴ *-ator* (1 izpeljanka: *eliminator* ← *tisti, ki eliminira*), *-e* (1 izpeljanka: *bloke* ← *tisti, ki blokira*), *-er* (1 izpeljanka: *amortizer* ← *tisti, ki amortizira*), *-evce* (1 izpeljanka: *števec* ← *tisti, ki šteje*) in *-or* (1 izpeljanka: *rotor* ← *tisti, ki rotira*). Izpeljanke ženskega spola so 3 in so tvorjene z ničtim priponskim obrazilom (*vzmet* ← *tista, ki vzmeti*) in obrazilom *-a* (*napera* ← *tista, ki naperi*; *prestava* ← *tista, ki prestavi*).

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **predmet kot nosilec lastnosti** (izpridevniških) je v gradivu iz spletnih besedil 17. Izpeljanke moškega spola so tvorjene z obraziloma *-ik* (8 izpeljank: *dvokolesnik* ← *tisti, ki je dvokolesen*;¹¹⁵ *blatnik* ← *tisti, ki je blaten*; *menjalnik* ← *tisti, ki je menjalen*; *obročnik*, *odsevnik*, *ščitnik*, *veržnik*, *zobnik*) in *-uh* (1 izpeljanka: *debeluh* ← *tisti, ki je debel*). Izpeljanke ženskega spola so tvorjene z obrazili *-a* (1 izpeljanka: *komponenta* ← *tista, ki je komponentna*), *-ica* (4 izpeljanke: *enoslednica* ← *tista, ki je enosledna*; *ključavnica* ← *tista, ki je *ključavna*; *pleténica*, *zračnica*), *-ika* (1 izpeljanka: *pnevmatika* ← *tista, ki je pnevmatska*) in *-ina* (*glavnina* ← *tista, ki je glavna*).

Navadne izpeljanke s propozicijskim besedotvornim pomenom **predmet kot nosilec povezave** (izsamostalniške) so 3, tvorjene so z moškospolskim obrazilom *-er* (*trenažer* ← *tisti, ki je v zvezi s trenažo*), z ženskospolskim obrazilom *-avica* (*rokavica* ← *tista, ki je v zvezi z roko*) in z množinskim srednjespolskim obrazilom *-ala* (*očala* ← *tista, ki so v zvezi z očmi*).¹¹⁶

¹¹⁴ Priponsko obrazilo *-ar* je pri J. Toporišiču (2000: 162) in I. Voršič (2013: 64) izkazano pri besedotvornih pomenih vršilec dejanja, opravkar in opravljajnik, ne pa vršilnik. Morda bi bilo tvorjenko mogoče uvrščati tudi v propozicijski besedotvorni pomen predmet kot nosilec lastnosti: *cirkular* ← *tisti, ki je cirkularen*.

¹¹⁵ V nasprotju z besedo *enokolesnik*, ki je potencialno tudi poenobesedenka (iz besedne zveze *enokolesno kolo*), *dvokolesnik* to ni, saj besedna zveza *dvokolesno kolo* zaradi redundantnosti (večina koles je dvokolesnih, zato se te značilnosti ne poudarja) ni ustaljena.

¹¹⁶ Obrazilo *-ala* je po *Slovenskem etimološkem slovarju* (Snoj 2015) prilagoditev priponskega obrazila *-alo*.

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **rezultat dejanja** (izglagolskih) v spletnih besedilih ni bilo.

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **sredstvo dejanja** (izglagolskih) je v spletnih besedilih 9. 1 je moškega spola in tvorjena z ničtim priponskim obrazilom (*okvir* ← *to, s čimer okvirimo*). 6 izpeljank je ženskega spola in tvorjenih z obraziloma *-(i)lka* (3 izpeljanke: *gonilka* ← *to, s čimer gonimo*; *svetilka* ← *to, s čimer svetimo*; *tlačilka* ← *to, s čimer tlačimo*) in *-a* (3 izpeljanke: *oprema* ← *to, s čimer opremimo*; *opora* ← *to, s čimer opremo*; *zavora* ← *to, s čimer zavremo*). 2 izpeljanki sta srednjega spola in tvorjeni z obraziloma *-alo* (*stojalo* ← *to, s čimer stoji*) oziroma *-ilo* (*krmilo* ← *to, s čimer krmilimo*).

Navadnih izpeljank s propozicijskim besedotvornim pomenom **mesto dejanja, mesto, kjer je kdo/kaj**, je bilo v spletnih besedilih 8, 4 izglagolske ter po 2 izpridevniški in izsamostalniški. Izglagolske izpeljanke so moškega spola in tvorjene z ničtim priponskim obrazilom (3 izpeljanke: *start* ← *tam, kjer se starta*; *štart* ← *tam, kjer se štarta*; *vzpon* 'del dirke' ← *tam, kjer se vzpne*) in obrazilom *-ež* (1 tvorjenka: *sedež* ← *tam, kjer sedimo*). Izpridevniški tvorjenki sta ženskega spola in tvorjeni z obrazilom *-ica* (*okrepčevalnica* ← *tam, kjer je okrepčevalen*; *samopopravljalnica* ← *tam, kjer je samopopravljalen*). Izsamostalniški tvorjenki sta ženskega (*-arnica*: *kolesarnica* ← *tam, kjer je kolo*) in srednjega spola (*-išče*: *toporišče* ← *tam, kjer je topor*).

Navadne izpeljanke s propozicijskim besedotvornim pomenom **čas dejanja, čas, ko je kdo/kaj**, so bile v spletnih besedilih 3, 2 ženskega in 1 moškega spola, tvorjene z obraziloma *-a* (*fura* ← *tedaj, ko fura*; *tekma* ← *tedaj, ko tekmuje*) in *-ing* (*trening* ← *tedaj, ko trenira*).

6.1.5.1.1 Navadne izpeljanke s prevzeto ali domačo besedo v BPo

V spletnih besedilih je imelo 91 navadnih izpeljank (84,3 %) v besedotvorni podstavi domačo besedo, 17 (15,7 %) pa prevzeto. Navadne izpeljanke s prevzeto besedo v besedotvorni podstavi so lahko različnih stopenj: *grevlanje* ← *to, da se grevla*; *pumpanje* ← *to, da se pumpa*; *šredanje* ← *to, da se šreda*; *beemiksar* ← *tisti, ki je v zvezi z beemiksom*; *BMX-ar* ← *tisti, ki je v zvezi z BMX-om*; *grevlar* ← *tisti, ki je v zvezi z*

grevlom; *enduraš* ← *tisti*, ki je v zvezi z *endurom*; *kroskantrijaš* ← *tisti*, ki je v zvezi s *kroskantrijem*; *bajker* ← *tisti*, ki je v zvezi z *bajkom*; *downhiller* ← *tisti*, ki je v zvezi z *downhillom*; *freerider* ← *tisti*, ki je v zvezi s *freeridom*; *frirajder* ← *tisti*, ki je v zvezi s *frirajdom*; *fristajler* ← *tisti*, ki je v zvezi s *fristajlom*; *singlespeeder* ← *tisti*, ki je v zvezi s *singlespeedom*; *skibajker* ← *tisti*, ki je v zvezi s *skibajkom*; *trialist* ← *tisti*, ki je v zvezi s *trialom*; *bajkerka* ← *tista*, ki je v zvezi z *bajkerjem*.

6.1.5.1.2 Tvorjenke iz predložne zveze

Tvorjenk iz predložne zveze je v spletnih besedilih zelo malo, le 2, torej manj kot odstotek vseh samostalniških tvorjenk v teh besedilih. 1 je moškega spola, 1 pa ženskega, obe imata propozicijski besedotvorni pomen **predmet kot nosilec povezave**. Tvorjenka moškega spola je tvorjena s predpono *ob-* in ničto pripono (*obroč* ← *tisti*, ki je *ob roki*). Tvorjenka ženskega spola je tvorjena s predpono *pri-* in pripono *-nica* (*prirobnica* ← *tista*, ki je *pri robu*).¹¹⁷

6.1.5.1.3 Medponsko-priponske zloženke

V spletnih besedilih sem našla 9 medponsko-priponskih zloženek (2,9 % vseh samostalniških tvorjenk iz spletnih besedil).

2 medponsko-priponski zloženki sta izglagolski, obe sta moškega spola in imata propozicijski besedotvorni pomen **dejanje** oziroma **vršilec dejanja**: *dvoboj* ← *to*, da se *bojujeta dva*; *hribolazec* ← *tisti*, ki *lazi po hribih*. Tvorjeni sta z (izkončniškim in primarnim) o-jevskim medponskim morfemom in ničtim priponskim obrazilnim morfemom oz. pripono *-ec*.

7 medponsko-priponskih zloženek je izsamostalniških, 6 jih ima v skladijski podstavi količinski pridevnik. 2 imata propozicijski besedotvorni pomen **stanje**, sta pisni dvojnici in pomenska kalka angleškega izraza *four-cross*: *4-kros* in *4kros* ← *to*, da so *štirje v krosu*. Tvorjeni sta z ničtim medponskim in ničtim priponskim obrazilnim morfemom.

¹¹⁷ Legitimna bi bila tudi uvrstitev med navadne izpeljanke s propozicijskim besedotvornim pomenom rezultat dejanja: *prirobnica* ← *to*, kar *prirobimo*.

4 izsamostalniške medponsko-priponske zloženke imajo propozicijski besedotvorni pomen **predmet kot nosilec povezave**, in sicer npr. *eno-ležajec* ← *tisti, ki ima en ležaj*. Med medponsko-priponske zloženke zaradi količinskega pridevnika v podstavi uvrščam tudi pisni dvojnici *tricikel* in *tricikelj* (← *tisti, ki ima tri cikle* 'kolesa') in *štiricikel* (← *tisti, ki ima štiri cikle* 'kolesa'). Tvorjenke iz te skupine so tvorjene z izkončniškima medponama *-i* in *-o-* (dvojnica medpone *-e-*) in predpono *-ec* oz. ničtim priponskim obrazilnim morfemom.

1 izsamostalniška medponsko-priponska zloženka v skladenjski podstavi nima količinskega pridevnika, in sicer *trdorepec* ← *tisti, ki ima trd rep*. Zloženka je tvorjena s primarnim o-jevskim medponskim morfemom in pripono *-ec* ter ima propozicijski besedotvorni pomen **predmet kot nosilec povezave**.

6.1.5.1.4 Modifikacijske izpeljanke

Modifikacijskih izpeljank je bilo v spletnih besedilih 10, zastopane so naslednje pomenske skupine:

- v pomensko skupino **majhen (lahko čustveno pozitivno)** se je uvrstilo 13 modifikacijskih izpeljank, in sicer 6 moškega spola s priponskimi obrazili *-ček*, *-ec* in *-ek* (*ventilček* ← *majhen ventil*; *rokavček* ← *majhen rokav*; *nogavček* ← *majhen *nogav* – po analogiji z *rokavček*; *zvonec*, *bajsek*, *mleček*) ter 8 ženskega spola s priponskimi obrazili *-ca*, *-ica*, *-ice* in *-ka* (*singelca* in *singlca* ← *majhna singla*; *torbica* ← *majhna torba*; *vezica* ← *majhna veza*; *vilica*, *vilice*, *tačka*, *dirka*);
- v pomensko skupino **velik (lahko čustveno negativno)** sta se uvrstili 2 tvorjenki ženskega spola, in sicer *košara* ← *velik koš* s priponskim obrazilom *-ara* in *sredina* ← *velika sreda* s priponskim obrazilom *-ina*;
- v pomensko skupino čustveno pozitivno se je uvrstila 1 tvorjenka, in sicer modifikacijska izpeljanka moškega spola *bajsi* ← čustveno pozitivno *bajs* s priponskim obrazilom *-i*.

6.1.5.1.5 Sestavljenke

V spletnih besedilih so bile 4 samostalniške sestavljenke, in sicer 2 moškega in po 1 ženskega in srednjega spola. Sestavljenki moškega spola sta tvorjeni

s predponskima obraziloma *ne-* (pomenska skupina **hierarhizacija (na-sprotnost)**: *netablaš* ← *nasprotni tablaš*) in *super-* (pomenska skupina **hierarhizacija višje ali nižje**: *superrajder* – *super-* v pomenu ‘visoka stopnja’). Sestavljenka ženskega spola je tvorjena s predponskim obrazilom *pod-* (pomenska skupina **hierarhizacija v prostoru**: *podkapa* – *pod-* v pomenu ‘spodnji’). Sestavljenka srednjega spola je tvorjena s predponskim obrazilom *ultra-* (pomenska skupina **hierarhizacija višje ali nižje**: *ultrakolesarstvo* – *ultra-* v pomenu ‘stanje nad običajno mero’).

6.1.5.1.6 Medponskoobrazilne zloženke

V spletnih besedilih so medponskoobrazilne zloženke najbolj številna besedotvorna vrsta, saj jih je kar 126 (40,9 % vseh enobesednih samostalniških terminov iz spletnih besedil). Od tega jih ima večina (113 oziroma 89,7 %) v skladijski podstavi samostalniški prilastek (lahko tudi prevzet iz sodobnih jezikov), nadomestno sestavino ima 11 zloženek (8,7 %), količinski ali razsežnostni prilastek pa imata 2 zloženki (1,6 %).

Najpogostejše so torej medponskoobrazilne zloženke s samostalniškim prilastkom v skladijski podstavi. Ta je lahko v tožilniku (npr. *avto ventil* ← *ventil za avto*; *kros kolo* ← *kolo za kros*), orodniku (npr. *disk zavora* ← *zavora z diskom*; *tricikel dostava* ← *dostava s triciklom*) in roditeljski (npr. *alu okvir* ← *okvir iz alu(minija)*; *alu cestak* ← *cestak iz alu(minija)*). Samostalniški prilastek je lahko domač (9 zloženek), vendar je v naboru veliko pogosteje prevzet iz globalnih jezikov – od 113 zloženek s samostalniškim prilastkom v skladijski podstavi je takih s prevzeto sestavino kar 56, stopnje prevzetosti pa se razlikujejo (*bajkpark*; *dirt proga*; *enduro vilica*; *fixie kolesar*; *flow linija*; *kroskantri vilica*; *press fit ležaj*; *quick release sistem*). Samostalniški prilastek je zelo pogosto tudi kratica (48 zloženek od 113), kratice pogosto izkazujejo dvojnični zapis z velikimi ali malimi črkami, raba vezaja je bolj izjema kot pravilo (npr. *MTB klub* in *mtb klub* ← *klub za MTB* ‘gorsko kolesarjenje’; *CX kolo* ← *kolo za CX* ‘disciplina’; *dh vilica* ← *vilica za dh* ‘disciplina’). V 4 primerih je prva sestavina kombinacija črk in števil (*4X tekmovalec*, *650b kolo*, *BB30 standard*, *CO₂ bombica*). Črkovne sestavine in kratice iz zloženek so prav tako zelo pogosto prevzete oziroma imajo tujejezično podstavo.

Medponskoobrazilnih zloženek z nadomestno sestavino je v spletnih besedilih 11 (8,7 %). 3 zloženske imajo nadomestno določujočo sestavino: *eritro-* (*eritropoetin*), *izo-* (*izo prah*), *ciklo-* (*ciklokros*). 3 zloženske imajo nadomestno določano sestavino (*velodrom*, *pulzometer*, *gumomat*), 5 zloženek pa ima nadomestni sestavini v obeh delih: *geometrija* – *merjenje zemlje*, *kronometer* – *merilec časa*, *ergometer* – *merilec dela*, *bicikel* (pisna dvojnica iz pogovornega jezika *bicikl*) – *dvokolo*.

Medponskoobrazilni zloženci s količinskim ali razsežnostnim prilastkom v skladijski podstavi sta bili v spletnih besedilih 2, obe označujeta posebno vrsto kolesa: *pol-debeluh* ← *debeluh do pol (sebe)* in *polfetbajk* ← *fetbajk do pol (sebe)*.

Tudi tukaj najdene medponskoobrazilne zloženske potrjujejo ugotovitve raziskav novejšega besedja o tem, da se pri njih kaže omahovanje pri zapisu skupaj oziroma narazen, in sicer manj pogosto pri tistih s količinskim ali razsežnostnim prilastkom v skladijski podstavi, pogosteje pa pri tistih s prevzeto (redkeje nadomestno) sestavino. Pri medponskoobrazilnih zloženkah s kratično prvo sestavino je vezaj zelo redko uporabljen.

6.1.5.1.7 Kratice

V spletnih besedilih se je pojavilo 17 kratic, kar predstavlja 5,5 % vseh enobesednih samostalniških terminov iz teh besedil. Odstotek je tudi višji od deleža, ki ga ima ta besedotvorna vrsta v drugih obravnavanih besedilih, kjer predstavljajo kratice okoli 3 % vseh enobesednih samostalniških terminov. Večji delež je morda posledica številnih pisnih dvojnic v spletnih besedilih, ki so zaradi jasnejše slike variantnosti v rabi obravnavane samostojno – v spletnih besedilih so 4 pari pisnih dvojnic: *BMX* in *bmX*, *CX* in *cx*, *MTB* in *mtb* ter *XC* in *xc*.

15 kratic ima v podstavi angleško besedo oziroma besedno zvezo, 2 pa slovensko.

Kratici *BMX* in *bmX* sta nastali iz angleške besedne zveze *bicycle motocross*, pri čemer je zadnja črka grafična predstavitev besede *cross* (*križ* – dve črti v črki *x* se križata). Kratici poimenujeta kolesarsko disciplino, pri kateri se tekmuje na posebni progi, podobni progi za motokros. Nimata slovenske ustreznice (besedna zveza *kolesarski motokros* oziroma

motokros s kolesi se ni uveljavila). Kratici imata pisno in govorno realizacijo – izgovarjamo ju črkovalno.

Kratica *DH* je nastala iz angleške besede **downhill** in poimenuje kolesarsko disciplino, v kateri se tekmuje v vožnji navzdol. Kratico se v govoru pogosto razvezuje, redkeje se jo izgovarja črkovalno. Disciplina *DH* ima tudi slovensko poimenovanje – *spust*.

Kratici *XC* in *xc* sta nastali iz angleške besede **cross-country**, ki poimenuje kolesarsko disciplino, v kateri se tekmuje na krožni progi v naravnem okolju. Prva črka je (tako kot v kratici *BMX*) grafična predstavitev besede *cross*. Kratici se v govoru razvezuje ali izgovarja črkovalno. V slovenščini se disciplini *XC* reče tudi (*olimpijski/gorskokolesarski*) *kros*.

Kratica *4X* je nastala iz angleške besede **four-cross**, ki poimenuje kolesarsko disciplino, v kateri po štirje kolesarji naenkrat na posebni progi tekmujejo v vožnji navzdol. Prva črka v kratici je s števko zapisana beseda *four* (štiri), druga pa je grafična predstavitev besede *cross*, kot v kraticah *BMX* in *XC*. Kratico se v govoru večinoma razvezuje, pogosto pa se uporabi tudi slovensko ustreznico – pomenski kalk *4-kros* oziroma *štirikros*.

Kratica *AM* ima angleško podstavo **all-mountain** in pomeni, da je nekaj (najpogosteje kolo) namenjeno za vožnjo po različnih terenih. Kratico se v govoru večinoma razvezuje ali nadomešča s slovensko ustreznico – kalkiranim pridevnikom *vsegorski*.

Kratici *CX* in *cx* imata v podstavi angleški izraz **cyclo-cross**, ki poimenuje kolesarsko disciplino, v kateri se na krožni progi v naravnem okolju tekmuje s kolesi, podobnimi cestnim. Druga črka je (tako kot v kratici *BMX*) grafična predstavitev besede *cross*. Kratico se v govoru večinoma razvezuje in nadomešča s podomačeno različico *ciklokros*.

Kratici *MTB* in *mtb* imata angleško podstavo **mountain biking** ali **mountain bike**, glede na podstavno besedno zvezo pa lahko pomenita gorsko kolesarjenje ali gorsko kolo. Kratici imata tako pisno kot govorno realizacijo – izgovarja se ju črkovalno, razvezuje pa redko, navadno s slovensko ustreznico.

Kratica *SPD* ima v podstavi angleško stvarno lastno ime **Shimano Pedaling Dynamics**, ki je znamka oziroma koncept vpenjanja kolesarskega čevlja v pedal. Kratica *SPD* se je poobčnoimenila in danes pome-

ni vse vrste in znamke sistemov za vpenjanje, ne le izvirnega sistema podjetja Shimano. Kratico se izgovarja črkovalno, zaradi poobčnoimenjenja do razvezave ne prihaja.

Kratice *XCO*, *XCE* in *XCM* imajo v podstavah uradna angleška poimenovanja za različne gorskokolesarske discipline, in sicer **Cross-Country Olympic**, **Cross-Country Eliminator** in **Cross-Country Marathon**. Prva črka je grafična predstavitev besede *cross*. Kratice izgovarjamo črkovalno ali jih nadomeščamo s slovenskimi ustreznici – *olimpijski kros*, *eliminator* in *gorskokolesarski maraton*.

Kratici *EPO* in *KK* imata v podstavi slovensko besedno zvezo, in sicer *eritropoetin* in *kolesarski klub*. Kratica *EPO* se uporablja tudi v angleščini (iz *erythropoetin*) in drugih sodobnih jezikih. Kratici *EPO* in *KK* izgovarjamo (prvo nečrkovalno, drugo črkovalno) in ju razvezujemo.

6.1.5.1.8 Poenobesedenke

V spletnih besedilih sem našla 21 poenobesedenk, ki so nastale z izpeljavo iz podstavne besedne zveze (6,8 % vseh enobesednih samostalniških tvorjenk).

6.1.5.1.8.1 Poenobesedenke kot izpeljanke

Tvorjenke, ki so nastale s pomočjo izpeljave iz samostalniških besednih zvez, so v tej raziskavi zaradi obstoječe podstavne besedne zveze uvrščene med poenobesedenke, ker pa bi se v slovenski besedotvorni sistem lahko uvrščale tudi kot navadne izpeljanke, je tudi ta možnost pri vsaki poenobesedenki upoštevana in opisana. Razvrščene so glede na potencialni propozicijski besedotvorni pomen.

14 poenobesedenk iz te skupine je moškega spola, 7 pa ženskega.

Potencialni propozicijski besedotvorni pomen **nosilec lastnosti** imata tvorjenki *rekreativec* ← *rekreativni kolesar* (ali *tisti, ki je rekreativen*) in *rekreativka* ← *rekreativna kolesarka* (ali *tista, ki je rekreativna*), ki sta tvorjeni s priponskima obraziloma *-ec* in *-ka*. Spol podstavne besedne zveze se pri teh poenobesedenkah ohrani.

1 tvorjenka ima potencialni propozicijski besedotvorni pomen **nosilec povezave**, in sicer *cestar* ← *cestni kolesar* (ali *tisti, ki je v zvezi s cesto*). Tvorjena je z obrazilom *-ar*. Spol podstavne besedne zveze se ohrani.

1 tvorjenka ima potencialni propozicijski besedotvorni pomen **predmet kot vršilec dejanja**, in sicer *dirkalec* ← *dirkalno kolo* (ali *tisti, ki dirka*).

11 tvorjenk ima potencialni propozicijski besedotvorni pomen **predmet kot nosilec lastnosti**. Z obrazilom *-ak* je tvorjena poenobesedenka *trdak* ← *trdo kolo* (ali *tisti, ki je trd*), z obrazilom *-ec* pa tvorjenki *polnovzmetenec* ← *polnovzmeteno kolo* (ali *tisti, ki je polnovzmeten*) in *prednjevzmetenec* ← *prednjevzmeteno kolo* (ali *tisti, ki je prednjevzmeten*). Z obrazilom *-ež* je tvorjen izraz *tolstež* ← *tolsto kolo* (ali *tisti, ki je tolst*). Z obrazilom *-ik* so nastale naslednje tvorjenke: *enoprestavnik* ← *enoprestavno kolo* (ali *tisti, ki je enoprestaven*); *štirikolesnik* ← *štirikolesno kolo* (ali *tisti, ki je štirikolesen*); *trokolesnik*; *29-palčnik*. 3 tvorjenke so tvorjene z obrazilom *-ka*, in sicer *klasika* ← *klasično kolo* (ali *tista, ki je klasična*), *specialka* ← *specialno kolo* (ali *tista, ki je specialna*) in *špecjalka* ← *špecjalno kolo* (ali *tista, ki je špecjalna*). V vseh primerih se spol podstavne besedne zveze spremeni, in sicer iz srednjega v moški oziroma ženski spol.

6 tvorjenk ima potencialni propozicijski besedotvorni pomen **predmet kot nosilec povezave**. 3 so moškega, 3 pa ženskega spola. Poenobesedenke moškega spola so tvorjene z obraziloma *-ak* in *-ec*: *cestak* ← *cestno kolo* (ali *tisti, ki je v zvezi s cesto*); *višinec* ← *višinski meter* (ali *tisti, ki je v zvezi z višino*); *gorec* ← *gorsko kolo* (ali *tisti, ki je v zvezi z goro*). Poenobesedenke ženskega spola so tvorjene z obrazilom *-ca*: *kronometrca* ← *kronometrsko kolo* (ali *tista, ki je v zvezi s kronometrom*); *šprintarca* ← *šprintarski čevlji* (ali *tista, ki je v zvezi s šprintarjem*); *kramparca* ← *kramparska guma* (ali *tista, ki je v zvezi s kramparjem*). V nekaterih primerih se spol podstavne besedne zveze spremeni, npr. iz srednjega v moški oziroma ženski spol in iz moškega v ženski spol.

6.1.5.1.9 E-tvorjenke

V enobesednem samostalniškem gradivu iz spletnih besedil se pojavita

2 e-tvorjenki. Tvorjenka *e-kolo* ← *električno kolo* je zaradi popularizacije kolesarjenja s pomočjo električnega motorja zelo razširjena tudi v splošnem jeziku. Zanimiva je e-tvorjenka *eMTB* ← *električni MTB*, ki je zapisana brez vezaja. Takšen zapis se uveljavlja tudi v e-tvorjenkah z drugih področij, najverjetneje pod vplivom angleščine.¹¹⁸

6.1.5.1.10 Sklopi

V spletnih besedilih sta se pojavila tudi 2 sklopa, ki sta nastala s prekrivanjem, in sicer *kolunter* in *mtbajker*. Izraz *kolunter* je sklop dveh krnov iz besed **kolo** in **volunter** z možnostjo prekrivanja, izraz *mtbajker* pa je prekrivanka iz kratice **mtb** in besede **bajker**.

6.1.5.2 Netvorjeni enobesedni samostalniški termini

V gradivu iz spletnih besedil je 109 netvorjenih enobesednih samostalniških kolesarskih terminov. Med domače netvorjene izraze sem uvrstila 44 terminov (40,4 %), med novejšje prevzete izraze pa 62 terminov (59,6 %). 3 izrazi (2,8 %) so nastali s poobčnoimenjenjem stvarnih lastnih imen.

Domači netvorjeni izrazi pogosto izkazujejo določeno stopnjo terminologizacije. Domači netvorjeni izrazi iz spletnih besedil so npr. *cesta* (kol. 'cestno kolesarstvo' – metonimija, v splošnem jeziku 'širša, načrtno speljana pot, zlasti za promet z vozili'), *čip* (kol. 'pripomoček za merjenje časa tekmovalca' – metonimija in širša terminologizacija, elektr. 'ploščica, navadno iz silicija, na kateri je integrirano vezje'), *gel* (kol. 'športnoprehranski izdelek za uživanje med kolesarjenjem, ki vsebuje snov v obliki gela' – metonimija, v splošnem jeziku 'snov v poltrdem stanju z malo vode, navadno za nanašanje (na kožo)'), *meh* (kol. 'pripomoček za prenašanje pijače, po obliki in funkciji kot meh' – metafora, v splošnem jeziku 'posoda iz živalske kože za shranjevanje ali prenašanje tekočine, zrnja'), *štafeta* (šport. 'tekmovanje, pri katerem se tekmovalci

¹¹⁸ Občnoimenske e-tvorjenke se v slovenščini pravopisno pravilno zapisujejo z vezajem, medtem ko vezaj pri tovrstni lastnoimenski leksiki (tudi pod vplivom angleščine) večinoma odpada, npr. *eDavki*, *eZdravstvo*, *iSlovar*.

posameznih ekip po določeni razdalji in po določenih pravilih zamenjavajo; kol. 'tako tekmovanje na kolesih').

Mlajši prevzeti izrazi ponekod izkazujejo določeno stopnjo determinologizacije. V gradivu iz spletnih besedil je bilo 62 mlajših prevzetih izrazov, in sicer 47 iz angleščine (npr. *rebound*, *sharrow*, *singla*, *single-speed*, *skibike*, *slopestyle*, *snakebite*, *spinning*, *tabular*, *tallbike*, *trail*), 2 iz francoščine (*brevet*, *bidon*), 12 iz nemščine (npr. *fajfa*, *feltna*, *ketna*, *klipsna*, *pakna*) in 1 iz srbohrvaščine (*hupser*).

3 prevzeti izrazi so nastali s poobčnoimenjenjem stvarnih lastnih imen, in sicer *buf* (iz imena znamke športnih rut in šalov Buff), *polar* (iz imena znamke športnih ur Polar) in *pony* (iz imena Rogovega kolesa znamke Pony).

6.2 Besednozvezni samostalniški termini

Iz gradiva zbrane samostalniške besedne zveze v tem podpoglavju analiziram glede na strukturo, in sicer jih delim glede na mesto in vrsto prilastka (Toporišič 2000: 558–562).

6.2.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila

Iz poljudnostrokovnih besedil sem zbrala 323 samostalniških stalnih besednih zvez (Preglednica 17). Največ, skoraj tri četrtine, je bilo zvez pridevniškega levega prilastka in samostalniškega jedra. Pogoste so bile še zveze jedra in neujemalnega rodilniškega (nepredložnega) desnega prilastka (6,2 %) ter zveze dveh pridevniških levih prilastkov in samostalniškega jedra (5,6 %), ostalih struktur samostalniških besednih zvez pa je bilo manj.¹¹⁹

¹¹⁹ Legenda: **BZNIP** – besednozvezni neujemalni imenovalni prilastek; **BZNPredP** – besednozvezni neujemalni predložni desni prilastek; **BZNRP** – besednozvezni neujemalni rodilniški (nepredložni) desni prilastek; **BZPLP** – besednozvezni pridevniški levi prilastek; **BZUSP** – besednozvezni ujemalni (samostalniški) desni prilastek; **J** – samostalniško jedro; **NIP** – neujemalni imenovalni prilastek; **NPredP** – neujemalni predložni desni prilastek; **NPrisIP** – neujemalni prislovni desni prilastek; **NRP** – neujemalni rodilniški (nepredložni) desni prilastek; **PLP** – pridevniški levi prilastek; **USP** – ujemalni (samostalniški) desni prilastek.

STRUKTURA SAMOSTALNIŠKE BESEDNE ZVEZE	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
PLP + J	234	72,4
J + NRP	20	6,2
PLP + PLP + J	18	5,6
J + NPredP	16	5,0
J + BZNRP	10	3,1
J + NIP	9	2,8
Prevzeta besedna zveza	6	1,9
PLP + J + NPredP	3	0,9
J + BZNPredP	2	0,6
J + NPrisIP	2	0,6
J + BZNIP	1	0,3
PLP + J + NRP	1	0,3
J + BZUSP	1	0,3
	323	

Preglednica 17: Samostalniške besedne zveze v poljudnostrokovnih besedilih

V celoti prevzetih samostalniških besednih zvez je 6 (1,9 %): *beach cruiser*, *bunny hop*, *cross country*, *North Shore*, *pump track*, *V brake*. Vse so prevzete iz angleščine, po stopnji prevzetosti so citatne ali polcitatne.

PLP + J

Samostalniške besedne zveze s strukturo pridevniški levi prilastek + samostalniško jedro so najštevilnejše in za terminologijo tudi najbolj tipične. Najproduktivnejši pridevniki za tvorbo takih besednih zvez so npr. *cestni* (*cestna dirka*, *cestna vožnja*, *cestni kolesar*, *cestno kolesarstvo*, *cestno kolo*), *gonilni* (*gonilna os*, *gonilni ležaj*, *gonilni sklop*, *gonilni zobnik*), *gorski* (*gorska dirka*, *gorska etapa*, *gorski cilj*, *gorski kolesar*, *gorsko kolesarjenje*, *gorsko kolesarstvo*, *gorsko kolo*), *kolesarski* (*kolesarska čelada*, *kolesarska dirka*, *kolesarska ekipa*, *kolesarska galoša*, *kolesarska oprema*, *kolesarska svetilka*, *kolesarska šola*, *kolesarska tehnika*, *kolesarske hlače* itd.), *krmilni* (*krmilna cev*, *krmilna opora*, *krmilni ležaj*, *krmilno kolo*), *prestavni* (*prestavna ročica*, *prestavna skupina*, *prestavno razmerje*), *turni* (*turni kolesar*, *turni sedež*, *turno kolesarstvo*, *turno kolo*, *turno pedal*) itd. V nekaterih primerih se v besednih zvezah poja-

vi tudi vrstni pridevnik, ki je tvorjen iz lastnostnega, npr. *togi okvir*, *trda guma*, *rumena majica*, *votla guma* itd.

PLP + PLP + J

Samostalniških besednih zvez s strukturo dva pridevniška leva prilastka + samostalniško jedro je 18. Zanje je značilno, da drugi od obeh prilastkov z jedrom tvori primarno samostalniško besedno zvezo, ki jo prvi levi prilastek dodatno določa, npr. *hidravlična kolutna zavora* in *mehanska kolutna zavora*; *moško turno kolo* in *žensko turno kolo*; *prednji verižni menjalnik* in *zadnji verižni menjalnik* itd. Pojavljajo se tudi terminološke variante, npr. *maksimalna srčna frekvenca*, *maksimalni srčni utrip*, *najvišji srčni utrip*.

PLP + J + NRP

Samostalniška besedna zveza s strukturo pridevniški levi prilastek + samostalniško jedro + neujemalni rodilniški (nepredložni) desni prilastek je 1: *zaprti ščitnik verige*.

PLP + J + NPredP

Samostalniške besedne zveze s strukturo pridevniški levi prilastek + samostalniško jedro + neujemalni predložni desni prilastek so 3: *državno prvenstvo v krosu*, *gorsko kolo za spust*, *svetovni pokal v spustu*.

J + BZUSP

Samostalniška besedna zveza s strukturo samostalniško jedro + besedno-zvezni ujemalni (samostalniški) desni prilastek je 1: *BMX prosti slog* (poddisciplina BMX-a, obstajajo še druge, npr. *BMX Race* oziroma *BMX dirka*). Samostalniško jedro je kratica, zato se lahko pregiba z glasovno ali ničto končnico; pregiba se tudi prilastek.

J + NIP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + neujemalni imenovalni prilastek je 9. V treh primerih je v prilastku kratica (*kolo*

AM, kolo BMX, kolo XC), v enem primeru lastno ime (*test Conconi*), v petih primerih pa (prevzeti) samostalnik (*kolo cross, kolo kros, plašč tubeless, tekmo-vanje slopestyle, zavora cantilever*). Pojavljajo se terminološke variante (npr. *kolo XC* in *kolo cross*) in pisne dvojnice (npr. *kolo cross* in *kolo kros*).

J + BZNIP

Samostalniška besedna zveza s strukturo samostalniško jedro + besedno-zvezni neujemalni imenovalni prilastek je v poljudnostrokovnih besedilih 1: *kategorija elite ženske* [elít].

J + NRP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + neujemalni roditeljski (nepredložni) desni prilastek je v poljudnostrokovnih besedilih 20, gre večinoma za poimenovanja delov kolesa (npr. *cev okvirja, držalo krmila, glava okvirja, indeks prestav, krivina krmila, merilnik utripa, nosilec krmila, okvir kolesa, opora krmila, pesto kolesa, ročica zavore, ščitnik verige*) in faz oziroma procesov, ki sestavljajo dejavnost vožnje s kolesom (npr. *faza pospeševanja, faza potiska, faza pritiska, narekovanje ritma, narekovanje tem-pa, tehnika pedaliranja, tehnika vožnje*).

J + BZNRP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + besedno-zvezni neujemalni roditeljski (nepredložni) desni prilastek je v poljudnostrokovnih besedilih 10, besednozvezni desni prilastek je večinoma sestavljen iz zveze pridevnika in samostalnika (*kategorija mlajših mladincev, kategorija starejših mladincev, merilnik srčnega utripa, os prednjega kolesa, pesto zadnjega kolesa, sedež gonilnega ležaja, sedež krmilnega ležaja*), redkeje pa samostalnika in prislova (*faza potega nazaj, faza vlečenja navzgor*) oziroma dveh samostalnikov (*os krmila kolesa*).

J + NPredP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + neujemalni predložni desni prilastek je v poljudnostrokovnih besedilih 16, in sicer so

tipični predlogi v prilastku na (npr. *dirka na dirkališču*, *dirka na kronometer*, *drža na kolesu*, *kros na izpadanje*, *položaj na kolesu*, *vožnja na pedalih*, *vožnja na vzpon*), za (npr. *kolo za ciklokros*, *kolo za dirt*, *kolo za trekking*) in v (*utrip v mirovanju*, *vožnja v skupini*, *vožnja v zavetlju*).

J + BZNPredP

Samostalniški besedni zvezi s strukturo samostalniško jedro + besednozvezni neujemalni predložni desni prilastek sta 2, in sicer s predlogoma s/z in za: *kolo s polnim vzmetenjem*, *sistem za hitro vpenjanje kolesa*.

J + NPrisIP

Samostalniški besedni zvezi s strukturo: samostalniško jedro + neujemalni prislovni desni prilastek sta 2: *vožnja navzdol*, *vožnja sede*.

6.2.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila

Iz didaktičnostrokovnih besedil sem zbrala 142 samostalniških stalnih besednih zvez (Preglednica 18). Največ je bilo zvez pridevniškega levega prilastka in samostalniškega jedra (68,3 %). Pogoste so bile še zveze jedra in neujemalnega predložnega desnega prilastka (8,5 %) ter zveze jedra in besednozveznega neujemalnega predložnega desnega prilastka (7 %). Ostalih samostalniških besednih zvez je bilo manj.

STRUKTURA SAMOSTALNIŠKE BESEDNE ZVEZE	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
PLP + J	97	68,3
J + NPredP	12	8,5
J + BZNPredP	10	7,0
J + NRP	9	6,3
PLP + PLP + J	7	4,9
J + BZNRP	4	2,8
J + NPrisIP	2	1,4
J + NIP	1	0,7
	142	

Preglednica 18: Samostalniške besedne zveze v didaktičnostrokovnih besedilih

PLP + J

Samostalniških zvez s strukturo pridevniški levi prilastek + samostalniško jedro je bilo tudi v didaktičnostrokovnih besedilih največ. Najproduktivnejši pridevniki za tvorbo takih besednih zvez so npr. *bočni* (*bočna razdalja, bočni odsevník, bočni odsojnik*), *kolesarski* (*kolesarska površina, kolesarska steza, kolesarski izpit, kolesarski pas, kolesarski zvonec*), *odsevni* (*odsevni brezrokavnik, odsevni telovnik, odsevni trak*), *sprednji* (*sprednja luč, sprednja verižnica, sprednja zavora, sprednje kolo, sprednje vilice, sprednji blatnik, sprednji menjalnik, sprednji verižnik*), *zavorni* (*zavorna čeljust, zavorna gumica, zavorna obloga, zavorna pot, zavorna ročica, zavorna sila, zavorni sistem*). V nekaterih primerih se v besednih zvezah pojavi tudi vrstni pridevnik, ki je tvorjen iz lastnostnega, npr. *rdeča luč, rumeni odsevník*. Pojavljajo se tudi terminološke variante, npr. *rdeči odsevník* in *rdeči odsojnik, odsevni brezrokavnik* in *odsevni telovnik*.

PLP + PLP + J

Samostalniških zvez s strukturo dva pridevniška leva prilastka + samostalniško jedro je v didaktičnostrokovnih besedilih 7. Zanje je značilno, da drugi od obeh prilastkov z jedrom tvori primarno samostalniško besedno zvezo, ki jo prvi levi prilastek dodatno določa, npr. *dvosmerna kolesarska steza, enosmerna kolesarska steza, gorsko tekmovalno kolesarjenje, hitrostno tekmovalno kolesarjenje*.

J + NIP

Samostalniška zveza s strukturo samostalniško jedro + neujemalni imenovalni prilastek je v didaktičnostrokovnih besedilih 1, v prilastku je kratica: *kolo BMX*.

J + NRP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + neujemalni rodilniški (nepredložni) desni prilastek je 9, tudi tukaj gre večina za poimenovanja delov kolesa (npr. *dolžina kolesa, obloga krmila*,

obloga ročaja, okvir kolesa, položaj krmila, položaj sedeža, ročica zavore), drugih pomenskih skupin je manj (nakazovanje smeri, topilec maščob).

J + BZNRP

Samostalniške besedne zveze s strukturo samostalniško jedro + besednozvezni neujemalni roditeljski (nepredložni) desni prilastek so 4, besednozvezni desni prilastek je lahko sestavljen iz zveze pridevnika in samostalnika (*nosilec zadnjega kolesa, zaščita zadnjega kolesa*), dveh samostalnikov (*nakazovanje spremembe smeri*) ali priredne samostalniške zveze (*ščitnik verige in verižnega pogona*).

J + NPredP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + neujemalni predložni desni prilastek je v didaktičnostrokovnih besedilih 12, predlogi v prilastku so za (npr. *držalo za roke, izpit za kolesarja, mast za ležaje, območje za pešce, površina za kolesarje, prehod za kolesarje, ročica za prestavljanje, torbica za orodje*), slz (*distančnik z odsojnikom, sestop s kolesa*), na in po (le po en primer, gre za terminološki varianti: *vožnja na brezpotju, vožnja po brezpotju*).

J + BZNPredP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + besednozvezni neujemalni predložni desni prilastek je 10. V besednozveznem prilastku se ob predlogu pojavijo zveze pridevnika in samostalnika (*kolo s pomožnim motorjem, križišče s kolesarsko stezo, menjalnik na sprednjem verižniku, menjalnik na zadnjem verižniku*), dveh samostalnikov (*ročica za upravljanje menjalnika, sistem za nastavljanje zavor, torbica za shranjevanje orodja, vzvod za snemanje zračnic*) in priredne samostalniške zveze (*steza za mešani promet pešcev in kolesarjev, steza za pešce in kolesarje*). Najpogostejši je predlog za, pojavita se še predloga slz in na.

J + NPrislP

Samostalniški besedni zvezi s strukturo samostalniško jedro + neujemalni prislovni desni prilastek sta 2: *vožnja mimo* in *vožnja vštric*.

6.2.3 Znanstvena kolesarska besedila

Iz znanstvenih besedil sem zbrala 154 samostalniških stalnih besednih zvez (Preglednica 19). Največ je bilo zvez pridevniškega levega prilastka in samostalniškega jedra (73,4 %). Pogoste so bile še zveze jedra in neujemalnega rodilniškega desnega prilastka (9,7 %) ter zveze dveh pridevniških levih prilastkov in samostalniškega jedra (4,5 %). Drugih samostalniških besednih zvez je bilo manj.

STRUKTURA SAMOSTALNIŠKE BESEDNE ZVEZE	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
PLP + J	113	73,4
J + NRP	15	9,7
PLP + PLP + J	7	4,5
J + BZNPredP	6	3,9
J + NPredP	5	3,2
PLP + PLP + PLP + J	3	1,9
PLP + J + NPredP	3	1,9
Prevzeta besedna zveza	1	0,6
J + BZNRP	1	0,6
	154	

Preglednica 19: Samostalniške besedne zveze v znanstvenih besedilih

V znanstvenih besedilih se je pojavila 1 v celoti prevzeta besedna zveza: *bike fitting*.

PLP + J

Samostalniške besedne zveze s strukturo pridevniški levi prilastek + samostalniško jedro so tudi pri znanstvenih besedilih najštevilnejši tip samostalniškega besednozveznega termina – skoraj tri četrtine vseh besednozveznih terminov ima tako strukturo. Najproduktivnejši pridevniki za tvorbo takih besednih zvez so npr. *aerobni* (*aerobna vzdr-*

žljivost, aerobni proces, aerobni šport), anaerobni (anaerobna kapaciteta, anaerobna sposobnost, anaerobni prag), cestni (cestni kolesar, cestni prvak, cestno kolesarjenje, cestno kolesarstvo), otroški (otroška prikolica, otroški poganjalec, otroško kolo), protidopinški (protidopinška organizacija, protidopinški program, protidopinški zakon), športni (športni kolesar, športno kolesarstvo, športno kolo), tekmovalni (tekmovalna kategorija, tekmovalna sezona, tekmovalno kolesarstvo) itd. Redko se v besednih zvezah pojavi tudi vrstni pridevnik, ki je tvorjen iz lastnostnega, npr. *mladi kolesar, prosti tek*.

PLP + PLP + J

Samostalniških zvez s strukturo dva pridevniška leva prilastka + samostalniško jedro je v didaktičnostrokovnih besedilih 7. Zanje je značilno, da lahko drugi od obeh prilastkov z jedrom tvori primarno samostalniško besedno zvezo, ki jo prvi levi prilastek dodatno določa, npr. *cestno državno prvenstvo, dirkališčno državno prvenstvo*. Drugi izrazi s to strukturo so še npr. *modificirani kolesarski test, nastavljiva sedežna opora, rekreativna kolesarska prireditev, zadnja stegenska mišica*.

PLP + PLP + PLP + J

Samostalniške besedne zveze s strukturo trije pridevniški levi prilastki + samostalniško jedro so v znanstvenih besedilih 3. Tudi za te besedne zveze je značilno, da lahko drugi in tretji prilastek z jedrom tvorita primarno (morda tudi sekundarno) samostalniško besedno zvezo, ki jo prvi prilastek dodatno določa: *hormonski biološki potni list, krvni biološki potni list, steroidni biološki potni list*. Struktura PLP + PLP + PLP + J v znanstvenih besedilih pomeni dodatno drobljenje pojmovnega sveta, dodatne podkategorije znotraj obstoječih, kar je v znanstvenih besedilih pričakovano.

PLP + J + NPredP

V znanstvenih besedilih so 3 samostalniške besedne zveze s strukturo pridevniški levi prilastek + samostalniško jedro + neujemalni predložni

desni prilastek, in sicer 2 s predlogom na (*ekipna vožnja na čas, posamična vožnja na čas*) in 1 s predlogom za (*otroški sedež za kolo*).

J + NRP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + neujemalni rodilniški (nepredložni) desni prilastek je v znanstvenih besedilih 15, to je skoraj 10 %. Gre večinoma za poimenovanja delov kolesa (*naklon krmila, naklon sedeža, položaj krmila, položaj sedeža*) in faz oziroma procesov, ki sestavljajo dejavnost vožnje s kolesom (*aktivacija mišic, faza potiskanja, faza vlečenja, kontrola dopinga, tehnika kolesarjenja, tehnika vožnje, odsek dirke, zaključek dirke*).

J + BZNRP

Samostalniška besedna zveza s strukturo samostalniško jedro + besednozvezni neujemalni rodilniški (nepredložni) desni prilastek je bila v znanstvenih besedilih 1, v prilastku je zveza dveh samostalnikov: *frekvenca obračanja pedalov*.

J + NPredP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + neujemalni predložni desni prilastek je 5, in sicer so zastopani predlogi na (*drža na kolesu, vožnja na čas*), v (*vožnja v klanec, vožnja v skupini*) in proti (*vožnja proti vetru*). Kot je razvidno, je v jedru zelo pogost samostalnik *vožnja*.

J + BZNPredP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + besednozvezni neujemalni predložni desni prilastek je v znanstvenih besedilih 6, zastopani so predlogi za (*sistem za hitro upenjanje kolesa, specialist za končni sprint, specialist za vožnjo na čas*), na (*kolesarjenje na velike razdalje*), s (*kolo s prostim tekom*) in v (*vodilni v skupnem seštevk*). V zadnjem primeru je v jedru posamostaljeni pridevnik.

6.2.4 Novinarska kolesarska besedila

Iz novinarskih besedil sem zbrala 179 samostalniških stalnih besednih zvez (Preglednica 20). Največ je bilo zvez pridevniškega levega prilastka in samostalniškega jedra (76 %). Pogoste so bile še zveze jedra in neujemalnega roditeljskega desnega prilastka (6,7 %) ter zveze samostalniškega jedra in besednozveznega neujemalnega roditeljskega desnega prilastka (5 %). Drugih samostalniških besednih zvez je bilo manj.

STRUKTURA SAMOSTALNIŠKE BESEDNE ZVEZE	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
PLP + J	136	76,0
J + NRP	12	6,7
J + BZNRP	9	5,0
J + NPredP	8	4,5
PLP + J + NPredP	4	2,2
J + BZNPredP	3	1,7
Prevzeta besedna zveza	2	1,1
J + NIP	2	1,1
PLP + PLP + J	2	1,1
PLP + J + BZNRP	1	0,6
	179	

Preglednica 20: Samostalniške besedne zveze v znanstvenih besedilih

V novinarskih besedilih sta se pojavili 2 v celoti prevzeti besedni zvezi: *grand tour* in *BMX race*.

PLP + J

Samostalniške besedne zveze s strukturo pridevniški levi prilastek + samostalniško jedro so v novinarskih besedilih najpogostejše, saj predstavljajo 76 % vseh samostalniških besednozveznih terminov. Najproduktivnejši pridevniki za tvorbo takih besednih zvez so npr. *ciljni* (*ciljni sprint*, *ciljni vzpon*), *dopinški* (*dopinška kontrola*, *dopinški test*), *etapni* (*etapna dirka*, *etapna uvrstitev*, *etapna zmaga*, *etapni zmagovalec*), *gorski* (*gorska etapa*, *gorska kolesarka*, *gorski cilj*), *kolesarski* (*kolesarski izpit*, *kolesarski maraton*, *kolesarski park*), *ravninski* (*ravninska etapa*, *ravninska*

trasa), *skupni* (*skupna razvrstitev*, *skupna zmaga*, *skupni seštevek*, *skupno vodstvo*), *startni* (*startna lista*, *startna rampa*, *startna številka*) itd. Zelo pogosto (pogosteje kot pri drugih jezikovnih vrsteh) se v besednih zvezah pojavlja tudi vrstni pridevnik, ki je tvorjen iz lastnostnega, npr. *zelena majica* ('nagrada'), *zelena majica* ('oseba'), *rožnata majica* ('nagrada'), *rožnata majica* ('oseba'), *rumena majica* ('nagrada'), *rumena majica* ('oseba'), *rdeča majica* ('nagrada'), *rdeča majica* ('oseba'), *prosti dan*, *pikčasta majica* ('nagrada'), *pikčasta majica* ('oseba'), *leteči cilj*, *leteči sprint* itd.

PLP + PLP + J

Samostalniški zvezi s strukturo dva pridevniška leva prilastka + samostalniško jedro sta bili v novinarskih besedilih 2, in sicer *biološki potni list*, *maksimalni srčni utrip*.

PLP + J + BZNRP

V novinarskih besedilih je bila 1 samostalniška besedna zveza s strukturo pridevniški levi prilastek + samostalniško jedro + besednozvezni neujemalni rodilniški (nepredložni) desni prilastek, in sicer *gorski cilj prve kategorije*.

PLP + J + NPredP

V novinarskih besedilih so 4 samostalniške besedne zveze s strukturo pridevniški levi prilastek + samostalniško jedro + neujemalni predložni desni prilastek. Zastopana sta predloga *na* (*ekipna vožnja na čas*, *posamična vožnja na čas*, *ravninska vožnja na čas*) in *za* (*parkirno mesto za kolo*).

J + NIP

Samostalniški zvezi s strukturo samostalniško jedro + neujemalni imenovalni prilastek sta v novinarskih besedilih 2, in sicer *kategorija masters* (prilastek je prevzeta beseda) in *komisar UCI* (prilastek je kratica s prevzeto podstavo – fr. *Union Cycliste Internationale*).

J + NRP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + neujemalni rodilniški (nepredložni) desni prilastek je v novinarskih besedilih 12. V primerjavi z besednimi zvezami z enako strukturo iz drugih besedilnih zvrsti je tukaj mogoče opaziti 3 glavne pomenske skupine: poimenovanja delov kolesa (*merilnik moči, regulator težavnosti*), faze oziroma procesi, ki sestavljajo dejavnost vožnje s kolesom (*obrat pedala*), in faze oziroma procesi, ki sestavljajo dejavnost tekmovanja v vožnji s kolesom (*čas zmagovalca, čelo kolone, dan počitka, dolžina kolesa, majica vodilnega, nosilec majice, padec skupine, prepoved nastopanja, sprint glavnine*).

J + BZNRP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + besednozvezni neujemalni rodilniški (nepredložni) desni prilastek je bilo v novinarskih besedilih 9: *dirka ekstra kategorije, dirka prve kategorije, vzpon prve kategorije, majica državnega prvaka, majica najboljšega hribolazca, majica najboljšega mladega kolesarja, majica najboljšega na gorskih ciljih, majica najboljšega sprinterja, sprint zasledovalne skupine*.

J + NPredP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + neujemalni predložni desni prilastek je 9, zastopani so predlogi za (*kolo za kronometer, parkirišče za kolesa, specialist za bege, specialist za kronometer*), na (*kros na izpadanje*) in v (*sprint v klanec*). Opaziti je mogoče nekaj terminološke variantnosti, npr. *vožnja na čas, vožnja na kronometer*.

J + BZNPredP

Samostalniške besedne zveze s strukturo samostalniško jedro + besednozvezni neujemalni predložni desni prilastek so v novinarskih besedilih 3: *spust z gorskimi kolesi, specialist v vožnji na čas, specialist za vožnjo na čas*. Zadnji zvezi sta terminološki varianti.

6.2.5 Spletna kolesarska besedila

Iz spletnih besedil sem zbrala 458 samostalniških stalnih besednih zvez (Preglednica 21). Največ, skoraj dve tretjini, je bilo zvez pridevniškega levega prilastka in samostalniškega jedra. Pogoste so bile še zveze jedra in neujemalnega predložnega desnega prilastka (9,8 %), prevzete besedne zveze (6,6 %), zveze jedra in neujemalnega roditeljskega (nepredložnega) desnega prilastka (5,7 %) ter zveze dveh pridevniških levih prilastkov in samostalniškega jedra (4,8 %), ostalih struktur samostalniških besednih zvez pa je bilo manj.

STRUKTURA SAMOSTALNIŠKE BESEDNE ZVEZE	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
PLP + J	292	63,8
J + NPredP	45	9,8
Prevzeta besedna zveza	30	6,6
J + NRP	26	5,7
PLP + PLP + J	22	4,8
J + BZNPredP	13	2,8
J + BZNRP	8	1,7
J + NIP	8	1,7
PLP + J + NPredP	4	0,9
J + USP	3	0,7
PLP + J + NRP	3	0,7
BZPLP + J	2	0,4
PLP + J + BZNPredP	2	0,4
	458	

Preglednica 21: Samostalniške besedne zveze v spletnih besedilih

V spletnih besedilih je bila večina besednih zvez domačih, 30 oziroma 6,6 % pa prevzetih, npr. *gravel grinding*, *head tube*, *kick shift*, *missing link*, *mountain bike*, *pump track*, *chain stay*, *dirt jump*, *drop out* itd.

PLP + J

Samostalniške besedne zveze s strukturo pridevniški levi prilastek + samostalniško jedro so najštevilnejše in za terminologijo tudi najbolj

tipične. Najproduktivnejši pridevniki za tvorbo takih besednih zvez so npr. *cestni* (*cestna dirka, cestni kolesar, cestno kolesarstvo, cestno krmilo*), *enoprestavniški* (*enoprestavniški ciklokros, enoprestavniško prvenstvo*), *gorskokolesarski* (*gorskokolesarska dirka, gorskokolesarska tekma, gorskokolesarska tura, gorskokolesarski klub, gorskokolesarski maraton, gorskokolesarski park*) itd. Pogoste so tudi zveze, ki imajo v pridevniku zloženko s številko (kažejo se določena pravopisna odstopanja): *12-urna dirka, 13-redna kaseta, 20 colski obroč, 26-palčni obročnik, 29-palčni plašč*. V nekaterih primerih se v besednih zvezah pojavi tudi vrstni pridevnik, ki je nastal iz lastnostnega, npr. *hitri zapenjalec, prosti slog, trda vilica* itd.

BZPLP + J

Samostalniški besedni zvezi s strukturo besednozvezni pridevniški levi prilastek + samostalniško jedro sta bili v spletnih besedilih 2, obe imata v levem prilastku zvezo prislova in pridevnika: *spredaj vzmeteni okvir, spredaj vzmeteno kolo*.

PLP + PLP + J

Samostalniških besednih zvez s strukturo dva pridevniška leva prilastka + samostalniško jedro je v spletnih besedilih 22 oziroma 4,8 %. Zanje je značilno, da drugi od obeh prilastkov z jedrom tvori primarno samostalniško besedno zvezo, ki jo prvi levi prilastek dodatno določa, npr. *dvosmerna kolesarska steza in enosmerna kolesarska steza; dvosmerna kolesarska pot in daljinska kolesarska pot*.

PLP + J + NRP

Samostalniške besedne zveze s strukturo pridevniški levi prilastek + samostalniško jedro + neujemalni rodilniški (nepredložni) desni prilastek so v spletnih besedilih 3: *diagonalni zamik verige, glavna cev okvirja, mešani režim souporabe*.¹²⁰

¹²⁰ Termin se nanaša na souporabo prometnih površin za pešce, kolesarje in motorna vozila.

PLP + J + NPredP

Samostalniške besedne zveze s strukturo pridevniški levi prilastek + samostalniško jedro + neujemalni predložni desni prilastek so v spletnih besedilih 4: *cestno kolo z vzmetenjem*, *čakalna površina za kolesarje*, *kaži-potna tabla za kolesarje*, *talna oznaka za kolesarje*.

PLP + J + BZNPredP

Samostalniški besedni zvezi s strukturo pridevniški levi prilastek + samostalniško jedro + neujemalni predložni desni prilastek sta v spletnih besedilih 2: *kolesarski pas za mešano souporabo koles in avtomobilov*, *skupna površina za kolesarje in pešce*.

J + USP

Samostalniške besedne zveze s strukturo samostalniško jedro + ujemalni (samostalniški) desni prilastek so v spletnih besedilih 3; pri dveh gre za pravopisni dvojnici z napačno rabo pomišljaja, pri tretji pa za napačno rabo vezaja: *kolesar – starodobnik*, *kolesar–starodobnik*, *kolesar-turist*. Iz teh treh kolesarskih terminov je mogoče razbrati pravopisne težave, ki jih imajo uporabniki slovenščine pri zapisovanju zvez z ujemalnim samostalniškim desnim prilastkom.

J + NIP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + neujemalni imenovalni prilastek je bilo v spletnih besedilih 8. V treh primerih je v prilastku kratica (*kolo BMX*, *sistem SPD*, *sistem TL*), v treh primerih prevzeti samostalnik (*koncept shared space*, *obroč tubular*, *sistem tubeless*), v dveh primerih pa kombinacija črk in števil (*obročnik 650b*, *standard 650b*). Pojavljajo se terminološke variante (npr. *sistem TL* in *sistem tubeless*).

J + NRP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + neujemalni rodilniški (nepredložni) desni prilastek je v spletnih besedilih 26,

večinoma gre za poimenovanja delov in lastnosti kolesa (npr. *geometrija kolesa, glava kolesa, glava okvirja, nosilec bidona, nosilec krmila, nosilec menjalnika, nosilec osi, okvir kolesa, opora krmila, os gonilke*), manj pa je poimenovanj za faze oziroma procese, ki sestavljajo dejavnost vožnje s kolesom (npr. *hitrost vračanja, tehnika vožnje*).

J + BZNRP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + besednozvezni neujemalni rodilniški (nepredložni) desni prilastek je v spletnih besedilih 8, besednozvezni desni prilastek je večinoma sestavljen iz zveze pridevnika in samostalnika (*dres državnega prvaka, kolesar prostega sloga, nosilec prednjega menjalnika, nosilec sedežne opore*) oziroma dveh samostalnikov (*tehnika obvladovanja kolesa*), v enem primeru pa tudi samostalnika z neujemalnim predložnim desnim prilastkom (*preproved kolesarjenja v naravnem okolju*).

J + NPredP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + neujemalni predložni desni prilastek je v spletnih besedilih 45, in sicer so najpogostejši predlogi v prilastku za (npr. *ključavnica za kolo, kolo za ciklokros, nosilec za bidon, park za BMX, parkirišče za kolesa, prehod za kolesarje*), v (*DP v spustu, pokal v krosu, prvenstvo v ciklokrosu, tekmovalec v spustu*) in na (*kros na izpadanje, policist na kolesu, položaj na kolesu*), predloga ob in sz pa se pojavita samo po enkrat: *cev ob verigi, kolo z motorjem*.

J + BZNPredP

Samostalniških besednih zvez s strukturo samostalniško jedro + besednozvezni neujemalni predložni desni prilastek je v spletnih besedilih 13, in sicer s predlogi sz (npr. *dirka s skupinskim štartom, spust z gorskimi kolesi*), v (*tekma v gorskem kolesarstvu, tekmovalec v pokalu BMX*) in za (*kolo za vožnjo na čas, okvir za cestno kolo, okvir za vožnjo na čas, vijak za hitro snemanje koles ali sedeža*), predlog na pa je redkejši: *vožnja na eno uro*.

6.3 Pridevniški termini

Pridevniške kolesarske termine sem črpala iz nabora samostalniških besednih zvez. Pridevniški termini ne nastopajo samostojno, temveč kot sestavina terminoloških besednih zvez. V raziskavi so kljub temu obravnavani tudi ločeno od samostalniških jeder, in sicer z (od terminologije ločenega) besedotvornega vidika, ki je osrednja tema monografije. V nabor sem vključila pridevnike iz pridevniškega levega prilastka in pridevnike iz besednozveznega desnega prilastka (predvsem iz besednozveznega neujemalnega predložnega in besednozveznega neujemalnega roditeljskega (nepredložnega) desnega prilastka). Za vključitev pridevnikov iz samostalniških besednih zvez sem se odločila, ker je to tipično mesto pojavljanja terminoloških pridevnikov (Vintar 2008).

Veliko število pridevnikov v primerjavi s samostalniki in glagoli kaže na za terminologijo netipično nadvlado te besedne vrste. Pridevnik namreč izkazuje velik pretvorbni potencial – iz dinamične pozicije ob glagolu v povedju prehaja v statično pozicijo ob samostalniku v besedni zvezi. Zato sem iz nabora izločila tiste pridevnike, ki niso ozko terminološki in spadajo v splošno terminološko leksiko; tako sem dobila za terminologijo bolj reprezentativno razmerje med zastopanostjo samostalnikov, pridevnikov in glagolov v vzorcu – skupno je bilo pridevnikov in glagolov v vzorcih posamezne besedilne zvrsti manj kot 10 %.

Pridevniki, ki sem jih vključila v analizo, so ozko kolesarski vrstni pridevniki, redkeje pa tudi lastnostni pridevniki, ki konvertirajo v vrstne (lahko zaradi ustaljevanja skladijske določnosti oziroma zaradi označevanja prave vrstnosti v terminološki besedni zvezi). Pri izboru pridevnikov sem se oprla na tipologijo razlag vrstnih pridevnikov, ki so jo pripravili sodelavci Leksikološke sekcije na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (Krvina in Petric Žižić, 2021), pri tem pa je bistveno merilo vrstna pomenska razločevalnost glede na jedro. Večinoma gre za pridevnike, ki imajo terminološko vrednost in so kolokabilnostno odprti, monokolokabilnih pridevnikov v terminih pa je relativno malo. Poudarek analize je na besedotvornih značilnostih pridevnikov v kolesarskih besednozveznih terminih.

V predstavitvi besedotvorne analize pridevniških terminov navajam termine v obliki z vrstnim obrazilom *-ni* oziroma *-ski*, v oklepaju tudi v besednih zvezah.

6.3.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila

Iz poljudnostrokovnih besedil sem izpisala 43 tvorjenih pridevniških terminov (Preglednica 22). Največji delež predstavljajo navadne izpeljanke (26 pridevnikov oziroma 60,5 %), po pogostnosti jim sledijo medponsko-priponske zloženske (9 pridevnikov oziroma 20,9 %). Stavljensk, prirednih zloženk in tvorjenk iz predložne zveze je manj.

BESEDOTVORNA VRSTA	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
In	26	60,5
Zmp	9	20,9
Se	4	9,3
Zprir	3	7,0
Tpz	1	2,3
	43	

Preglednica 22: Poljudnostrokovna besedila – pridevniški termini po besedotvornih vrstah

6.3.1.1 Navadne izpeljanke

V poljudnostrokovnih besedilih sem našla 26 pridevniških terminov, ki so po nastanku navadne izpeljanke, 23 je izsamostalniških, 2 izglagolski, 1 pa je nastala iz prevzete besede. Izsamostalniške navadne izpeljanke so večinoma izpeljane iz samostalnikov, neposredno povezanih s kolesarstvom, npr. *etapni* (*etapna dirka*) ← *ta, ki je povezan z etapno; gonilni* (*gonilni ležaj*) ← *ta, ki je povezan z gonilom; krmilni* (*krmilna opora*) ← *ta, ki je povezan s krmilom; kriterijski* (*kriterijska dirka*) ← *ta, ki je povezan s kriterijem* 'disciplina'; *spustaški* (*spustaško kolo*) ← *ta, ki je povezan s spustaši; krosaški* (*krosaško kolo*) ← *ta, ki je povezan s krosaši*. Izglagolski tvorjenki sta pridevnika *menjalni* (*menjalna skupina*) ← *ta, ki menja* in *potopni* (*potopna sedežna opora*) ← *ta, ki se potopi*. Zanimiv je pridevnik *aerobni* (*aerobni prag*), ki je tvorjen iz prevzete besede, pri

čemer ima priponsko obrazilo tudi funkcijo delnega podomačenja prevzete besede (Voršič 2013: 188).

6.3.1.2 Tvorjenke iz predložne zveze

V poljudnostrokovnih besedilih sem našla eno pridevniško tvorjenko iz predložne zveze, in sicer *podsedežni* (*podsedežna cev*) ← *ta, ki je pod sedežem*.

6.3.1.3 Medponsko-priponske zloženke

Pridevniške medponsko-priponske zloženke so v poljudnostrokovnih besedilih druga najpogostejša besedotvorna vrsta, izkazujejo pa tudi nekatere zapisovalne težave uporabnikov slovenščine. 3 pridevniške medponsko-priponske zloženke imajo številčno sestavo: *26-palčni* (*26-palčno kolo*) ← *ta, ki ima 26 palcev*; *28-colski* (*28-colsko kolo*) ← *ta, ki ima 28 col*; *11-redni* (*11-redni zadnji verižnik*) ← *ta, ki ima 11 redov* 'vrst'. Nedoločni števniki v podstavi ima tvorjenka *večetapni* (*večetapna dirka*) ← *ta, ki ima več etap*, tvorjenka *vsegorski* (*vsegorsko kolo*) ← *ta, ki je za vse gore* pa ima v podstavi zaimek v pridevniški rabi (gre za pomenski kalk angleškega izraza *all-mountain*).

Zapisovalna dilema se pojavi pri pridevniških terminih *gorskokolesarski* in *gorsko-kolesarski* (← *ta, ki je v povezan gorskim kolesarjenjem / gorskimi kolesarji*) ter *polno vzmeteni* in *polnovzmeteni* (← *ta, ki je (po)polno(ma) vzmeten*). Pisci v prvem primeru nihajo med zapisoma skupaj in z vezajem (v drugih besedilih tudi narazen), v drugem pa med zapisoma skupaj in narazen.

6.3.1.4 Sestavljenke

V poljudnostrokovnih besedilih sem našla 4 pridevniške termine, ki so po nastanku sestavljenke. 3 sestavljenke spadajo v pomensko skupino **hierarhizacija (nasprotnost)**, to so *anaerobni* (*anaerobni prag*; obrazilo *an-*), *nevzmeteni* (*nevzmeteno kolo*; obrazilo *ne-*) in *protidopinški* (*protidopinški sistem*; obrazilo *proti-*). 1 sestavljenka spada v pomensko skupino **hierarhizacija višje ali nižje**: *ultrakolesarski* (*ultrakolesarska*

preizkušnja; obrazilo *ultra-* v pomenu 'stanje nad običajno mero'). 2 predpanski obrazili sta prevzeti, 2 pa domači.

6.3.1.5 Priredne zloženske

V naboru pridevniških terminov iz poljudnostrokovnih besedil so 3 priredne zloženske. Pridevniška priredna zloženska *gonilno menjalniški* (*gonilno menjalniški sklop*) ← *ta, ki je gonilni in menjalniški* izkazuje zapisovalno dilemo, saj bi morala biti zapisana z vezajem. Zloženci *prestavno-zavorni* in *zavorno-prestavni* (*prestavno-zavorna ročica, zavorno-prestavna ročica*) ← *ta, ki je prestavni in zavorni / zavorni in prestavni* pa izkazujeta terminološko variantnost, saj zaporedje enakovrednih delov ni ustaljeno, oba pridevniška termina pa se tipično pojavljata ob istem samostalniku.

6.3.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila

Iz didaktičnostrokovnih besedil sem izpisala 9 tvorjenih pridevniških terminov, vsi so po besedotvornem nastanku navadne izpeljanke.

6.3.2.1 Navadne izpeljanke

Vseh 9 navadnih izpeljank iz didaktičnostrokovnih besedil je izsamostalniških navadnih izpeljank, npr. *gorski* (*gorsko kolo*) ← *ta, ki je povezan z gorami*; *prestavni* (*prestavno razmerje*) ← *ta, ki je povezan s prestavami*; *verižni* (*verižni pogon*) ← *ta, ki je povezan z verigo*; *vzmetni* in *vzmeteni* (*vzmetni sistem, vzmetene sprednje vilice*) ← *ta, ki je povezan z vzmetjo* itd.

6.3.3 Znanstvena kolesarska besedila

Iz znanstvenih besedil sem izpisala 15 tvorjenih pridevniških terminov (Preglednica 23). Prevladujejo navadne izpeljanke (13 pridevnikov oziroma 86,7 %), sestavljenki pa sta le 2 (13,3 %).

BESEDOTVORNA VRSTA	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
In	13	86,7
Se	2	13,3
	15	

Preglednica 23: Znanstvena besedila – pridevniški termini po besedotvornih vrstah

6.3.3.1 Navadne izpeljanke

V znanstvenih besedilih sem našla 13 pridevniških terminov, ki so po nastanku navadne izpeljanke, 12 je izsamostalniških, 1 pa je tvorjena iz prevzete besede. Izsamostalniške navadne izpeljanke so npr. *kolesarski* (*kolesarska steza*) ← *ta, ki je povezan s kolesarji*; *prestavni* (*prestavno razmerje*) ← *ta, ki je povezan s prestavami*; *sedežni* (*sedežna opora*) ← *ta, ki je povezan s sedežem*; *vzdržljivostni* (*vzdržljivostni športnik*) ← *ta, ki je povezan z vzdržljivostjo*; *zavorni* (*zavorna ročica*) ← *ta, ki je povezan z zavorami*. Pridevnik *aerobni* (*aerobna vzdržljivost*) je tvorjen iz prevzete besede, pri čemer ima priponsko obrazilo funkcijo delnega podomačenja.

6.3.3.2 Sestavljenke

2 pridevniški tvorjenki iz znanstvenih besedil sta po nastanku sestavljenki, obe spadata v pomensko skupino **hierarhizacija** (**nasprotnost**): *anaerobni* (*anaerobna kapaciteta*; obrazilo *an-*) in *protidopinški* (*protidopinška organizacija*; obrazilo *proti-*).

6.3.4 Novinarska kolesarska besedila

Iz novinarskih besedil sem izpisala 14 tvorjenih pridevniških terminov (Preglednica 24). Prevladujejo navadne izpeljanke (13 pridevnikov oziroma 86,7 %), sestavljenk in medponsko-priponskih zloženk je manj.

BESEDOTVORNA VRSTA	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
In	10	71,4
Se	2	14,3
Zmp	2	14,3
	14	

Preglednica 24: Novinarska besedila – pridevniški termini po besedotvornih vrstah

6.3.4.1 Navadne izpeljanke

V novinarskih besedilih sem našla 10 pridevniških terminov, ki so po nastanku navadne izpeljanke, vse so izsamostalniške, npr.: *ciljni* (*ciljni vzpon*) ← *ta, ki je povezan s ciljem*; *dopinški* (*dopinški test*) ← *ta, ki je povezan z dopingom*; *sprinterski* (*sprinterski vlak*) ← *ta, ki je povezan s sprintanjem/sprinterji*; *startni* (*startna rampa*) ← *ta, ki je povezan s startom*; *turni* (*turno kolesarstvo*) ← *ta, ki je povezan s turo*.

6.3.4.2 Medponsko-priponske zloženke

Pridevniški medponsko-priponski zloženci sta v novinarskih besedilih 2: 1 ima številčno sestavino (*29-palčni* (*29-palčno kolo*) ← *ta, ki ima 29 palcev*), druga pa je tvorjena iz podstavne besedne zveze pridevnika in samostalnika (*turnokolesarski* (*turnokolesarski vodnik*) ← *ta, ki je povezan s turnim kolesarjenjem / turnimi kolesarji*).

6.3.4.3 Sestavljenke

V novinarskih besedilih sem našla 2 pridevniška termina, ki sta po nastanku sestavljenki. Ena spada v pomensko skupino **hierarhizacija** (**nasprotnost**): *protidopinški* (*protidopinški sistem*, obrazilo *proti*). Druga sodi v pomensko skupino **hierarhizacija višje ali nižje**: *ultramaratonski* (*ultramaratonski kolesar*; obrazilo *ultra-* v pomenu 'stanje nad običajno mero'). Prvo predponsko obrazilo je prevzeto, drugo pa domače.

6.3.5 Spletna kolesarska besedila

Iz spletnih besedil sem izpisala 44 tvorjenih pridevniških terminov (Preglednica 25). Prevladujejo navadne izpeljanke (26 pridevnikov oziroma 59,1 %) in medponsko-priponske zloženke (16 pridevnikov oziroma 36,4 %), v naboru pa sta tudi 1 tvorjenka iz predložne zveze in 1 e-tvorjenka.

BESEDOTVORNA VRSTA	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
In	26	59,1
Zmp	16	36,4
E-tvorjenka	1	2,3
Tpz	1	2,3
	44	

Preglednica 25: Spletna besedila – pridevniški termini po besedotvornih vrstah

6.3.5.1 Navadne izpeljanke

Navadne izpeljanke so v naboru pridevniškega izrazja iz spletnih besedil najpogostejša besedotvorna vrsta. Vse razen ene, ki je izglagolska (*potopni (potopna opora) ← ta, ki se potopi*), so izsamostalniške, npr. *dopinški (dopinški test) ← ta, ki je povezavi z dopingom; enoprestavniški (enoprestavniški ciklokros) ← ta, ki je povezan z enoprestavnikom; trekinški (trekinško kolo) ← ta, ki je povezan s trekingom; turni (turni kolesar) ← ta, ki je povezan s turo*. Nekateri pridevniki izkazujejo terminološko variantnost, npr. *šartni (šartna številka) ← ta, ki je povezan s šartom* in *startni (startna številka) ← ta, ki je povezan s startom*. Zanimive so tvorjenke, ki imajo v podstavi prevzeto besedo, npr. *bajkerski ← ta, ki je povezan z bajkerji; enduraški ← ta, ki je povezan z enduraši; singlspidaški ← ta, ki je povezan s singlspidaši*.

6.3.5.2 Tvorjenke iz predložne zveze

V spletnih besedilih sem našla le eno pridevniško tvorjenko iz predložne zveze, in sicer *podsežni (podsežna cev, podsežna torbica) ← ta, ki je pod sedežem*.

6.3.5.3 Medponsko-priponske zloženke

V spletnih besedilih so pridevniške medponsko-priponske zloženke relativno dobro zastopane, kar je mogoče pripisati dejstvu, da številni opisi koles, pa tudi druga tipična kolesarska spletna besedila (npr. mali oglasi) vsebujejo opis razvrstitve koles glede na velikost obročev oziroma okvirja in število prestav oziroma zobnikov na zadnjem kolesu. Zaradi tega so v spletnih besedilih pogoste pridevniške medponsko-priponske zloženke s količinskim pridevnikom v podstavi, pri tem je ta lahko zapisan z besedo ali števkou, npr. *enajstredni (enajstredni verižnik)* ← *ta, ki ima enajst redov 'vrst'* (število zobnikov); *13-redni (13-redna kasetā)* ← *ta, ki ima 13 redov 'vrst'* (število zobnikov); *26-palčni (26-palčno kolo)* ← *ta, ki ima 26 palcev* (velikost obročev); *27,5-palčni (27,5-palčni obročnik)* ← *ta, ki ima 27,5 cole 'palca'* (velikost obročev); *28-palčni (28-palčni obročnik)* ← *ta, ki ima 28 palcev* (velikost obročev); *29-palčni (29-palčni plašč)* ← *ta, ki ima 29 palcev* (velikost obročev); *devetindvajsetpalčni (devetindvajsetpalčni plašč)* ← *ta, ki ima devetindvajset palcev* (velikost obročev). Iz samostalniških besednih zvez, ki imajo v levem prilastku pridevniško medponsko-priponsko zloženko, pogosto nastajajo poenobesedenja, npr. *29-palčnik*. Redko se pojavljajo težave v zapisu, npr. *20 colski (20 colski obroč)* ← *ta, ki ima 20 col* (velikost obročev).

6.3.5.4 E-tvorjenke

V spletnih besedilih se je pojavila 1 pridevniška e-tvorjenka, in sicer *e-pogonski*. Ker pa so e-tvorjenke navadno samostalniške, bi jo bilo mogoče razlagati tudi kot navadno izpeljanko: *e-pogonski (e-pogonski sklop)* ← *ta, ki je povezan z e-pogonom*.

6.4 Glagolski termini

Glagolski termini so v vseh zbranih besedilnih zvrsteh najmanj številni, kar je v skladu z ugotovitvami terminološke stroke o pogostnosti besedotvornih vrst v terminologiji. Razlog za to je v razširjenih pomenskih možnostih, ki jih prinaša glagolska vezljivost – za zadovoljevanje poi-

menovalnih potreb se pogosto uporabljajo vezljivostne možnosti, redkeje pa tudi besedotvorne.

V nadaljevanju bodo predstavljeni glagolski termini v posameznih besedilnih zvrsteh glede na besedotvorne vrste. Zastopani so štirje besedotvorni postopki: navadna izpeljava, modifikacijska izpeljava (oziroma tvorba na meji med navadno in modifikacijsko izpeljavo), tvorba iz predložne zveze in sestavljanje. Obravnavani glagolski termini so lahko enobesedni ali del glagolskih besednih zvez (imajo torej terminološko vrednost), pri čemer pa se s terminološkostjo teh zvez nisem posebej ukvarjala – obravnavala sem le glagole, ločene od določil in dopolnil, in sicer z besedotvornega vidika, ki je osrednja tema monografije. Pri navajanju primerov dodajam v oklepaju glagolska določila in dopolnila kot oris morebitnih terminoloških glagolskih besednih zvez.

6.4.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila

V naboru gradiva iz poljudnostrokovnih besedil je 18 glagolskih terminov, 2 sta netvorjena (11,1 % – *plezati, voziti*), 16 pa je tvorjenih (88,9 %).

Med tvorjenimi glagolskimi termini (Preglednica 26) je največ navadnih izpeljank (43,8 %), sledijo modifikacijske izpeljanke (31,3 %) in sestavljenke (25 %). Druge besedotvorne vrste v glagolskem gradivu iz poljudnostrokovnih besedil niso zastopane.

BESEDOTVORNA VRSTA	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
In	7	43,8
Im	5	31,3
Se	4	25,0
	16	

Preglednica 26: Poljudnostrokovna besedila – glagolski termini po besedotvornih vrstah

6.4.1.1 Navadne izpeljanke

Navadne izpeljanke predstavljajo 43,8 % vseh tvorjenih glagolskih terminov iz poljudnostrokovnih besedil. 3 glagoli so izsamostalniške tvorjenke (*kolesariti* ← *biti kolesar* ali *delati s kolesom*; *pedalirati* ← *delati*

s pedali; pumpati [pámpati] ← *delati pump* [pámp]), 4 pa so navadne izpeljanke z zaimenskim oziroma predložnim poponskim obrazilom, ki jih obravnavam kot posebno vrsto navadnih izpeljank:¹²¹ *dvigniti se* (*na pedala*), *ogreti se*, *regenerirati se*, *zakisliti se*.

6.4.1.2 Modifikacijske izpeljanke

V gradivu iz poljudnostrokovnih besedil je 5 modifikacijskih izpeljank (31,3 % vseh tvorjenih glagolov), ki pa jih lahko po slovenski besedotvorni teoriji (Vidovič Muha 2011) razlagamo tudi kot navadne izpeljanke, pri katerih ima izrazno nesamostojno priponsko obrazilo tako vidsko kot besedotvorno vlogo, v besedotvorni podstavi tvorjenke pa je dovršni glagol: *narekovati* (*tempolritem*) ← *delati, da se *nareče* / *večkrat *nareči*; *pospeševati* ← *delati, da se pospeši* / *večkrat pospešiti*; *prestavljeni* ← *delati, da se prestavi* / *večkrat prestaviti*; *zavijati* ← *delati, da se zavije* / *večkrat zaviti*; *zavirati* ← *delati, da se zavre* / *večkrat zavreti*.

6.4.1.3 Sestavljenke

V glagolskem gradivu iz poljudnostrokovnih besedil so 4 sestavljenke (25 % vseh tvorjenih glagolov), pri eni obrazilo izraža le faznost glagolskega dejanja (*odkolesariti* ← *do konca kolesariti*), pri treh pa poleg faznosti še prislovni pomen (*nakazati* (*smer z roko*) ← *kazati na* 'gor'; *prikolesariti* ← *kolesariti pri* 'do'; *vstati* (*na pedala*) ← *stati v* 'gor').

6.4.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila

V naboru gradiva iz didaktičnostrokovnih besedil je 19 glagolskih terminov, 5 je netvorjenih (26,3 % – *peljati*, *sedeti*, *stati* (*na kolesu*), *voziti* (*prostoročno/stojel/vštric*)), 14 pa je tvorjenih (73,7 %).

¹²¹ Prim. Toporišič 2000: 224; Žele 2013b: 119–124. Poponsko obrazilo je »prosti morfem zlasti glagola ali pridevnika (ter iz njiju izpeljanega samostalnika)« (Toporišič 1992: 195). Lahko so zaimenska (npr. *ga*, *jo*, *se*, *si*) ali predložna (npr. *na*, *po*). Poponsko obrazilo tvori nov glagolski pomen. A. Vidovič Muha (2011: 24) problematizira Toporišičevo stališče, da so prosti (glagolski) morfemi tudi besedotvorni, saj meni, da je *se* v zgledu *napiti se* v resnici udeleženec 'sebe'.

Med tvorjenimi glagolskimi termini (Preglednica 27) je največ sestavljenk (57,1 %), sledijo modifikacijske izpeljanke (21,4 %), navadne izpeljanke (14,3 %) in tvorjenke iz predložne zveze (7,1 %). Druge besedotvorne vrste v glagolskem gradivu iz didaktičnostrokovnih besedil niso zastopane.

BESEDOTVORNA VRSTA	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
Se	8	57,1
Im	3	21,4
In	2	14,3
Tpz	1	7,1
	14	

Preglednica 27: Didaktičnostrokovna besedila – glagolski termini po besedotvornih vrstah

6.4.2.1 Navadne izpeljanke

V glagolskem gradivu iz didaktičnostrokovnih besedil sta 2 navadni izpeljanki (14,3 %), ena je izsamostalniška (*vijugati* ← *delati vijuge*), druga pa je tvorjena z zaimenskim poponskim obrazilom (*razvrstiti se*).

6.4.2.2 Tvorjenke iz predložne zveze

V glagolskem gradivu iz didaktičnostrokovnih besedil je le 1 tvorjenka iz predložne zveze, in sicer *odročiti* ← *dati roke od*.

6.4.2.3 Modifikacijske izpeljanke

V gradivu iz didaktičnostrokovnih besedil so 3 modifikacijske izpeljanke (21,4 % vseh tvorjenih glagolov), ki jih lahko uvrstimo tudi med navadne izpeljanke: *sekati (ovinek)* ← *delati, da se seče / večkrat seči*; *prehitevati* ← *delati, da se prehiti / večkrat prehiteti*; *zavirati* ← *delati, da se zavre / večkrat zavreti*.

6.4.2.4 Sestavljenke

Najpogostejša besedotvorna vrsta v glagolskem gradivu iz didaktično-

strokovnih besedil so sestavljenke (57,1 %), ki jih je 8. Pri 6 obrazilo izraža le faznost (*stisniti (ročico na krmilu) ← enkrat *tisniti; ustaviti ← do konca staviti; zapeljati (s ceste) ← do konca peljati; zaviti ← do konca viti; zavrteti (pedale) ← začeti vrteti; zmanjšati (hitrost) ← do konca manjšati*), pri dveh pa poleg faznosti tudi prislovni pomen (*nakazati (smer / spremembo smeri z roko) ← kazati na 'gor'; sestopiti (s kolesa) ← stopiti s 'dol'*).

6.4.3 Znanstvena kolesarska besedila

V naboru gradiva iz znanstvenih besedil so le 3 glagolski termini, 1 je netvorjen (*voziti (na veter)*), 2 pa tvorjena, oba sta navadni izpeljanki.

6.4.3.1 Navadne izpeljanke

V glagolskem gradivu iz znanstvenih besedil sta 2 navadni izpeljanki, ena je izsamostalniška (*kolesariti ← biti kolesar ali delati s kolesom*), druga pa je tvorjena z zaimenskim poponskim obrazilom (*ogrevati se*).

6.4.4 Novinarska kolesarska besedila

V naboru gradiva iz novinarskih besedil je 20 glagolskih terminov, 3 so netvorjeni (15 % – *biti (na vetru), rezati (veter), vleči* 'biti prvi v koloni kolesarjev'), 17 pa je tvorjenih (90 %).

Med tvorjenimi glagolskimi termini (Preglednica 28) je največ sestavljenk (58,8 %), sledijo navadne izpeljanke (35,3 %) in 1 modifikacijska izpeljanka (5,9 %). Druge besedotvorne vrste v glagolskem gradivu iz didaktičnostrokovnih besedil niso zastopane.

BESEDOTVORNA VRSTA	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
Se	10	58,8
In	6	35,3
Im	1	5,9
	17	

Preglednica 28: Novinarska besedila – glagolski termini po besedotvornih vrstah

6.4.4.1 Navadne izpeljanke

V glagolskem gradivu iz novinarskih besedil je 6 navadnih izpeljank, 5 je izsamostalniških (*dirkati* ← *imeti dirko*; *kolesariti* ← *biti kolesar* ali *delati s kolesom*; *krožiti* ← *delati krog*; *sprintati* ← *delati sprint*; *startati* ← *narediti start*), 1 pa je tvorjena s predložnim poponskim obrazilom (*voziti za (ekipo / v dresu)* – ‘biti član, zastopati’).

6.4.4.2 Modifikacijske izpeljanke

V gradivu iz novinarskih besedil je le 1 glagolska modifikacijska izpeljanka, ki jo je mogoče uvrstiti tudi med navadne izpeljanke: *nabirati (kilometre)* ← *delati, da se nabere / večkrat nabrati*.

6.4.4.3 Sestavljenke

Najpogostejša besedotvorna vrsta v glagolskem gradivu iz novinarskih besedil so sestavljenke (50 %), ki jih je 10. Pri 5 obrazilo izraža le faznost (*odsprintati (koga)* ← *do konca sprintati*; *pobegniti* ← *do konca *begniti*; *priplezati* ← *do konca plezati*; *ubraniti (majico)* ← *do konca braniti*; *zadržati (majicolvodstvo)* ← *do konca držati*), pri drugi polovici pa poleg faznosti tudi prislovni pomen (*napasti* ← *pasti na ‘gor’*; *po-hoditi (pedale)* ← *hoditi po ‘zgoraj’*; *pokriti (napad)* ← *kriti po ‘zgoraj’*; *prekolesariti* ← *kolesariti pre ‘čez’*; *sestopiti (s kolesa)* ← *stopiti s ‘dol’*).

6.4.5 Spletna kolesarska besedila

Glagolski termini so tudi v spletnih besedilih najmanj številni. Zastopani so štirje besedotvorni postopki: navadna izpeljava, modifikacijska izpeljava (oziroma tvorba na meji med navadno in modifikacijsko izpeljavo), tvorba iz predložne zveze in sestavljanje.

V naboru gradiva iz spletnih besedil je 20 glagolskih terminov, 3 so netvorjeni (15 % – *bežati*, *goniti*, *skočiti*), 17 pa je tvorjenih. Med tvorjenimi glagolskimi termini (Preglednica 29) je največ sestavljenk (12 oziroma 70,6 %), sledijo 4 navadne izpeljanke (23,5 %) in 1 modifikacijska izpeljanka (5,9 %). Druge besedotvorne vrste v glagolskem gradivu iz spletnih besedil niso zastopane.

BESEDOTVORNA VRSTA	ŠTEVILO POJAVITEV	DELEŽ (%)
Se	12	70,6
In	4	23,5
Im	1	5,9
	17	

Preglednica 29: Spletna besedila – glagolski termini po besedotvornih vrstah

6.4.5.1 Navadne izpeljanke

Navadne izpeljanke predstavljajo 23,5 % vseh tvorjenih glagolskih terminov iz spletnih besedil. Vsi 4 glagoli so izsamostalniške tvorjenke (*kolesariti* ← *biti kolesar* ali *delati s kolesom*; *dirkati* ← *imeti dirko*; *singlespeedati* ← *delati singlespeed*; *furati* ← *delati furo*).

6.4.5.2 Modifikacijske izpeljanke

V gradivu iz spletnih besedil je bila le 1 modifikacijska izpeljanka, ki ima izrazno nesamostojno priponsko obrazilo tako z vidsko kot besedotvorno vlogo, v besedotvorni podstavi tvorjenke pa je dovršni glagol: *zavirati* ← *delati, da se zavre / večkrat zavreti*.

6.4.5.3 Sestavljenke

V glagolskem gradivu iz spletnih besedil so sestavljenke najpogostejša besedotvorna vrsta (12 sestavljenk oziroma 70,6 % vseh tvorjenih glagolov). Pri petih obrazilo izraža le faznost glagolskega dejanja (*odfurati* ← *do konca furati*; *splezati* ← *do konca plezati*; *zagoniti* ← *začeti / na kratko goniti*; *zapeti* ← *do konca *peti*; *zvoziti* ← *do konca voziti*), pri sedmih pa poleg faznosti še prislovni pomen (*nakazati (smer z roko)* ← *kazati na 'gor'*; *prikolesariti* ← *kolesariti pri 'do'*; *prekolesariti* ← *kolesariti pre 'čez'*; *prefurati* ← *furati pre 'čez'*; ekspr. *prebrcati* ← *brcati pre 'čez'*; *pofurati* ← *furati po 'čez'*; *napasti* ← *pasti na 'gor'*).

VII

PRIMERJAVA ZNAČILNOSTI KOLESARSKEGA IZRAZJA

V tem poglavju je že predstavljeno kolesarsko izrazje obravnavano primerjalno in sintetično: značilnosti kolesarskega izrazja so primerjane najprej glede na strukturo in besedilno zvrst, nato pa še glede na odnos med izrazjem in besedilom. Vsako od obeh podpoglavij prinaša sintetični pregled ugotovitev.

7.1 Primerjava po strukturi in besedilnih zvrsteh

7.1.1 Primerjava značilnosti enobesednih samostalniških terminov

7.1.1.1 (Ne)tvorjenost

Primerjava (ne)tvorjenosti enobesednega samostalniškega izrazja (Preglednica 30) kaže na približno enako razmerje med tvorjenim in netvorjenim izrazjem po besedilnih zvrsteh – v vseh zvrsteh je približno 70 % tvorjenega in 30 % netvorjenega (domačega ali prevzetega) izrazja. Netvorjeni domači izrazi (npr. *cesta*, *dres*, *koza* itd.) ostajajo na stopnji terminologizacije; zaradi odsotnosti terminološkega slovarja so kot termini brez natančne pomenske opredelitve, zaradi česar je težje določiti, ali gresta njihov razvoj in raba v smeri nadaljnje terminologizacije ali determinologizacije.

	POLJUDNO-STROKOVNA BESEDILA		DIDAKTIČNO-STROKOVNA BESEDILA		ZNANSTVENA BESEDILA		NOVINARSKA BESEDILA		SPLETNA BESEDILA	
Tvorjeno izrazje	198	69,0 %	61	72,6 %	82	78,8 %	62	69,7 %	308	74 %
Netvorjeno izrazje	89	31,0 %	23	27,4 %	22	21,2 %	27	30,3 %	108	26 %
	287		84		104		89		416	

Preglednica 30: (Ne)tvorjenost enobesednih samostalniških terminov po besedilnih zvrsteh

Nekoliko odstopa gradivo iz znanstvenih besedil, kjer je tvorjenega izrazja 78,8 %, netvorjenega pa 21,1 % – razlog je lahko ta, da pisci znanstvenih besedil raje uporabljajo oziroma tvorijo slovenske izraze kot prevzemajo tuje, saj se zavedajo pomena uporabe slovenske terminologije. To deloma potrjuje tudi spodnja preglednica, iz katere je razvidno, da je več kot tri četrtine netvorjenega izrazja iz znanstvenih besedil domačega. Podobno visok odstotek domačega izrazja je tudi v didaktičnostrokovnih in novinarskih besedilih, kar je razumljivo – didaktičnostrokovna in novinarska besedila se zaradi lažje razumljivosti in jasnosti izogibajo prevzemanju, kjer je to mogoče, saj so naslovniki večinoma nestrokovnjaki (pogojno polstrokovnjaki), v prvem primeru udeleženci formalnega izobraževanja, v drugem pa bralci dnevnega časopisa in revij. Za ta besedila je tudi značilno, da so večinoma dosledno lektorirana, kar lahko prav tako vpliva na rabo prevzetega izrazja – lektorji navadno spodbujajo k rabi domačih izrazov.

	POLJUDNO-STROKOVNA BESEDILA		DIDAKTIČNO-STROKOVNA BESEDILA		ZNANSTVENA BESEDILA		NOVINARSKA BESEDILA		SPLETNA BESEDILA	
Domače netvorjeno izrazje	39	43,8 %	18	78,3 %	17	77,3 %	20	74,1 %	44	40,4 %
Mlajše prevzeto izrazje (angl.)	34	38,2 %	1	4,3 %	4	18,2 %	4	14,8 %	47	43,1 %
Mlajše prevzeto izrazje (nem.)	9	10,1 %	2	8,7 %	1	4,5 %			12	11 %
Mlajše prevzeto izrazje (fr.)	4	4,5 %	2	8,7 %			2	7,4 %	2	1,8 %
Mlajše prevzeto izrazje (it.)	1	1,1 %					1	3,7 %		
Mlajše prevzeto izrazje (srb.-hrv.)	1	1,1 %							1	0,9 %
Mlajše prevzeto izrazje (lastno ime)	1	1,1 %							3	2,8 %
	89		23		22		27		109	

Preglednica 31: Netvorjeni enobesedni samostalniški termini po besedilnih zvrsteh

V nasprotju z drugimi besedilnimi zvrstmi se v poljudnostrokovnih besedilih kaže nižji odstotek domačega netvorjenega izrazja v primerjavi z mlajšimi prevzetimi izrazi (Preglednica 31). Razlog za to je morda v tem, da je skupina poljudnostrokovnih besedil precej pestrejša in bolj diferencirana od drugih zvrsti (zajema kolesarska priročnika, razstavni katalog in specializirano kolesarsko revijo). Ker so naslovniki v

primeru teh besedil poleg nestrokovnjakov pogosto tudi polstrokovnjaki, si pisci lahko privoščijo več svobode pri rabi prevzetega izrazja, saj predvidevajo, da je bralcem (deloma) že znano. Nižji odstotek domačega netvorjenega izrazja v primerjavi z mlajšimi prevzetimi izrazi se kaže tudi v spletnih besedilih, razloga sta lahko svobodnejša raba na spletu in nelektoriranost.

Med jeziki, iz katerih prihaja mlajše prevzeto izrazje, pričakovano prednjači angleščina. Nekaj izrazja je prevzetega tudi iz francoščine in italijanščine, kar je prav tako pričakovano, saj so Francozi in Italijani od začetkov kolesarskega športa pomembni akterji evropskega in svetovnega kolesarstva. Tudi izrazje iz nemščine, ki je starejše od izrazja iz drugih jezikov, ni nepričakovano, če upoštevamo zgodovinski položaj slovenščine ob nemščini. Besede, prevzete iz nemščine, so sicer iz knjižnega jezika večinoma že odstranjene (morda zato njihova odsotnost iz novinarskih besedil, ki so dosledno lektorirana), v kolesarsko terminologijo pa prihajajo iz pogovornega jezika in kolesarskega žargona.

7.1.1.2 Besedotvorne značilnosti

V tabeli 19 je po besedilnih zvrsteh predstavljena zastopanost besedotvornih vrst enobesednih samostalniških terminov. Iz tabele je mogoče razbrati, da sta v vseh zvrsteh najpogostejša besedotvorna postopka navadna izpeljava in medponskoobrazilno zlaganje, kar je na splošno značilno za tvorbo terminov v strokovnih besedilih, pri tem pa je navadnih izpeljank v vseh besedilnih zvrsteh, razen v spletnih besedilih, največ. V spletnih besedilih je največ medponskoobrazilnih zložen, navadne izpeljanke so po pogostnosti na drugem mestu.

Vsem zvrstem je skupno to, da imajo drugi besedotvorni postopki precej manj pojavitev.

	POLJUDNO-STROKOVNA BESEDILA		DIDAKTIČNO-STROKOVNA BESEDILA		ZNANSTVENA BESEDILA		NOVINARSKA BESEDILA		SPLETNA BESEDILA	
In	84	42,4 %	42	68,9 %	46	56,1 %	42	67,7 %	108	35,1 %
Tpz	3	1,5 %	1	1,6 %	1	1,2 %	1	1,6 %	2	0,6 %
Zmp	8	4,0 %	3	4,9 %	3	3,7 %	2	3,2 %	9	2,9 %
Im	10	5,1 %	3	4,9 %	5	6,1 %	4	6,5 %	17	5,5 %
Se	6	3,0 %			3	3,7 %	1	1,6 %	4	1,3 %
Zom	65	32,8 %	8	13,1 %	20	24,4 %	9	14,5 %	126	40,9 %
Kratica	4	2,0 %	2	3,3 %	2	2,4 %	2	3,2 %	17	5,5 %
E-tvorjenka	1	0,5 %							2	0,6 %
Univ	17	8,6 %	2	3,3 %	2	2,4 %	1	1,6 %	21	6,8 %
Sklop									2	0,6 %
	198		61		82		62		308	

Preglednica 32: Tvorjeni enobesedni samostalniški termini po besedilnih vrsteh

V poljudnostrokovnih besedilih so tretja najpogostejša besedotvorna vrsta poenobesedenke, kar je zaradi pestrosti in diferenciranosti te skupine besedil pričakovano. Ker so naslovniki v primeru teh besedil poleg nestrokovnjakov pogosto tudi polstrokovnjaki, si pisci lahko privoščijo več svobode pri rabi poenobesedenk, ki so pogoste v kolesarskem žargonu in govorjenem jeziku ter za katere se pričakuje, da so bralcem, ki področje že nekoliko poznajo, znane ali vsaj relativno lahko razumljive.¹²² Podobno velja tudi za spletna besedila, kjer na pogostnost poenobesedenk vplivata tudi večja sproščenost pri tvorbi besedil in njihova nelektoriranost. Didaktičnostrokovna in novinarska besedila se zaradi lažje razumljivosti in jasnosti izogibajo rabi poenobesedenk, ta besedila so večinoma tudi lektorirana, kar lahko prav tako vpliva na njihovo manjšo pogostnost – ker dajejo vtis pogovornosti, je verjetno, da jih lektorji odsvetujejo. Zanimivo je, da pri poenobesedenkah večinoma prevladuje sprememba spola jedrne besede, in sicer so poenobesedenke

¹²² Poenobesedenke so brez dvoma pogostejše v kolesarskem žargonu kot v pisnih kolesarskih besedilih, ker pa kolesarskega žargona posebej nisem analizirala, je težko sklepati o odnosu med žargonskimi in knjižnimi poenobesedenkami.

večinoma moškega in ženskega spola, kar je v skladu z ugotovitvami I. Stramljič Breznik (2018: 377–380).

Nekoliko nepričakovano je dejstvo, da so v didaktičnostrokovnih, znanstvenih, novinarskih in spletnih besedilih na tretjem mestu po pogostnosti modifikacijske izpeljanke – pri terminologiji zaradi težnje k jasnosti in enopomenskosti namreč ne bi pričakovali čustvenega vrednotenja in konotacije, ki ju modifikacijska izpeljava potencialno prinaša. Vendar pa podrobnejši pregled pokaže, da gre pri modifikacijskih izpeljankah pravzaprav za termine, ki so v kolesarsko izrazje prišli s terminologizacijo iz splošnega jezika in jezikov drugih strok. Čustveno vrednotenje, ki ga te tvorjenke v splošnem jeziku morda še imajo, se je pri večini že izgubilo oziroma obstaja le še na besedotvorni ravni (npr. *ročica*, *zvonec*, *singlica*, *torbica*, *tačka* itd., vendar pa *furca*, kjer ob majhnosti iz skladske podstave ni mogoče izločiti potencialne pozitivne čustvene naravnosti). Leksikalni pomen tvorjenke je v terminologiji manj odvisen od besedotvornega pomena, ki ga prinaša obrazilo, v tem primeru manjšalnosti oziroma čustvenega vrednotenja.

7.1.1.2.1 Navadne izpeljanke

V tabeli 20 so po besedilnih zvrsteh predstavljeni propozicijski besedotvorni pomeni samostalniških navadnih izpeljank. Najpogostejši propozicijski besedotvorni pomeni so **predmet kot nosilec lastnosti, nosilec povezave, dejanje, mesto dejanja oziroma mesto, kjer je kdo/kaj, in sredstvo dejanja**, kar pomeni, da so navadne izpeljanke približno enako pogosto tvorjene tako iz glagolov kot tudi iz samostalnikov in pridevnikov.

	POLJUDNO-STROKOVNA BESEDILA		DIDAKTIČNO-STROKOVNA BESEDILA		ZNANSTVENA BESEDILA		NOVINARSKA BESEDILA		SPLETNA BESEDILA	
De	17	20,2 %	8	19,0 %	10	21,7 %	11	26,2 %	24	22,2 %
L	3	3,6 %			4	8,7 %	1	2,4 %	3	2,8 %
S	1	1,2 %			1	2,2 %	1	2,4 %	2	1,9 %
Vd	2	2,4 %			4	8,7 %	3	7,1 %	3	2,8 %
Nl	1	1,2 %	1	2,4 %			1	2,4 %	1	0,9 %
Np	18	21,4 %	2	4,8 %	2	4,3 %	8	19,0 %	23	21,3 %
Pd	6	7,1 %	3	7,1 %	2	4,3 %	3	7,1 %	12	11,1 %
Pl	18	21,4 %	12	28,6 %	5	10,9 %	4	9,5 %	17	15,7 %
Pp	3	3,6 %			1	2,2 %			3	2,8 %
Rd	1	1,2 %					1	2,4 %		
Sd	6	7,1 %	7	16,7 %	7	15,2 %	3	7,1 %	9	8,3 %
Md	7	8,3 %	9	21,4 %	8	17,4 %	5	11,9 %	8	7,4 %
Čd	1	1,2 %			2	4,3 %	1	2,4 %	3	2,8 %
	84		42		46		42		108	

Preglednica 33: Propozicijski besedotvorni pomeni samostalniških navadnih izpeljank po besedilnih zvrsteh

Za najpogostejše propozicijske besedotvorne pomene navadnih izpeljank, ki jih je v gradivu največ in je zato to smiselno, primerjam tudi pojavnost in pogostnost obrazilnih morfemov, kar prikazuje Preglednica 34.

	POLJUDNO-STROKOVNA BESEDILA	DIDAKTIČNO-STROKOVNA BESEDILA	ZNANSTVENA BESEDILA	NOVINARSKA BESEDILA	SPLETNA BESEDILA
De	-acija -anje -enje -itev -ø	-anje -enje -nja -ø	-anje -enje -ø	-acija -anje -enje -ø	-acija -anje -enje -nja -ø
Np	-ar -aš -er -ica -ist -ka -ovec	-ar -ist	-ar -ovec	-ar -ec -evec -ica -ist -ka -nik -ø	-ar -aš -ist -ka -ovec
Pl	-ica -ik -ika -ina -ka -ø	-ica -ik -ika -ina	-a -ik	-ik -ina	-a -ica -ik -ika -ina -uh
Sd	-(i)lka -a -alo -ilo -ø	-(i)lka -a -alo -ilo -ø	-(a)lec -(i)lka -a -ilo -ø	-(i)lka -ilo -ø	-(i)lka -a -alo -ilo -ø
Md	-(a)lišče -ež -ina -išče -ø	-ež -ik -išče -ø	-(a)lišče -ež -ina -išče -ø	-arnica -ij -ø	-ež -ica -arnica -išče -ø

Preglednica 34: Obrazila po pogostejših propozicijskih besedotvornih pomenih navadnih izpeljank

Primerjava obrazilnih morfemov v kolesarskih samostalniških navadnih izpeljankah z naborom v *Slovenski slovnici* (Toporišič 2000: 161–182) in v doktorski disertaciji I. Voršič (2013: 54–209) pokaže, da so vsi morfemi iz kolesarskega gradiva ustaljeni in pričakovani znotraj posameznih propozicijskih besedotvornih pomenov.

Pri pestrosti obrazil je stanje različno po posameznih propozicijskih besedotvornih pomenih. Pri propozicijskem besedotvornem pomenu **dejanje** je stanje v različnih zvrsteh približno enakovredno, pri pro-

pozicijskem besedotvornem pomenu **nosilec povezave** pa po pestrosti obrazil izstopajo poljudnostrokovna in novinarska besedila. Poljudnostrokovna besedila poleg spletnih izkazujejo največjo obrazilno pestrost tudi pri propozicijskem besedotvornem pomenu **predmet kot nosilec lastnosti** (novinarska imajo tukaj najmanj različnih obrazil), medtem ko je pri pomenih **sredstvo dejanja** in **mesto dejanja, mesto, kjer je kdo/kaj**, stanje bolj enakovredno; z najmanjšo obrazilno pestrostjo izstopajo novinarska besedila.

Zanimivo sliko pokaže tudi primerjava navadnih izpeljank z domačo oziroma prevzeto besedo v besedotvorni podstavi, pri čemer so zajete tvorjenke različnih stopenj (Preglednica 35). V didaktičnostrokovnih in znanstvenih besedilih imajo vse navadne izpeljanke v besedotvorni podstavi domačo besedo, v novinarskih besedilih pa skoraj vse – le ena ima v BPo prevzeto besedo, ki je lastno ime (*protourjevec*).

Izstopajo poljudnostrokovna in spletna besedila. Pri poljudnostrokovnih je navadnih izpeljank s prevzeto besedo v besedotvorni podstavi skoraj 10 %. To je zaradi pestrosti in diferenciranosti te skupine besedil po svoje pričakovano. Ker so naslovniki teh besedil poleg nestrokovnjakov pogosto tudi polstrokovnjaki, si pisci lahko privoščijo več svobode pri rabi terminov s prevzeto besedo v besedotvorni podstavi, saj se zanje lahko pričakuje, da so bralcem, ki področje že nekoliko poznajo, znane ali vsaj relativno lahko razumljive. V spletnih besedilih je navadnih izpeljank s prevzeto besedo v besedotvorni podstavi več kot 15 %, kar je prav tako lahko posledica tega, da so naslovniki tudi polstrokovnjaki, ki prevzeto izrazje že poznajo, poleg tega pa so spletna besedila večinoma nelektorirana, tudi sproščenost pri tvorbi je večja.

	POLJUDNO-STROKOVNA BESEDILA		DIDAKTIČNO-STROKOVNA BESEDILA		ZNANSTVENA BESEDILA		NOVINARSKA BESEDILA		SPLETNA BESEDILA	
	Domača beseda v BPo	76	90,5 %	42	100 %	46	100 %	41	97,6 %	91
Prevzeta beseda v BPo	8	9,5 %					1	2,4 %	17	15,7 %
	84		42		46		42		108	

Preglednica 35: Domača ali prevzeta beseda v BPo samostalniških navadnih izpeljank po besedilnih zvrsteh

7.1.1.2.2 Medponskoobrazilne zloženske

Zaradi pogostnosti v naboru enobesednega samostalniškega kolesarskega izrazja je smiselno primerjati tudi značilnosti medponskoobrazilnih zloženk, in sicer je zlasti zanimiva primerjava različnih tipov te besedotvorne vrste in določujočih sestavin, kot prikazuje Preglednica 36.

	POLJUDNO-STROKOVNA BESEDILA		DIDAKTIČNO-STROKOVNA BESEDILA		ZNANSTVENA BESEDILA		NOVINARSKA BESEDILA		SPLETNA BESEDILA	
	Samostalniški prilastek v SPo	51	78,5 %	5	62,5 %	10	50 %	6	66,7 %	113
Nadomestna sestavina v SPo	12	18,5 %	3	37,5 %	10	50 %	3	33,3 %	11	8,7 %
Količinski oziroma razsežnostni prilastek v SPo	2	3,1 %							2	1,6 %
	65		8		20		9		126	

Preglednica 36: Tipi samostalniških medponskoobrazilnih zloženk po besedilnih zvrsteh

Skupina medponskoobrazilnih zloženek je zelo raznolika, v njej najdemo medponskoobrazilne zloženske z različnimi določujočimi sestavinami. Medponskoobrazilne zloženske iz nabora kolesarskega izrazja imajo tako naslednje strukture: kratica + samostalnik (*XC dirka*), okrajšani pridevnik + samostalnik (*izo prah*), prevzeta beseda + samostalnik (*spinner kolo*), prevzeta besedna zveza + samostalnik (*bicycle moto cross kolo*), domači samostalnik + samostalnik (*tricikel dostava*), afiksoid + samostalnik (*eritropoetin*) itd. Določujoča sestavina se lahko spreminja, struktura tvorjenke kot pomenske celote pa je vedno enaka: nepridevnik (prilastek) + samostalnik (jedro).

Čeprav je skupina zelo raznolika in so podtipi razmeroma jasno določeni, pa je težko določiti mejo med tvorjenko in klasično besedno zvezo: *alu okvir* proti *MTB-kolo* proti *disk zavora* proti *cross kolo* proti *fixed gear kolo*. Pri tem zapis skupaj ali narazen (deloma pa zaradi pravopisnih odstopanj tudi v vezajem) ne more biti merilo ločevanja med tvorjenko in besedno zvezo, saj je to predvsem pravopisno vprašanje, katerega intenzivnost narašča z zniževanjem stopnje lektoriranosti besedil. Narazen pisane pomenske enote, pri katerih težje prepoznavamo morfemske meje, je namesto *zloženske* mogoče poimenovati tudi *zložene enote* – zanje je značilno, da jih ne dojemamo sestavinsko, temveč kot celoto, zato niso klasične besedne zveze.¹²³ Prevzetim besedam in besednim zvezam pred samostalniškim jedrom je včasih tudi težko določiti besedno vrsto, zato so vse prevzete besede in besedne zveze privzeto obravnavane kot samostalniške.

V vseh besedilnih zvrsteh so najpogostejše medponskoobrazilne zloženske s samostalniškim prilastkom v skladenjski podstavi, ki predstavljajo več kot polovico tvorjenk te besedotvorne vrste. Medponskoobrazilne zloženske z nadomestno sestavino v skladenjski podstavi predstavljajo od petine do polovice primerov, zloženek s količinskim oziroma razsežnostnim prilastkom v skladenjski podstavi pa je zelo malo in se pojavljajo le v poljudnostrokovnih in spletnih besedilih, kar je verjetno posledica večjega vzorca. V Preglednici 37 primerjam najpogostejši tip medponskoobrazilnih zloženek s samostalniškim prilastkom v skladenjski podstavi glede na določujoče sestavine.

¹²³ Po posvetu z A. Žele (5. maj 2021).

	POLJUDNO-STROKOVNA BESEDILA		DIDAKTIČNO-STROKOVNA BESEDILA		ZNANSTVENA BESEDILA		NOVINARSKA BESEDILA		SPLETNA BESEDILA	
Prevzeta določujoča sestavina	36	70,6 %	1	20 %	10	100 %	4	66,7 %	56	49,6 %
Domača določujoča sestavina	5	9,8 %	1	20 %			1	16,7 %	9	8,0 %
Kratična oziroma črkovna določujoča sestavina	10	19,6 %	3	60 %			1	16,7 %	48	42,5 %
	51		5		10		6		113	

Preglednica 37: (Ne)prevzetost določujoče sestavine po besedilnih zvrsteh

Iz Preglednice 37 je mogoče razbrati, da v zbranih medponskoobrazilnih zloženkah iz poljudnostrokovnih, znanstvenih, novinarskih in spletnih besedil močno prevladujejo take s prevzeto določujočo sestavino, v znanstvenih besedilih so take celo vse. V didaktičnostrokovnih besedilih je bilo sicer medponskoobrazilnih zloženek relativno malo, a med njimi je največ takih s kratično oziroma črkovno določujočo sestavino. Zaradi naslovnika didaktičnostrokovnih besedil je manjši delež medponskoobrazilnih zloženek s prevzeto sestavino pričakovan, saj učbeniška besedila težijo k razumljivosti in jasnosti, zato se izogibajo prevzemanju, kjer je to mogoče. Pri znanstvenih besedilih te zadrege ni – naslovnik je znanstvenik oziroma strokovnjak, ki pozna tudi prevzeto terminologijo, zato je velik delež medponskoobrazilnih zloženek s prevzeto sestavino lahko pričakovan (zaradi prepletanja terminologij različnih jezikov pa tudi pogostnost te besedotvorne vrste ni nepričakovana).

V spletnih besedilih lahko opazimo močno zastopanost medponskoobrazilnih zloženek s kratično oziroma črkovno sestavino, kar je deloma odraz metodološkega pristopa, ki sem ga izbrala – (pravo)pisne dvojnice zaradi lažje analize in bolj jasnega prikaza obravnavam kot ločene/samo-

stojne termine. V spletnih besedilih se zaradi nelektoriranosti in sproščenosti te vrste besedil pojavljajo številni zapisi kratic samo z malimi črkami, kar je v manj formalni komunikaciji povsem običajno,¹²⁴ nenavadno pa je za terminologijo, ki je strukturno in v zapisu bolj rigidna od splošnega besedja.

Zanimiva besedotvorna ugotovitev iz analize enobesednih samostalniških terminov je, da se v zloženkah pojavijo nekatere tipične (nadmestne) sestavine (*-meter*, *-cikel* in *(-)kolo*), za katere se zdi, da so se specializirale za področje športa (in z njim kolesarstva): *ergometer*, *kronometer*, *powermeter*, *pulzometer*; *bicikel*, *tricikel*, *štiricikel*, *monocikel*; *dvokolo*, *kros kolo*, *trekking kolo* itd.

7.1.2 Primerjava značilnosti besednozveznih samostalniških terminov

V Preglednici 38 primerjam besedilne zvrsti glede na strukturo vključnih besednozveznih samostalniških terminov. Primerjava kaže na relativno enakovredno zastopanost besednozveznih struktur po besedilnih zvrsteh.

¹²⁴ Da se pri komunikaciji na spletu pogosto uporablja izključno male črke, piše M. Michelizza (2015: 112–115). Pri tem navaja tudi ugotovitve N. Jakop (2008: 319), ki meni, da sta glavna razloga za to brezbržnost do pisne podobe jezika in ležernost pri tipkanju spletnih besedil.

	POLJUDNO-STROKOVNA BESEDILA		DIDAKTIČNO-STROKOVNA BESEDILA		ZNANSTVENA BESEDILA		NOVINARSKA BESEDILA		SPLETNA BESEDILA	
Prevzeta besedna zveza	6	1,9 %			1	0,6 %	2	1,1 %	30	6,6 %
PLP + J	234	72,4 %	97	68,3 %	113	73,4 %	136	76,0 %	292	63,8 %
PLP + PLP + J	18	5,6 %	7	4,9 %	7	4,5 %	2	1,1 %	22	4,8 %
PLP + PLP + PLP + J					3	1,9 %				
BZPLP + J									2	0,4 %
PLP + J + NPredP	3	0,9 %			3	1,9 %	4	2,2 %	4	0,9 %
PLP + J + BZNPredP									2	0,4 %
PLP + J + NRP	1	0,3 %							3	0,7 %
PLP + J + BZNRP							1	0,6 %		
J + USP									3	0,7 %
J + BZUSP	1	0,3 %								
J + NIP	9	2,8 %	1	0,7 %			2	1,1 %	8	1,7 %
J + BZNIP	1	0,3 %								
J + NRP	20	6,2 %	9	6,3 %	15	9,7 %	12	6,7 %	26	5,7 %
J + BZNRP	10	3,1 %	4	2,8 %	1	0,6 %	9	5,0 %	8	1,7 %
J + NPredP	16	5,0 %	12	8,5 %	5	3,2 %	8	4,5 %	45	9,8 %
J + BZNPredP	2	0,6 %	10	7,0 %	6	3,9 %	3	1,7 %	13	2,8 %
J + NPriIP	2	0,6 %	2	1,4 %						
	323		142		154		179		458	

Preglednica 38: Struktura besednozveznih samostalniških terminov po besedilnih zvrsteh

V vseh besedilnih zvrsteh je najbolj tipična struktura pridevniški levi prilastek + samostalniško jedro. Struktura, ki presega petodstotni delež, je v vseh besedilnih zvrsteh še struktura samostalniško jedro + neujemalni rodilniški (nepredložni) desni prilastek. V poljudnostrokovnih

besedilih sta pogosti tudi struktura dva pridevniška leva prilastka + samostalniško jedro, ki pa je pravzaprav le razširitev najbolj tipične strukture, in struktura samostalniško jedro + neujemalni predložni desni prilastek, ki je med pogostejšimi (poleg svoje besednozvezne variante) tudi v didaktičnostrokovnih besedilih. V novinarskih besedilih so pogoste še besedne zveze s strukturo samostalniško jedro + besednozvezni neujemalni rodilniški (nepredložni) desni prilastek. Spletna besedila izstopajo po pogostnosti prevzetih besednih zvez; razloga za to sta lahko nelektoriranost spletnih besedil in večja sproščenost pri njihovi tvorbi.

Znanstvena besedila izstopajo zaradi pojavitve strukture trije pridevniški levi prilastki + samostalniško jedro. Ta struktura terminoloških besednih zvez v znanstvenih besedilih pomeni dodatno drobljenje pojmovnega sveta, kar je v znanstvenih besedilih zaradi primarnosti spoznavne funkcije znanosti pričakovano. V drugih besedilih zaradi manjše poglobljenosti obravnave tematike ni potrebe po dodatnih podkategorijah znotraj obstoječih, ki v znanstvenih besedilih predstavljajo način ponatančenja posredovanih spoznanj.

Sklenemo lahko, da med besedilnimi zvrstmi ni večjih razlik: v vseh se pojavijo tri najbolj tipične strukture besednozveznih samostalniških terminov, in sicer 1) pridevniški levi prilastek + samostalniško jedro, 2) samostalniško jedro + (besednozvezni) neujemalni rodilniški (nepredložni) desni prilastek in 3) samostalniško jedro + (besednozvezni) neujemalni predložni desni prilastek.

7.1.3 Primerjava značilnosti pridevniških terminov

V Preglednici 39 je po besedilnih zvrsteh predstavljena zastopanost besedotvornih vrst pridevniških terminov. Iz tabele je mogoče razbrati, da je v vseh zvrsteh najpogostejši besedotvorni postopek navadna izpeljava, drugi najpogostejši pa medponsko-priponsko zlaganje. To ne drži le za didaktičnostrokovna besedila, kjer so vse tvorjenke navadne izpeljanke. Vsem zvrstem je skupno to, da imajo druge besedotvorne vrste (torej tvorjenke iz predložne zveze, sestavljenke, priredne zloženke in e-tvorjenke) precej manj pojavitve.

	POLJUDNO-STROKOVNA BESEDILA		DIDAKTIČNO-STROKOVNA BESEDILA		ZNANSTVENA BESEDILA		NOVINARSKA BESEDILA		SPLETNA BESEDILA	
In	26	60,5 %	9	100 %	13	86,7 %	10	71,4 %	26	59,1 %
Tpz	1	2,3 %							1	2,3 %
Zmp	9	20,9 %					2	14,3 %	16	36,4 %
Se	4	9,3 %			2	13,3 %	2	14,3 %		
Zprir	3	7,0 %								
E-tvorjenka									1	2,3 %
	43		9		15		14		44	

Preglednica 39: Pridevniški termini po besedilnih zvrsteh

Po pestrosti besedotvornih vzorcev izstopajo poljudnostrokovna in spletna besedila, na splošno pa v vseh besedilnih zvrsteh prevladujejo sistemsko predvidljive besedotvorne vrste. Le 1 tvorjenka je sistemsko nepredvidljiva (e-tvorjenka *e-pogonski*, ki pa bi jo bilo mogoče razlagati tudi kot navadno izpeljanko).

7.1.4 Primerjava značilnosti glagolskih terminov

Primerjava besedotvornih značilnosti glagolskih terminov v različnih besedilnih zvrsteh (Preglednica 40) kaže, da se v zbranem gradivu pojavljajo netvorjeni in tvorjeni glagoli, pri teh pa 4 besedotvorne vrste: navadne izpeljanke, tvorjenke iz predložne zveze, modifikacijske izpeljanke in sestavljenke. Glagolski termini so tako v besedotvornem smislu manj pestri od samostalniških in pridevniških terminov.

V vseh besedilnih zvrsteh so glagolski termini prevladujoče tvorjeni – predstavljajo več kot dve tretjini vseh zbranih glagolov. Po številu zbranih glagolskih terminov izstopajo znanstvena besedila, kjer je terminoloških glagolov izrazito malo – le 3.

	POLJUDNOSTROKOVNA BESEDILA		DIDAKTIČNOSTROKOVNA BESEDILA		ZNANSTVENA BESEDILA		NOVINARSKA BESEDILA		SPLETNA BESEDILA	
Tvorjeno izrazje	16	88,9 %	14	73,7 %	2	66,7 %	17	85 %	17	85 %
Netvorjeno izrazje	2	11,1 %	5	26,3 %	1	33,3 %	3	15 %	3	15 %
	18		19		3		20		20	

Preglednica 40: (Ne)tvorjenost glagolskih terminov po besedilnih zvrsteh

Zanimiva je primerjava pogostnosti besedotvornih vrst po besedilnih zvrsteh, prikazana v Preglednici 41. Iz primerjave lahko takoj izločimo znanstvena besedila, saj se v gradivu pojavita le 2 glagolska termina, oba sta navadni izpeljanki. V poljudnostrokovnih besedilih prevladujejo navadne izpeljanke, medtem ko je v didaktičnostrokovnih, novinarskih in spletnih besedilih največ sestavljenk. Sestavljenke so pri glagolih relativno pogoste, saj gre za izglagolsko tvorbo, pri kateri je pestrost predponskih obrazil izjemno velika.¹²⁵ Navadne izpeljanke so na drugi strani tipično izsamostalniške, pestrost glagolskih priponskih obrazil v primerjavi s predponskimi pa je precej manjša.¹²⁶ Ponovni pregled gradiva iz poljudnostrokovnih besedil kaže večjo pogostnost navadnih izpeljank z zaimenskim oziroma predložnim poponskim obrazilom kot v drugih besedilnih zvrsteh, kar je morda razlog za večjo pogostnost navadnih izpeljank. Ker je skupina poljudnostrokovnih besedil žanrsko pestrejša od drugih, je sklepanje o vplivih na večjo zastopanost ene ali druge besedotvorne vrste toliko težje.

¹²⁵ J. Toporišič (2000: 214–223) navaja z variantami več kot 50 predponskih obrazil, ki nastopajo pri sestavljanju glagolov.

¹²⁶ J. Toporišič (2000: 210–212) navaja osem glagolskih priponskih obrazil za izsamostalniško tvorbo glagolov.

	POLJUDNO-STROKOVNA BESEDILA		DIDAKTIČNO-STROKOVNA BESEDILA		ZNANSTVENA BESEDILA		NOVINARSKA BESEDILA		SPLETNA BESEDILA	
In	7	43,8 %	2	14,3 %	2	100 %	6	35,3 %	4	23,5 %
Tpz			1	7,1 %						
Im	5	31,3 %	3	21,4 %			1	5,9 %	1	5,9 %
Se	4	25,0 %	8	57,1 %			10	58,8 %	12	70,6 %
	16		14		2		17		17	

Preglednica 41: Besedotvorne vrste tvorjenih glagolskih terminov po besedilnih zvrsteh

2 glagola imata v besedotvorni podstavi prevzeto besedo, in sicer gre za navadno izpeljanko *pumpati* [pámpati] ← *delati pump* [pámp], ki se pojavi v gradivu iz poljudnostrokovnih besedil, in za navadno izpeljanko *singlespeedati* ← *delati singlespeed*, ki se pojavi v spletnih besedilih.

7.1.5 Pregled ugotovitev

Analiza in primerjava strukture in besedotvornih značilnosti kolesarskega izrazja sta pokazali, da se nekatere značilnosti kolesarskega izrazja kažejo pri terminih iz vseh besedilnih zvrsti, druge pa so značilne samo za nekatere od njih.

Pri enobesednem samostalniškem kolesarskem izrazju iz vseh besedilnih zvrsti sem ugotovila, da gre v približno 70 % za tvorjeno, v 30 % pa za netvorjeno (torej domače ali prevzeto) izrazje. Med jeziki, iz katerih prihaja mlajše prevzeto izrazje, v vseh besedilnih zvrsteh prevladuje angleščina. V vseh besedilnih zvrsteh sta pri enobesednih samostalniških terminih najpogostejša besedotvorna postopka navadna izpeljava in medponskoobrazilno zlaganje. Pričakovano med besedilnimi zvrstmi tudi ni večjih razlik v strukturi večbesednih samostalniških terminov – v vseh so najbolj tipične tri besednozvezne strukture: (1) pridevniški levi prilastek + samostalniško jedro, (2) samostalniško jedro + (besednozvezni) neujemalni rodilniški (nepredložni) desni prilastek in (3) samostalniško jedro + (besednozvezni) neujemalni predložni desni prilastek. Pri pridevniških tvorjenkah je večina značilnosti skupnih kolesarskemu izrazju iz vseh besedilnih zvrsti – povsod je najpogostejši be-

sedotvorni postopek navadna izpeljava, sledi ji medponsko-priponsko zlaganje. Pri glagolskih terminih pa se le navadna izpeljava pojavi v vseh besedilnih zvrsteh, pogosto pa je tudi sestavljanje, ki je zaradi obrazilne pestrosti tudi v splošni leksiki zelo produktivno. Skoraj vse glagolske tvorjenke imajo v besedotvorni podstavi domačo besedo.

Kolesarsko izrazje je po značilnih odstopanjih od splošnih ugotovitev, ki veljajo za vsa besedila, mogoče razvrstiti v dve skupini: na eni strani je (1) kolesarsko izrazje iz poljudnostrokovnih in spletnih besedil, ki po ugotovitvah te raziskave kaže največ posebnosti, na drugi pa je (2) kolesarsko izrazje iz didaktičnostrokovnih, znanstvenih in novinarskih besedil, kjer je takih odstopanj manj.

Za netvorjeno enobesedno kolesarsko izrazje iz poljudnostrokovnih besedil je značilno, da prevladujejo mlajši prevzeti izrazi, domačih netvorjenih terminov je manj. Med tvorjenkami sta najpogostejši besedotvorni vrsti navadne izpeljanke in medponskoobrazilne zloženke, tretja najpogostejša besedotvorna vrsta pa so poenobesedenke.¹²⁷ Navadne izpeljanke iz poljudnostrokovnih besedil izkazujejo največjo obrazilno pestrost med besedilnimi zvrstmi. Med zbranimi medponskoobrazilnimi zloženkami močno prevladujejo take s prevzeto določujočo sestavino, prevzete besede pa so pri tej besedilni zvrsti pogoste tudi v besedotvorni podstavi navadnih izpeljank. Za pridevniško izrazje iz poljudnostrokovnih besedil je značilna največja besedotvorna pestrost v smislu največje zastopanosti različnih besedotvornih vrst, za tvorjene glagolske termine iz te besedilne zvrsti pa je značilno prevladovanje navadnih izpeljank.

Tudi za netvorjeno enobesedno kolesarsko izrazje iz spletnih besedil je značilno, da prevladujejo mlajši prevzeti izrazi, domačih netvorjenih terminov pa je manj. Med tvorjenkami sta prav tako najpogostejši besedotvorni vrsti navadne izpeljanke in medponskoobrazilne zloženke, tretja najpogostejša besedotvorna vrsta pa so poenobesedenke. Kot v poljudnostrokovnih besedilih tudi pri kolesarskih terminih iz sple-

¹²⁷ Znotraj te besedotvorne vrste združujem poenobesedenke kot rezultat navadne izpeljave in poenobesedenke kot rezultat konverzije. Pri tem skoraj popolnoma prevladujejo poenobesedenke kot izpeljanke, saj se v celotnem gradivu pojavi le en primer konverzne tvorjenke (*vodilni* ← *vodilni kolesar*).

tnih besedil med zbranimi medponskoobrazilnimi zloženkami močno prevladujejo take s prevzeto določujočo sestavino, prevzete besede so pogoste tudi v besedotvorni podstavi navadnih izpeljank. Za pridevniško izrazje iz spletnih besedil je prav tako značilna velika besedotvorna pestrost v smislu zastopanosti različnih besedotvornih vrst, za tvorjene glagolske termine pa je kot za tiste iz poljudnostrokovnih besedil značilno prevladovanje navadnih izpeljank.

V nasprotju s poljudnostrokovno in spletno zvrstjo so značilnosti kolesarskega izrazja iz didaktičnostrokovnih, znanstvenih in novinarskih kolesarskih besedil manj raznovrstne in izstopajoče.

Pri enobesednih samostalniških kolesarskih terminih iz didaktičnostrokovnih besedil sta med tvorjenkami najpogostejši besedotvorni vrsti navadne izpeljanke in medponskoobrazilne zloženke. Tretja najpogostejša besedotvorna vrsta so modifikacijske izpeljanke, kjer pa se je čustveno vrednotenje, ki ga te tvorjenke v splošnem jeziku morda še imajo, večinoma že izgubilo oziroma obstaja le še na besedotvorni ravni. Za pridevniško izrazje iz didaktičnostrokovnih besedil je iz raziskave razvidno, da je v primerjavi z drugimi zvrstmi besedotvorno najmanj pestro, med glagolskimi termini pa (kot v novinarskih in spletnih besedilih) prevladujejo sestavljenke.

Tudi pri enobesednem samostalniškem izrazju iz znanstvenih besedil sta med tvorjenkami najpogostejši besedotvorni vrsti navadne izpeljanke in medponskoobrazilne zloženke, tretja najpogostejša besedotvorna vrsta pa so modifikacijske izpeljanke. Med zbranimi medponskoobrazilnimi zloženkami močno prevladujejo take s prevzeto določujočo sestavino. Izkazalo se je, da je v gradivu iz znanstvenih besedil izrazito manj glagolskih terminov kot v drugih besedilnih zvrsteh.

Tudi pri enobesednem samostalniškem izrazju iz novinarskih besedil sta med tvorjenkami najpogostejši besedotvorni vrsti navadne izpeljanke in medponskoobrazilne zloženke, tretja najpogostejša besedotvorna vrsta pa so modifikacijske izpeljanke. Prav tako med zbranimi medponskoobrazilnimi zloženkami močno prevladujejo take s prevzeto določujočo sestavino, pri tvorjenih glagolskih terminih pa besedotvornovrstno prevladujejo sestavljenke.

Ugotovila sem, da je večji del kolesarskega izrazja tvorjen po uveljavljenih in sistemsko predvidljivih besedotvornih postopkih, večinoma gre za navadne izpeljanke in medponskoobrazilne zloženke. Pogostejša sistemsko nepredvidljiva besedotvorna vrsta so poenobesedenke, pri čemer pa je tudi poenobesedenje v slovenščini znan in uveljavljen besedotvorni postopek. Značilnosti novejšje leksike se pri kolesarskem izrazju kažejo zlasti v pojavljanju iz sodobnih jezikov prevzetih besed, ki se kot sestavine besedotvorne podstave vključujejo v tvorjenje slovenskih kolesarskih terminov. Zlasti pogoste so samostalniške medponskoobrazilne zloženke (deloma pa tudi navadne izpeljanke) s prevzeto besedo v samostalniškem prilastku skladijske podstave. Sklopi in e-tvorjenke so po drugi strani zelo redki in bolj izjema kot pravilo.

Kolesarstvo kot novejšje strokovno področje v jezik prinaša številna nova poimenovanja, ki pa se strukturno le deloma razlikujejo od uveljavljene slovenske leksike. Tvorjena so večinoma po v slovenščini uveljavljenih besedotvornih postopkih, pri posameznih besedotvornih vrstah (medponskoobrazilne zloženke in navadne izpeljanke) pa se kažejo določene značilnosti novejšje leksike, zlasti pojavljanje prevzetih besed v besedotvorni podstavi.

V kognitivni diskurz se po Skubicu (2005: 98–105) uvrščajo obravnavana znanstvena kolesarska besedila, v pragmatični diskurz pa poljudnostrokovna, didaktičnostrokovna, publicistična in spletna besedila. V raziskavi sem ugotovila, da je sistemsko nepredvidljivih besedotvornih postopkov v tvorjenem kolesarskem izrazju iz vseh besedilnih zvrsti razmeroma malo. Izjema je poenobesedenje, ki je zaradi prehajanja kolesarskega izrazja med žargonom in standardno rabo precej produktiven besedotvorni postopek, najpogostejši prav v poljudnostrokovnih in spletnih besedilih, ki spadajo v pragmatični diskurz. Besedila iz pragmatičnega diskurza izkazujejo tvorbo kolesarskih terminov po 10 besedotvornih postopkih (navadna izpeljava, tvorba iz predložne zveze, medponsko-priponsko zlaganje, modifikacijska izpeljava, sestavljanje, medponskoobrazilno zlaganje, poenobesedenje, sklapljanje ter tvorba kratic in e-tvorjenk), medtem ko je v znanstvenih besedilih zastopanih 8 besedotvornih postopkov – ni primerov tvorbe e-tvorjenk in sklapljanja, vendar pa so ti besedotvorni postopki tudi v pragmatičnih bese-

dilih zelo redki (le nekaj primerov). Pri tem je treba opozoriti tudi na to, da je količina obravnavanih besedil iz kognitivnega diskurza precej manjša od količine besedil iz pragmatičnega diskurza. Uravnoveženje obravnavanih virov bi lahko morda nekoliko spremenilo tudi razmerje v besedotvorni pestrosti oziroma zastopanosti posameznih besedotvornih postopkov.

V kolesarskih besedilih, ki spadajo v pragmatični diskurz, so besedotvorni postopki za tvorbo kolesarskega izrazja sistemsko nekoliko manj predvidljivi in pestrejši kot v kolesarskih besedilih iz kognitivnega diskurza. V pragmatičnih besedilih se pojavljajo primeri sistemsko nepredvidljivih besedotvornih vrst, kot so sklopi in e-tvorjenke, medtem ko so poenobesedenke zastopane tudi v kognitivnih besedilih.

Značilnosti tvorjenega kolesarskega izrazja iz poljudnostrokovnih besedil so večinoma bližje pragmatičnemu diskurzu, značilnosti tvorjenega kolesarskega izrazja iz didaktičnostrokovnih besedil pa so bližje kognitivnemu diskurzu. Osrednji razlog za to razlikovanje je naslovnik besedila – poljudnostrokovna besedila so namenjena nestrokovnjakom ali polstrokovnjakom, ki se z nekim področjem spoznavajo iz lastnih vzgibov, so torej notranje motivirani in lahko že imajo določeno omejeno znanje o tematiki. Besedilo jih mora pritegniti, poleg tega pa zaradi (sicer omejenega) predznanja lažje operirajo tudi z določenimi prevzetimi izrazi. Naslovniki učbeniških besedil so udeleženci formalnega izobraževanja, zato je besedilo podrejeno ne le zvrstnim, temveč tudi didaktičnim in pedagoškim zahtevam. Naslovniki so večinoma nestrokovnjaki, zaradi formalne sporazumevalne situacije je besedilo tudi pogosteje lektorirano. Besednovrstno in besednozvezno ni večjih razlik med besedilnimi zvrstmi. Dodatno potrditev nakazanega dejstva, da so poljudnostrokovna besedila bližja pragmatičnemu diskurzu, didaktičnostrokovna besedila pa kognitivnemu, je prinesla analiza terminološke variantnosti.

Uvrstitev spletnih besedil v pragmatični diskurz potrjuje že uvrščanje spletnih besedil po kriterijih M. Michelizza (2015), dopolnijo pa jo v raziskavi prikazane značilnosti kolesarskega izrazja iz obravnavanih spletnih kolesarskih besedil: večja besedotvorna pestrost, pojavljanje sistemsko nepredvidljivih besedotvornih postopkov in velika termino-

loška variantnost. Kolesarsko izrazje iz spletnih kolesarskih besedil s svojimi besedotvornimi značilnostmi nakazuje, da so spletna besedila res bližja pragmatičnemu kot kognitivnemu diskurzu.

Analiza kolesarskega izrazja je pokazala, da je v besedilih iz pragmatičnega diskurza (in sicer v poljudnostrokovnih in spletnih besedilih) med netvorjenimi samostalniškimi izrazi razmerje *prevzeto* : *domače* približno 40 : 60, v besedilih iz kognitivnega diskurza (znanstvena besedila in pogojno didaktičnostrokovna besedila) pa približno 25 : 75. (Pri tem je bližje razmerju v kognitivnem diskurzu tudi stanje v novinarskih besedilih, ki je zaradi lektoriranosti in naslovnikov nestrokovnjakov prav tako približno 25 : 75.) Razlog za to je poleg načrtne skrbi znanstvenikov in strokovnjakov za razvoj domače terminologije v kognitivnih besedilih tudi njihova doslednejša lektoriranost. Za analizo naklonjenosti prevzemanju ali domačim ustreznicam je zanimivo tudi stanje v medponskoobrazilnih zloženkah s samostalniškim prilastkom v skladijski podstavi. V kolesarskem izrazju iz pragmatičnega diskurza je razmerje *prevzeto* : *domače* v določujoči sestavini približno 90 : 10, v kolesarskem izrazju iz kognitivnega diskurza pa imajo vse medponskoobrazilne zloženke s samostalniškim prilastkom v skladijski podstavi *prevzeto* določujočo sestavino, razmerje je torej 100 : 0. To pripisujem dejstvu, da pri tvorbi kognitivnih kolesarskih besedil nad skrbjo za slovensko terminologijo prevlada dejstvo, da je naslovnik strokovnjak in kot tak poznavalec tujega izrazja – prilagoditev terminologije slovenskemu bralcu je tako za pisca manj nujna.

Navajanje dvojnic *prevzeto* – *domače* v neposrednem sobesedilu je v kolesarskih besedilih na splošno zelo redko, vpogled v razmerje pa ponuja analiza terminološke variantnosti, kjer so posredno vključeni tudi terminološkovariantni pari *prevzeto* – *domače* (tvorjeno ali netvorjeno). Ta analiza je pokazala veliko terminološko variantnost pri besedilih iz pragmatičnega diskurza in manjšo terminološko variantnost kolesarskega izrazja iz kognitivnega diskurza.

Kolesarska leksika iz pragmatičnih besedil je bolj naklonjena prevzemanju, kolesarska leksika iz kognitivnih besedil pa (razen pri tvorbi medponskoobrazilnih zloženek) iskanju slovenskih ustreznic in navajanju dvojnic *prevzeto* – *domače*.

7.2 Primerjava po odnosu med izrazom in besedilno vrsto

V tem poglavju predstavljam leksikalno primerjavo zgoraj opisanega kolesarskega izrazja iz obravnavanih besedilnih vrst. Primerjava deloma temelji na prispevku A. Žele (2013a: 506–508),¹²⁸ v katerem je avtorica opisala nasprotja med značilnostmi leksike v kognitivnem in pragmatičnem diskurzu. V prispevku opisane značilnosti preverjam na podlagi prilagojene besedilne delitve kolesarskih besedil na znanstvena, poljudnostrokovna, didaktičnostrokovna in novinarska kolesarska besedila. Spletna kolesarska besedila so zaradi specifičnih lastnosti spletne komunikacije in spletnih besedil navedena kot zanimiva primerjava.¹²⁹

Iz navedene raziskave A. Žele sem izbrala le vidike, ki so mogoči in relevantni v terminologiji. Tako npr. nisem vključila besedotvorne igre in ekspresije, saj takih primerov v terminologiji ni mogoče pričakovati, namesto obravnave sinonimije ali dvojničnosti sem oblikovala tipologijo terminološke variantnosti, v okviru analize brisanja mej med sociolektom in standardno rabo pa sem se namesto na sleng osredotočila na žargon.

Tvorjeno kolesarsko izrazje sem tako primerjala po štirih izbranih kriterijih:

- terminološka variantnost kolesarskega izrazja,
- besedotvorna in pomenotvorna širitev istokorenskih tvorjenk,
- širitev obrazilne sinonimije in homonimije,
- brisanje meje med žargonom in standardno rabo.

7.2.1 Terminološka variantnost kolesarskega izrazja

V tem podpoglavju predstavljam izmenjavanje tvorjenih, netvorjenih, prevzetih in besednozveznih prvin znotraj istopomenske rabe leksema. V primeru splošnega besedja se na ta način izkazuje živahna in aktualna

¹²⁸ Raziskava A. Žele (2013a) je predstavljena v poglavju 2.5.1. Podobno raziskavo besedotvornih značilnosti novejšje leksike v blogih je opravila tudi Š. Antloga (2016).

¹²⁹ Po značilnostih, navedenih v poglavju 3.1.1.4, spadajo v pragmatični diskurz, v funkcijskozvrstni delitvi bi večinoma spadala med poljudnoznanstvena besedila, v delitvi, uporabljeni v tej monografiji, pa v poljudnostrokovna besedila.

besedotvorna dejavnost, ki je tipična za novotvorjenke v pragmatičnih besedilih (Žele 2013a: 507), v primeru terminologije pa gre pravzaprav za terminološke variante, ki nakazujejo zlasti manjšo ustaljenost uporabljenih terminov, posredno pa lahko kažejo na nasprotje med kognitivnim in pragmatičnim diskurzom. V prvem bi pričakovali manj terminoloških variant, v drugem več.

Terminološke variante so nekakšne sopomenke znotraj terminologije, ki se uporabljajo izmenjaje in lahko enakovredno. V večini primerov gre za pomensko popolnoma prekrivne variante, ponekod pa je stopnja sopomenskosti lahko nekoliko nižja zaradi razlik glede na kontekst.¹³⁰ Pogosti so pari enobesednih in besednozveznih izrazov ter prevzetih in domačih izrazov, znotraj njih pa različne pisne variante. Ponekod je terminoloških variant lahko tudi več kot dve. Tipologija terminološke variantnosti v obravnavnih kolesarskih besedilih je naslednja:

- 1) tvorjenka – netvorjeni/prevzeti izraz;
- 2) tvorjenka – besedna zveza:
 - 2a) raznovrstni izrazi;
 - 2b) istovrstni izrazi (okrajšana raba besedne zveze);
- 3) netvorjeni/prevzeti izraz – besedna zveza:
 - 3a) raznovrstni izrazi;
 - 3b) istovrstni izrazi (okrajšana raba besedne zveze);
- 4) tvorjenka – tvorjenka:
 - 4a) raznovrstni izrazi (različne sestavine besedotvorne podstavke, različna obrazila, različni besedotvorni postopki);
 - 4b) istovrstni izrazi (razlika v zapisu – stopnja podomačeno sti, pisne dvojnice);
- 5) netvorjeni/prevzeti izraz – netvorjeni/prevzeti izraz:
 - 5a) raznovrstni izrazi;

¹³⁰ Popolnoma natančno se nekaterih razmerij ne da opredeliti brez poglobljene pomensko usmerjene terminološke raziskave. Primer delne pomenske prekrivnosti so terminološke variante *kolesar* – *biciklist* – *bajker*: prvi izraz je nevtravno poimenovanje za vsakogar, ki kolesari, drugi izraz je njegova nekoliko starejša (lahko tudi že zastarela) terminološka varianta, tretji izraz pa je sicer lahko nevtralen, zelo pogosto pa je uporabljen tudi pomensko ožje v smislu poimenovanja za nekoga, ki se ukvarja z gorskim kolesarstvom.

- 5b) istovrstni izrazi (razlika v zapisu – stopnja podomačenosti, pisne in oblikoslovne dvojnice);
- 6) besedna zveza – besedna zveza (raznovrstni in istovrstni izrazi):
- 6a) variantnost levega prilastka;
- 6b) variantnost jedra;
- 6c) variantnost desnega prilastka;
- 6č) variantnost celotne besedne zveze;
- 7) tvorjenka – netvorjeni/prevzeti izraz – besedna zveza.

Izraz *istovrsten* se v tipologiji nanaša na termine, ki jih pri splošnem besedju navadno uvrščamo med pisne in oblikoslovne dvojnice (tudi pravopisne napake) – v ožjem smislu gre torej pravzaprav za dvojnice: za isto pojavnost se uporablja en izraz z različnimi načini zapisa oziroma slovničnega vedenja. Izraz *raznovrsten* pa na drugi strani označuje termine, ki se razlikujejo po besednozveznih sestavinah (prilastek, jedro), sestavinah besedotvorne podstave, obrazilih, besedotvornih postopkih itd. – gre torej za terminološke variante: različne izraze, ki se jih uporablja za označevanje iste pojavnosti. Zaradi objektivne predstavitve podatkov je kot dejavnik terminološke variantnosti upoštevana tudi pravopisna variantnost, ki nakazuje rabo enega izraza za označevanje posameznega pojma, pri čemer pa je pravopisna nedoslednost lahko znak neustaljenosti izraza.¹³¹

V razvrstitvi, ki sledi, uporabljam štiri pisna znamenja: pomišljaj, poševnico, dvojno poševnico in oklepaj. Pomišljaj označuje neposredne terminološke variante določenega tipa (npr. *zajček* – *bunny*), poševnica pa označuje neposredne terminološke variante, ki spadajo v drug tip (npr. *zobnik/verižnik/verižnica*). Dvojna poševnica označuje pomensko različne izraze, ki so vzporedne terminološke variante izraza, označenega s pomišljajem (*kolesarska čelada* // *varnostna čelada* – *čelada*). Takih pomensko različnih izrazov je malo, med sabo niso povezani in se ne štejejo med terminološkovariantne pare. Oklepaj označuje neobvezno sestavino, ki se pojavlja sporadično (*cestno* (*dirkalno*) *kolo*).

¹³¹ Prav gotovo pa je najprej znak nelektoriranosti besedila in večje sproščenosti ali nepazljivosti pri njegovi tvorbi.

Za vsako besedilno zvrst navajam, kolikšen delež izrazja vstopa v terminološkovariantno razmerje, saj je zaradi različne količine analiziranih kolesarskih izrazov po besedilnih zvrsteh neustrezno primerjati le številčne podatke.

7.2.1.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila

V poljudnostrokovnih besedilih v terminološkovariantno razmerje vstopa 216 izrazov (32,2 % vseh izrazov iz te besedilne zvrsti).

Tvorjenka – netvorjenih/prevzeti izraz

V poljudnostrokovnih besedilih se pojavljajo naslednji terminološkovariantni pari tvorjenk in netvorjenih/prevzetih izrazov: *zajček – bunny*, *kolesar/biciklist/bajker – rider*, *napera – špica*, *zobnik/verižnik/verižnica – šajba*, *zračnica/pnevmatika*¹³² – *plašč/guma*, *glavnina – peloton*, *plastenka – bidon*, *enoprestavnik – singlespeed*, *fixed gear kolo | muslauf kolo – fiksi*, *kronometrca – koza*, *DH/spust – downhill*, *XC – kros | cross-country*, *V-zavora – V brake*, *cantilever zavora – cantilever*, *pump proga – pump track*. Posebna vrsta terminološkovariantnih parov tvorjenk in netvorjenih/prevzetih izrazov je še tip medponskoobrazilna zloženka – osamosvojena prva sestavina: *kruzer kolo – kruzer*, *muslauf kolo – muslauf*, *street kolesarjenje – street*, *treking kolo | trekking kolo – trekking*.

Tvorjenka – besedna zveza

Terminološkovariantni pari tvorjenk in besednih zvez so v poljudnostrokovnih besedilih najpogostejši tip: *spust – vožnja navzdol*, *specialkar/cestaš – cestni kolesar*, *traktorist – gorski kolesar*, *kompozit – kompozitni material*, *rekreativec – rekreativni kolesar | ljubiteljski kolesar*, *trdak – nevzmeteno kolo*, *26-palčnik – 26-palčno kolo*, *klasikal/specialkal cestaš – cestno (dirkalno) kolo | dirkalno kolo | specialno kolo*, *šprinterka – kolesarski čevelj*, *gorel/traktor – gorsko kolo*, *BMX-kolo | bicycle moto*

¹³² Raba izraza *pnevmatika* je v didaktičnostrokovnih besedilih nedosledna, pojavlja se kot terminološka varianta dveh različnopomenskih izrazov: *plašč* in *zračnica*.

cross kolo – kolo BMX, *ekscenter* – hitri zapenjalec / *ekscentrično vpenjalo*, *hribolazec* – specialist za vzpone, *kronometer* – vožnja na čas / *dirka na kronometer*, *lezikol* – ležeče kolo, *disk zavora* – diskasta zavora, *klik pedal* / *SPD-pedal* / *clip pedal* – vklonni pedal, *kros kolo* / *XC-kolo* / *cross kolo* – kolo cross / kolo XC / kolo kros / *krosaško kolo*, *all mountain kolo* – vsegorsko kolo / kolo AM, *ciklokros kolo* – kolo za ciklokros, *dirt-jump kolo* – kolo za dirt, *sloop okvir* – podrtni okvir, *treking kolo* / *trekking kolo* – kolo za treking, *tubeless guma* – plašč tubeless, *bikepark* – kolesarski park. Med istovrstne pare štejemo okrajšano rabo besedne zveze: *torbica za orodje* – torbica, *kolesarsko dirkališče* – dirkališče, *kolesarski sedež* – sedež, *zračna tlačilka* – tlačilka.

Netvorjeni/prevzeti izraz – besedna zveza

Terminološkovariantni pari netvorjenih oziroma prevzetih izrazov in besednih zvez so lahko raznovrstni ali istovrstni. V poljudnostrokovnih besedilih se pojavijo naslednji raznovrstni izrazi: *muslauf* – prisilni tek, *tabular/tubular* – lepljena pnevmatika, *aufzic* – vožnja na pedalih, *fajfa* – opora krmila / krmilna opora / držalo krmila / nosilec krmila, *bunny hop* – zajčji skok, *amater* – amaterski kolesar. Med istovrstne pare pa štejemo zlasti okrajšano rabo besedne zveze: *kolesarska čelada* – čelada, *kolesarski dres* – dres, *kolesarski klub* – klub, *pesto kolesa* – pesto.

Tvorjenka – tvorjenka

Med raznovrstne terminološkovariantne pare tvorjenk štejemo izraze z različnimi sestavinami besedotvorne podstave, različnimi obrazili in iz različnih besedotvornih postopkov: *specialkar* – cestaš, *kolesar* – biciklist – bajker, *zobnik* – verižnik – verižnica, *zračnica* – pnevmatika, *klasika* – specialka – cestaš, *gorec* – traktor, *DH* – spust, *klik pedal* – SPD-pedal – clip pedal, *kros kolo* / *cross kolo* – XC-kolo, *singlica* – enoslednica, *platišče* – obroč – obročnik, *velocipedar* – velocipist, *ultraš* – ultra kolesar, *trikolo* – tricikel, *dvokolo* – bicikel, *monocikel* – enokolesnik, *velodrom* – dirkališče, *aerobari* – aeronastavki – aerorogovi, *dirt jump park* – dirt park, *BMX-kolo* – bicycle moto cross kolo. Med istovrstne terminološkovariantne pare tvorjenk pa prištevamo izraze z različnim zapisom zaradi

npr. stopnje podomačenosti ali pisne dvojnice: *kros kolo* – *cross kolo*, *4X* – *4-kros* – *štiri kros*, *poltabular* – *pol tubular*, *freeride kolo* – *frirajd kolo*, *treking kolo* – *trekking kolo*, *freerider* – *frirajder*.

Netvorjeni/prevzeti izraz – netvorjeni/prevzeti izraz

Raznovrstnih terminološkovariantnih parov netvorjenih oziroma prevzetih izrazov je v poljudnostrokovnih besedilih malo: *plašč* – *guma*, *kolo* – *bajk*, *kolut* – *disk*. Malo je tudi istovrstnih parov z razlikovanjem v zapisu: *kros* – *cross-country*, *tabular* – *tubular*, *bowden* – *bowden*. V enem primeru je terminološka variantnost povezana z oblikoslovno dvojnico: terminološki varianti *pedal* in *pedalo* se izmenično pojavljata v moškem in srednjem spolu, pri čemer je srednji spol večinoma upoabljen v množini.

Besedna zveza – besedna zveza

Terminološkovariantni pari besednih zvez se lahko razlikujejo v levem prilastku; v poljudnostrokovnih besedilih so taki pari naslednji: *rekreativni kolesar* – *ljubiteljski kolesar*, *cestno (dirkalno) kolo* – *dirkalno kolo* – *specialno kolo*, *maksimalni (srčni) utrip* – *najvišji srčni utrip*, *prestavna skupina* – *menjalna skupina*, *sedežna cev* / *sedežna opora* – *podsežna cev*, *skupinska vožnja* – *skupna vožnja*, *prestavno-zavorna ročica* – *zavorno-prestavna ročica*. Lahko pa se razlikujejo tudi v jedru (*opora krmila* – *držalo krmila* – *nosilec krmila*, *drža na kolesu* – *položaj na kolesu*, *sedežna cev* / *podsežna cev* – *sedežna opora*, *srčna frekvenca* – *srčni utrip*, *zavorna gumica* – *zavorna ploščica*) ali v desnem prilastku (*kolo cross* – *kolo kros* – *kolo XC*, *merilnik srčnega utripa* – *merilnik utripa*, *narekovanje tempa* – *narekovanje ritma*). V nekaterih primerih pa je variantnost vezana na celotno besedno zvezo, v poljudnostrokovnih besedilih pri naslednjih izrazih: *polnovzmeteno (gorsko) kolo* – *kolo s polnim vzmetenjem*, *hitri zapenjalec* – *ekscentrično vpenjalo*, *vožnja na čas* – *dirka na kronometer*, *kolo cross* / *kolo XC* / *kolo kros* – *krosaško kolo*, *vsegorsko kolo* – *kolo AM*, *opora krmila* / *držalo krmila* / *nosilec krmila* – *krmilna opora*, *ročica zavore* – *zavorna ročica*, *spustaško kolo* – *gorsko kolo za spust*.

Tvorjenka – netvorjenil/prevzeti izraz – besedna zveza

V poljudnostrokovnih besedilih se v dveh primerih znotraj istopomenske rabe pojavijo terminološke variante, ki povezujejo tako tvorjeni kot tudi netvorjenil/prevzeti in besednozvezni izraz: *polnovzmetenec – fully – polnovzmeteno (gorsko) kolo / kolo s polnim vzmetenjem, kruzer kolo – kruzer – mestno kolo*.

7.2.1.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila

V didaktičnostrokovnih besedilih v terminološkovariantno razmerje vstopa 82 izrazov (29,7 % vseh izrazov iz te besedilne zvrsti).

Tvorjenka – netvorjenil/prevzeti izraz

V didaktičnostrokovnih besedilih se pojavljajo naslednji terminološko-variantni pari tvorjenk in netvorjenih/prevzetih izrazov: *napera – špical / šprikla, glavina – peleton, krmilo – balanca*. Posebna vrsta terminološkovariantnih parov tvorjenk in netvorjenih/prevzetih izrazov je še tip medponskoobrazilna zloženska – osamosvojena prva sestavina: *BMX kolo – BMX*.

Tvorjenka – besedna zveza

Terminološkovariantni pari tvorjenk in besednih zvez so v didaktičnostrokovnih besedilih med pogostejšimi, pojavijo se naslednji primeri: *gumica – zavorna obloga / zavorna gumica, vozišče – vozna površina, platišče – kolesni obroč, pletenica – žična natega, klasikal/specialka – dirkalno kolo, mimovožnja – vožnja mimo, BMX kolo – kolo BMX, lezikol – ležalno kolo*. Med istovrstne pare pa štejemo zlasti okrajšano rabo besedne zveze: *kolesarski zvonec – zvonec, zavorna gumica – gumica, zračna tlačilka – tlačilka, okvir kolesalcevni okvir – okvir, kolesarska pnevmatika – pnevmatika*.

Netvorjenil/prevzeti izraz – besedna zveza

V didaktičnostrokovnih besedilih se pojavi en primer para netvorjenega oziroma prevzetega izraza in besedne zveze, kjer sta sestavini ra-

znovrstna izraza: *cruiser* – *mestno kolo*. Med istovrstne pare pa štejemo zlasti okrajšano rabo besedne zveze: *kolesarska čelada* // *varnostna čelada* – *čelada*, *pogonska veriga* – *veriga*.

Tvorjenka – tvorjenka

Med raznovrstne terminološkovariantne pare tvorjenk spadajo naslednji izrazi: *klasika* – *specialka*, *odsevník* – *odsojnik*, *okvir* – *ogrodje*, *dvo-kolo* – *bicikel*, *zračnica* – *pnevmatika*.

Netvorjeni/prevzeti izraz – netvorjeni/prevzeti izraz

Raznovrstni terminološkovariantni par netvorjenih oziroma prevzetih izrazov je v didaktičnostrokovnih besedilih le 1: *špica* – *šprikla*. Primerov istovrstnih parov z razlikovanjem v zapisu ni. V enem primeru je terminološka variantnost povezana z oblikoslovno dvojnico: terminološki varianti *pedal* in *pedalo* se izmenično pojavljata v moškem in srednjem spolu, pri čemer je srednji spol večinoma uporabljen v množini.

Besedna zveza – besedna zveza

Terminološkovariantni pari besednih zvez se lahko razlikujejo v levem prilastku (v didaktičnostrokovnih besedilih takih primerov ni), jedru (*bočni odsevník* – *bočni odsojnik*, *odsevni brezrokavnik* – *odsevni telovnik*, *rdeči odsevník* – *rdeči odsojnik*, *rumeni odsevník* – *rumeni odsojnik*, *sprednja verižnica* – *sprednji verižnik*, *zavorna obloga* – *zavorna gumica*) ali desnem prilastku (*torbica za shranjevanje orodja* – *torbica za orodje*, *ročica za upravljanje menjalnika* – *ročica za prestavljanje*, *nakazovanje spremembe smeri* – *nakazovanje smeri*, *vožnja na brezpotju* – *vožnja po brezpotju*). V nekaterih primerih pa je variantnost vezana na celotno besedno zvezo: *ročica zavore* – *zavorna ročica*, *kolesarski izpit* – *izpit za kolesarja*, *pozicijska svetilka* – *rdeča luč*, *okvir kolesa* – *cevni okvir*. Pari dveh besednih zvez so najpogostejši tip terminološke variantnosti v didaktičnostrokovnih besedilih.

Tvorjenka – netvorjeni/prevzeti izraz – besedna zveza

V didaktičnostrokovnih besedilih se znotraj istopomenske rabe v enem primeru pojavijo 3 terminološkovariantni izrazi: *zračnica/pnevmatika – plašč – kolesarska pnevmatika*.

7.2.1.3 Znanstvena kolesarska besedila

V znanstvenih besedilih v terminološkovariantno razmerje vstopa 55 izrazov (19,9 % vseh izrazov iz te besedilne zvrsti).

Tvorjenka – netvorjeni/prevzeti izraz

V znanstvenih besedilih se pojavita 2 terminološkovariantna para tvorjenk in netvorjenih/prevzetih izrazov: *stopalka – pedal, krmilo – bilanca*.

Tvorjenka – besedna zveza

Terminološkovariantni pari tvorjenk in besednih zvez so v znanstvenih besedilih najpogostejši tip: *šprintanje – maksimalno kolesarjenje, priklopnik – otroška prikolica, rekreativec – rekreativni kolesar || rekreativni športnik, specialka – dirkalno kolo, NSO – nastavljiva sedežna opora, ekscenter – ekscentrično upenjalo, antidoping organizacija – protidopinška organizacija, Conconi test – modificirani kolesarski test, bike park – kolesarski park, doping kontrola – kontrola dopinga | dopinška kontrola, kronometer – vožnja na čas | vožnja kronometra*. Med istovrstne pare se uvršča primer okrajšane rabe besedne zveze: *otroški poganjalec – poganjalec*.

Netvorjeni/prevzeti izraz – besedna zveza

V znanstvenih besedilih se pojavijo naslednji raznovrstni pari netvorjenih oziroma prevzetih izrazov in besednih zvez: *kadenca – frekvenca obračanja pedalov, tubular/tabular – lepljena pnevmatika, Freilauf – prosti tek*. Primerov okrajšane rabe besednih zvez v znanstvenih besedilih nisem našla.

Tvorjenka – tvorjenka

Med raznovrstne terminološkovariantne pare tvorjenk spadajo naslednji izrazi iz didaktičnostrokovnih besedil: *dirkališče – velodrom*, *ročica – ročka*, *platišče – obroč*, *EPO – eritropoetin*.

Netvorjeni/prevzeti izraz – netvorjeni/prevzeti izraz

Raznovrstni terminološkovariantni par netvorjenih oziroma prevzetih izrazov je v znanstvenih besedilih samo 1 (*plašč – guma*), prav tako je 1 tudi primer istovrstnega para z razlikovanjem v zapisu: *tabular – tubular*. V enem primeru je terminološka variantnost povezana z oblikoslovno dvojnico: terminološki varianti *pedal* in *pedalo* se izmenično pojavljata v moškem in srednjem spolu, pri čemer je srednji spol večinoma uporabljen v množini.

Besedna zveza – besedna zveza

Terminološko variantni pari besednih zvez se lahko razlikujejo v levem prilastku; v znanstvenih besedilih je tak par naslednji: *profesionalni kolesar – poklicni kolesar*. V desnem prilastku se razlikuje par (*posamična*) *vožnja na čas – vožnja kronometra*. V paru *kontrola dopinga – dopińska kontrola* je variantnost vezana na celotno besedno zvezo. V enem primeru gre za razliko v zapisu: *zaključni sprint – zaključni šprint*.

7.2.1.4 Novinarska kolesarska besedila

V novinarskih besedilih v terminološkovariantno razmerje vstopa 62 izrazov (20,5 % vseh izrazov iz te besedilne zvrsti).

Tvorjenka – netvorjeni/prevzeti izraz

7 terminološkovariantni par tvorjenke in netvorjenega/prevzetega izraza: *glavnina – peloton*.

Tvorjenka – besedna zveza

Raznovrstni terminološkovariantni pari tvorjenk in besednih zvez so v novinarskih besedilih med pogostejšimi: *U23 – mlajši član(i)*, *solo na-*

pad – samostojni napad, *MTB* – gorsko kolo // gorsko kolesarjenje // gorsko kolesarstvo, *kronometr* – specialist za kronometer, *kronometer* – vožnja na čas, *kriterij* – krožna dirka, *klasika* – enodnevna dirka, *bike park* – kolesarski park. Med istovrstne pare spadajo okrajšane besedne zveze: *posamični kronometer* / *vožnja na kronometer* – *kronometer*, *enodnevna klasika* – *klasika*, *spust z gorskimi kolesi* – *spust*.

Netvorjeni/prevzeti izraz – besedna zveza

V novinarskih besedilih se pojavita naslednja raznovrstna para netvorjenega oziroma prevzetega izraza in besedne zveze: *koza* – *kolo za kronometer*, *all-rounder* – *vsestranski kolesar* / *kompletni kolesar*. Med istovrstne pare pa spada en primer okrajšane rabe besedne zveze: *olimpijski kros* – *kros*.

Tvorjenka – tvorjenka

V novinarskih besedilih se pojavi en terminološkovariantni par dveh tvorjenk: *spinner kolo* – *spinning kolo*.

Netvorjeni/prevzeti izraz – netvorjeni/prevzeti izraz

V novinarskih besedilih se pojavi le en primer terminološke variantnosti netvorjenih oziroma prevzetih izrazov, in sicer se terminološki varianti *pedal* in *pedalo* izmenično pojavljata v moškem in srednjem spolu, pri čemer je srednji spol večinoma uporabljen v množini.

Besedna zveza – besedna zveza

Terminološkovariantni pari besednih zvez so v novinarskih besedilih najpogostejši, lahko se razlikujejo v levem prilastku (*vsestranski kolesar* – *kompletni kolesar*, *cestno kolo* – *specialno kolo*, *ekipni kronometer* – *moštveni kronometer*, *kraljeva etapa* – *kraljevska etapa*, *množični padec* – *skupinski padec*, *zadnja etapa* – *zaključna etapa*, *zaključni sprint* – *ciljni sprint*, *zaključni vzpon* – *ciljni vzpon*), jedru (*posamični kronometer* – *posamična vožnja na čas*, *časovna rampa* – *časovna zapora*, *popotna karta* – *popotna knjiga*, *skupna razvrstitev* – *skupni seštevek*) ali desnem prilastku

(*specialist v vožnji na čas – specialist za vožnjo na čas*). V nekaterih primerih pa je variantnost vezana na celotno besedno zvezo, v novinarskih besedilih pri paru *posamični kronometer – vožnja na kronometer*.

7.2.1.5 Spletna kolesarska besedila

V spletnih besedilih v terminološkovariantno razmerje vstopa 438 izrazov (46,6 % vseh izrazov iz te besedilne zvrsti).

Tvorjenka – netvorjeni/prevzeti izraz

V spletnih besedilih se pojavljajo naslednji terminološkovariantni pari tvorjenk in netvorjenih/prevzetih izrazov: *napera – špica, enosednical singlcalsingelca – singla, pletenica – zajla, obročnik/obroč – feltna, tlačilka – pumpa, krmilo – balanca/belanca, drobilec/grevlar – gravel grinder, grevlanjel/makadamčkanjel/makadamkanje – gravel grinding, enoprestavnik – singlespeed/single-speed/singlspid, AM – all-mountain, 29-palčnik – 29er, pump proga – pumptrack / pump track, velodrom – pista, dvokolesnik/bicikellbicikl – kolo, rotor – disk, flow linija – flow line*. Posebna vrsta terminološkovariantnih parov tvorjenk in netvorjenih/prevzetih izrazov je še tip medponskoobrazilna zloženka – osamosvojena prva sestavina: *treking kolo – treking/trekking*.

Tvorjenka – besedna zveza

Terminološkovariantni pari tvorjenk in besednih zvez so v spletnih besedilih najpogostejši. Zanimive in pogoste so tudi terminološke variante medponskoobrazilnih zloženek in besednih zvez. Medponskoobrazilne zloženke s kratično sestavino so prevladujoče zapisane brez vezaja. Primeri: *okrepčevalnica – okrepčevalna postaja / okrepna postaja, kroskantrijaš – tekmovalec v krosu, fristajler – kolesar prostega sloga, rekreativec – rekreativni kolesar, cestarlspecialchars – cestni kolesar, trdak/trdorepecl/prednjevzmetenec – spredaj vzmeteno kolo, klasičalspecialkalšpecjalkal/cestakl dirkalec – (dirkalno) cestno kolo, šprintarca – cestni čevelj, kronometrca – kolo za vožnjo na čas / kolo za kronometer, DH/spust – gorskokolesarski spust / spust z gorskimi kolesi, KK – kolesarski klub, MTB/mtb/gorecl/mtb*

kolo – gorsko kolesarstvo // *gorsko kolo* | *mountain bike*, *XCE/eliminator* | *XC eliminator* – kros na izpadanje, *XCM* – gorskokolesarski maraton, *kros kolo* | *XC kolo* – kolo za kros, *kronometer* – vožnja na čas, *BMX park* – park za BMX, *BMX proga* | *BMX steza* – proga za BMX, *CO2 bombica* – zračna kartuša, *CX kolo* | *ciklokros kolo* – kolo za ciklokros, *DH kolo* – kolo za DH | *kolo za spust* | *spustaško kolo*, *DH tekma* – spustaška dirka, *dh vilica* – vilica za spust | *spustaška vilica*, *MTB kolesar* | *traktorist* – gorski kolesar, *MTB maraton* | *mtb maraton* – gorsko kolesarski maraton | *gorskokolesarski maraton*, *XC dirka* – dirka v (olimpijskem) krosu, *XC pokal* – pokal v krosu, *xc vilica* | *kroskantri vilica* – vilica za kros, *all mountain kolo* – vsegorsko kolo, *ciklokros dirka* – dirka v ciklokrosu | *dirka ciklokrosa*, *shared space koncept* – koncept *shared space*, *e-kolo* – električno kolo | *kolo s pomožnim električnim pogonom*, *fat plašč* – debela guma | *tolsta guma*, *ultrakolesarstvo* – ekstremno kolesarstvo, *traktorist/mtbajker* – gorski kolesar, *MTB pot* | *mtb pot* – gorsko-kolesarska pot | *gorskokolesarska pot*, *MTB ekipa* – gorskokolesarska ekipa, *mtb tura* – gorskokolesarska tura, *mtb film* – gorskokolesarski film, *MTB klub* | *mtb klub* – gorskokolesarski klub, *mtb vodič* – gorskokolesarski vodič | *gorskokolesarski vodnik*,¹³³ *disk zavora* – kolutna zavora, *krmilo* – krmilna cev, *bajkpark* | *bike park* | *bikepark* – kolesarski park.

Med istovrstne pare tvorjenk in besednih zvez pa štejemo zlasti okrajšano rabo besedne zveze: *podsežna torbica* – *torbica*, *zaklep na krmilu* – *zaklep*, *zračna tlačilka* – *tlačilka*, *gorskokolesarski spust* | *spust z gorskimi kolesi* – *spust*, *ključavnica za kolo* – *ključavnica*, *stojalo za kolo* | *kolesarsko stojalo* – *stojalo*, *geometrija kolesa* – *geometrija*, *krmilo kolesa* – *krmilo*, *kolesarska dirka* – *dirka*, *kolesarska rokavica* – *rokavica*, *kolesarski trener*, *svetlobni odsevník* – *odsevník*.

Netvorjeni/prevzeti izraz – besedna zveza

V spletnih besedilih se pojavijo naslednji pari netvorjenih oziroma prevzetih izrazov in besednih zvez: *mountain bike* – *gorsko kolo*, *fristajl* – *prosti slog*, *fajfa* – *nosilec krmila* | *opora krmila* | *krmilna opora*, *advanced stop lane* – *prednostni razvrstilni pas*, *sharrow* – *skupna prometna površi-*

¹³³ Besedi *vodič* in *vodnik* se izmenjaje uporabljata v pomenu živo in neživo.

na, head tube – glava kolesa | glava okvirja, rebound – hitrost vračanja, commuter – dnevni kolesar, snakebite – kačji ugriz, dres – kolesarska majica, cargo bike – tovorno kolo, pakna – zavorna obloga | zavorna ploščica, golden link | missing link – zlati člen, shared space – skupna površina za kolesarje in pešce.

Med istovrstne pare netvorjenih oziroma prevzetih izrazov in tvorjenk pa spada okrajšana raba besedne zveze: *gorskokolesarski kros | olimpijski kros – kros, kolesarski maraton – maraton, kolesarska čelada – čelada, kolesarski dres – dres, kolesarska proga – proga, kolesarska tehnika – tehnika, kolesarska trasa – trasa, kolesarski park – park, zavorni disk – disk, kolesarski dres – dres.*

Tvorjenka – tvorjenka

Med raznovrstne terminološkovariantne pare tvorjenk štejemo izraze z različnimi sestavinami besedotvorne podlage, različnimi obrazili in iz različnih besedotvornih postopkov: *blažilec – amortizer – vzmetenje – vzmet, enoslednica – singlcalsingelca, dvokolesnik – bicikellbicikl, obročnik – obroč, verižnik – zobnik, pnevmatika – zračnica, plezalec – hribolazec, drobilec – grevlar, BMX-ar|beemiksar – BMX kolesar, bajker – kolesar, singlespeeder – single-speed kolo, bajkerka – kolesarka, cestar – specialkar, trdak – trdorepec – prednjevzmetenec, klasika – specialkalšpecjalka – cestak – dirkalec, BMX – BMX kolesarstvo || BMX kolesarjenje, CX|cx – ciklokros, DH – spust, EPO – eritropoetin, MTB|mtb – gorec – mtb kolo, XCE – eliminator – XC eliminator, debeluh – bajsek – bajsi – tolstež, grevlanje – makadamčkanje – makadamkanje, štiricikel – štirikolesnik, tricikelltrcikelj – trokolesnik, kros kolo – XC kolo, pol-debeluh – polfjetbajk, BMX proga – BMX steza, CX kolo – ciklokros kolo, cx sezona – ciklokros sezona, MTB kolesar – traktorist, xc vilica – kroskantri vilica, traktorist – mtbajker, tekma – dirka, spustaš – downhiller, pulzometer – HR merilec.*

Med istovrstne terminološkovariantne pare tvorjenk pa prištevamo izraze z različnim zapisom zaradi npr. stopnje podomačenosti ali pisne dvojnice: *sprint – šprint, start – štart, singlca – singelca, bicikel – bicikl, sprinter – sprinter, BMX-ar – beemiksar, freerider – frirajder, singlespeed – single-speed – singlspid, specialka – špecjalka, BMX – bmx, CX – cx,*

MTB – *mtb*, *XC* – *xc*, *tricikel* – *tricikelj*, *4kros* – *4-kros* – *4X*, *bajkpark* – *bike park* – *bikepark*, *MTB pot* – *mtb pot*, *MTB klub* – *mtb klub*.

V enem primeru se pojavi terminološka variantnost tvorjenke na ravni oblikoslovnih značilnosti, in sicer pri paru *vilica* – *vilice*, kjer gre za razliko v številu.

Netvorjeni/prevzeti izraz – netvorjeni/prevzeti izraz

Raznovrstnih terminološkovariantnih parov netvorjenih oziroma prevzetih izrazov je v spletnih besedilih malo: *plašč* – *guma*, *veriga* – *ketna*, *golden link* – *missing link*, *dirt jump* – *dirt*, *drop* – *dropout* / *drop out*, *bike share* – *bike sharing*. Malo je tudi istovrstnih parov z razlikovanjem v zapisu: *balanca* – *belanca*, *bikefitting* – *bike-fitting*, *fatbike* – *fetbajk* – *fat bike*, *fixi* – *fixie*, *pumptrack* – *pump track*, *skibike* – *ski bike*, *tabular* – *tubular*, *trail* – *trejl*, *treking* – *trekking*, *pony* – *poni*, *6 fattie* – *6Fattie*, *bike box* – *bikebox*, *dropout* – *drop out*.

Besedna zveza – besedna zveza

V spletnih besedilih so zelo pogosti tudi pari besednih zvez, ki se lahko razlikujejo v:

- levem prilastku (*okrepčevalna postaja* – *okrepna postaja*, *gorskokolesarski kros* – *olimpijski kros*, *debelo kolo* – *tolsto kolo*, *potopna sedežna opora* – *potopna opora*, *mestno kolo* – *urbano kolo*, *amortizirano kolo* – *vzmeteno kolo*, *cestna dirka* – *cestnokolesarska dirka*, *debela guma* – *tolsta guma*, *ogljikovo vlakno* – *karbonsko vlakno*, *mehanski doping* – *motorizirani doping* – *tehnološki doping*, *prednje vzmetenje* – *sprednje vzmetenje*, *prednji trikotnik* – *sprednji trikotnik*, *prednji verižnik* – *sprednji zobnik*, *sedežna cev* – *podsežna cev*, *ukrivljeno krmilo* – *cestno krmilo*, *urbani kolesar* – *mestni kolesar*),
- jedru (*podsežna torba* – *podsežna torbica*, *nosilec krmila* – *opora krmila* / *krmilna opora*, *položaj na kolesu* – *pozicija na kolesu*, *košarica za bidon* – *nosilec za bidon*, *gorsko kolesarska dirka* / *gorskokolesarska dirka* – *gorskokolesarska tekma*, *gorskokolesarski vodič* – *gorskokolesarski vodnik*, *kolesarska majica* – *kolesarski dres*, *kolesarska karta* – *kolesarski zemljevid*, *sedežna cev* – *sedežna opora*,

spremljevalni avtomobil – spremljevalno vozilo, zadnje vzmetenje – zadnji amortizer – zadnji blažilec, zadnji verižnik – zadnji zobnik, zavorna obloga – zavorna ploščica, kažiplotna tabla za kolesarje – kažiplot za kolesarje) ali

- *desnem prilastku (kolo za vožnjo na čas – kolo za kronometer, kolo za DH – kolo za spust, dirka v ciklokrosu – dirka ciklokrosa, nosilec za bidon – nosilec bidona, glava kolesa – glava okvirja).*

V številnih primerih pa je variantnost vezana na celotno besedno zvezo: *gorskokolesarski spust – spust z gorskimi kolesi, nosilec krmila | opora krmila – krmilna opora, kolo za DH | kolo za spust – spustaško kolo, vilica za spust – spustaška vilica, enodnevna klasična dirka – enodnevna klasika, mešani kolesarski pas – kolesarski pas za mešano souporabo, vožnja na eno uro – 1 h kronometer, električno kolo – kolo s pomožnim električnim pogonom, okvir za cestno kolo – cestni okvir, hitri zapenjalec – vijak za hitro snemanje koles ali sedeža, kolo za mestno vožnjo – mestno kolo | urbano kolo, prehod za kolesarje – kolesarski prehod, stojalo za kolo – kolesarsko stojalo, servis koles – kolesarski servis, dvajset palčni obročnik – 20 colski obroč, gonilna os – os gonilke, gorsko kolesarska dirka | gorskokolesarska dirka | gorskokolesarska tekma – tekma v gorskem kolesarstvu, kolesarski turist – kolesar-turist – turistični kolesar, kolesarsko izletništvo – izletniško kolesarstvo, kolesarsko parkirišče – parkirišče za kolesa, verižna cev – cev ob verigi, kažiplotna tabla za kolesarje – kažiplot za kolesarje.*

Manjše število parov besednih zvez se razlikuje tudi le v zapisu: *[kolesar – starodobnik] – kolesar starodobnik, devetindvajsetpalčni plašč – 29-palčni plašč, gorsko kolesarska dirka – gorskokolesarska dirka, gorsko-kolesarska pot – gorskokolesarska pot,¹³⁴ startna številka – štartna številka, gorsko kolesarski maraton – gorskokolesarski maraton.*

Tvorjenka – netvorjeni/prevzeti izraz – besedna zveza

V spletnih besedilih se v 4 primerih znotraj istopomenske rabe pojavijo

¹³⁴ Pravopisno pravilna podredna zloženka, tvorjena iz besedne zveze *gorski kolesar* oz. *gorsko kolesarstvo*, je skupaj zapisani pridevnik *gorskokolesarski* (SP 2001, člen 491). Odstopanja se pojavljajo zlasti v besedilih z nižjo stopnjo lektoriranosti.

naslednje terminološke variante, ki povezujejo tako tvorjeni kot tudi netvorjeni/prevzeti in besednozvezni izraz: *XC/xc – kros – gorskokolesarski kros / olimpijski kros, debeluh/bajsek/bajsiltolstež*¹³⁵ – *fatbikel/fetbajk / fat bike – debelo kolo / tolsto kolo, fixed gear kolo – fixilfixie – kolo z direktnim prenosom, mleček – mleko – tesnilna tekočina.*

7.2.1.6 Primerjava terminološke variantnosti po besedilnih zvrsteh

Primerjava razširjenosti terminološke variantnosti v obravnavanih besedilnih zvrsteh kolesarskih besedil je pokazala, da:

- v poljudnostrokovnih besedilih v terminološkovariantno razmerje vstopa 216 izrazov (32,2 %),
- v didaktičnostrokovnih besedilih v terminološkovariantno razmerje vstopa 82 izrazov (29,7 %),
- v znanstvenih besedilih v terminološkovariantno razmerje vstopa 55 izrazov (19,9 %),
- v novinarskih besedilih v terminološkovariantno razmerje vstopa 62 izrazov (20,5 %),
- v spletnih besedilih v terminološkovariantno razmerje vstopa 438 izrazov (46,6 %).

Močno izstopajo spletna besedila, pri katerih vstopa v terminološkovariantno razmerje skoraj polovica vseh najdenih izrazov. Spletna besedila so v nasprotju z drugimi besedili manj konvencionalna in pogosto nelektorirana. Tvorjena so bolj sproščeno in imajo pogosto več avtorjev, katerih identiteta ni nujno znana. Nekonsistentnost in velika terminološka variantnost zato nista nepričakovani.

V bolj konvencionalnih besedilih je delež izrazov, ki se pojavijo v terminološkovariantnem razmerju, podoben, giblje se med 20 in 30 % izrazja. Najvišji je pri izrazju iz poljudnostrokovnih besedil, kar je pričakovano, saj je skupina teh besedil žanrsko zelo pestra.

¹³⁵ Stilna vrednost priponskih obrazil navedenih terminoloških variant se nekoliko razlikuje, vsa pa izven terminologije nosijo določeno ekspresivno vrednost, ki pa je v terminološki rabi vsaj zabrisana, če ne tudi popolnoma odsotna.

Precej visok je tudi v didaktičnostrokovnih besedilih, kar je presenetljivo, a tudi razložljivo – učbeniki poleg ozkoterminološkega izraza uporabljajo tudi determinologizirane izraze iz splošnega jezika, ki oblikovno ni tako ustaljeno kot specializirani termini oziroma se s specializiranimi termini pojavlja v paru. Najpogostejši tip terminološke variantnosti so v didaktičnostrokovnih besedilih besednozvezni pari, pri katerih je manj ustaljen en del besedne zveze: jedro (npr. *bočni odsevník – bočni odsojnik*, *odsevni brezrokavnik – odsevni telovnik*) ali prilastek (*torbica za shranjevanje orodja – torbica za orodje*, *nakazovanje spremembe smeri – nakazovanje smeri*).

7.2.2 Besedotvorna in pomenotvorna širitev istokorenskih tvorjenk

Besedotvorna in pomenotvorna širitev istokorenskih tvorjenk v splošnem besedju kaže na aktivno in ustvarjalno besedotvorno dejavnost (Žele 2013a: 507), kar deloma velja tudi za terminologijo – deloma zato, ker je terminologija že sama po sebi izrazno in pomensko omejena. Za kolesarsko terminologijo je značilna zlasti velika produktivnost nekaterih ozko specializiranih korenov oz. izhodiščnih besed, ki se pojavljajo v tvorjenkah različnih besednih vrst in stopenj. Predvidevati je mogoče, da bo taka širitev istokorenskih tvorjenk v pragmatičnih besedilih pogostejša kot v kognitivnih, zlasti zaradi težje določljivosti terminološke ustaljenosti takih tvorjenk.

Vključila sem izhodiščne besede oz. korene, ki izkazujejo produktivnost v vsaj štirih različnih tvorjenkah, pri čemer je lahko ena od pojavitev tudi netvorjena beseda, pridevniške tvorjenke in sestavine medpsoobrazilnih zloženek pa se zaradi velike pogostnosti štejejo le enkrat.¹³⁶ Vrstni red navajanja tvorjenk ni bistven.

7.2.2.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila

V poljudnostrokovnih besedilih sem našla 9 zelo produktivnih besedo-

¹³⁶ Merilo štirih različnih tvorjenk je bilo izbrano zaradi ugotovitve, da se v do treh tvorjenkah pojavi res veliko izhodiščnih besed z istim korenem, v štirih pa že bistveno manj.

tvornih izhodiščnih besed z istim korenem, ki se pojavljajo v besedotvorni podstavi več istokorenskih tvorjenk, in sicer:

- *kol-*: *kolo* – *kolesar* – *kolesarski* (*kolesarska oprema*) – *kolesarjenje* – *kolesarstvo* – *kolesariti* – *odkolesariti* – *prikolesariti* – *ultra kolesar* – *ultrakolesarjenje* – *ultrakolesarstvo*;
- (*za*)*vr-*: *zavirati* – *zaviranje* – *zavora* – *zavorni* (*zavorna ročica*) – *prestavno-zavorni* (*prestavno-zavorni sistem*) – *zavorno-prestavni* (*zavorno-prestavna ročica*);
- *verig-*: *veriga* – *verižni* (*verižna prestava*) – *verižnik* – *verižnica* (*sprednja verižnica*);
- *doping-*: *doping* – *dopinški* (*dopinška kontrola*) – *dopingiranec* – *protidopinški* (*protidopinški sistem*);
- (*pre*)*stav-*: *prestava* – *prestavni* (*prestavno razmerje*) – *prestavljati* – *prestavljanje* – *prestavno-zavorni* (*prestavno-zavorni sistem*) – *zavorno-prestavni* (*zavorno-prestavna ročica*);
- *dir(k)-*: *dirka* – *dirkališče* – *dirkališčni* (*dirkališčna disciplina*) – *dirkalni* (*dirkalno kolo*);
- (*vz*)*met-*: *vzmeteni* (*vzmeteni okvir*) – *vzmetenje* – *nevzmeteni* (*nevzmeteno kolo*) – *polnovzmeteni* (*polnovzmeteno kolo*) – *polnovzmetenec*;
- *kros-*: *kros* – *kros kolo* – *krosaški* (*krosaško kolo*) – *krosistka*;
- (*s*)*pust-*: *spust* – *spustaš* – *spustašica* – *spustaški* (*spustaška dirka*).

7.2.2.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila

V didaktičnostrokovnih besedilih sem našla 4 zelo produktivne besedotvorne izhodiščne besede z istim korenem, ki se pojavljajo v besedotvorni podstavi več istokorenskih tvorjenk, in sicer:

- *kol-*: *kolo* – *kolesar* – *kolesarski* (*kolesarska površina*) – *kolesarjenje* – *kolesariti*;
- (*za*)*vr-*: *zavirati* – *zaviranje* – *zavora* – *zavorni* (*zavorna pot*);
- *verig-*: *veriga* – *verižni* (*verižni pogon*) – *verižnik* – *verižnica* (*sprednja verižnica*);
- *voz-*: *voziti* – *vozišče* – *vozni* (*vozna površina*) – *voznja*.

7.2.2.3 Znanstvena kolesarska besedila

V znanstvenih besedilih sem našla 3 zelo produktivne besedotvorne izhodiščne besede z istim korenem, ki se pojavljajo v besedotvorni podstavi več istokorenskih tvorjenk, in sicer:

- *kol-*: *kolo* – *kolesar* – *kolesarski* (*kolesarska dirka*) – *kolesarjenje* – *kolesarstvo* – *kolesariti*;
- *doping-*: *doping* – *dopinški* (*dopinška kontrola*) – *doping kontrola* – *antidoping* – *antidoping organizacija* – *protidopinški* (*protidopinška organizacija*);
- *dir(k)-*: *dirka* – *dirkač* – *dirkališče* – *dirkališčni* (*dirkališčna tekma*) – *dirkalni* (*dirkalno kolo*).

7.2.2.4 Novinarska kolesarska besedila

V novinarskih besedilih sem našla 3 zelo produktivne besedotvorne izhodiščne besede z istim korenem, ki se pojavljajo v besedotvorni podstavi več istokorenskih tvorjenk, in sicer:

- *bež-*: *beg* – *pobeg* – *pobegniti* – *ubežnik* – *ubežni* (*ubežna skupina*);
- *kol-*: *kolo* – *kolesar* – *kolesarnica* – *kolesarski* (*kolesarska steza*) – *kolesarjenje* – *kolesarstvo* – *kolesariti* – *prekolesariti* – *turnokolesarski* (*turnokolesarska pot*);
- *sprint-*: *sprint* – *sprinter* – *sprinterski* (*sprinterski vlak*) – *sprintati* – *odsprintati*.

7.2.2.5 Spletne kolesarske besedila

V spletnih besedilih sem našla 8 zelo produktivnih besedotvornih izhodiščnih besed z istim korenem, ki se pojavljajo v besedotvorni podstavi več istokorenskih tvorjenk, in sicer:

- *kol-*: *kolo* – *kolesar* – *kolesarska* – *kolunter* (*kolo* + *volunter*) – *kolesarski* (*kolesarska dirka*) – *kolesarsko-rekreativni* (*kolesarsko-rekreativna prireditelja*) – *kolesarnica* – *kolesarjenje* – *kolesarstvo* – *kolesariti* – *prekolesariti* – *prikolesariti* – *ultrakolesarski* (*ultrakolesarska cestna dirka*) – *ultrakolesarstvo*;
- (*za*)*vr-*: *zavirati* – *zaviranje* – *zavora* – *zavorni* (*zavorna obloga*);

- *dir(k)-*: *dirka* – *dirkati* – *dirkalni* (*dirkalno cestno kolo*) – *dirkalec*;
- (*vz*)*met-*: *vzmet* – *vzmeteni* (*vzmeteno kolo*) – *vzmetni* (*vzmetna vilica*) – *vzmetenje* – *polnovzmeteni* (*polnovzmeteni okvir*) – *polnovzmetenec*;
- *cest-*: *cesta* – *cestak* – *cestar* – *cestni* (*cestna dirka*) – *cestnokolesarski* (*cestnokolesarska dirka*);
- *fur-*: *fura* – *furati* – *furanje* – *odfurati* – *pofurati* – *prefurati*;
- *gon-*: *goniti* – *gonilni* (*gonilni ležaj*) – *gonilka* – *zagoniti*;
- *sprint-lšprint-*: *sprintlšprint* – *sprinterlšprinter* – *sprinterski* (*sprinterski vlak*) – *šprintarca*.

7.2.2.6 Primerjava besedotvornih in pomenotvornih širitev po besedilnih zvrsteh

Raziskava produktivnosti izhodiščnih besed oz. korenov po besedilnih zvrsteh je pokazala, da se v poljudnostrokovnih besedilih pojavi 9 zelo produktivnih besedotvornih izhodiščnih besed z istim korenem, v didaktičnostrokovnih besedilih 4, v novinarskih in znanstvenih besedilih po 3, v spletnih besedilih pa 8 zelo produktivnih besedotvornih izhodiščnih besed z istim korenem, ki so del besedotvorne podlage. Pri tem je besedilne zvrsti po številu v njih najdenih produktivnih izhodiščnih besed težko primerjati, saj je to odvisno tudi od količine zbranega kolesarskega izrazja – tako je produktivnih izhodiščnih besed, ki se pojavijo v vsaj 4 tvorjenkah, največ tam, kjer je tudi zbranih kolesarskih terminov največ, torej v poljudnostrokovnih in spletnih besedilih.

Primerjavo besedilnih zvrsti lahko poskusimo izvesti z deleži tvorjenk iz zelo produktivnih izhodiščnih besed v celotnem naboru kolesarskega izrazja, vendar je pri tem treba opozoriti, da so dobljeni deleži nereprezentativni za dejansko stanje v izrazju, saj so pridevniške tvorjenke in prve sestavine medponskoobrazilnih tvorjenk štete le enkrat, v izrazju pa so zelo pogoste.

Tako dobljeni deleži tvorjenk iz zelo produktivnih izhodiščnih besed so naslednji:

- poljudnostrokovna kolesarska besedila: 7,2 %;
- didaktičnostrokovna kolesarska besedila: 6,2 %;
- znanstvena kolesarska besedila: 6,2 %;

- novinarska kolesarska besedila: 6,3 %;
- spletna kolesarska besedila: 5 %.

Deleži tvorjenk iz zelo produktivnih izhodiščnih besed so po besedilnih zvrsteh precej podobni, izstopajo le spletna besedila, kjer pa je nižji delež istokorenskih tvorjenk v naboru izrazja mogoče pripisati velikemu številu medponskoobrazilnih zloženk in besednih zvez v naboru. Ker ti izrazi štejejo le enkrat za vsako pridevniško tvorjenko in vsako prvo sestavino medponskoobrazilnih zloženk, se delež ustrezno zniža.

Skleniti je torej mogoče, da po produktivnosti izhodiščnih besed med besedilnimi zvrstmi v splošnem ni razlik.

7.2.3 Širitev obrazilne sinonimije in homonimije

V terminologiji zaradi njenih notranjih omejitev ne bi pričakovali širjenja obrazilne sinonimije in homonimije, kot ga opisuje A. Žele (2013a: 507), torej v smislu neustaljenosti obrazilne rabe (*blogar – blogger – blogist – blogaš*), saj je osnova za tako širjenje izrazna fleksibilnost. Kljub temu se v določenih zvrsteh kolesarskih besedil pojavlja širitev obrazilne sinonimije in homonimije, kar nakazuje nepopolno ustaljenost kolesarske terminologije in z njo nedosledno rabo.

7.2.3.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila

V poljudnostrokovnih besedilih sem našla 2 primera obrazilne sinonimije istokorenskih tvorjenk. Prvi primer je par *velocipedar – velocipist*, pri čemer je prva tvorjenka izsamostalniška, druga pa izglagolska. Drugi par sta izraza *verižnik* in *verižnica*, pri katerem gre za obrazilno sinonimijo različnospolskih obrazil.

7.2.3.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila

V didaktičnostrokovnih besedilih ni primerov potencialne obrazilne sinonimije in homonimije.

7.2.3.3 Znanstvena kolesarska besedila

V znanstvenih besedilih se je pojavil le en primer potencialne obrazilne sinonimije in homonimije, in sicer obrazili *-ica* in *-ka* v izrazih *ročica* in *ročka*.

7.2.3.4 Novinarska kolesarska besedila

V novinarskih besedilih je bilo mogoče najti le en primer potencialne obrazilne sinonimije in homonimije, in sicer obrazilo *-arnica* v terminu *kolesarnica*, ki je tvorjen po analogiji *čevljarnica*, *drvarnica*.

7.2.3.5 Spletna kolesarska besedila

V spletnih besedilih so se pojavili 3 primeri potencialne obrazilne sinonimije in homonimije. Prvi primer sta obrazili *-i* in *-ek* v izrazih *bajsi* in *bajsek* ob netvorjenem izrazu *bajs* – gre za tri ekspresivna poimenovanja za kolo z nadpovprečno debelimi pnevmatikami. Drugi primer je obrazilo *-arnica* v terminu *kolesarnica*, ki je tvorjen po analogiji z besedami *čevljarnica*, *drvarnica*. Tretji primer pa je obrazilo *-(n)ina* v izrazu *startnina*, ki je tvorjen po analogiji z besedami *cestnina*, *mostnina*.

7.2.3.6 Primerjava širitve obrazilne sinonimije in homonimije po besedilnih zvrsteh

Širitev obrazilne sinonimije in homonimije se v kolesarskem izrazju redko pojavlja, zlasti zaradi dejstva, da gre za terminologijo, ki je vedno do določene mere ustaljena. Širitev je pogostejša tam, kjer je v naboru več izrazja, torej v poljudnostrokovnih in spletnih kolesarskih besedilih. O povezavi med besedotvornimi značilnostmi kolesarskega izrazja in besedilno zvrstjo pri tem kriteriju ni mogoče sklepati.

7.2.4 Branje meje med žargonom in standardno rabo

A. Žele (2013a: 508) omenja zabrisovanje leksemsko-skladenjskih mej med posameznimi sociolekti oziroma med sociolekti in standardno rabo kot eno od značilnosti pragmatičnih besedil. V okviru kolesarske ter-

minologije bi na tem mestu pričakovali zelo omejeno zabrisovanje meje med žargonom in standardno rabo. Primerjava je zaradi odsotnosti ločene poglobljene analize kolesarskega žargona omejena na obravnavo tipičnih žargonskih in pogovornih izrazov, prevzetih zlasti iz angleščine in nemščine. Sklopi in modifikacijske izpeljanke, ki jih v okviru brisanja mej med sociolekti in standardno rabo prav tako navaja A. Žele (prav tam), so v kolesarski terminologiji redki, lahko pa se predvideva, da so v govorjenem jeziku v primerjavi s pisnim pogostejše poenobesedenke.

A. Žele (2013a: 508) omenja tudi prehajanje leksike med različnimi sociolekti – v primeru kolesarske leksike se podobno dogaja s prehajanjem izrazja med terminologijami različnih strok in tudi med njihovimi žargoni. Vendar pa je tako prehajanje pri delu strokovnega izrazja že potrjeno dejstvo (v kolesarskih besedilih se poleg kolesarskih izrazov pojavlja še izrazje iz strojništva, tehnologije, biologije, drugih športov, nutricionistike, kemije itd.), zato se s tem nisem ukvarjala.

7.2.4.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila

V poljudnostrokovnih besedilih je težišče prehajanja med žargonom in standardno rabo na prevzetih izrazih, zlasti tistih iz angleščine s slovensko knjižno ustreznico, npr. *bajk*, *bunny*, *fully*, *granny*, *rider*, *tripla*, *tventinajner*, *beach cruiser* itd. Mejo prestopajo tudi prevzeti izrazi iz nemščine, ki so že tipični za pogovorni jezik, npr. *aufzic*, *fajfa*, *muskel-fiber*, *muslauf*, *šajba*, *špica*. V poljudnostrokovnih besedilih je tudi nekaj poenobesedenk – ta besedotvorna vrsta je zelo živa v pogovornem jeziku, npr. *cestaš* ('kolo', 'kolesar'), *trdak*, *klasika* ('kolo'), *specialka*, *šprinterka* ('kolesarski čevlji'), *gorec*, *kronometrca*. V poljudnostrokovnih besedilih ni bilo sklopov, ki bi potencialno prehajali mejo med standardno rabo in žargonom, pojavila pa se je 1 modifikacijska izpeljanka iz prevzete besede, pri kateri bi se ta meja potencialno lahko brisala: *singlica* (tvorjena ustreznica: *enoslednica*).

7.2.4.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila

Mejo med standardno rabo in žargonom morda prestopajo izrazi, prevzeti iz nemščine, ki so v slovenščini tipično prisotni v pogovornem

jeziku, npr. *šprikla*, *špica*, *balanca*. Tak je tudi izraz *cruiser*, ki prihaja iz angleščine, zanj pa obstaja pomensko nekoliko splošnejša knjižna ustreznica *metno kolo*. V didaktičnostrokovnih besedilih ni bilo mogoče najti sklopov in modifikacijskih izpeljank, ki bi potencialno prehajali mejo med standardno rabo in žargonom, našla pa sem 2 poenobesedenki: *klasika* ('kolo'), *specialka*.

7.2.4.3 Znanstvena kolesarska besedila

V znanstvenih besedilih se pojavita 2 izraza, prevzeta iz nemščine: *Freilauf*, *bilanca*. V znanstvenih besedilih ni bilo mogoče najti sklopov in modifikacijskih izpeljank, ki bi potencialno prehajali mejo med standardno rabo in žargonom, pojavi pa se 1 poenobesedenka, pri kateri se morda briše meja med standardno rabo in žargonom: *specialka*.

7.2.4.4 Novinarska kolesarska besedila

Da izhajajo iz kolesarskega žargona, je mogoče trditi za 2 iz angleščine prevzeta izraza, ki imata knjižni ustreznici (*all-rounder* – *vsestranski kompletni kolesar*; *peloton* – *glavnina*), in en domači izraz, ki je nastal z metaforo in prav tako ima knjižno ustreznico (*koza* – *kolo za kronometer*). V novinarskih besedilih ni bilo mogoče najti sklopov, modifikacijskih izpeljank in poenobesedenk, ki bi potencialno prehajali mejo med standardno rabo in žargonom. Prav tako ni bilo mogoče najti prevzetih izrazov iz nemščine, ki so v slovenščini tipično prisotni v pogovornem jeziku.

7.2.4.5 Spletna kolesarska besedila

Tudi v spletnih besedilih je težišče prehajanja med žargonom in standardno rabo na prevzetih izrazih, zlasti tistih iz angleščine s slovensko knjižno ustreznico, npr. *singla*, *snakebite*, *fatbikelfetbajk*, *trike* itd. Mejo prestopajo tudi prevzeti izrazi iz nemščine, ki so že tipični za pogovorni jezik, npr. *feltna*, *ketna*, *klipsna*, *pumpa*, *zajla*, *banda* itd. V spletnih besedilih so pogoste tudi poenobesedenke, ki so značilna besedotvorna vrsta v govorjenem jeziku, npr. *trdak*, *višinec*, *cestak*, *šprintarca*, *gorec*, *krampar-*

ca itd. V spletnih besedilih so se pojavili tudi 2 sklopa in nekaj modifikacijskih izpeljank: *kolunter*, *mtbajker*; *bajsilbajsek*, *nogavček*, *rokavček*.

7.2.4.6 Primerjava brisanja meje med žargonom in standardno rabo po besedilnih zvrsteh

Tudi pri tem kriteriju primerjave besedotvornih značilnosti kolesarskega izrazja po besedilnih zvrsteh se kaže, da izstopajo poljudnostrokovna in spletna besedila – v njih se meja med žargonom in standardno rabo pogosto briše zlasti pri prevzetih besedah, pa tudi pri poenobesedenkah in modifikacijskih izpeljankah. Didaktičnostrokovna, znanstvena in novinarska besedila izkazujejo le posamezne primere, pri katerih je mogoče sklepati, da prehajajo med standardno in nestandardno rabo. Razlogi za to so lahko naslednji:

- iz poljudnostrokovnih in spletnih besedil sem zbrala največ izrazja, zaradi česar je verjetnost, da se v njem pojavijo tudi žargonski izrazi, večja;
- poljudnostrokovna besedila so žanrsko najbolj pestra in raznovrstna, posledično pa namenjena širšemu krogu naslovnikov, tudi polstrokovnjakom, ki jim je kolesarski žargon blizu in poznan;
- spletna besedila so pogosto nelektorirana in tvorjena bolj sproščeno, za spletno komunikacijo pa je znano, da izkazuje številne značilnosti pogovornega jezika (Michelizza 2015: 104–107);
- didaktičnostrokovna besedila so namenjena nestrokovnjakom v formalnem učnem procesu, zato so večinoma lektorirana, pri tem so žargonski izrazi večinoma zamenjani s knjižnimi;
- znanstvena besedila predstavljajo višjo raven komunikacije z bolj dosledno rabo ustaljenega in knjižnega izrazja, zaradi česar je v njih malo žargonizmov;
- novinarska kolesarska besedila so namenjena nestrokovnjakom, ki jim kolesarski žargon ni poznan, poleg tega so dosledno lektorirana.

Brisanje meje med žargonom in standardno rabo je uspešen kriterij pri iskanju soodvisnosti med besedotvorjem in besedilotvorjem. Poljudnostrokovna besedila vsebujejo več žargonizmov zaradi svoje žanrske pe-

strosti, spletna pa zaradi sproščenosti, značilnosti pogovornega jezika in nelektoriranosti.

7.2.5 Pregled ugotovitev

S primerjavo značilnosti kolesarskega izrazja sem poskušala ugotoviti, ali je mogoče kriterije, opisane v prispevku A. Žele (2013a: 506–508), uporabiti za ugotavljanje odnosa med izrazom in besedilom tudi z vidika terminologije v področnih besedilih.

Ugotovila sem, da sta primerna kriterija dva. Primerjava razširjenosti terminološke variantnosti v obravnavanih besedilnih zvrsteh kolesarskih besedil je pokazala, da pri tem kriteriju močno izstopajo spletna besedila, pri katerih vstopa v terminološkovariantno razmerje skoraj polovica vseh najdenih izrazov. V bolj konvencionalnih besedilih je delež izrazov, ki se pojavijo v terminološkovariantnem razmerju, najvišji pri izrazju iz poljudnostrokovnih besedil. Tudi pri kriteriju brisanja meje med žargonom in standardno rabo se je pokazalo, da izstopajo poljudnostrokovna in spletna besedila – v njih se meja med žargonom in standardno rabo pogosto briše zlasti pri prevzetih besedah, pa tudi pri poenobesedenkah in modifikacijskih izpeljankah. Poljudnostrokovna in spletna besedila vsebujejo več žargonizmov od besedil drugih zvrsti.

Kriterija produktivnosti izhodiščnih besed oz. korenov ter širitve obrazilne sinonimije in homonimije nista primerna za ugotavljanje povezave med leksikalnimi značilnostmi kolesarskega izrazja in besedilno zvrstjo.

VIII SKLEP

Glavni namen raziskave je bil preučiti leksikalne (zlasti pa besedotvorne, besednovrstne, prevzemalne in strukturne) značilnosti sodobnega slovenskega kolesarskega izrazja. Na podlagi analize izrazja sem iskala povezavo med besedo in besedilom, in sicer v smislu, da besedilna zvrst vpliva na lastnosti izbranega izrazja, poskušala pa sem tudi ugotoviti, ali se pri novejšem kolesarskem izrazju kažejo besedotvorne tendence sodobne slovenščine in ali je mogoče iz stanja v kolesarskem izrazju sklepati o stanju v slovenskem jeziku na splošno.

Za raziskavo sem izbrala področje kolesarstva. Čeprav je kolesarstvo le ena od številnih športnih panog, zajema precej več vidikov kot le šport oziroma rekreacijo v najožjem smislu – gre za družbeno področje, zanimivo tudi širši javnosti, ne le stroki. Produkcija besedil s kolesarsko tematiko je pestra in številna, zato so kolesarska besedila primerna izbira za različne besedoslovne in besediloslovne raziskave, kolesarsko izrazje pa zaradi pospešenega razvoja tega področja v zadnjih 20–30 letih izkazuje določene tendence splošnega besedotvornega vedenja in razvoja sodobne slovenščine.

Slovensko kolesarsko izrazje je del slovenskega športnega izrazja, ki se je razvilo iz sokolske telovadne terminologije. Kolesarska terminologija se je v slovenščini začela razvijati v začetku 20. stoletja, z množičnostjo tega športa pa se je razširila tudi v splošni jezik. Kot terminologije drugih strok se tudi kolesarska terminologija spopada z izzivom prevzemanja iz tujih jezikov. Kolesarsko izrazje je strokovno izrazje, zato ima nekatere značilnosti terminologije, po katerih se ta razlikuje od splošne leksike. V središču terminološke vede je pojem, ki je sestavina mišljenja, medtem ko je termin njegovo jezikovno poimenovanje. Terminološka leksika je v nasprotju s splošnejšo leksiko enopomenska, zanjo so značilne zlasti ustaljenost, jezikovnosistemska ustreznost in gospodarnost.

Pri tvorbi kolesarskega izrazja na splošno prevladajo zakonitosti terminološke tvorbe, torej sistemsko predvidljivi besedotvorni vzorci, novejših in sistemsko nepredvidljivih besedotvornih vrst pa je malo. Kolesarsko izrazje le v določnem obsegu izraža besedotvorne značilnosti novejšega slovenskega besedja, večinoma pa se zaradi okvirov, znotraj katerih se načrtno razvija terminologija, drži ustaljenih in sistemsko predvidljivih besedotvornih vzorcev. Pri tem se kažejo določena odstopanja (npr. medponskoobrazilne zloženke s prevzeto besedo v samostalniškem prilastku skladenjske podstave), ki lahko nakazujejo tendence besedotvornega razvoja slovenščine, vendar so značilnosti kolesarskega izrazja še vedno podrejene besedotvorni sistemskosti.

Monografija prinaša prvi pregleden prikaz pisne produkcije sodobnih slovenskih kolesarskih besedil skupaj s področju prilagojeno delitvijo po besedilnih vrstah. Predstavljeno delitev je mogoče (s prilagoditvami) uporabiti tudi za druga področja znotraj športa. Uporabljeni nabor kolesarskega izrazja bi lahko ob sodelovanju športnih strokovnjakov služil kot osnova za pripravo terminološkega slovarja slovenskega kolesarskega izrazja.

POVZETEK

Termini nastajajo na različne načine – v okviru lastnega jezika jih je mogoče na novo tvoriti (neologizmi nastanejo iz poimenovalne potrebe pri novi pojavnosti) ali obstoječim besedam pripisati nove pomene (pomenski prenos, pomenska vsebovanost; (de)terminologizacija). V okviru prevzemanja iz lastnega jezika so vir lahko splošni jezik, terminologija drugih strok, diahrono prevzemanje in prevzemanje iz drugih zvrsti jezika, lahko pa termine prevzamemo tudi iz tujih jezikov (sodobnih in klasičnih). Termini besednovrstno niso le samostalniki (ki so najpogostejši), temveč tudi glagoli, pridevniki, prislovi. Lahko tudi večbesedni, torej besedne zveze (najpogostejše so samostalniške) – njihovi razpoznavni lastnosti sta avtomatiziranost in ustaljenost. Sinonimija za terminologijo ni značilna, saj je v nasprotju z načelom enoznačnosti – terminologija teži k idealu, da ima za vsak pojem le en izraz.

Besedotvorni postopki, ki so uporabljeni pri tvorbi poimenovanj iz lastnega jezika, so lahko sistemsko predvidljivi ali nepredvidljivi. Sistemsko predvidljive tvorjenke so dvodelne, sestavljene iz besedotvorne podstave in obrazila. Besedotvorna podstava nastane iz neobraziljenih korenskomorfemskih besed. Obrazila so lahko priponska, medponska ali predponska, hkrati pa še eno- ali večmorfemska. Ločujemo tri sistemsko predvidljive besedotvorne vrste: navadno izpeljavo, sestavo in zlaganje (medponskoobrazilno in medponsko-priponsko). Raziskave terminologije različnih strok potrjujejo, da se sistemsko predvidljivi besedotvorni postopki v slovenščini skozi čas bistveno ne spreminjajo, spreminjajo se le obrazilni morfemi, ki prevladujejo pri posameznem besedotvornem pomenu/postopku. Sistemsko nepredvidljivi besedotvorni postopki so bolj spremenljivi od sistemsko predvidljivih, ni jim mogoče določiti skladijske podstave ali jih enoumno morfemsko razdeliti na besedotvorno podstavo in obrazilo. V slovenščino prihajajo novi načini

tvorbe zlasti iz tujih jezikov – v času globalizacije in pospešenega tehnološkega razvoja je to še zlasti očitno. Med sistemsko nepredvidljive tvorjenke sodijo sklopi, kratice oziroma krajšave, poenobesedenja, e-tvorjenke, prekrivanke, okrnjenke in različne mešane tvorbe.

V novejših tvorjenkah se odraža povezava med besedotvorno in besedilotvorno ravno jezika. Gre za odnos med različnimi tipi diskurza in besedotvornimi prviniami tvorjene leksike. Besedotvorne značilnosti novejše leksike sooblikujejo besedilo določene jezikovne zvrsti oziroma diskurza, kažejo pa tudi, v katero smer gre jezikovni razvoj. Raziskave kažejo, da je za pragmatični in domišljijiški diskurz značilna živahna in manj predvidljiva besedotvorna dejavnost, za kognitivni in performativni diskurz pa je značilna leksika, ki je besedotvorno predvidljivejša. Na drugi strani je povezavo med besedjem in besedilom mogoče iskati tudi v načinu, kako je besedilo organizirano s povedjem in udeleženci. Glagol kot nosilec povedja s pomočjo svoje vezljivosti organizira udeležence. V strokovnih besedilih je vezljivost glagola terminološka, saj organizira termine in terminološko rabljeno leksiko na način, ki se razlikuje od neterminološke vezljivosti. Glede na besedilno zvrst in tip so za posamezno besedilo značilni različni tipi terminološke in neterminološke glagolske vezljivosti.

V raziskavo povezave med leksiko in besedilotvorjem sem vključila naslednja besedila s področja kolesarstva: 1) znanstvena besedila (kolesarski znanstveni članki), 2) poljudnostrokovna besedila (kolesarska revija, katalog kolesarske razstave, dva kolesarska priročnika), 3) didaktično-strokovna besedila (učbeniki), 4) novinarska besedila (vesti, intervjuji v splošnem časopisju in specializirani športni reviji) in 5) spletna besedila.

Področje kolesarstva vključuje tudi nekatere vidike drugih strok, vendar pa ozkospecifično izrazje teh strok, ki v kolesarstvo prihaja s terminologizacijo zaradi določene prekrivnosti področij, v raziskavo ni vključeno. Zbrano kolesarsko izrazje sem glede na besedno vrsto in enobesednost oziroma besednozveznost delila na enobesedno samostalniško, besednozvezno samostalniško, enobesedno pridevniško in glagolsko izrazje. Enobesedno izrazje sem analizirala glede na besedotvorne značilnosti, besednozvezno samostalniško izrazje pa glede na različne kombinacije prilastka in jedra. Ustrežno splošnim načelom

terminologije so v naboru prevladovali enobesedni in besednozvezni samostalniški termini, pridevniških in glagolskih terminov pa je bilo manj. Skupno je bilo v analizo kolesarskega izrazja iz različnih besedilnih zvrsti vključenih 2394 terminov.

S primerjavo značilnosti enobesednih samostalniških terminov sem ugotovila, da je v vseh besedilnih zvrsteh je približno 70 % tvorjenega in 30 % netvorjenega (domačega ali prevzetega) izrazja ter da med jeziki, iz katerih prihaja mlajše prevzeto izrazje, prednjači angleščina. V poljudnostrokovnih in spletnih besedilih je nižji odstotek domačega netvorjenega izrazja v primerjavi z mlajšimi prevzetimi izrazi, v vseh besedilnih zvrsteh pa sta najpogostejša besedotvorna postopka navadna izpeljava in medponskoobrazilno zlaganje, kar je na splošno značilno za tvorbo terminov v strokovnih besedilih.

Pričakovano med besedilnimi zvrstmi ni večjih razlik v strukturi večbesednih samostalniških terminov, saj ugotovitve, ki veljajo za terminologijo na splošno (Vintar 2008), veljajo tudi za kolesarsko izrazje.

Pridevniški termini izkazujejo manjšo besedotvorno pestrost kot samostalniki, hkrati pa jih je tudi manj, skupaj z glagoli namreč predstavljajo okoli 10 % celotnega nabora kolesarskega izrazja. V vseh besedilnih zvrsteh je pri pridevniških tvorjenkah najpogostejši besedotvorni postopek navadna izpeljava, sledi ji medponsko-priponsko zlaganje. Besedotvorno najmanj pestri so pridevniki iz didaktičnostrokovnih besedil, največ različnim besedotvornim vrstam pa pripadajo pridevniki iz poljudnostrokovnih in spletnih besedil.

Tvorjeni glagolski termini so v vseh besedilnih zvrsteh pogostejši od netvorjenih, pri čemer je v gradivu iz znanstvenih besedil izrazito manj glagolskih terminov kot v drugih besedilnih zvrsteh. V poljudnostrokovnih besedilih med tvorjenimi glagolskimi termini prevladujejo navadne izpeljanke, v didaktičnostrokovnih, novinarskih in spletnih besedilih pa sestavljenke. Le en besedotvorni postopek se pojavi v vseh besedilnih zvrsteh, in sicer navadna izpeljava, pogosto pa je tudi sestavljanje, ki je zaradi obrazilne pestrosti zelo produktivno.

Primerjava razširjenosti terminološke variantnosti v obravnavanih besedilih je pokazala, da močno izstopajo spletna besedila, pri katerih vstopa v terminološkovariantno razmerje skoraj polovica vseh najdenih

izrazov. V bolj konvencionalnih besedilih je delež izrazov, ki se pojavijo v terminološkovariantnem razmerju, najvišji pri izrazju iz poljudnostrokovnih besedil. Tudi pri brisanju meje med žargonom in standardno rabo se je pokazalo, da izstopajo poljudnostrokovna in spletna besedila – v njih se meja med žargonom in standardno rabo pogosto briše zlasti pri prevzetih besedah, pa tudi pri poenobesedenkah in modifikacijskih izpeljankah. Poljudnostrokovna in spletna besedila vsebujejo več žargonizmov od besedil drugih zvrsti.

SUMMARY

Terms are formed in different ways – within the same language it is possible to form new terms (neologisms are formed because new occurrences have to be named) or to give new meanings to existing words (semantic transference, semantic envelopment; (de)terminologisation). When borrowing from the same language, words can be taken from the general language or from the terminology of other fields. They may be borrowed diachronically or from other varieties of language. However, the terms can also be borrowed from other languages (modern or classical). As far as word formation is concerned, terms are not only nouns (which are the most common), but also verbs, adjectives and adverbs. They can consist of multiple words, i.e. they are phrases (noun phrases are the most common) – their characteristic features are automaticity and consistency. Synonymy is not characteristic of terminology, as it is contrary to the principle of monosemy – terminology strives for the ideal of having only one term for each concept.

Word-formation processes in the formation of denotata from the same language can be systemically predictable or unpredictable. The systemically predictable compounds consist of a word-formation base and an affix. The word-formation base is formed from root morphemes without affixes. Affixes can be suffixal, infixal or prefixal, and they can also be mono- or multi-morphemic. There are three systemically predictable types of word-formation: suffixation, prefixation and compounding (infixal and infixal with a suffix). Terminology research in various disciplines confirms that the systemically predictable word-formation processes in Slovenian do not change significantly over time; what changes are affixal morphemes that predominate in each individual word-formation process. Compared to the systemically predictable word-formation processes, the systemically unpredictable word-forma-

tion processes change more; their syntactic base cannot be determined and they cannot be clearly divided morphematically into an affix and a word-formation base. New word-formation types are establishing themselves in Slovenian, mainly originating from foreign languages. This is particularly evident in times of globalisation and accelerated technological development. Systemically unpredictable compounds are compound words, acronyms or abbreviations, univerbations, e-compounds, blends, clipped forms and various mixed formations.

New compounds convey the interconnectedness between the word-formation and text-formation levels of language. It is about the relationship between different types of discourse and word-formation elements of the formed lexicon. Word-formation characteristics of the contemporary lexicon co-create texts of a particular language variety or discourse, and at the same time they imply the direction of language development. Research shows that a less predictable word-formation activity with greater variety is typical of pragmatic and imaginative discourse; cognitive and performative discourse, on the other hand, are characterised by a specific lexicon that is more predictable from the word-formation point of view. On the other hand, the connection between word and text can also be found by examining how the predicate and the participants constitute the text. The verb acts as the carrier of the predicate, and with its valency, it organises the participants. In specialised texts, verbal valency is terminological because it organises the terms and the terminological lexicon in a way that differs from non-terminological valency. Depending on the text type, different types of terminological and non-terminological verbal valency are characteristic of individual texts.

The study focuses on the connection between lexicon and text-formation; it includes the following texts from the field of cycling: 1) scientific texts (scientific articles from the field of cycling), 2) popular science texts (a cycling journal, a catalogue of a cycling exhibition, two cycling handbooks), 3) textbooks, 4) journalistic texts (news, interviews in general newspapers and in a specialised sports journal), 5) online texts.

The field of cycling includes some aspects of other fields; however, the study does not include the narrowly defined specific terminology

of these fields, which flows into the field of cycling due to a certain overlap of the fields through terminologisation. Depending on the text type and whether the terms consist of a single word or multiple words, the extracted cycling terminology was categorised into single-word nouns, multi-word nominal phrases, and single-word adjectives and verbs. Single-word terms were analysed according to word-formation features, multi-word nouns were analysed according to different headword-modifier combinations. In accordance with general terminological principles, the terms were predominantly single- and multi-word nouns, while adjectives and verbs were less represented. The analysis of cycling terminology in different text types included a total of 2394 terms.

When comparing the characteristics of single-word nominal terms, I found that all text types contain approximately 70 % formed and 30 % non-formed (native or adapted) terms, and that the most recently adapted terminology comes mainly from English. In popular science and online texts, the proportion of native non-formed terminology is lower compared to more recently adapted terms. In all text types, the most common word-formation processes are ordinary suffixation and infixal compounding, which is generally characteristic of the formation of terms in specialised texts.

As expected, there are no major differences between text types in the structure of multiple-word noun terms, since the findings that apply to terminology in general (Vintar 2008) also apply to cycling terminology.

Adjectival terms show less diversity in word-formation than nouns, and there are also fewer of them; together with verbs, they account for about 10 % of all cycling terminology. The most common word-formation process for adjectival derivatives in all text types is ordinary suffixation, followed by infixal compounding with a suffix. Adjectives in textbooks show the least diversity in word-formation, while adjectives in popular science and online texts are among the most diverse types of word-formation.

In all text types, formed verbal terms are more frequent than non-formed ones; the material shows a significantly lower amount of verbal terms in scientific texts compared to other text types. In popular science texts, words with ordinary suffixes dominate among the formed

verbal terms; in textbooks, journalistic texts and online texts, words with prefixes dominate. Only one word-formation process occurs in all text types, namely ordinary suffixation; prefixation is also widespread and very productive due to its affixal diversity.

The comparison of the prevalence of terminological variation in the analysed texts has shown that online texts stand out strongly, as almost half of all terms occurring in online texts can be seen as terminological variations. In more conventional texts, the proportion of terms that are seen as terminological variations is highest for terminology from popular science texts. In popular science and online texts in particular, the boundary between jargon and standard usage is often blurred; this is particularly evident in borrowed words but also in words formed by univerbation and ordinary suffixation. Popular science and online texts contain more jargon than other types of texts.

LITERATURA

- Antloga, Špela (2016). Vzajemno delovanje besedotvorja in besedilotorja na primeru novih tvorjenk v slovenščini. *Liter jezika* 7/10. 122–130.
- Anželj, Kristina (2015). *Poenobesedenje z vidika sistemske predvidljivosti*. Diplomsko delo. Ljubljana: samozaložba.
- Bajec, Anton (1950). *Besedotvorje slovenskega jezika I. Izpeljava slovenskih samostalnikov*. Ljubljana: SAZU.
- Bajec, Anton (1952). *Besedotvorje slovenskega jezika II. Izpeljava slovenskih pridevnikov. III. Zloženke*. Ljubljana: SAZU.
- Bajec, Anton (1959). *Besedotvorje slovenskega jezika IV. Predlogi in predpone*. Ljubljana: SAZU.
- Bauer, Laurie (2002). Lexical word-formation. *The Cambridge Grammar of the English Language* (ur. Rodney Huddleston in Geoffrey K. Pullum). Cambridge: CUP. 1621–1722.
- Bešter, Marja (1994). Tip besedila kot izrazilo sporočevalčevega namena. *Uporabno jezikoslovje* 2. 44–52.
- Bezgovšek, Vesna (2013). *Strokovni slovenski opisi nekaterih krepilnih gimnastičnih vaj*. Diplomsko delo. Ljubljana: samozaložba.
- Bezljaj Krevcl, Ljudmila (2011). Dve kolesi in par nog, publikacija TMS 48 (ur. Boris Brovinsky). Bistra pri Vrhniki: Tehniški muzej Slovenije, 2010, 108 strani. *Kronika* 59/2. 332–334. Dostopno na naslovu: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-IHM0PKJT>.
- Bokal, Ljudmila (1998). Tipologija novih besed (ob primeru avtomobilskega izrazja). *Slovensko naravoslovno-tehnično izrazje* (ur. Marjeta Humar). Ljubljana: ZRC SAZU. 45–55.
- Bokal, Ljudmila (2004). Znamenja angleščine kot globalnega jezika v slovenščini, še posebej s stališča terminologije. *Terminologija v času globalizacije* (ur. Marjeta Humar). Zbornik prispevkov s simpozija Terminologija v času globalizacije, Ljubljana, 5.–6. junij 2003. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 45–55.
- Bokal, Ljudmila (2009). Prevzemanje glede na vrste. *Terminologija in sodobna terminografija* (ur. Nina Ledinek, Mojca Žagar Karer in Marjeta Humar). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 111–123.

- Bokal, Ljudmila (2016). Razlikovalne značilnosti strok z jezikovnega stališča. *Jezikoslovni zapiski* 22/2. 61–77.
- Bonča, Anton Jakob (2018). *Trijezični kolesarski slovar*. Ljubljana: samozaložba.
- Burmasova, Svetlana (2010). *Empirische Untersuchung der Anglizismen im Deutschen*. Bamberg: University of Bamberg Press. Dostopno na naslovu: <https://core.ac.uk/download/pdf/144484326.pdf>.
- Crystal, David (2001). *Language and the Internet*. Cambridge: University Press.
- Černivec, Manca (2014). *Lastnosti leksike s področja kolesarstva*. Diplomsko delo. Ljubljana: samozaložba.
- Čuk, Ivan (2014). Telesna kultura ali šport? *Šport: revija za teoretična in praktična vprašanja športa* 62/1–2. 17–21.
- Daille, Béatrice (2005). Variations and application-oriented terminology engineering. *Terminology* 11/1. 181–197.
- Daneš, František (1997). Jazyk vědy. *Český jazyk na přelomu tisíciletí* (ur. František Daneš). Praha: Academia. 86–83.
- Dobrovoljc, Helena (2008). Vpliv variantnega predpisa na jezikovno rabo (Šest let po izidu Slovenskega pravopisa 2001). *Od Megiserja do elektronske izdaje Pleteršnikovega slovarja* (ur. Marko Jesenšek). Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. 84–109.
- Dukič, Davorin (2010). Razvoj koncepta funkcijske zvrstnosti v slovenskem jezikoslovju. *Slavistična revija* 58/3. 311–334.
- Dular, Janez (1974). Zvrstnost slovenskega jezika. *Slovenski jezik, literatura in kultura: Informativni zbornik* (ur. Tine Logar). Ljubljana: Seminar slovenskega jezika, literature in kulture Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 57–74.
- Fajfar, Tanja, in Žagar Karer, Mojca (2019). Analiza kratic v terminoloških slovarjih. *Slavistična revija* 67/4. 551–567.
- Fajfar, Tanja (2017). *Terminologija v Evropski uniji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Filipović, Rudolf (1990). *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo – razvoj – značenje*. Zagreb: Školska knjiga.
- France Batjel* (1940). Dostopno na naslovu: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-H216JG27>.
- Gallagher, Brendan (2017). *Dirka po Italiji. Corsa rosa: zgodovina najznamenitejših Girov*. Preserje: Aktivni mediji.
- Gložančev, Alenka (2012). Novejša slovenska leksika v luči obravnave samostalniških zložen v Slovenskem pravopisu 2001. *Pravopisna stikanja* (ur. Nataša Jakop in Helena Dobrovoljc). Ljubljana: Založba ZRC. 141–149.
- Gložančev, Alenka, Jakopin, Primož, Michelizza, Mija, Uršič, Lučka, in Žele,

- Andreja (2009). *Novejša slovenska leksika (v povezavi s spletnimi jezikovnimi viri)*. Ljubljana: Založa ZRC, ZRC SAZU.
- Gorjanc, Vojko (1995/96). Primerjalna razčlenitev terminologije v matematiki in filozofiji. *Jezik in slovnstvo* 41/5. 267–276.
- Gruntar Jermol, Ada (2013). Die Bedeutung fachsprachlicher Kollokationen bei der Textproduktion. *Phraseologie im interlingualen und interkulturellen Kontakt* (ur. Melanija Fabčič, Sabine Fiedler in Joanna Szerszunowicz). Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. 93–109.
- Hafner, Stanislav (1980). O problemu funkcijskih zvrsti slovenskega ljudskega jezika. *Jezik in slovnstvo* 26/2. 54–61.
- Havránek, Bohuslav (1969). Teorija knjižnega jezika. *Jezik in slovnstvo* 14/7. 196–204.
- Honzak Jahič, Jasna (1999). *Slovensko strokovno izrazje v 19. stoletju (s poučarkom na čeških vplivih)*. Doktorska disertacija. Ljubljana: samozaložba.
- Humar, Marjeta (2004). Stanje in vloga slovenske terminologije in terminografije. *Terminologija v času globalizacije* (ur. Marjeta Humar). Zbornik prispevkov s simpozija Terminologija v času globalizacije, Ljubljana, 5.–6. junij 2003. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 17–31.
- Humar, Marjeta (2009). Sinonimija v slovenskih terminoloških slovarjih. *Terminologija in sodobna terminografija* (ur. Nina Ledinek, Mojca Žagar Kärer in Marjeta Humar). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 75–95.
- Jakop, Nataša (2008). Pravopis in spletni forumi – kva dogaja? *Slovenščina med kulturami* (ur. Miran Košuta). Celovec: Slavistično društvo Slovenije. 315–327.
- Jemec Tomazin, Mateja (2010). Vloga terminologije pri uveljavljanju znanstvenega področja. *Vloge središča: konvergenca regij in kultur* (ur. Irena Novak Popov). Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije. 103–118.
- Kalin Golob, Monika (2003). *O dopisih: predlog za standardizacijo*. Ljubljana: Revija Tajnica, GV Založba.
- Kern, Boris (2012). Pisanje skupaj in narazen v Slovarju novejšega besedja slovenskega jezika. *Pravopisna stikanja* (ur. Nataša Jakop in Helena Dobrovoljc). Ljubljana: Založba ZRC. 141–149.
- Kern, Boris (2016). (Narazen pisane) samomedpanske zloženke z lektorskega vidika. *Toporišičeva Obdobja* (ur. Erika Kržišnik in Miran Hladnik). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 429–438.
- Kern, Boris (2017). *Stopenjsko besedotvorje: na primeru glagolov čutnega zaznavanja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

- Kobeja, Boris (2001). *Priročnik za pisce strokovnih besedil: znanstveni aparat*. Koper: Visoka šola za management.
- Kocourek, Rostislav (1994). Terminological Comparisons: Assessing Synonymic Groups. *International Conference on Terminology Science and Terminology Planning* (ur. Jennifer Kewley Draskau). Dunaj: TermNet, International Network for Terminology. 138–145.
- Kolesarska zveza Slovenije* (2011). Dostopno na naslovu: <http://www.kolesarska-zveza.si/>.
- Korošec, Tomo (1998). *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.
- Kostanjevec, Metka (2009). *Strokovno izrazje v športu: aerobika*. Maribor: samozaložba.
- Košir, Manca (1988). *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: DZS.
- Kristan, Silvo (2000). *Športoslovje na Slovenskem danes*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Kristan, Silvo (2009). Odličnost se kaže tudi v neoporečnem strokovnem izrazju – ali imamo res fakulteto za giboslovje? *Šport* 57/3–4. 44–50.
- Kristan, Silvo (2012). *Športni terminološki slovar*. Delovni izvod za širšo strokovno razpravo. Ljubljana: Fakulteta za šport.
- Križaj Ortar, Martina (1989). Jezikoslovna razčlenitev srednješolskega učbenika psihologije. *Slovenski jezik v znanosti II* (ur. Ada Vidovič Muha in Nace Šumi). Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 213–226.
- Krvina, Domen, in Petric Žižić, Špela (2021). *Tipologija razlag vrstnih pridevnikov*. Interno gradivo Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- Kržišnik, Erika (1986). Revijalni tip poljudnoznanstvenega besedila. *Slovenski jezik v znanosti I* (ur. Ada Vidovič Muha). Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 59–70.
- Kržišnik, Erika (2004). Spremna beseda. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem. Členitev jezikovne resničnosti* (ur. Erika Kržišnik). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. IX–X.
- Kunst Gnamuš, Olga (1991). *Sporazumevanje med željo, resnico in učinkom*. Ljubljana: Slovensko društvo raziskovalcev šolskega polja.
- Legan Ravnikar, Andreja (2008). *Slovenska krščanska terminologija*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Link, Elisabeth (1990). Das Wörterbuch der Wortbildungsmittel. *Wörterbücher. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie* (ur. Franz Josef Hausmann, Oskar Reichmann, Herbert Ernst Wiegand, Ladislav Zgusta). Berlin, New York: Walter de Gruyter. 1223–1230.
- Logar Berginc, Nataša (2012). Razmejitev med besednimi zvezami in zloženka-

- mi in sodobnem jezikovnem gradivu. *Pravopisna stikanja* (ur. Nataša Jakop in Helena Dobrovoljc). Ljubljana: Založba ZRC. 113–123.
- Logar, Nataša (2003a). *Besedotvorna stilistika*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Logar, Nataša (2003b). Kratice in tvorjenke iz njih – aktualna poimenovalna možnost. *Współczesna polska i słoweńska sytuacja językowa/Sodobni jezikovni položaj na Poljskem in v Sloveniji* (ur. Stanisław Gajda in Ada Vidovič Muha). Opole: Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej; Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. 131–149.
- Logar, Nataša (2004a). Nove tehnologije in nekateri nesistemske besedotvorni postopki. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem. Členitev jezikovne resničnosti* (ur. Erika Kržišnik). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 121–132.
- Logar, Nataša (2004b). Nove tvorjenke v publicistiki. *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri* (ur. Melita Poler Kovačič in Monika Kalin Golob). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. 175–199.
- Logar, Nataša (2005a). Besedotvorni sklopi. *Slavistična revija* 53/2. 171–192.
- Logar, Nataša (2005b). Filter vrečka ali filtervrečka, foto posnetek ali fotoposnetek, ISDN paket ali ISDN-paket? *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika* (ur. Marko Jesenšek). Maribor: Slavistično društvo. 222–249.
- Logar, Nataša (2005c). Norma v slovarju sodobne slovenščine: zloženke in kratice. *Družboslovne razprave* XXI/48. 211–225.
- Logar, Nataša (2006). Stilno zaznamovane nove tvorjenke – tipologija. *Slavistična revija* 54/posebna številka. 87–101.
- Manuál lexikografie* (ur. František Čermák in Renata Blatná) (1995). Praha: H & H.
- Markežič, Tjaša (2019). *Feminativi v slovenskem jeziku*. Doktorska disertacija. Maribor: samozaložba.
- Mazur, Jan (2002). Textlinguistik im slavischen Sprachraum. *Text- und Gesprächslinguistik: ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung* (ur. Klaus Brinker idr.). Berlin, New York: Walter de Gruyter. 153–163.
- Michelizza, Mija (2008). Nove tvorjenke v spletnih besedilih (primer Wikipedije). *Slovenščina med kulturami* (ur. Miran Košuta). Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 328–338.
- Michelizza, Mija (2012). Splet z jezikovnega in jezikoslovnega vidika. *Historični seminar 10* (ur. Katarina Šter). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 171–190. Dostopno na naslovu: http://hs.zrc-sazu.si/Portals/0/sp/hs10/0-HS_10_web_celota.pdf.

- Michelizza, Mija (2015). *Spletna besedila in jezik na spletu*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Mikolič, Vesna (2007a). Modifikacija podstave in argumentacijska struktura besedilnih vrst. *Slavistična revija* 55/1–2. 341–355.
- Mikolič, Vesna (2007b). Tipologija turističnih besedil s poudarkom na turističnooglaševalskih besedilih. *Jezik in slovstvo* 52/3–4. 107–116.
- Mikolič, Vesna (2009). Specializirani jezikovni korpusi in funkcijska zvrstnost. *Infrastruktura slovenščine in slovenistike* (ur. Marko Stabej). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 257–263.
- Mikolič, Vesna (2013). Področni govor in terminologija na primeru jezika turizma. *Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve)* (ur. Andreja Žele). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 255–561.
- Mikolič, Vesna, in Rolih, Maša (2015). Besedilna zvrstnost v novih medijih kot slovarska vsebina. *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis* (ur. Mojca Smolej). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 511–518.
- Mnenje Inštituta Frana Ramovša za slovenski jezik glede rabe besednih zvez gorsko kolesarstvo in gorsko kolesarjenje* (2012). Dostopno na naslovu: http://odprimopoti.si/doc/institut%20frana%20ramovsa_mnenje%20glede%20terminologije.pdf.
- Mrhar, Laura (2018). /De/terminologization in English and Slovene green energy terminology. *Journal for Foreign Languages* 10/1. 241–254.
- Nadelsberger, Lora, Brkić, Nikolina, in Stramljič Breznik, Irena (2016). Prefiksoidne zloženke ali besedne zveze med slovarjem, normo in korpusno rabo. *Revija za elementarno izobraževanje* 9/4 (2016). 5–17.
- Novak, France (2004). *Samostalniška večpomenskost v jeziku slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Pavlin, Tomaž (2003). Klub slovenskih biciklistov Ljubljana. *Slovenska kronika XIX. stoletja. 1884–1899* (ur. Janez Cvirn). Ljubljana: Nova revija. 72–74.
- Pavlin, Tomaž (2011). *Zgodovina Kolesarske zveze Slovenije*. Dostopno na naslovu: <https://kolesarska-zveza.si/sl/delovanje-kzs/zgodovina-kolesarske-zveze-slovenije/>.
- Petek, Tomaž (2018). Socialne in funkcijske zvrsti v slovenskem jezikoslovju. *Jezikoslovni zapiski* 24/2. 55–67.
- Pistotnik, Borut (2009). Kondicija in forma v kineziologiji. *Šport* 57/3–4. 51–53.
- Plag, Ingo (2003). *Word-Formation in English*. Cambridge: CUP.

- Pogorelec, Breda (1964). Ob poskusnem snopiču Slovarja slovenskega knjižnega jezika. *Jezik in slovstvo* 9/7–8. 232–242.
- Pogorelec, Breda (1986). Znanstveno besedilo, njegove jezikoslovne prvine in slog. *Slovenski jezik v znanosti I* (ur. Ada Vidovič Muha). Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 11–22.
- Pravopis 8.0*. Dostopno na naslovu: <https://www.fran.si/pravopis8>.
- Revija Šport*. Dostopno na naslovu: <https://www.fsp.uni-lj.si/institut-za-sport/cvus/zaloznistvo/revija-sport/>.
- Rigler, Jakob (1971). H kritikam pravopisa, pravorečja in oblikoslovja v SSKJ. *Slavistična revija* 19/4. 433–462.
- Sajovic, Tomaž (1986). Razmerje med poljudnoznanstvenim in znanstvenim jezikom. *Slovenski jezik v znanosti I* (ur. Ada Vidovič Muha). Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 49–57.
- Sedemdeset let slovenskega kolesarskega športa* (1957). Ljubljana: Kolesarska zveza Slovenije.
- Senica, Maja (2016). *Razvoj športnega izrazja v slovenščini*. Diplomsko delo. Maribor: samozaložba, 2016.
- Sicherl, Eva, in Žele, Andreja (2018a). Novotvorjenke v slovenščini in vpliv angleščine nanje. V *družbi z jezikom in gorami: zbornik ob jubileju Stanika Klinarja* (ur. Eva Sicherl). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Sicherl, Eva, in Žele, Andreja (2018b). Prekrivanke v slovenščini z vidika vpliva angleškega jezika. *Jezik in slovstvo* 63/1. 76–88.
- Sinclair, John (2005). Prazno besedišče. *Študije o korpusnem jezikoslovju* (ur. Vojko Gorjanc in Simon Krek). Ljubljana: Krtina. 81–104.
- Skubic, Andrej E. (1994/95). Klasifikacija funkcijske zvrstnosti in pragmatična definicija funkcije. *Jezik in slovstvo* 40/5. 155–168.
- Skubic, Andrej E. (2005). *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba.
- Slovar novejšega besedja slovenskega jezika* (2012). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. Dostopno na naslovu: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=131&View=1&Query=%2A>.
- Slovar slovenskega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja* (2014). Ljubljana: Cankarjeva založba. Dostopno na naslovu: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=%2A>.
- Slovenski pravopis* (2001). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. Dostopno na naslovu: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=134&View=1&Query=%2A>.
- Slovenski smučarski slovar* (ur. Ljudmila Bokal) (2011). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Snoj, Marko (2015). *Slovenski etimološki slovar. 3., elektronska izdaja*. Dosto-

- pno na naslovu: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=193&View=1&Query=%2A>.
- Spletni slovar slovenskega jezika* (2012). Dostopno na naslovu: <http://www.slovenscina.eu/spletni-slovar>.
- Stanonik, Tončka (2015). *Lektorjevo spremljanje razvoja golfske terminologije*. Lektorsko društvo Slovenije. Dostopno na naslovu: <http://www.lektorsko-drustvo.si/vsebina/Golfska%20terminologija.pdf>.
- Starc, Sonja (2007). Struktura znanstvenega besedila in njegova zunanja členjenost, kot se kaže v primerih besedil Jezika in slovstva. *Razvoj slovenskega strokovnega jezika* (ur. Irena Orel). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 175–200.
- Stepišnik, Drago (1968). *Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Stepišnik, Drago (1979). *Kolesarstvo na Slovenskem: ob devetdesetletnici*. Ljubljana: Kolesarska zveza Slovenije.
- Stramljič Breznik, Irena (1994). *Prvostopenjske izpridevniške tvorjenke*. Doktorska disertacija. Ljubljana: samozaložba.
- Stramljič Breznik, Irena (1998). Izpridevniške modifikacijske tvorjenke v Pleteršnikovem slovarju. *Pleteršnikov slovensko-nemški slovar. Zbornik s simpozija '96 v Pišecah*. Pišecce: Komisija »Maks Pleteršnik«; Novo mesto: Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba. 41–45.
- Stramljič Breznik, Irena (1999). *Prispevki iz slovenskega besedoslovja*. Maribor: Slavistično društvo.
- Stramljič Breznik, Irena (2003). Besedotvorna tipologija novonastalega besedja s področja mobilne telefonije. *Slavistična revija* 51/posebna številka. 105–118.
- Stramljič Breznik, Irena (2004). *Besednodružinski slovar slovenskega jezika: poskusni zvezek za iztočnice na B*. Maribor: Slavistično društvo.
- Stramljič Breznik, Irena (2005a). Prevzete in domače prvine v slovenskih zloženkah. *Jezikoslovni zapiski* 11/2. 7–30.
- Stramljič Breznik, Irena (2005b). Pomembna monografija o besedotvornih spremembah v slovanskih jezikih. *Slavistična revija* 53/2. 237–243.
- Stramljič Breznik, Irena (2007). Slovensko zoološko izrazje z vidika besedotvornih vzorcev in vrst. *Razvoj slovenskega strokovnega jezika* (ur. Irena Orel). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 537–546.
- Stramljič Breznik, Irena (2008). Prevzete leksemseke prvine in njihova besedotvorna zmožnost v slovenščini. *Slavistična revija* 56/2. 149–160.
- Stramljič Breznik, Irena (2010). *Tvorjenke slovenskega jezika med slovarjem in*

- besedilom*. Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti.
- Stramljič Breznik, Irena (2011a). Različni tipi besedotvornih morfemov pri današnjih slovenskih tvorjenkah. *Jezikoslovni zapiski* 17/2. 123–129.
- Stramljič Breznik, Irena (2011b). Tvorbeni potencial afiksoidne zloženke v slovenščini. *Studia Slavica Savariensia* 1/2. 65–69.
- Stramljič Breznik, Irena (2011c). Slovenske izpeljanke s pomenom nosilca lastnosti med preteklostjo in sedanjsotjo. *Vidy jazyka a jazykovedy: na počest' Miloslavy Sokolovej* (ur. Martin Ološtiak, Martina Ivanová in Daniela Slančová). Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- Stramljič Breznik, Irena (2018). Univerbizacija (poenobesedenje) v slovenskem besedotvornem sistemu. *Slavistična revija* 66/3. 369–381.
- Stramljič Breznik, Irena (2020a). *Besedotvorje: teoretično, praktično in didaktično*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze.
- Stramljič Breznik, Irena (2020b). Istokorenska (ne)vzpostrednost izrazov za pomen vršilca dejanja in nosilca stanja v Pravnem terminološkem slovarju. *Pogled v jezik in iz jezika. Adi Vidovič Muha ob jubileju* (ur. Mira Krajnc Ivič in Andreja Žele). Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 53–66.
- Stramljič Breznik, Irena, in Voršič, Ines (2009). Grafoderivati v tiskanih oglasih. *Teorija in praksa* 46/6. 826–838.
- Šanski, Nikolaj Maksimovič (1963). *Frazeologija sovremennogo russkogo jazyka*. Moskva: Vysšaja Škola.
- Štumberger, Saška (2015). Besedotvorje novejših slovenskih leksik: medponskoobrazilne zloženke. *Zbornik prispevkov s simpozija 2013* (ur. Danila Zuljan Kumar in Helena Dobrovoljc). Nova Gorica: Založba Univerze. 155–163.
- Štumberger, Saška (2018). Zloženke med skladno in leksikologijo: pretvarjanje skladenjskih razmerij v medponski morfem. *Jezik in slovstvo* 63/2–3. 25–34.
- Šulc, Michal (2005). Automatické zpracování terminologie a problematika českých předložek. *Jazyk a jazykověda* (ur. Renata Blatná in Vladimír Petkevič). Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. 171–177.
- Temmerman, Rita (2000). *Towards New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive Approach*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Thompson, Christopher S. (2006). *The Tour de France: a cultural history*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Toporišič, Jože (1971). Pravopis, pravorečje in oblikoslovje v Slovarju slovenskega knjižnega jezika I. *Slavistična revija* 19/1. 55–75.

- Toporišič, Jože (1973/1974). K izrazju in tipologiji slovenske frazeologije. *Jezik in slovnstvo* 19/8. 273–279.
- Toporišič, Jože (1974/1975). Besednovrstna vprašanja slovenskega knjižnega jezika. *Jezik in slovnstvo* 20/2–3. 33–39.
- Toporišič, Jože (1992). *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Toporišič, Jože (2000). *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Trebar, Blaž (2014). Terminološka načela in oblikoslovno-skladenjske terminološke variacije. *Jezikoslovni zapiski* 20/2. 107–123.
- Turistični terminološki slovar* (2011). Dostopno na naslovu: <http://www.terminia.net/slovarji/78/turisticni-terminoloski-slovar>.
- Uлага, Drago (1993). Problematika terminologije na področju športa. *Zbornik predavanj. XXIX. seminar slovenskega jezika, literature in kulture* (ur. Miran Hladnik). Ljubljana: Center za slovenščino kot tuji/drugi jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete.
- Uvod. *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (1994). Ljubljana: DZS. Dostopno na naslovu: https://fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika/datoteke/SSKJ_Uvod.pdf.
- Večjezični slovar za kolesarske delavce in kolesarske sodnike* (1996). Ljubljana: Kolesarska zveza Slovenije.
- Vidovič Muha, Ada (1988). Nekatere jezikovnosistemske lastnosti strokovnih besednih zvez. *Zbornik predavanj XXIV. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture* (ur. Breda Pogorelec). Ljubljana: Filozofska fakulteta. 83–91.
- Vidovič Muha, Ada (2004). Vprašanje globalizmov ali meje naših svetov. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti* (ur. Erika Kržišnik). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 73–81.
- Vidovič Muha, Ada (2011). *Slovensko skladdenjsko besedotvorje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Vidovič Muha, Ada (2013). *Slovensko leksikalno pomenoslovje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Vintar, Špela (2008). *Terminologija: terminološka veda in računalniško podprta terminografija*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Oddelek za prevajalstvo.
- Vogel, Jerca (2007). »Nestrokovnost« v jeziku poljudnoznanstvenih besedil (pragmatično-funkcijski vidik). *Razvoj slovenskega strokovnega jezika* (ur. Irena Orel). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 125–142.

- Voršič, Ines (2010). Sistemske in nesistemske novotvorjenke v tiskanih oglaših. *Jezikoslovni zapiski* 16/1. 107–120.
- Voršič, Ines (2013). *Sistemska in nesistemska leksikalna tvorba v novejšem besedju slovenskega jezika*. Doktorska disertacija. Maribor.
- Vranjek Ošlak, Urška (2016). Aktualno besedotvorje na primeru kolesarske leksike. *Fiatal szlavisták Budapesti nemzetközi konferenciája V.* (ur. Aleksander Urkom). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Szláv és Balti Filológiai Intézet. 150–153.
- Vranjek Ošlak, Urška (2018). Besedotvorna hibridnost kolesarskega izrazja. *Jezikoslovni zapiski* 24/1. 93–101.
- Vranjek, Urška (2014). *Leksikalno-skladenjske lastnosti kolesarskega izrazja*. Magistrsko delo. Ljubljana.
- Wtorkowska, Maria (2009). Zjawisko uniwerbizacji w języku słoweńskim. *Riječ: časopis za filologiju* 15/2. 151–61.
- Wtorkowska, Maria (2010). Elipsa jako sposób uniwerbizacji w języku polskim i słoweńskim. *Riječ: časopis za filologiju* 16/5. 105–15.
- Wtorkowska, Maria (2011). Wybrane procesy uniwerbizacji w języku polskim i słoweńskim (na przykładzie derywacji paradygmatycznej). *Południowosłowiańskie Zeszyty Naukowe: Język, literatura, kultura* 8. 27–38.
- Zevnik, Maša (2011). *Sodobna slovenska kolesarska terminologija*. Diplomsko delo. Koper.
- Zevnik, Maša (2015). Ko ga bodo ujeli, naj eden rukne na kontra, eden pa naj ga drži v anšlis ali sodobna slovenska kolesarska terminologija. *Šport* 63/1–2. 147–152.
- Žagar Karer, Mojca (2011). *Terminologija med slovarjem in besedilom*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Žele, Andreja (2000/01). O slovarskem prikazu slovenske vezljivosti. *Jezik in slovstvo* 46/6. 239–256.
- Žele, Andreja (2003). *Glagolska vezljivost: iz teorije v slovar*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Žele, Andreja (2004a). Aktualizacijsko širjenje/oženje pomenja ustaljenega besedja kot odraz besedilne različnofunkcijskosti. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti* (ur. Erika Kržišnik). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 133–148.
- Žele, Andreja (2004b). Stopnje terminologizacije v leksiki (na primerih glagolov). *Terminologija v času globalizacije*. (ur. Marjeta Humar). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 77–91.
- Žele, Andreja (2005a). Novejša leksika z vidika aktualizacije pomenov in tvor-

- benih usmeritev. *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika* (ur. Marko Jesenšek). Maribor: Slavistično društvo. 240–248.
- Žele, Andreja (2005b). Opredelitve leksike glede na besedilnotipsko raznovrstnost. *Slovenščina in njeni uporabniki v luči evropske integracije* (ur. Vesna Mikolič in Karin Marc Bratina). Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Založba Annales. 73–80.
- Žele, Andreja (2007). Pomensko- in funkcijskoskladenske lastnosti glede na stopnjo besed/il/ne strokovnosti. *Razvoj slovenskega strokovnega jezika* (ur. Irena Orel). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 101–124.
- Žele, Andreja (2009). Pomenotvorne zmožnosti z vidika /de/terminologizacije (v slovenščini). *Terminologija in sodobna terminografija* (ur. Nina Ledinek, Mojca Žagar Karer in Marjeta Humar). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 124–139.
- Žele, Andreja (2013a). Odraz družbenega delovanja jezika v razmerju besedotvorje – besedilotvorje. *Družbena funkcijskost jezika* (ur. Andreja Žele). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 503–509.
- Žele, Andreja (2013b). Glagoli z obveznim prostim morfemom. *Frazeološka simfonija: sodobni pogledi na frazeologijo* (ur. Nataša Jakop in Mateja Jemec Tomazin). Ljubljana: Založba ZRC. 119–124.
- Žele, Andreja (2015a). Konverzija v slovenščini. *Jezik in slovstvo* 60/2. 65–77.
- Žele, Andreja (2015b). Strukturalnopomenska vprašanja novejšje slovenske leksike: med zloženko in besedno zvezo. *Philological studies* 13/2. 257–264.
- Žele, Andreja (2016). Aktualni jezikovni načini izražanja v slovenščini: sklapljanje kot naravni in aktualni odraz nepretrganosti govora v narečnem in knjižnem jeziku. *Annales* 26/4. 709–713.
- Žele, Andreja, in Kern, Boris (2017). Spremembe v leksiki in skladnji v sodobni slovenščini. *Acta Universitatis Wratislaviensis Slavica Wratislaviensis* 3792. 461–469.

VIRI

- Bicikel.com* (2013). 7/1–12.
- Bicikel.com*. Dostopno na naslovu: <https://www.bicikel.com/>.
- Breznik, Peter (2012). *Priročnik za varno kolesarjenje*. Maribor: Primotehna.
- Brovinsky, Boris (2015). Kratek pregled skozi zgodovino proizvodnje koles na Slovenskem. *Šport* 63/1–2. 140–146.
- Cuderman, Marijanca (2020). *Radovednih pet. Z glavo na kolo: priročnik za pripravo na kolesarski izpit*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Delo* (2013). 55/1–301.
- Dnevnik* (2017). 67/1–301.
- Dve kolesi in par nog* (ur. Boris Brovinsky) (2010). Bistra pri Vrhniki: Tehniški muzej Slovenije.
- EkipaSN* (2019). 5/35–46.
- Fonda, Borut, in Šarabon, Nejc (2010). Učinki prilagojenega položaja in naklona sedeža med kolesarjenjem v klanec (pilotske študije). *Šport* 58/3–4. 40–45.
- Fonda, Borut, in Šarabon, Nejc (2015). Vrednotenje sil na pedalih kot pristop za nastavitve višine kolesarskega sedeža: tehnični razvoj in študija primera. *Šport* 63/1–2. 168–171.
- Hönig, Nataša (2017). Kolesarstvo na Goriškem na prehodu iz 19. v 20. stoletje. *Goriški letnik* 41. 179–197.
- Jošt, Bojan, Rauter, Samo, Ulaga, Maja, Pustovrh, Janez, in Vodičar, Janez (2018). Razlike v strukturi gibalnih sposobnosti nekdanjega perspektivnega smučarskega skakalca, danes vrhunskega kolesarja. *Šport* 66/1–2. 171–177.
- Kavaš, Miran (2013). *Trening kolesarjev: praktični vidiki*. Kranj: samozaložba.
- Kavaš, Miran (2015). Trening kolesarjev. *Šport* 63/1–2. 158–160.
- Kučlar, Helga (2003). *S kolesom v promet*. Ljubljana: Avto-moto zveza Slovenije.
- MTB.si*. Dostopno na naslovu: <https://www.mtb.si/>.
- Pavlin, Tomaž (2015). Oris slovenske kolesarske zgodbe do razhoda z jugoslovansko državo. *Šport* 63/1–2. 129–136.
- Penko, Gorazd (2005). *Človek na biciklu: kolesarski priročnik za že pozitivno premaknjene ali tiste, ki nimajo nič proti, da to postanejo*. Ljubljana: samozaložba.

- Pritrznik, Robert, in Šarabon, Nejc (2015). Učinki vadbe monokolesarjenja na nekatere temeljne gibalne sposobnosti osnovnošolskih otrok: pilotska študija. *Šport* 63/1–2. 179–182.
- Rauter, Samo, in Doupona Topič, Mojca (2007). Življenjski stil in navade cestnih ter gorskih kolesarjev. *Šport* 55/4. 44–48.
- Rauter, Samo, Milić, Radoje, Žele, Luka, Hvastija, Martin, in Vodičar, Janez (2015). Laboratorijske meritve in kriteriji uspešnosti pri kolesarjih mlajših kategorij. *Šport* 63/1–2. 161–167.
- Rauter, Samo, Milić, Radoje, Žele, Luka, Šimenko, Jožef, Jurov, Iva, in Vodičar, Janez (2018). Anaerobna kapaciteta pri cestnih kolesarjih mlajših kategorij. *Šport* 66/1–2. 178–182.
- Slovenska kolesarska mreža*. Dostopno na naslovu: <http://kolesarji.org>.
- Stražišar, Gorazd (2007). *Sem kolesar. Gorski kolesar*. Ljubljana: Pisanica.
- Štuhec, Stanko, Vertič, Rok, in Supej, Matej (2011). Uporaba kolesarskega ergometra za spremljanje tehnike kolesarjenja. *Šport* 59/3–4. 185–187.
- Videmšek, Mateja, Meško, Maja, in Videmšek, Tasja (2015). Kolesarjenje v obdobju dojenčka, malčka in zgodnjega otroštva. *Šport* 63/1–2. 153–157.
- Zevnik, Maša (2015). Ko ga bodo ujeli, naj eden rukne na kontra, eden pa naj ga drži v anšlis ali sodobna slovenska kolesarska terminologija. *Šport* 63/1–2. 147–152.
- Žiberna, Lovro (2015). Problem dopinga v kolesarstvu. *Šport* 63/1–2. 172–178.

SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV

- BPo** – besedotvorna podstava
- BZNIIP** – besednozvezni neujemalni imenovalni prilastek
- BZNPredP** – besednozvezni neujemalni predložni desni prilastek
- BZNRP** – besednozvezni neujemalni rodilniški (nepredložni) desni prilastek
- BZPLP** – besednozvezni pridevniški levi prilastek
- BZUSP** – besednozvezni ujemalni (samostalniški) desni prilastek
- Čd** – čas dejanja
- De** – dejanje
- Im** – modifikacijska izpeljanka
- In** – navadna izpeljanka
- J** – samostalniško jedro
- L** – lastnost
- Md** – mesto dejanja, mesto, kjer je kdo/kaj

- NIP** – neujemalni imenovalni prilastek
NI – nosilec lastnosti
Np – nosilec povezave
NPredP – neujemalni predložni desni prilastek
NPrislP – neujemalni prislovni desni prilastek
NRP – neujemalni roditeljski (nepredložni) desni prilastek
Pd – predmet, ki opravlja dejanje
PI – predmet kot nosilec lastnosti
PLP – pridevniški levi prilastek
Pp – predmet kot nosilec povezave
Rd – rezultat dejanja
S – stanje
SBZ – stalna besedna zveza
Sd – sredstvo dejanja
Se – sestavljenka
SNB – *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika*
SPo – skladišna podstava
SSKJ – *Slovar slovenskega knjižnega jezika*
SSKJ² – druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*
Tpz – tvorjenka iz predložne zveze
Univ – poenobesedenka
USP – ujemalni (samostalniški) desni prilastek
Vd – vršilec dejanja
Zmp – medponsko-priponska zloženka
Zom – medponskoobrazilna zloženka
Zprir – priredna zloženka

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Prekrivanje strukturalistične in pragmalinistične delitve funkcijskih jezikovnih vrst.....	69
Preglednica 2: Poljudnostrokovna besedila – strokovno izrazje glede na besedno vrsto	86
Preglednica 3: Didaktičnostrokovna besedila – strokovno izrazje glede na besedno vrsto	87
Preglednica 4: Znanstvena besedila – strokovno izrazje glede na besedno vrsto	87
Preglednica 5: Novinarska besedila – strokovno izrazje glede na besedno vrsto	88
Preglednica 6: Spletne besedila – strokovno izrazje glede na besedno vrsto	88
Preglednica 7: Poljudnostrokovna besedila – tvorjeni enobesedni samostalniški termini po besedotvornih vrstah	93
Preglednica 8: Poljudnostrokovna besedila – navadne izpeljanke	94

Preglednica 9: Didaktičnostrokovna besedila – tvorjeni enobesedni samostalniški termini po besedotvornih vrstah	106
Preglednica 10: Didaktičnostrokovna besedila – navadne izpeljanke	107
Preglednica 11: Znanstvena besedila – tvorjeni enobesedni samostalniški termini po besedotvornih vrstah	112
Preglednica 12: Znanstvena besedila – navadne izpeljanke	113
Preglednica 13: Novinarska besedila – tvorjeni enobesedni samostalniški termini po besedotvornih vrstah	119
Preglednica 14: Novinarska besedila – navadne izpeljanke	120
Preglednica 15: Spletna besedila – tvorjeni enobesedni samostalniški termini po besedotvornih vrstah	126
Preglednica 16: Spletna besedila – navadne izpeljanke	127
Preglednica 17: Samostalniške besedne zveze v poljudnostrokovnih besedilih	140
Preglednica 18: Samostalniške besedne zveze v didaktičnostrokovnih besedilih	143
Preglednica 19: Samostalniške besedne zveze v znanstvenih besedilih	146
Preglednica 20: Samostalniške besedne zveze v znanstvenih besedilih	149
Preglednica 21: Samostalniške besedne zveze v spletnih besedilih	152
Preglednica 22: Poljudnostrokovna besedila – pridevniški termini po besedotvornih vrstah	157
Preglednica 23: Znanstvena besedila – pridevniški termini po besedotvornih vrstah	160
Preglednica 24: Novinarska besedila – pridevniški termini po besedotvornih vrstah	161
Preglednica 25: Spletna besedila – pridevniški termini po besedotvornih vrstah	162
Preglednica 26: Poljudnostrokovna besedila – glagolski termini po besedotvornih vrstah	164
Preglednica 27: Didaktičnostrokovna besedila – glagolski termini po besedotvornih vrstah	166
Preglednica 28: Novinarska besedila – glagolski termini po besedotvornih vrstah	167
Preglednica 29: Spletna besedila – glagolski termini po besedotvornih vrstah	169
Preglednica 30: (Ne)tvorjenost enobesednih samostalniških terminov po besedilnih zvrsteh	172
Preglednica 31: Netvorjeni enobesedni samostalniški termini po besedilnih zvrsteh	173
Preglednica 32: Tvorjeni enobesedni samostalniški termini po besedilnih zvrsteh	175
Preglednica 33: Propozicijski besedotvorni pomeni samostalniških navadnih izpeljank po besedilnih zvrsteh	177
Preglednica 34: Obrazila po pogostejših propozicijskih besedotvornih pomenih navadnih izpeljank	178
Preglednica 35: Domača ali prevzeta beseda v BPo samostalniških navadnih izpeljank po besedilnih zvrsteh	180
Preglednica 36: Tipi samostalniških medponskoobrazilnih zložen po besedilnih zvrsteh	180
Preglednica 37: (Ne)prevzetost določujoče sestavine po besedilnih zvrsteh	182
Preglednica 38: Struktura besednozveznih samostalniških terminov po besedilnih zvrsteh	184
Preglednica 39: Pridevniški termini po besedilnih zvrsteh	186
Preglednica 40: (Ne)tvorjenost glagolskih terminov po besedilnih zvrsteh	187
Preglednica 41: Besedotvorne vrste tvorjenih glagolskih terminov po besedilnih zvrsteh	188

IMENSKO KAZALO

Antloga, Špela 11, 76, 194
Anželj, Kristina 48
Badjura, Rudolf 20
Bajec, Anton 37, 101
Bajt, Drago 66
Bauer, Laurie 52
Bešter, Marja 65
Bezgovšek, Vesna 21
Bezljaj Krevcl, Ljudmila 80
Bokal, Ljudmila 20, 26, 33, 41, 45, 72, 82
Bonča, Anton Jakob 22
Breznik, Anton 66
Breznik, Peter 81
Brovinsky, Boris 79, 80, 82
Burmasova, Svetlana 43
Crystal, David 74
Cuderman, Marijanca 81
Černivec, Manca 22
Čuk, Ivan 16
Daille, Béatrice 34
Daneš, František 23
Dobrovoljc, Helena 56, 59
Doupona Topič, Mojca 82
Dukič, Davorin 65, 69
Dular, Janez 66
Erjavec, Fran 19
Fajfar, Tanja 34, 35, 44, 45
Fonda, Borut 82
Gallagher, Brendan 18
Gložančev, Alenka 23, 56, 57, 59, 61, 62
Gorec, Joso 20
Gorjanc, Vojko 34
Gruntar Jermol, Ada 30
Hafner, Stanislav 65
Havránek, Bohuslav 65, 66
Hönig, Nataša 82
Honzak Jahič, Jasna 20
Humar, Marjeta 21, 22, 34, 35

Jakop, Nataša 183
Jemec Tomazin, Mateja 9
Jošt, Bojan 82
Kalin Golob, Monika 67
Kavaš, Miran 81, 82
Kern, Boris 43, 54, 56, 58, 59, 61, 62
Kobeja, Boris 70
Korošec, Tomo 24, 66
Kostanjevec, Metka 20
Košir, Manca 73
Kristan, Silvo 10, 15, 16, 21, 22, 78, 85
Križaj Ortar, Martina 70, 71, 72
Kržišnik, Erika 67, 70
Kuclar, Helga 81
Kunst Gnamuš, Olga 66, 68, 70
Legan Ravnikar, Andreja 53, 54
Logar, Nataša 10, 24, 25, 37, 40, 44, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 56, 57, 58, 61, 62, 64
Markežič, Tjaša 55
Michelizza, Mija 53, 74, 84, 183, 192, 219
Mikolič, Vesna 16, 65, 67, 70, 72, 74, 75
Mrhar, Laura 24
Nadelsberger, Lora 101
Novak, France 27
Pavlin, Tomaž 17, 19, 82
Penko, Gorazd 79
Petek, Tomaž 67
Pistotnik, Borut 21
Plag, Ingo 52
Pogačar, Tadej 9
Pogačnik, Jože 66
Pogorelec, Breda 57, 66
Pritržnik, Robert 82
Puch, Josip 19
Rauter, Samo 82
Rigler, Jakob 58
Roglič, Primož 9
Rolih, Maša 74
Sajovic, Tomaž 70
Senica, Maja 16, 19
Sicherl, Eva 45, 52
Sinclair, John 43
Skubic, Andrej E. 66, 68, 69, 70

- Snoj, Marko 17, 92, 99, 114, 115, 129
 Stanonik, Tončka 21
 Starc, Sonja 70
 Stepišnik, Drago 17, 18, 19
 Stramljič Breznik, Irena 10, 37, 41, 42, 43, 47, 48, 51, 52, 53, 54, 55, 59, 60, 73, 95, 96, 100,
 101, 176
 Stražišar, Gorazd 79
 Šanski, Nikolaj Maksimovič 29
 Šarabon, Nejc 82
 Štuhec, Stanko 82
 Štumberger, Saška 56
 Temmerman, Rita 24
 Thompson, Christopher 18
 Toporišič, Jože 10, 26, 29, 37, 42, 44, 47, 53, 55, 57, 58, 60, 65, 66, 67, 68, 71, 78, 91, 92, 96,
 107, 121, 122, 129, 139, 165, 178, 187
 Trebar, Blaž 34
 Uлага, Drago 19, 20, 21
 Urbančič, Boris 66
 Valant, Ivan 19
 Videmšek, Mateja 82
 Vidovič Muha, Ada 10, 11, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 37, 38, 39, 41, 42, 46, 48,
 56, 57, 91, 92, 98, 99, 101, 165, 235
 Vintar, Špela 25, 29, 30, 34, 156
 Vodušek, Božo 66
 Vogel, Jerca 67, 70, 71, 72
 Voršič, Ines 10, 42, 43, 46, 48, 53, 55, 92, 96, 100, 122, 129, 158, 178
 Vranjek Ošlak, Urška 22, 41
 Wtorkowska, Maria 47
 Zevnik, Maša 22, 77, 82
 Žagar Karer, Mojca 23, 24, 25, 44, 45, 67, 71, 72, 78
 Žele, Andreja 10, 11, 23, 26, 27, 29, 30, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 54, 56, 58, 60, 61, 67,
 75, 165, 181, 194, 195, 211, 215, 216, 217, 220
 Žiberna, Lovro 82

STVARNO KAZALO

- afiks 42
- afiksoid 42, 50, 60, 101, 181
- aktualizem 24
- anagram 53
- anglicizem 43
- beseda
 - citatna 26
 - neprevzeta 26, 43
 - pisno nepodomačena 26
 - pisno podomačena 26
 - podstavna 42, 44, 45, 47, 52, 95
 - prevzeta 26, 150, 181
- besedilo
 - didaktičnostrokovno 72, 78, 80, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 143, 144, 145, 147, 159, 165, 182, 185, 192, 193, 197, 200, 201, 202, 210, 211, 212, 214, 215, 217, 218, 219
 - kognitivno 76
 - novinarsko 73, 78, 82, 119, 149, 160, 167, 172, 175, 179, 203, 213, 216, 218, 219
 - oglaševalsko 79, 84
 - performativno 76
 - poljudnostrokovno 73, 78, 79, 80, 93, 139, 157, 164, 192, 194, 197, 211, 215, 217, 219
 - poljudnoznanstveno 68, 70, 71, 78, 194
 - praktičnostrokovno 72, 73, 78, 80
 - spletno 12, 73, 74, 75, 83, 84, 125, 152, 162, 163, 168, 175, 179, 186, 191, 193, 194, 205, 210, 213, 215, 216, 218, 219, 220, 225, 226
 - splošnostrokovno 72, 78, 80
 - znanstveno 65, 71, 72, 78, 81, 111, 146, 159, 167, 186, 187, 193, 202, 213, 216, 218, 219
- besedna vrsta 33
- besedna zveza
 - prevzeta 146, 149, 181
 - stalna 29
 - terminološka 29, 30
- besedotvorje 11, 24, 57
 - skladenjsko 37
- besedotvorna vrsta 12, 37, 41, 43, 46, 53, 91, 93, 106, 112, 119, 125, 163, 174, 185, 187, 189, 190, 192, 222
- besedotvorni algoritem 37, 42
- besedotvorni postopki 46
 - sistemske nepredvidljivi 37, 43, 44, 48, 51

- sistemske predvidljivi 37, 53, 222
- citāt 26
- citātnost 25
- čas dejanja 39, 93, 97, 109, 115, 122, 130
- čas, ko je kdo/kaj 39, 97, 109, 115, 122, 130
- človeškost 43, 49, 54
- dejanje 15, 28, 38, 39, 54, 93, 94, 96, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 119, 120, 121, 126, 127, 128, 131, 176, 178
- denotat 25, 27
- (de)terminologizacija 24, 26, 27, 30, 171
- diskurz
- kognitivni 69, 73, 75, 78, 191, 192, 193
 - performativni 11, 78
 - pragmatični 69, 70, 73, 78, 84, 191, 192, 194
- dvojnica 24, 86, 182, 195, 196, 199, 207
- pisna 142
- dvozačetnica 53
- elektronsko posredovana komunikacija 74, 84
- enopomenskost 24
- etvorjenka 37, 43, 50, 53, 91, 105, 137, 138, 163, 185, 191, 192
- feminativ 55
- funkcijskozvrstna delitev 67
- glagolski primitiv 39, 40
- globalizem 41
- govor
- konvencionalnoperformativni 69
 - sporočanjsko-vplivanjski 12, 68, 69, 70, 73
 - umetnostni 69
 - znanstveni 68, 69, 70
- grafoderivat 53
- hipernim 27
- homonimija 76, 194, 215, 216, 220
- ime
- lastno 25
 - občno 25
- internacionalizem 41
- izpeljanka 43
- modifikacijska 38, 49, 50, 54, 99, 110, 116, 123, 125, 132, 164, 165, 166, 168, 169, 176, 186, 190, 217
 - navadna 40, 54, 93, 94, 95, 96, 97, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 115, 119, 120, 121, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 136, 157, 159, 160, 161, 162, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 174, 176, 179, 185, 186, 187, 189, 190, 191

- izpeljava 33, 37, 38, 40, 48, 164, 176, 185, 188, 189, 191
 modifikacijska 40, 44, 168
 navadna 39, 44, 168, 174
- izposojenka 26
- izrazje
 kolesarsko 20
 smučarsko 19
 športno 20
 telovadno 20
- jedro 12, 29, 38, 39, 40, 47, 48, 56, 57, 61, 63, 64, 80, 82, 98, 141, 142, 143, 144, 145, 146,
 147, 148, 149, 150, 151, 154, 155, 156, 181, 184, 185, 188, 196, 211
 samostalniško 30, 140, 142
- jezik
 funkcijski 66
 pogovorni 106, 217, 218
 poljudnoznanstveni 68, 69, 72
 poslovni 67
 praktičnosporazumevalni 67
 praktičnostrokovni 67, 72
 publicistični 68
 strokovni 67, 69, 72
 umetnostni 68
 znanstveni 66, 68, 69
- kalk 25, 26
 denotatni 25
 pomenski 25
- kalkiranje 25
- knjižni jezik 22, 33, 65, 66
- kombinem 42
- končnica 47, 51
 ničta 141
- konfiks 42
- konverzija 25, 43, 47, 48, 54, 60, 105, 111, 118, 124, 189
- krajšava 43
- kratica 37, 41, 43, 44, 45, 46, 50, 51, 52, 53, 61, 63, 101, 102, 110, 117, 124, 125, 133, 134,
 136, 138, 141, 144, 150, 154, 181
 črkovalna 44
 lastnoimenska 44
 nečrkovalna 44
- kratičnica 45, 49
- krn 44, 45, 46, 51, 60, 101, 138
- krnitev 44, 52

- lastno ime 106
- lastnost 28, 31, 39, 54, 93, 95, 107, 113, 120, 127
- medpona 40, 41, 58, 99, 109, 116, 132
- menjavanka
 besednozvezna 51
- mesto dejanja 39, 93, 97, 98, 107, 108, 109, 112, 115, 122, 130, 176, 179
- mesto, kjer je kdo/kaj 39, 93, 97, 108, 115, 122, 130, 176, 179
- mešana tvorba 37, 43
- metafora 28, 29, 105, 218
- metonimija 28, 29
- morfem
 besedotvorni 42, 45, 48
 končniški 44
 korenski 42, 49
 medponski 98, 109, 115, 123, 131, 132
 oblikospreminjevalni 48
 obrazilni 12, 53, 177
 priponski obrazilni 99
 prosti 165
- neologizem 24
- nosilec lastnosti 39
- nosilec povezave 39
- novejša leksika 10, 11, 23, 26, 77, 85, 191, 194
- novo opomenjenje 26
- obraziljenje 44, 92
- obrazilo 33, 38, 39, 43, 44, 45, 48, 50, 53, 55, 56, 57, 76, 91, 94, 95, 96, 97, 100, 107, 113, 114,
 116, 118, 120, 123, 129, 158, 159, 160, 161, 165, 167, 168, 169, 176, 195, 216
- medponsko 40, 41, 56, 57, 62
- ničto 57, 60, 62, 94, 96, 97, 107, 108, 114, 115, 120, 121, 122, 127, 129, 130
- poponsko 165
- predponsko 40, 41, 100, 187
- prevzeto 55
- priponsko 39, 40, 41, 48, 49, 54, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 107, 108, 110, 113, 120, 121,
 128, 129, 132, 158, 160, 163, 165, 169, 185, 187, 189, 191, 210
- vrstno 157
- odvisnik
 prilastkov 39, 40
- okoliščine
 časa 39
 kraja 39
- okrnjenka 37, 43, 50, 51, 53
- opravkar 55, 129

- opravljalnik 129
- par
- sinonimni 35
 - terminološkovariantni 35
- pisno znamenje
- kombinirano 50, 51
- področje
- družbeno 16
- podstava
- besedotvorna 35, 38, 42, 43, 44, 45, 46, 85, 91, 191, 195, 196, 198, 207, 214
 - govorna 37, 46
 - pomenska 38
 - skladenjska 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 50, 93, 98, 99, 100, 101, 102, 109, 110, 116, 117, 123, 124, 131, 132, 133, 134, 176, 181, 191, 193, 222
- poenobesedenje 37, 43, 47, 48, 49, 51, 163, 191
- poenobesedenka 47, 48, 93, 103, 104, 105, 111, 117, 118, 124, 125, 129, 136, 137, 175, 189, 191, 192, 217, 218
- poimenovalna potreba 24
- poimenovalna praznina 24
- pojem 16, 23, 34, 35
- polcitatnost 25
- pomen
- besedotvorni 35, 38, 50, 53, 55, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 103, 104, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 136, 137, 176
 - denotativni 24, 27, 28, 34, 46
 - izhodiščni 29
 - kategorialni 27, 28, 46
 - konotativni 24, 27, 28, 30, 34
 - motivirajoči 28
 - motivirani 28
 - pragmatični 27, 28
 - propozicijski besedotvorni 38
- pomenotvorje 24
- pomenska predvidljivost 24
- pomenska sestavina
- razločevalna 27, 28, 29, 30, 31, 32
 - uvrščevalna 27, 28, 29, 30, 31, 32, 62
- pomenska vsebovanost 24, 27, 29
- pomenski prenos 24
- povedkovo določilo 30
- pragmatično jezikoslovje 67

- predmet dejanja 39
- predmet kot nosilec lastnosti 39, 93, 94, 96, 103, 104, 107, 108, 111, 114, 118, 121, 124, 126, 129, 137, 176, 179
- predmet kot nosilec povezave 39, 93, 96, 98, 99, 103, 104, 108, 109, 114, 115, 116, 121, 129, 131, 132, 137
- predpona 40, 98, 109, 122, 131, 132
- prefiksoid 50, 101
- prekrivanka 37, 43, 50, 51, 52
- prenos
- metaforični 27
 - metonimični 27
 - pomenski 27
- prevzemanje 11, 22, 24, 25, 26, 27, 51, 55
- izraženo 25
 - kalkirano 26
 - svobodno 26
 - zakrito 25
 - znotrajjezikovno 24
 - zunajjezikovno 25
- prevzeta beseda 20, 21, 26, 41, 191
- pridevnik
- konverzni 61
 - posamostaljeni 148
 - svojilni 30, 33
 - vrstni 30, 32, 33, 41, 76, 141, 144, 147, 150, 153, 156
- prilastek 12, 29, 32, 33, 56, 57, 60, 61, 63, 64, 100, 110, 116, 117, 123, 133, 144, 147, 154, 155, 181, 184, 185, 188, 196, 211
- desni 32, 139, 142, 143, 145, 146, 149, 152, 156, 196
 - levi 33, 61, 139, 141, 143, 144, 146, 147, 149, 150, 152, 153, 156, 196
 - nesklonljivi 57
 - neujemalni imenovalni 141, 142, 144, 150
 - neujemalni predložni 141, 142, 143, 145, 148, 150
 - neujemalni prislovni 143, 146
 - neujemalni rodilniški 142
 - neujemalni rodilniški 139, 141, 142, 144, 145, 146, 148, 149, 150, 152, 156
 - pridevniški 30
 - pridevniški levi 139, 140, 141
 - ujemalni 57, 141
- pripona 39, 40, 95, 98, 99, 109, 115, 116, 122, 123, 131, 132
- rezultat dejanja 28, 39, 54, 93, 97, 108, 114, 121, 130, 131
- samostalniškost 23
- sestava 29, 31

sestavina

črkovna 50, 117, 182

določujoča 181

kratična 117, 182

nadomestna 42, 99, 100, 101, 110, 117, 123, 133, 134, 181

prevzeta 43, 44, 133, 182

sestavljanje 37, 164, 168, 189, 191

sestavljenska 43, 44, 49, 50, 54, 56, 100, 104, 116, 123, 132, 158, 160, 161, 164, 165, 166, 167,
168, 169, 185, 186, 187, 190

modifikacijska 41

simbol

s piko 50

sinekdoha 28

sinonim 34

sinonimija 76, 194, 215, 216, 220

sistemska prevzetost 25

sklapanje 37, 44, 45, 46, 51, 52, 191

sklop 29, 31, 32, 43, 45, 46, 47, 50, 51, 54, 76, 138, 191, 192, 217

skup 29, 31

slovenjenje 21

sopomenka 21, 24, 59, 195

sopomenskost 24, 34

spona 121

sredstvo dejanja 39, 93, 97, 107, 108, 112, 114, 122, 130, 176, 179

stanje 18, 39, 53, 54, 93, 95, 99, 100, 107, 113, 120, 128, 131, 133, 159, 161, 178, 179, 193,
214

stopnja determinologizacije 106, 111, 118, 125, 139

stopnja terminologizacije 92, 105, 111, 118, 125, 138

stopnja tvorjenosti 49

strukturalizem 66

subjekt

logični 68, 70

sufiksoid 42, 49

teorija govornih dejanj 68

termin 23, 35, 44

enobesedni 24

enostrokovni 27

glagolski 30, 86, 87, 88, 89, 164, 165, 167, 168, 169, 186, 190

izlastnoimenski 25

kratični 44, 45

pridevniški 30, 86, 157, 159, 160, 161, 162, 185, 186

samostalniški 29, 86, 93, 106, 111, 112, 119, 125, 133, 134, 171, 174, 183, 185, 188

- večbesedni 30
- večstrokovni 27
- terminologija
 - golfska 21
 - kolesarska 20, 22
 - smučarska 19
 - športna 19
 - telovadna 20
- terminologizacija
 - širša 27
- terminološka variantnost 11, 22, 159, 162, 193, 194, 196, 199, 201, 203, 205, 208, 209, 210
- terminološka zmeda 21
- tujka 26
- tvorjenka
 - glagolska 39, 189
 - hibridna 41, 42, 76
 - iz predložne zveze 40, 44, 50, 166, 185, 186
 - novejša 49
- tvorjenke iz predložne zveze 98, 109, 115, 122, 131, 158, 162, 166
- učbenik 71, 78, 81
- univerbat. gl. poenobesedenka; gl. poenobesedenka
- univerbizacija. gl. poenobesedenje; gl. poenobesedenje
- ustaljenost 24, 92, 195, 215
- variacije
 - terminološke 34
- varianta
 - terminološka 34, 86, 141, 142, 144, 154, 195, 196, 200, 205, 210
- variantnost
 - terminološka 34, 35, 151, 192, 193, 194, 195, 196, 201, 204, 210, 211, 220, 225
- vezaj 45, 46, 50, 61, 62, 63, 110, 134, 138, 158, 159, 181
- vezljivost
 - glagolska 30, 163
- vloga
 - okoliščinska 67
 - performativna 67
 - reprezentacijska 67
- vrsta
 - besedilna 65, 74, 75, 83, 86, 194
 - besedotvorna 12, 44, 91, 92, 164, 166, 167, 169, 180, 181, 182, 185, 186, 187, 189
- vršilec dejanja 38, 39, 54, 93, 95, 98, 107, 109, 113, 115, 120, 123, 126, 128, 129, 131, 137
- vršilnik 129
- wikitvorjenka 53

- zlaganje 33, 37, 185, 188, 189, 191
 medponskoobrazilno 56, 174
 medponskopriponsko 39
- zloženka 32, 40, 42, 43, 44, 49, 50, 52, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 101, 102, 110, 116,
134, 158, 159, 161, 163, 181, 205
afiksoidna 49
imperativna 101
medponskoobrazilna 12, 38, 40, 42, 44, 50, 52, 54, 56, 57, 59, 61, 62, 63, 92, 93, 100,
101, 102, 106, 110, 112, 116, 117, 119, 123, 125, 133, 134, 174, 180, 181, 182, 189, 190,
191, 193, 205, 211, 215, 222
medponsko-priponska 40, 44, 50, 51, 98, 99, 101, 109, 115, 116, 123, 131, 132, 157,
158, 160, 162, 163
priredna 38, 41, 44, 159, 185
samomedponska 42, 57
z nadomestno sestavino 40, 42, 62
- zraslek 29, 32
- zveza
 predložna 93, 98, 109, 115, 122, 131, 157, 158, 162, 164, 166, 168, 191
- zvrst
 besedilna 65
 funkcijska 10, 12, 65, 66, 67, 68, 84
 praktičnosporazumevalna 73
 publicistična 73
 socialna 33, 65
- zvrstnost
 funkcijska 66
- žanr 82
- žargonizem 22, 23, 77, 85, 174, 175, 217, 218, 219
- živost 43, 49, 54

RAZŠIRJENO KAZALO

PREDGOVOR	9
1 KOLESARSTVO IN KOLESARSKO IZRAZJE NA SLOVENSKEM V PRETEKLOSTI 15	
1.1 Razvoj kolesarstva na Slovenskem	16
1.2 Slovenska kolesarska terminologija	19
2 SPLOŠNO O TERMINOLOGIJI: NASTAJANJE, USTALJEVANJE, RABA	23
2.1 Nastajanje nove terminologije	24
2.1.1 Prevzemanje iz tujega jezika	25
2.1.2 Novo opomenjenje in (de)terminologizacija.....	26
2.1.3 Pomenski prenosi in pomenska vsebovanost.....	27
2.2 Terminologija besednovrstno in strukturno.....	29
2.3 Sinonimija v terminologiji.....	34
3 ORIS SKLADENJSKEGA BESEDOTVORJA	37
3.1 Sistemsko predvidljivi besedotvorni postopki	38
3.1.1 Hibridizacija sistemsko predvidljivih besedotvornih vrst	41
3.2 Sistemsko nepredvidljivi besedotvorni postopki	43
3.2.1 Kratice.....	44
3.2.2 Sklapljanje.....	45
3.2.3 Poenobesedenje.....	47
3.3 Novejši besedotvorni postopki in nove tvorjenke.....	49
3.4 Spremembe pogostnosti obrazilnih morfemov	53
3.5 Aktualna besedotvorno-skladenjska problematika: medponskoobrazilna zloženka ali besedna zveza	56
4 RAZNOLIKOST BESEDIL S KOLESARSKO TEMATIKO	65
4.1 Osrednji funkcijski besedilni delitvi v slovenskem jezikoslovju	66
4.1.1 Med znanstvenim in sporočanjško-vplivanjskim govorom.....	70
4.2 Funkcijsko uvrščanje spletnih besedil.....	73
4.3 Med izrazjem in besedilom	75
5 PREDSTAVITEV UPORABLJENEGA GRADIVA	77
5.1 Besedila po zvrsteh	79
5.1.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila	79
5.1.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila.....	80
5.1.3 Znanstvena kolesarska besedila.....	81

5.1.4 Novinarska kolesarska besedila.....	82
5.1.5 Spletna kolesarska besedila.....	83
5.2 Obravnavano izrazje – oris vzorca.....	85
5.2.1 Zbrano izrazje v številkah.....	86
6 ANALIZA SODOBNEGA KOLESARSKEGA IZRAZJA.....	91
6.1 Enobesedni samostalniški termini.....	93
6.1.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila.....	93
6.1.1.1 Tvorjeni enobesedni samostalniški termini.....	93
6.1.1.1.1 Navadne izpeljanke.....	94
6.1.1.1.1.1 <i>Navadne izpeljanke s prevzeto ali domačo besedo v BPo.....</i>	<i>97</i>
6.1.1.1.2 Tvorjenke iz predložne zveze.....	98
6.1.1.1.3 Medponsko-priponske zloženke.....	98
6.1.1.1.4 Modifikacijske izpeljanke.....	99
6.1.1.1.5 Sestavljenke.....	100
6.1.1.1.6 Medponskoobrazilne zloženke.....	100
6.1.1.1.7 Kratice.....	102
6.1.1.1.8 Poenobesedenke.....	103
6.1.1.1.8.1 Poenobesedenke kot izpeljanke.....	103
6.1.1.1.8.2 Poenobesedenke kot rezultat konverzije.....	105
6.1.1.1.9 E-tvorjenke.....	105
6.1.1.2 Netvorjeni enobesedni samostalniški termini.....	105
6.1.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila.....	106
6.1.2.1 Tvorjeni enobesedni samostalniški termini.....	106
6.1.2.1.1 Navadne izpeljanke.....	107
6.1.2.1.1.1 <i>Navadne izpeljanke s prevzeto ali domačo besedo v BPo.....</i>	<i>109</i>
6.1.2.1.2 Tvorjenke iz predložne zveze.....	109
6.1.2.1.3 Medponsko-priponske zloženke.....	109
6.1.2.1.4 Modifikacijske izpeljanke.....	110
6.1.2.1.5 Medponskoobrazilne zloženke.....	110
6.1.2.1.6 Kratice.....	110
6.1.2.1.7 Poenobesedenke.....	111
6.1.2.1.7.1 Poenobesedenke kot izpeljanke.....	111
6.1.2.2 Netvorjeni enobesedni samostalniški termini.....	111
6.1.3 Znanstvena kolesarska besedila.....	111
6.1.3.1 Tvorjeni enobesedni samostalniški termini.....	112

6.1.3.1.1 Navadne izpeljanke	112
6.1.3.1.1.1 Navadne izpeljanke s prevzeto ali domačo besedo v BPo	115
6.1.3.1.2 Tvorjenke iz predložne zveze.....	115
6.1.3.1.3 Medponsko-priponske zloženke.....	115
6.1.3.1.4 Modifikacijske izpeljanke.....	116
6.1.3.1.5 Sestavljenke	116
6.1.3.1.6 Medponskoobrazilne zloženke	116
6.2.3.1.7 Kratice.....	117
6.1.3.1.8 Poenobesedenke.....	117
6.1.3.1.8.1 Poenobesedenke kot izpeljanke	118
6.1.3.2 Netvorjeni enobesedni samostalniški termini.....	118
6.1.4 Novinarska kolesarska besedila.....	119
6.1.4.1 Tvorjeni enobesedni samostalniški termini	119
6.1.4.1.1 Navadne izpeljanke.....	119
6.1.4.1.1.1 Navadne izpeljanke s prevzeto ali domačo besedo v BPo	122
6.1.4.1.2 Tvorjenke iz predložne zveze.....	122
6.1.4.1.3 Medponsko-priponske zloženke	123
6.1.4.1.4 Modifikacijske izpeljanke.....	123
6.1.4.1.5 Sestavljenke	123
6.1.4.1.6 Medponskoobrazilne zloženke	123
6.1.4.1.7 Kratice	124
6.1.4.1.8 Poenobesedenke.....	124
6.1.4.1.8.1 Poenobesedenke kot izpeljanke	124
6.1.4.2 Netvorjeni enobesedni samostalniški termini.....	124
6.1.5 Spletne kolesarske besedila	125
6.1.5.1 Tvorjeni enobesedni samostalniški termini	125
6.1.5.1.1 Navadne izpeljanke.....	126
6.1.5.1.1.1 Navadne izpeljanke s prevzeto ali domačo besedo v BPo	130
6.1.5.1.2 Tvorjenke iz predložne zveze.....	131
6.1.5.1.3 Medponsko-priponske zloženke	131
6.1.5.1.4 Modifikacijske izpeljanke.....	132
6.1.5.1.5 Sestavljenke	132
6.1.5.1.6 Medponskoobrazilne zloženke.....	133
6.1.5.1.7 Kratice	134
6.1.5.1.8 Poenobesedenke.....	136

6.1.5.1.8.1 Poenobesedenke kot izpeljanke.....	136
6.1.5.1.9 E-tvorjenke.....	137
6.1.5.1.10 Sklopi.....	138
6.1.5.2 Netvorjeni enobesedni samostalniški termini.....	138
6.2 Besednozvezni samostalniški termini.....	139
6.2.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila.....	139
6.2.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila.....	143
6.2.3 Znanstvena kolesarska besedila.....	146
6.2.4 Novinarska kolesarska besedila.....	149
6.2.5 Spletna kolesarska besedila.....	152
6.3 Pridevniški termini.....	156
6.3.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila.....	157
6.3.1.1 Navadne izpeljanke.....	157
6.3.1.2 Tvorjenke iz predložne zveze.....	158
6.3.1.3 Medponsko-priponske zloženske.....	158
6.3.1.4 Sestavljenke.....	158
6.3.1.5 Priredne zloženske.....	159
6.3.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila.....	159
6.3.2.1 Navadne izpeljanke.....	159
6.3.3 Znanstvena kolesarska besedila.....	159
6.3.3.1 Navadne izpeljanke.....	160
6.3.3.2 Sestavljenke.....	160
6.3.4 Novinarska kolesarska besedila.....	160
6.3.4.1 Navadne izpeljanke.....	161
6.3.4.2 Medponsko-priponske zloženske.....	161
6.3.4.3 Sestavljenke.....	161
6.3.5 Spletna kolesarska besedila.....	162
6.3.5.1 Navadne izpeljanke.....	162
6.3.5.2 Tvorjenke iz predložne zveze.....	162
6.3.5.3 Medponsko-priponske zloženske.....	163
6.3.5.4 E-tvorjenke.....	163
6.4 Glagolski termini.....	163
6.4.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila.....	164
6.4.1.1 Navadne izpeljanke.....	164
6.4.1.2 Modifikacijske izpeljanke.....	165

6.4.1.3 Sestavljenke	165
6.4.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila	165
6.4.2.1 Navadne izpeljanke.....	166
6.4.2.2 Tvorjenke iz predložne zveze.....	166
6.4.2.3 Modifikacijske izpeljanke.....	166
6.4.2.4 Sestavljenke.....	166
6.4.3 Znanstvena kolesarska besedila	167
6.4.3.1 Navadne izpeljanke.....	167
6.4.4 Novinarska kolesarska besedila.....	167
6.4.4.1 Navadne izpeljanke.....	168
6.4.4.2 Modifikacijske izpeljanke.....	168
6.4.4.3 Sestavljenke.....	168
6.4.5 Spletna kolesarska besedila.....	168
6.4.5.1 Navadne izpeljanke	169
6.4.5.2 Modifikacijske izpeljanke.....	169
6.4.5.3 Sestavljenke	169
7 PRIMERJAVA ZNAČILNOSTI KOLESARSKEGA IZRAZJA.....	171
7.1 Primerjava po strukturi in besedilnih zvrsteh.....	171
7.1.1 Primerjava značilnosti enobesednih samostalniških terminov	171
7.1.1.1 (Ne)tvorjenost	171
7.1.1.2 Besedotvorne značilnosti.....	174
7.1.1.2.1 Navadne izpeljanke.....	176
7.1.1.2.2 Medponskoobrazilne zloženske.....	180
7.1.2 Primerjava značilnosti besednozveznih samostalniških terminov.....	183
7.1.3 Primerjava značilnosti pridevniških terminov.....	185
7.1.4 Primerjava značilnosti glagolskih terminov	186
7.1.5 Pregled ugotovitev	188
7.2 Primerjava po odnosu med izrazom in besedilno vrsto	194
7.2.1 Terminološka variantnost kolesarskega izrazja.....	194
7.2.1.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila.....	197
7.2.1.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila	200
7.2.1.3 Znanstvena kolesarska besedila	202
7.2.1.4 Novinarska kolesarska besedila	203
7.2.1.5 Spletna kolesarska besedila.....	205
7.2.1.6 Primerjava terminološke variantnosti po besedilnih zvrsteh	210

7.2.2 Besedotvorna in pomenotvorna širitev istokorenskih tvorjenk.....	211
7.2.2.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila.....	211
7.2.2.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila.....	212
7.2.2.3 Znanstvena kolesarska besedila.....	213
7.2.2.4 Novinarska kolesarska besedila.....	213
7.2.2.5 Spletna kolesarska besedila.....	213
7.2.2.6 Primerjava besedotvornih in pomenotvornih širitev po besedilnih vrsteh.....	214
7.2.3 Širitev obrazilne sinonimije in homonimije.....	215
7.2.3.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila.....	215
7.2.3.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila.....	215
7.2.3.3 Znanstvena kolesarska besedila.....	216
7.2.3.4 Novinarska kolesarska besedila.....	216
7.2.3.5 Spletna kolesarska besedila.....	216
7.2.3.6 Primerjava širitve obrazilne sinonimije in homonimije po besedilnih vrsteh.....	216
7.2.4 Brisanje meje med žargonom in standardno rabo.....	216
7.2.4.1 Poljudnostrokovna kolesarska besedila.....	217
7.2.4.2 Didaktičnostrokovna kolesarska besedila.....	217
7.2.4.3 Znanstvena kolesarska besedila.....	218
7.2.4.4 Novinarska kolesarska besedila.....	218
7.2.4.5 Spletna kolesarska besedila.....	218
7.2.4.6 Primerjava brisanja meje med žargonom in standardno rabo po besedilnih vrsteh.....	219
7.2.5 Pregled ugotovitev.....	220
8 SKLEP.....	221
POVZETEK.....	223
SUMMARY.....	227
LITERATURA.....	231
VIRI.....	243
SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV.....	244
KAZALO PREGLEDNIC.....	245
IMENSKO KAZALO.....	247
STVARNO KAZALO.....	250

Delo poskuša ugotoviti, kakšne so besedotvorne in prevzemalne tendence novejšega kolesarskega izrazja in ali se kažejo tudi v sodobni slovenščini, torej ali je mogoče iz stanja v kolesarskem izrazju sklepati o stanju v slovenskem jeziku na splošno. Monografija prinaša pregleden prikaz pisne produkcije sodobnih slovenskih kolesarskih besedil, nabor kolesarske terminologije pa lahko služi kot osnova za pripravo slovarja slovenskega kolesarskega izrazja.

Erika Kržišnik

Monografijo odlikuje poglobljena in natančna kvalitativno in kvantitativno zasnovana analiza, ki sloni na bogatem leksikalnem gradivu izbranega, tj. kolesarskega področja. Področje kolesarstva je obravnavano kot družbeno področje in je torej širše kot stroka ali športna panoga. Delo predstavlja pomemben prispevek k slovenskemu jezikoslovju, še zlasti z vidika besedotvorja in besedilotvorja ter njunega medsebojnega povezovanja.

Ines Voršič

19 €